

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05589

IDISHE FAMILYES UN FAMILYE
KRAYZN FUN NYU YORK

Yiddish Writers' Group (New York)

•

Permanent preservation of this book was made possible

by Allan & Myrna Garfield

in honor of

Drs. Daniel Garfield & Amy Mager & Family of Leeds, Massachusetts

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אידישע פאמיליעס

און

פאמיליע קרייזן
פון ניו יארק

פון דער

אידישער שרייבער גרופע
אויפן פעדעראלן שרייבער פראיעקט

Work Projects Administration
in the City of New York

ארויסגעגעבן פון
י. ל. פרץ שרייבער פאראיין
ניו יארק, 1939.

JEWISH FAMILIES
AND
FAMILY CIRCLES
OF NEW YORK

BY THE
YIDDISH WRITERS' GROUP
OF THE
FEDERAL WRITERS' PROJECT
Work Projects Administration
in the City of New York

Published by the
YIDDISH WRITERS' UNION
New York, 1939

**FEDERAL WORKS AGENCY
WORK PROJECTS ADMINISTRATION**

F. C. HARRINGTON, *Commissioner*
FLORENCE S. KERR, *Assistant Commissioner*

HENRY G. ALSBERG,
Director of the Federal Writers' Project

Sponsored and published by the

YIDDISH WRITERS' UNION

DR. B. HOFFMAN, <i>President</i>	צביון (דר. ב. האַפּמאַן), פרעז.
M. DANZIS, <i>Vice-Pres.</i>	מ. דאַנציס, וויצע־פרעזידענט
B. LEVITIN, <i>Treas.</i>	ב. לעוויטין, טרעזשורער
M. RIVLIN, <i>Sec'y.</i>	מ. ריבלין, סעקרעטאר

Executive:

WM. EDLIN	עקזעקוטיווע :	ח. גאַטעספעלד
A. EPSTEIN		א. זעלדין
CH. GOTTESFELD		וו. עדלין
D. L. MEKLER		א. עפשטיין
A. SELDIN		ד. ל. מעקלער

Copyright by the Yiddish Writers' Union
144 Henry St., New York City

אירישע שרייבער גרופע
אויפן פעדעראלן שרייבער פראיעקט

רעדאקטאר: י. א. ראנטש.

מייטארבעטער: א. י. אבראמאָוויטש, מ. באַסין, מאַרטין
בירנבוים, ג. ה. גאַרווין, אל גוריה, ש. גימפלין, אליעזר גרינ-
בערג, ש. דייקסעל, ראשעל הירשקאָן, מנשה וואַקסער, בעריש
ווינשטיין, אב. יודין, ליליען צאָהן, י. קאָהן, י. ל. קאַלושינער,
י. קאַץ, דוד קעשיר, ב. ריווקין, ל. שאַפיראַ.

FOR THE FEDERAL WRITERS' PROJECT

Managing Supervisor in Charge: Carl Malmberg.

Editor: I. E. Rontch.

Staff: A. Abramowitz, M. Bassin, M. Birnbaum, Y. Cohen, S. Daixel, G. H. Garvin, S. Gimplin, E. Greenberg, A. Gurio, Rachel Hirshkan, J. L. Kalushiner, D. Kasher, J. Katz, Lamed Shapiro, M. Vaxer, B. A. Weinrebe (B. Rivkin), B. Weinstein, A. Yudin, Lillian Zahn.

פ א ר ו א ר ט

אין די לעצטע צענדליקער יאר, איבערהויפט זינט דעם אפשטעל פון דער אימיגראציע און זינט דעם אנהייב פון קריזיס, באמערקט זיך א נייע ווענדונג אין דעם געזעלשאפטלעכן לעבן פון אמעריקאנער אידישע פאמיליעס. עס פארמירן זיך פאראייניקונגען פון בלוט־פארוואנדטע, פון משפחות. זיי רופן זיך פאמיליע־קרייזן, פאמיליע סאָסייעטיס, קאָזין קלובן, א. א.

זיי זיינען אַ רעזולטאַט פון דרויסנדיקע און אינערלעכע ענדערונגען אין אידישן פאמיליע לעבן. כדי צו פארשטיין די אויפגאבע פון די קרייזן, דאַרף מען זיך באקאָנען מיט דעם לעבן פון דער אידישער משפחה אין אמעריקע בכלל, וואו עס וואוינען אַפט פיר דורות אונטער איין דאַך, דורות וואָס רעדן אַף פאַר־שיידענע שפראַכן, דורות מיט אַנדערע זיטן און קולטורן.

אַט דאָס איז די אויפגאבע פון דעם דאָזיקן בוך — „אידישע פאמיליעס און פאמיליע קרייזן פון ניו יאָרק“, וואָס איז צוגעגרייט געוואָרן פון דער אידישער גרופע אַפן פעדעראַלן שרייבער־פראַיעקט אין ניו יאָרק.

ווי אין דער פריערדיקער אַרבעט פון דער גרופע — דאָס בוך „אידישע לאַנדסמאנשאַפטן פון ניו יאָרק“ — האָבן מיר זיך אויך אין דעם איצטיקן ווערק באנוצט מיט לעבעדיקע מאַטעריאַלן, מיט אינטערוויוס, מיט קאָנטאַקטן און אינפאָרמאַציע פון לעצט דערשינענע אויסגאַבן פון פאמיליע קרייזן. אונדזערע מיטאַרבעטער האָבן מאַנאַטן לאַנג באזוכט די היימען פון אַלע משפחות פון אַ גרויסן פאמיליע קרייז, וואָס איז, גלויבן מיר, טיפיש פאַר אַלע אַנדערע קרייזן, און געהאַט אויספירלעכע שמועסן און אינטער־וויוס מיט יעדן מיטגליד פון דער משפחה, אָנהויבנדיק מיטן עלטסטן ביזן אינגסטן דור. אַפן גרונט פון די באַקאַנטשאַפטן זיינען אָנגעשריבן געוואָרן אויספירלעכע באַריכטן. פון די באַריכטן ריכטן זיינען צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן אַנקעטע־בויגנס לויט די דורות. פון די אויסגעפילטע אַנקעטע־בויגנס האָט זיך באקומען דער אינפאָרמאַטיווער טייל פון בוך. די ביבליאָטעקן האָבן פאַקטיש ניט קיין ווערק וועגן דעם געביט און מיר גלויבן אַז דאָס איז צום ערשטן מאַל וואָס אַזאַ בוך דערשיינט אין אידיש. מיר ווייסן, אַז מיר האָבן דעם מאַטעריאַל ווייט ניט אויסגעשעפט.

פארווארט

פארקערט — מיר האָבן זיך בלויז צוגערירט צו אים, און דורכ־
דעם ציען מיר די אויפמערקזאמקייט פון פארשער פון אידישן לעבן
צו דער וויכטיקער דערשיינונג.

די מיינונגען וואָס זיינען ארויסגעזאָגט געוואָרן אין אונדזער
בוך זיינען די מיינונגען פון די שרייבער און ניט פון דער ״וואַרק
פראָדזשעקט״ אַדמיניסטראַציע, אַדער פון די ארויסגעבער.

אַן דער קאַאָפּעראַציע פון די סעקרעטארן און פּרעזידענטן
פון די קרייזן וואָלט ניט מעגלעך געווען צו קריגן די אינפאָר־
מאַציע פון די 113 קרייזן וואָס זיינען פאַרטראַטן אין בוך. מיר
דריקן דאָ אויס אונדזער וואַרימע אַנערקענונג צו זיי.

אַ באַזונדערן דאַנק פאַרדינט דער פּאָס פּליקער פּאַמיליע
קרייז, וואָס האָט ארויסגעוויזן אַ סך אינטערעס אין אונדזער אַרבעט,
און מיר האָבן אים אין אַ גרויסער מאָס צו פאַרדאַנקען די גענויע
אינפאָרמאַציע וואָס איז פאַראַן אין בוך וועגן דעם אינערלעכן לעבן
פון פּאַמיליעס.

דער י. ל. פּרץ שרייבער פאַראיין, דער ארויסגעבער פון
אונדזער בוך, האָט זיך ניט בלויז געזאָרגט פאַר דער מאַטעריעלער
דורכפירונג פון דער אויסגאַבע, נאָר ער האָט פון זיך אויסגעטיילט
אַ ספּעציעלן קאָמיטעט מיט וועלכן מיר האָבן זיך געקאָנט באַ־
ראַטן וועגן מאַטעריאַל וואָס האָט געדאַרפט אריינגיין אין בוך.
אַ ספּעציעלן דאַנק קומט דעם פּרעזידענט פון פאַראיין, דר. ב.
האַפּמאַן (צביון), וואָס איז תמיד גרייט אונדז באַהילפיק צו זיין
אַף אַלע אופנים.

באַזונדערע אַנערקענונג פאַרדינט די הילף און די קאַאָפּע־
ראַציע פון מר. פּאָל עדוואָרדס, אַדמיניסטראַטיווער באַאַמטער פון
פּעדעראַלן פּראַיעקט נומער 1 אין ניו יאָרק.

אונדזער בוך איז דער רעזולטאַט פון אַ קאָלעקטיוון צוזאַמענ־
אַרבעטן פון דער גרופּע, אין דער פּולסטער האַרמאָניע לטובת
דער אידישער קולטור פון אַמעריקע.

י. א. ראָנטש, רעדאַקטאָר

אידישע גרופּע פון פּעדעראַלן שרייבער פּראַיעקט.

ניו יאָרק.

א י נ ה א ל ט

זייט		
5	פארווארט	
9	דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע	I
29	דער הינטערגרונט פון אידישער איינוואַנדערונג	II
41	דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין אַרט אין געזעלשאפטלעכן לעבן	III
61	טאָבעלע	
62	דער עקאָנאָמישער מצב פון פאמיליע-קרייז	IV
77	בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז	V
93	דריי דורות (לעבנס-געשיכטעס)	VI
133	דאָס משפּחה-לעבן בא אידן אין אַמעריקע (אויפן סוף פון דער אידישער בעלעטריסטיק)	VII
170	אַנווייזער פון פאמיליע-קרייזן	
206	ענגלישער אַדרעסן-ליסט	

C O N T E N T S

		<i>Page</i>
	Preface	5
I	The Eastern-European Jewish Family	9
II	The Background of Jewish Immigration to the United States	29
III	The Jewish Family Circle: Its Position in Communal Life	41
	Tables	61
IV	The Economic Status of the Family Circle	62
V	Education and Cultural Basis of the Family Circle	72
VI	Three Generations	93
VII	Jewish Family Life As Portrayed in Yiddish-American Fiction	133
	Guide to Jewish Family Circles of N. Y.....	170
	Directory of Family Circles (In English).....	206

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע.

אויב עס איז אמת, אז די פאמיליע איז דער פונדאמענט פון גאנצן געזעלשאפטלעכן בנין, איז עס נאך אמתער וועגן דער אידישער פאמיליע. ווארעם וויפיל מאל פלעגט ביי אידן טרעפן, אין זייערע געזוואונגענע וואנדערונגען פון לאַנד צו לאַנד, אז זייער גאנצער געזעלשאפטלעכער בנין פלעגט צעשטערט ווערן, און בלייבן פלעגט נאָר דער פונדאמענט — די פאמיליע. זינט די אידישע מלוכה איז חרוב געוואָרן און דורכן פאַרלוף פון מיטל-אַלטער, ווען רדיפות, אינקוויזיציעס און גירושים פלעגן צווינגען אַ אידישן קבוץ אויסצוואַנדערן, פלעגן אַלע אינסטיטוציעס צעבראַכן ווערן, אַלע איינגעשטעלטע סאַציאַלע פאַרבינדונגען צעריסן ווערן. גאַנץ אָפט פלעגט נאָר בלייבן די נאַטירלעכסטע אינסטיטוט-ציע, דער עלעמענטאַרער בלוט-בונד — די פאמיליע. מען פלעגט זיך ראַטעווען פאמיליענווייז. אַדער דער הויפט פון דער פאמיליע פלעגט דער ערשטער זיך לאָזן אין וועג אַריין, און אַזוי גיך ווי זיינע פיס פלעגן אַנטאַפן אַ וויפיל ניט איז זיכערן באַדן, איז זיין ערשטע זאַרג געווען צונויפצוברענגען די צעזייטע און צעשפרייטע מיטגלידער פון זיין פאמיליע.

(אַזוי איז אויך געווען אין דער גרויסער אויסוואַנדערונג פון מזרח-איראָפּע, וואו דער מיטלאַלטער האָט זיך פאַרצויגן צום שפעטסטן; אזוי איז אויך איצט, ווען דער מיטלאַלטער איז באַנייט געוואָרן פאַר אידן אין צענטראַל-איראָפּע — אַלעמאַל ראַטעווען זיך אידן פאמיליענווייז).

איז די אידישע פאמיליע געווען די ערשטע איינצופונדעווען זיך אין דעם נייעם אָרט, און אויף איר, ווי אויף אַ פונדאמענט, פלעגט שוין אויפגעשטעלט ווערן דער גאַנצער אידישער געזעלשאפטלעכער בנין — די רעליגיעזע, פילאַנטראָפישע און דערצי-אונגס-אינסטיטוציעס, מיט אַ קהילה צו האַלטן השגחה איבער זיי. אָבער עס רעדט זיך נאָר אַזוי „דער גאַנצער אידישער געזעלשאפטלעכער בנין“ — ער איז קיינמאַל קיין גאַנצער ניט געווען;

דער סונדראמענט פון דער אידישער פאמיליע

לכתחילה אַ האַלבער און פערטל בנין, און גאַר קיין בנין ניט אין פאַרגלייך מיט דעם ריזיקן פאַליטיש-עקאָנאָמישן געשטעל פון אַ פאַלק, וואָס איז אין באַזיץ פון אַן אייגענער טעריטאָריע, מיט אַן אייגענער מלוכה און אַן אייגענער ווירטשאַפֿט — וואָס דאָס איז עס, וואָס זיכערט אַ נאַרמאַלן פאַלק זיין נאַציאָנאַלן קיום.

דער פון אויבן-אויף שוואַכער אידישער געזעלשאַפֿטלעכער בנין האָט געהאַט אַ געזונטן און פעסטן טייל — נעמעלעך זיין פונ-דאַמענט, די אידישע פאַמיליע, וועלכע פלעגט איבערלעבן יעדע הריגה און יעדן גירוש. איז די אויפהאַלטונג און ווייטער-פלאַנ-צונג פון אידישן נאַציאָנאַלן קיום אַנפאַרטרויט געוואָרן דער פאַ-מיליע. און אַזוי ווי דאָס איז געווען די רעליגיע, וואָס האָט ביי אידן דורך טויזנטער יאָרן געדינט פאַר דעם איינפאַס פון דער זיך זאַמלענדיקער אידישער קיום-ענערגיע, איז די פאַמיליע גע-וואָרן דער סאַציאַלער איינפאַס פאַר דער רעליגיע. וויפיל דאָס פאַלק האָט אַנגעזאַמעלט געהאַט פאַרמעגן אין גייסטיקייט, אין אויסדויער-קראַפֿט, האָט די רעליגיע מיט אירע היפּנאָטיזירנדיקע מיטלען עס אַריינגעטאַן אין דער קרעפֿטיקונג פון פאַמיליען-בונד. אין רעזולטאַט האָט זיך באַקומען אַן אינסטיטוט, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכן ניט געהאַט. אפילו די שונאים, וואָס זיינען געווען אַזוי דערפינדעריש אין בלבולים אויפן אידישן פאַלק, האָבן פאַר דער אידישער פאַמיליע זיך אַפּגעשטעלט אין באַוואונ-דערונג. זיי האָבן געמוזט לויבן איר ריינקייט, איר צניעות, איר גינציקייט, איר סאַלידאַרישקייט.

צום שפּעטסטן האָט די מיטלאַטערלעך-פאַטריאַרכאַלע אידי-שע פאַמיליע זיך דערהאַלטן אין מזרח-אייראָפּע. אונדזערע זיידעס האָבן נאָך געלעבט אין איר. אונדזערע טאַטעס געדענקען זי נאָך. און די אידישע ליטעראַטור האָט איינגעהאַלטן איר גע-שטאַלט. און פון דער ליטעראַטור ארויס קאָנען מיר זי כאַראַק-טעריזירן.

די פאַטריאַרכאַלע פאַמיליע איז געווען נאָך מער רעליגיעזע אַנשטאַלט ווי די שול. אין שול האָט מען געדאַונט דריי מאָל אַ טאַג. אָבער אין פאַמיליען-הויז פלעגט „געדאַונט“ ווערן פון בא-

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

גינען ביז מיטננאכט. די רעליגיע איז אריינגעדرونגען אין די מינדסטע דעטאלן פון לעבנס־שטייגער. יעדער שריט, יעדע האנד־לונג איז באגלייט געווען מיט א ריטואל, מיט א צערעמאניאל, וואס פלעגן אריינשפילן אידישן אויסדויער אין די הערצער פון גאנצן הויזגעזינד. אבער די שטארקסטע באשטעטיקונג דערויף, אז ניט אזוי די שול, ווי די פאמיליע איז געווען דער ארגאן אויף אריינצופאמפען אידישע גבורה אין אידישן געמיט — די שטארקסטע באשטעטיקונג גיבן די אידישע יום־טובים, אנהויבנדיק פון דעם געוויינלעכסטן יום־טוב, וואס קומט יעדן זיבעטן טאג און חזרט זיך איבער 52 מאל א יאר — דער שבת. אט דער געוויינלעכסטער, 52 מאל איבערגעחזרטער יום־טוב, פלעגט יעדעס מאל אפטאן א וואונדער אין דעם אידנס הויז. אין שול ווי אין שול — די ארעמע־לייט פלעגן שטיין ביי דער מערב וואנט, נענטער צו דער טיר, און די גבירים אויבן־אן, ביי דער מזרח־וואנט. דער שבת אין שול פלעגט איבערלאזן אלץ ווי געווען; דער ארעמאן פלעגט בלייבן אן ארעמאן. אבער אין הויז פלעגט דער שבת דעם גרעסטן ארעמאן מאכן פאר א גביר און בארייכערן זיין ארעמסטע סעודה מיט אלע טעמים פון גבירישע מאכלים. דער ארעמען פלעגט זיך דערפילן אזוי ברייט, אז ער פלעגט אפילו איינלאדן אן אורח אויף שבת — א גרעסערן ארעמאן פון זיך. דער ביסל, וואס דער אורח האָט געגעסן, פלעגט זאָט מאַכן די אויסגעהונגערטע פאַר אַ גאַנצער וואָך הויזגעזינט — נאָך מער ווי די שבתדיקע מאכלים.

פון דעם שבת, דער יום־טוב, וואס חזרט זיך איבער יעדע וואך, האָט דער איד געזויגן חיות, וואס האָט אים געשטארקט אַ גאַנצע וואָך; און פון גרויסע יום־טובים פלעגט ער זיך אַנזויגן מיט חיות, וואס האָט אים געגעבן כוח אויף אַ גאַנץ יאַר, און אויף יאַרן אין פאַראויס, און זיין קינד אַנלאָדן מיט אידישער גבורה אויפן גאַנץ לעבן — ספעציעל פון די ימים־טובים, וואס זיינען פאַרבונדן מיט דערלייזערישע היסטאָרישע געשעענישן, אויך זיי זיינען נען בעיקר פאמיליען יום־טובים. דער הויפט־צערעמאניאל פון פסח איז דער סדר — ווערט ער געפראוועט ניט אין שול, נאָר ביים פאמיליען־טיש. דער סדר איז אַ ספעקטאַקל, וואס ווערט

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

אויסגעשפילט פון פאטער, מוטער און קינדער — א ספעקטאקל, וואס טראגט אריבער די נאציאנאלע האפענונג אויף דערלייזונג פון דער פארגאנגנהייט אין דער צוקונפט אריין. א קינד, וואס האט פארזוכט דעם טעם פון סדר, איז געאידישט געווארן מער ווי דורכן ברית. און א קינד, וואס איז סוכות געזעסן אין סוכה, וואס איז צוגעבויט געווארן צו א וואנט פון פאמיליען-שטיבל, צוגעדעקט מיט סכך, דורך וועלכן די שטערן זעען זיך דורך — אזא קינד וועט שוין קיינמאל פון דער אידישער סוכה ניט ארויס, מעג עס שפעטער אלס דערוואקסענער, קיינמאל מער אין א סוכה ניט אריינקוקן. וועט ער שוין זיין גאנץ לעבן מיטוואנדערן מיט אידן זייערע מדבר-וועגן, און דער אידישער הימל וועט אים צודעקן.

חנוכה, דורך וועלכער עס ווערט געפייערט דער נצחון פון די חשמונאים; פורים, דורך וועלכן עס ווערט געפייערט די מפלה פון המן הרשע, זיינען גאר קנאפע יום-טובים אין שול; וואכע-דיקע יום-טובים; מען לויפט פון שול גלייך צום געשעפט אדער צו דער ארבעט; אבער אין הויז פלעגן חנוכה און פורים צושטעלן די גרעסטע יום-טובדיקע שמחות. זייער הויפט-פריילעכקייט איז געווען אין די סעודות, צו וועלכע די גאנצע משפחה איז גערופן געווארן, און צו יעדן יום-טוב פלעגט דער גרעסטער ארעמאן רופן די משפחה אויף א ברכה אויף א גלעזל ראזשינקע-וויין און א שטיקעלע קיכל — און די גבירים פון דער משפחה פלעגן זיך ניט טארן אפזאגן.

ווי דער צוועק פון אלע אידישע יום-טובים וואלט געווען צו פאר-יום-טובן, צו פארטייערן די אידישע פאמיליע ביים אידישן קינד, דעם קינפטליקן פארזעצער פון דער פאמיליע. און ניט נאר די פאמיליע אין ענג זיין פון ווארט איז פאר-יום-טובט געווארן, נאר די ברייטערע פאמיליע — די גאנצע משפחה — אלע קרובים, וואס געהערן צו דער משפחה. דורך דעם זיינען יום-טוב און משפחה פארבונדן געווארן פארן אידישן קינד.

און אזוי שילדערט די אידישע יום-טובים — ווי משפחה-יום-טובים — דער גרויסער שריפטשטעלער-הומאריסט שלום-עליכם, וועמעס טאלאנט און פרייד איז געווען צו דערפרייען מיט

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

זיין וואַרעמען הומאַר אידישע קינדער. האָט ער מערערע קינדער-דער-דערציילונגען וועגן אידישע יום-טובים געוואָרענע דעם אידישן קינד — פאַר דערוואַקסענע צום לייענען — און אין די מערסטע פון זיי האַנדלט זיך וועגן יום-טובדיקע משפּחה-צוזאַמען-קונפּטן.

יום-טוב איז משפּחה, משפּחה איז יום-טוב, — אַ קרוב איז אַ יום-טוב ברענגער! אַט דער גרונט-געפיל פלעגט דעם אידישן קינד זיך אָפּשטעלן אויפן גאַנצן לעבן. און פונקט ווי אַן אַמע-ריקאַנער קינד חלומט וועגן דער ווייטער וועסט, און פון צייט צו צייט טרעפט, אַז עס גיט זיך אַ ריס אַוועק אין געיעג נאָך זיין חלום — אַזוי פלעגט אַ אידיש קינד חלומען וועגן אַ ווייטן קרוב און זיך רייסן צו אים. מיט דעם שרייבער פון די שורות האָט עס אַליין געטראָפּן. ביי קיינעם ניט פּרעגנדיק האָט ער זיך אַוועק-געלאָזט אין אַ נסיעה צו אַ פעטער, וועלכער איז מיט 30 יאָר פריער פאַרפאַלן געוואָרן אין טיף ראַסיי און זעלטן ווען ער האָט געלאָזט הערן פון זיך. איז ער בשלום אַנגעקומען צום פעטער, און האָט זיך איבערצייגט, אַז די ווירקלעכקייט איז גאָר ניט אַזוי שייך, ווי זי חלומט זיך...

אַ קרוב — אין זכות פון דעם קלאַפט אַ קליין-שטעטלדיקער אַרעמאַן אין אַ טיר פון אַ גרויס-שטאַטישן גביר, און ווי האָרט דער גביר זאָל ניט זיין, לאָזט ער מיט ליידיקן אים ניט אַוועק.

אַ קרוב! — אין זכות פון דעם רופן איצט ארויס דורך די צייטונגען די אידישע פליכטלינגע פון דייטשלאַנד זייערע קרובים פון אלע עקן וועלט — פון אויסטראַליע ביז אַקלאַהאַמאַ.

די אידישע פאָמיליע איז, ווי געזאָגט, געווען די הויפּט-רעטערין פון אידישן קיום, ווייל אין צייטן פון פליטות, נאָך גרויזאַמע גזירות, פלעגן גאַנצע אידישע קבוצים, מיט אלע זייערע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, רעדוצירט ווערן צו איינצלנע פאָמיליעס, וואָס פלעגן אַוועקוואַנדערן, מיטנעמענדיק דעם אידישן גורל, כדי אים ווייטער צו טראָגן — אויף נייע ערטער — צו די קומענדיקע דורות.

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

האָט יעדע איינצלנע פאמיליע פערזאנליכע מיט זיך דאָס גאַנצע פאָלק. פאמיליע — דאָס איז דאָס פאָלק. פּרעזערווירן די פאמיליע איז ווי פּרעזערווירן דאָס פאָלק. דערפון האָבן זיך גענומען די גרונט-כאַראַקטעריסטיקעס פון דער פאַטריאַרכאַלער אידישער פאמיליע. די פאַרהייליקונג פון קרובהשאפט איז געווען בלויז אַ בייפראָדוקט פון דעם עיקר פאַקט, וואָס די פאמיליע גופא, ווי אַן אינסטיטוציע, איז דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה פון אידישן הויפט-הייליקטום. אַמאָל איז די רעליגיע געווען ביי דער אַרבעט — מער ווי וועלכע עס איז אַנדערע רעליגיע, האָט די אידישע רעליגיע געשאַפן פּריוואַטע יום טובים ארום פאַמיליע-ליענגע-שעענישן. די געבורט פון אַ אינגל, דאָס בר מצוה ווערן האָבן געהאַט צו צוויי-דריי יום-טובים. דאָס מיידל איז ניט אַזוי געיום טובט געוואָרן, דערפאַר אָבער איז דאָס חתונה האָבן ארום-גערינגלט געווען מיט אַ צענדליק פאמיליען יום טובים, וואָס זיינען פאַראויסגעגאַנגען און האָבן נאַכגעפאַלגט די חתונה. אויפשטעלן אַ פאמיליע איז געווען דעם אידנס הויפט-מצוה. אומפאַרהייראַט בלייבן — פאַרזעסן ווערן אַן אַלטער בחור אָדער אַן אַלטע מויד — איז געווען ניט נאָר אַ חרפה פאַר מענטשן, נאָר אַן עבירה פאַר גאָט. קינדער געבערן איז געווען גאָטס געבאָט. ניט האָבן קיין קינדער איז פאַררעכנט געווען פאַר אַ קללה. האָבן אַ סך קינדער האָט מען געהאַלטן פאַר אַ ברכה. ביים אַרעמאָן איז דאָס געווען זיין איינציקע עשירות. אַזוי גיך ווי די קינדער פלעגן נעמען אונטערוואַקסן, האָבן טאַטע-מאַמע שוין געזאָרגט די קינדער זאָלן חלילה ניט פאַרזעסן ווערן, און זיי זאָלן אַליין ווערן גרינדער פון פאמיליעס. אַרימע לייט פלעגן שפאַרן פון ביסן און זאַמלען פאַר די טעכטער אויף נדן. און עס האָט ניט געגאַלטן פאַר קיין שאַנד, ווען אַ בכבודער טאַטע, נאָר אַ גרויסער אַרעמאָן, זאָל זיך אַוועקלאָזן איבער דער וועלט און גיין איבער די הייזער צו זאַמלען נדן פאַר זיין טאַכטער.

און עס איז געווען אַזאַ מערקווירדיקע אינסטיטוציע, ווי „הכנסת כלה-חברות“, וואָס פלעג פון דער שטאָט צונויפנעמען אויף נדן פאַר אַרימע כלות, יתומות. אין צייט פון מגפות פלעגט

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

שטאט חתונה מאכן, פאר אַ סגולה, די סאָמע פאַרוואַרלאַזטע, פיזישע און גייסטיקע קריפּלס — אין דעם גלויבן, אַז די מצוה פון חתונה מאַכן וועט מכּפּר זיין אויף די זינד, פאַר וועלכע גאָט שטראַפט מיט מגפּה.

און כּדי אידישע קינדער זאָלן זיך ניט פאַרשפּעטיקן מיט דער מצוה פון חתונה האַבן, פּלעגט מען זיי חתונה מאַכן גאַנץ פּרי, נאָך איידער די „גרינדער פון דער פּאַמיליע“ האַבן געהאַט כּוח צו שטיין אויף די אייגענע פּיס (ביז מיט 100 יאָר צוריק פּלעגט מען ניט זעלטן חתונה מאַכן קינדער, וואָס האַבן קוים אַריבערגעשפּרייזט זייער ערשטן יאָר־צענדליק). און דאָס יונגע פּאַרל פּלעגט זיך באַזעצן אויף קעסט ביי שווער און שוויגער פון כּלהס צד אָדער חתנּס צד. דער גבירישער צד פּלעגט איבער־נעמען פון יחוסדיקן צד די האַדעוואַניע פון דעם פּאַרל. אַפּילו אַ איד ניט קיין גביר, נאָר אַ תקיף — פאַר אַ תקיף פּלעגט זיך רעכענען אַ איד, וואָס האָט פאַרמאָגט אַן אייגענע שטוב — פּלעגט זיך אויך קוואַפּען נאָך אַן איידימל אַ וואויל־לערנער; פּלעגט ער אים געבן אין נדן דעם שענסטן ווינקל פון זיין שטוב, און ווען ער איז נאָך געווען אַ מטופּל מיט טעכטער, פּלעגט ער אַזוי פּאַרטיילן אין נדן אַלע ווינקעלעך פון זיין שטוב, און אַליין פּלעגט ער האַרעווען און קריכן פון דער הויט אויסצוהאַלטן די איידימ־לעך מיט קעסט, און יענע, די איידימלעך, פּלעגן זיך זיצן און לערנען תּורה, אָדער מאַכן דעם אַנשטעל, אַז זיי לערנען — ביז עס פּלעגט זיי דערעסן דאָס לערנען אָדער דער אַנשטעל, און זיי פּלעגן זיך אַוועקלאָזן זוכן זייער אייגן שטיקל ברויט. פאַרקערט, ווען דעם חתנּס פּאַטער איז געווען דער גביר, און די כּלה די מיוחסת, פּלעגט דאָס פּאַרל איבערגיין אין רשות פון חתנּס צד, און די שוויגער האָט געהאַט די אויפּגאַבע אַפּצוגעוואוינען די שנור פון שפּילן זיך מיט קינדער און צו לערנען זי וויבערשן שטאַט, ביז די שנור פּלעגט ראוי ווערן אַליין צו ווערן אַ מאַמע פון אַ קינד.

די עלטערע אידישע ליטעראַטור איז פול מיט שילדערונגען פון דעם איידימל אויף קעסט און פון ווייב־קינד אין דער לערע

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

ביי דער שוויגער. און לאנג נאכדעם ווי דער מנהג פון קינדער-
חתונות איז בטל געווארן, האט נאך אנגעהאלטן די אינסטיטוציע
פון „אידימלעך אויף קעסט“. אפילו די אינגערע אידישע ליטע-
ראטור געדענקט זיי נאך, די אידימלעך.

אין אונדזערע אויגן זיינען עס גרויסע חסרונות — אט דאס
חתונה מאכן קריפלס פאר א סגולה קעגן מגפות, דאס חתונה מאכן
קינדער און לערנען זיי קינדער האבן, און די כאליאסטערע פון
אידימלעך אויף קעסט, וואס פלעגן ליגן אויפן קארק פון אן
ארעמאן א שווער. אבער די חסרונות פון דער פארטראכאלישער
פאמיליע זיינען געווען איבערגעקערטע מעלות; ווילדע אנוואקסן
אויף דער גרונט-מעלה, און די פאמיליע איז געווען א הויפט-
הייליקטום; איבערטריבענע ביי-פראדוקטן פון דעם עיקר-פאקט,
און איין פאמיליע איז געווען ווי דאס גאנצע פאלק: דאס פאלק
אין מאביליזירטן צושטאנד, תמיד גרייט צו מאכן פליטה פאמי-
ליענווייז פון פלוצימדיקע אומגליקן.

צום ביישפיל, וואס קאן שוין זיין ערגער אין אונדזערע
אויגן ווי חתונה מאכן קינדער, בעת זיי דארפן נאך וואקסן? אבער
חתונה געמאכטע דורך די עלטערן, און זייער אייגענעם רצון, און
פארליבעניש? וואקסנדיק צוזאמען פון קינדווייז ביז פוליערי-
קייט, פלעגן מאן און ווייב בוכשטעבלעך צונויפואקסן אין איין
נפש. און דריי דורות אונטער איין דאך — שווער-שוויגער, זון-
שנור, טעכטער-אידימס און אייניקלעך — פלעגט די גאנצע
משפחה איין הויזגעזינט ווערן: פיזיש ווי פון איין שטיק; גייס-
טיק ווי פון איין גוס — און אזוי פארפעסטיקט ווערן, און צעריסן-
צעפליקט, פלעגט זי דאך בלייבן גאנץ. וויפיל נפשות עס פלעגן
ניט אומקומען אין א פאגראם, אבער די משפחה, צעלאפן אין
פארשיידענע רעטונגס-פלעצער, פלעגט דאך בלייבן לעבן ווי א
סאלידער איינס — און ביסלעכווייז צוריק זיך צונויפנעמען.

אט איז נאך א חסרון, וואס איז א באהאלטענע מעלה, וואס
האט אויך געשטאמט דערפון וואס די פאמיליע איז געווען מאביל-
ליזירט פאר פאלקס-רעטונג — אט די פיל-פארשריענע אידישע
תאווה צו פאמיליען-צירונג. א פאלק, וואס איז אויף דער וואנדער,

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

דארף קאנען אין א מאמענט, אן שום צוגרייטונג, זיך לאָזן אין וועג אריין, מיטנעמענדיק אזויפיל פארמעגן, וויפיל עס לאָזט זיך. איז דאָס געווען דאָס קעסטעלע פאמיליען-צירונג. די אַרימסטע פרוי פלעגט אָפהיטן, ווי אירע אויגן אין קאָפּ, דאָס געירשנטע שטיקל צירונג. די פאמיליע האָט געמעגט אויסגיין פון הונגער, דאָס שטיקל צירונג איז געווען דאָס לעצטע, צו וועלכן זי האָט זיך צוגערירט.

און פאַר אַ באווייז, אַז דאָס איז ניט תאוה, ניט זשעדנעקייט געווען, נאָר דער איינגעשפּאַרטער פּאַלקרעטנדיקער פאמיליען-אינ-סטיוקט, קאָן דינען דער פאַקט, וואָס נאָך מער ווי אַן מאַטעריע-לער צירונג, האָט די פאמיליע זיך געקלאַמערט אין גייסטיקער צירונג. העכער פון גאָלד און זילבער זיינען געשעצט געוואָרן גייסטיקע ווערטן. "תורה איז די בעסטע סחורה" — האָט די אידישע מאַמע געזונגען צו איר קינד אין וויגעלע, און פון וויגעלע ביז צום קבר האָט די אידישע פאמיליע מקיים געווען דאָס לידעלע — די פאמיליע האָט געלעבט, געבאַרן און אויסגעגעבן קינדער אין פאַרהערלעכונג פון תורה. און ווען זי האָט געהאַט צווישן אירע אור-עלטערן איינעם, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט אין תורה, אַ רב אַ גאון, אַ מחבר פון אַ ספר, איז עס געווען איר טייערסטער יחוס. — אַ יחוס, וואָס האָט זיך געצויגן דורך יאַרהונדערטער. אַ הונדערט-יעריקער תורה-יחוס איז געווען אַ גאַנצער נדן פאַר אַ טאַכטער.

(אפילו נאָך היינט אין אַמעריקע איז דאָ אַ "פאמיליען-קרייז", וואָס יחוסט זיך מיט רש"י — דעם גרויסן קאָמענטאַטאָר אויף תנ"ך און תלמוד פון עלפטן יאַרהונדערט, און דער פאַראיין לאָזט זיך קאָסטן גרויסע סומען אויף צו באשעפטיקן שרייבער, וואָס דאַרפן אונטערזוכן און פעסטשטעלן די רש"י-אַפּשטאַמונג פון יעדן בעלזן צו ווערן אַ מיטגליד פון פאַריין; און בעלנים זיינען דאָ אַ סך מער, וויפיל אַן אונטערזוכונג קאָן בארעכטיקן זייער בעלנות). תורה איז ניט געווען בלויז אַ יחוס אויף צו גרויסן זיך דערמיט; נאָך מער איז עס געווען דער אַפּשיי פאַר תורה; צוואַמען מיט דעם אַפּשיי האָבן אין די בלוט-געפעסן פון דער

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

אידישער פאמיליע זיך אריינגעצאפט גאנץ היפשע טראפנס פון דער מאַראַל פון תורה, פון דער אמונה אין די נאַציאָנאַלע אידעאַלן, צו וועלכע די תורה איז אָנגעצילט און וועלכע פאַרענטפערן דעם שווערן אידישן גורל; פון דער מסירת נפש, וואָס איז נויטיק צו טראָגן דעם שווערן גורל. אַזוי ארום איז די פאַטריאַרכאַלע אידישע פאמיליע געווען דער רעזערוואַר, וואו טראָפן פאַר טראָפן האָט זיך געזאַמלט אידישע מסירת נפש, כדי אויסגעפלייצט צו ווערן ווי אַ שטראָם אויף דער גאַנצער אידישער סביבה אין שעה פון נסיון.

מסירת נפש פון עלטערן פאַר קינדער איז געווען דער הויפט־שטריק, דער מאַראַלישער הויפט־פראָדוקט פון דער פאַטריאַרכאַ־לער פאמיליע — בפרט פאַר אַ קינד, וואָס האָט געהאַט אַ שאַרפן קאַפּ פאַר לערנען תורה. שמואליק דער טאַנדעטניק — אַ שוואַכע בריאה, קוים וואָס ער האָט געזשיפעט — האָט זיך געראַנגלט ווי אַ לייב קעגן דריי „כאַפּערס“ (קידנעפערס, וואָס פלעגן כאַפן קליינע קינדער אויף אַפּצוגעבן זיי אין סאַלדאַטן. צו דער צייט פון ניקאָלאַי דעם ערשטן) און ער האָט אַפּגעראַטעוועט זיין משהלעך, וועלכער האָט געדאַרפט אויסוואַקסן אַ גדול בישראל (דאָס איז אַ הויפט־עפּיזאָד אין מענדעלעס ראַמאַן „דאָס ווינטש־פּינגערל“).

און די אידישע פרוי, די אידישע מאַמע איז געווען די פאַר־קערפערטע מסירת נפש פאַר איר מאַן, פאַר איר קינד. — ווען דער מאַן איז געווען אַן איידעלער תורה־איד און אַ קנאַפער בעל פרנסה, פלעגט דאָס ווייב זיינס — די שוואַכע אידענע — נעמען אויף זיך דעם יאָך פון פרנסה: אַנלאַדן זיך מיט פעק און טראָגן פון הויז צו הויז, פון דאַרף צו דאַרף; אַדער ווען גאַר גוט, פלעגט זי זיך שטעלן אין קלייט, אין שענק און מפרנס זיין דאָס הויז־געזינד, כדי איר „שפּייזער“, דער מאַן זאָל קאַנען זיצן אין בית המדרש און פאַרדינען עולם הבא פאַרן הויזגעזינד. און זי איז גליקלעך געווען דערמיט, וואָס דערפאַר אַלס שכר וועט זי זוכה זיין צו דינען דעם מאַן פאַר אַ פּוסבנקעלע אין גן עדן, וואו ער וועט זיצן אויבן־אָן מיט די צדיקים.

דאס איז די בארימטע „אשת חיל“ — דער ערשטער פאזי-
טיווער פרויען-טיפ אין דער עלטערער אידישער ליטעראטור.
אבער ניט פון דער ליטעראטור האט זי ווי א העלדין אריינגע-
שפאצירט אין לעבן, נאָר פאַרקערט איז עס געווען. הגם נאָמינעל
איז דער מאָן געווען דער הויפט, אָבער פאַקטיש איז די פאַטריאַר-
כאַלע פאַמיליע געווען אַן אומצעטיילטע עקאָנאָמישע, ווי גייסטיקע,
איינהייט, וואו די פרוי איז געווען גלייכבאָרעכטיקט מיטן מאָן,
עקאָנאָמיש גאַנץ אָפט דער הויפט. דאָס וואָס גייסטיק האָט זי
פאַרנומען דעם אָרט פון אַ פוסבענקעלע אין מאָנס גן עדן, האָט
גאָר נישט אויסגעמאַכט. נאָך בעסער אַזוי: די פרוי וואָלט זיך
געשעמט צו זיצן ביים טיש גלייך מיטן מאָן און קוקן אין די
ליכטיקע פנימער פון די צדיקים, וואָס קוויקן זיך מיט דער גמרא
און שפּיגלען זיך אין שייך פון דער שכינה. דאָס „פוסבענקעלע“
איז געווען אַ קאָמפּראָמיס מצד דער אידישער רעליגיע, וועלכע
האָט לכתחילה פאַר דער פרוי כמעט גאָר קיין מצוות ניט געהאַט,
וואָס זאָלן געבן דער פרוי אַ געלעגנהייט צו פאַרדינען זיך אַן
אייגענעם חלק עולם הבאָ. האָט די רעליגיע פאַרגיטיקט איר
נאָלעסיקייט דערמיט, וואָס זי איז דאָס געווען, וואָס האָט אָנגע-
טאָן אַ קרוין און אריינגעגעבן גבורה דער אשת חיל — דורך
דעם הויפט-געצייג, מיט וועלכן זי, די רעליגיע, האָט אריינגע-
בראַכט שטאַרקייט אין אידישן פאַמיליען-בונד — דעם הייליקן
שבת. קבלת שבת אין הויז, פרייטיק צו נאַכט, פלעגט דער מאָן
אָנהויבן מיט אַ הימנע צו דער פרוי, פאַרזינגענדיק איר דעם קאַ-
פיטל „אשת חיל מי ימצא“ פון „משלי“.

דער צווייטער, נאָך דעם אשת חיל, פאַזיטיווער פרויען-טיפ
אין דער עלטערער אידישער ליטעראטור, איז געווען די אָרעמע
מאַמע, די אַלמנה, וואָס גאָט האָט איר באַלוינט פאַר איר אַלמנה-
שאַפט מיט אַ זון אַ מתמיד אין תורה און אַ קינפטיקן רב. פלעגט
זי טאָג און נאַכט לעבן פאַר איר זון. בייטאָג פאַרקויפן עפל
און ציבעלעס אין מאָרק, אָדער טראָגן קערב מיט עופות און
איער אין גבירישע הייזער און ביינאַכט פליקן פעדערן פאַר די
זעלביקע גבירהנטעס — ביז זי פלעגט אָנהאַרעווען אַ פאַר רובל

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

צו שיקן דעם זון אין דער ישיבה, און דערנאך מיט "מאקא" זיעס" — א פורמאן, א סוחר א דורכפארער — אונטערשיקן פעקלאך — א העמדל, א פונטעלע טיי, א גאמעלקע — דעם זון אין דער ישיבה אריין. מען קאן נאך היינט הנאה האבן דורך דער ליטעראטור — פון דעם טרערן-גליק פון דער מאמען, ביים אויסריכטן דאס פעקעלע און דעם דאנקבארקייט-גליק פון איר עלנטן אינגל אין דער פרעמד ביים עפענען דאס פעקעלע, אַנגע-וויזן ווי ער איז נעביך געווען אויף "עסן טעג" ביי בעלי בתים-קבצנים. ביי שלום עליכמען איז זי זייער א קאמישע אידענע אויף צו האלטן זיך ביי די זייטן לאַכנדיק, — וואָרים ווי איבער-אַנגעלאָדן אירע הענט זיינען געווען מיט קערב, אזוי איבעראַנגע-לאָדן איז געווען איר מויל מיט "מענה לשון" וועגן איר זון, איר "קריון פון קאָפּ", איר צונג האָט באצייטנס גענייט יאַרמעלקעס און געפלאַכטן ציצית פאַר דעם קינפטיקן רב. אָבער אַנגעלאַכט זיך, האָט זיך געוואַלט פאַלן כורעים פאַר דער מסירת נפש פון דער אידישער מאַמע.

מסירת נפש איז געווען דער נאַרמאַלער באהעפטונגס-שטאַף פון יעדער פאַטריאַרכאַלער פאמיליע. ביי אַ פאַלקס-אומגליק, וואָס פלעגט מאַכן אַ ריס אין דער פאמיליע, פלעגט זיך דאָס ארויס-ווייזן; די זאָפט פון מסירת נפש פלעגט ארויסרינען. — איז די פאַטריאַרכאַלע פאמיליע געווען דער אַפּלעגער פון פאַלקס מאַראַ-לישן כוח, פון ווידערשטאַנד און אויסדויער. ווען אַ פאַלק האָט אַזאַ פאמיליע פאר אַ פעסטונג, אויף וועלכער זיך אַנצושפּאַרן, קאָן עס זיך לאָזן וואַנדערן. קאָן מען איבערלאָזן אַ ווייב אָן אַ גראַשן געלט, און זי וועט שוין אַקערן די ערד אויסצוהאַלטן די עופּהלעך-קינדער, קאָן מען אַוועקשיקן אַ טאַטן, אַ זון אין די מרחקים אין דער זיכערקייט, אַז זיי וועלן ניט פאַרגעסן — און סוף כל סוף ווידער צונויפפירן די גאַנצע פאמיליע. — דאָס איז געווען די פאַטריאַרכאַלע פאמיליע און איר יורשטע, די האַלב-פאַטריאַר-כאַלע — וועלכע האָבן אויסגעטראָגן אויף זיך די אויסוואַנדערונג פון צוויי ביז דריי מיליאָן אידישע נפשות פון מזרח-אייראָפּע איבער קאָנטינענטן און אַקעאַנען.

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

ווי געזאגט, מערערע פון די מעלות, וואָס האָבן געדינט צו דער צוזאַמענהאַלטונג פון דער פּאַטריאַרכאַלער פּאַמיליע, זעען איצט אויס אין אונדזערע אויגן ווי גרויסע חסרונות. צו די פריער אויסגערעכנטע מעלות־חסרונות קומען איצט צו: — די אשת חיל וואָס זעט אונדז אויס ווי אַ געפּלאַגטע פּרוי, וואָס ציט פון זיך די אָדערן צו קאַרמענען אַ מאַן אַ בטלן און אַ שליממזלניק; און דאָס, וואָס די פּאַטריאַרכאַלע פּאַמיליע איז געווען פון איין שטיק, פון איין גוס — גייסטיק אַזוי ווי פיזיש — זעט עס אונדז איצט אויס ווי אומדערטרעגלעכער פּאַמיליען־דעספּאָטיום.

איז געקומען אַ צייט, ווען די מעלות האָבן גענומען איבער־גיין אין חסרונות. עס איז שווער געווען צו אונטערשיידן וואו די מעלה איז נאָך אַ מעלה און וואו זי גייט איבער אין אַ חסרון. איז אויף די נעט, וואו די מעלות און חסרונות האָבן זיך געגרע־ניצט, האָט די פּאַטריאַרכאַלע פּאַמיליע זיך געשפּאַלטן. דאָס איז געשען, ווען אין רוסלאַנד האָבן גענומען בלאָזן ליבעראַלע ווינטן, לייב־אייגנשאפט איז אָפּגעשאַפט געוואָרן, די רוסלענדישע ווירט־שאַפט האָט זיך פאַרנומען אויפן וועג פון קאַפיטאַליזם, וואָס פאַ־דערט פרייע באוועגונג פון מענטשן און סחורות. די געטאַ־ווענט האָבן געפּלאַצט — פאַר די אויבערשטע אידישע שיכטן. די ערשטע האָט זיך ארויסגערוקט פון דער געטאַ די אויבערשטע באַלעבאַטישע שיכט — אין איילעניש צו פאַרנעמען פּאַזיציעס אין די אויפשטייגנדיקע אינדוסטריען. נאָך איר די אינטעליגענץ, וואָס האָט זיך גענומען אויסטיילן פון דער באַלעבאַטישער יוגנט — אַנגעצויגן פון דער האַפּענונג, אַז באַלד־באַלד וועלן זיך עפּענען פאַר איר די פּראַפעסיעס. און זי האָט גענומען אונטעראַיילן דעם פּראַצעס — איינברעכן דעם פרומען לעבנס־רעזשים, וואָס האָט איר פאַרשטעלט דעם אריינטריט אין דער „פרייער ציוויליזאַציע“, וואָס האָט שוין במילא געמיינט דער צוטריט צו די פרייע קאַריע־רעס. דאָס איז די „השכלה“, וואָס האָט געהאַט פאַר איר הויפּט־פּאָדערונג, אַז דער אויפגעקלערטער פרייער געדאַנק זאָל איבער־נעמען פון דער פרומער טראַדיציע די העגעמאָניע איבערן אידישן לעבן.

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

האָט די פרומע אידישע וועלט דערקלערט אַ מלחמה דער השכלה : וואו דער משכיל איז געווען אומבאשיצט, האָט מען אים גערודפט, צוגענומען ביי אים דאָס ברויט ; וואו ער איז געווען באשיצט, האָט מען אים געלייגט אין חרם אריין, קיינער זאָל מיט אים קיין מגע ומשא ניט האָבן. דער משכיל צו להכעיסניק איז באטראכט געוואָרן ערגער פון אַ משומד, וועלכער פאַרלאָזט די אידישע רייען. דער משכיל בלייבט אינעווייניק און גראַבט אונטער דעם פונדאמענט. און ווען עס האָט חלילה געטראַפן — און וואָס ווייטער האָט עס געטראַפן אַלץ עפטער — אַז די אייגענע קינדער זיינען אָנגעגריפן געוואָרן פון דער השכלה — אַ טאַכטער, אַנגלייכענדיק זיך מיט ראַמאַנען, האָט זיך פאַרליבט ; אונטער דעם זונס גמרא איז געפונען געוואָרן אַ השכלה ביכל — איז די היים פאַר זיי געמאַכט געוואָרן פאַר אַ געפענקעניש ; און זיינען זיי אַנטלאָפן פון היים-געפענקעניש, האָבן טאַטע-מאַמע זיך גע-ועצט שבעה, ווי נאָך געשטאַרבענע.

דאָ, אין דעם קאַמף פון פרומען עלטערן דור קעגן אינגערן השכלה דור, האָט עס פאַסירט, אַז די מעלות פון דער פאַטריאַר-כאַלער פאַמיליע האָבן גענומען אויסלויפן אין חסרונות — די מאַראַלישע דיסציפלין אין צוואַנג ; די פרומקייט אין פאַנאַטיזם ; די גאַנצקייט פון דער פאַמיליע — דאָס וואָס זי איז געווען פון איין שטיק, פון איין גוס — אין דעספּאָטיזם. פאַר דעם עלטערן דור גופא, וועלכע האָבן אין פרייוויליקייט און אין אמונה אָפּגעעהיט די דיסציפלין און די פרומקייט און די גאַנצקייט, זיינען די מעלות נאָך געבליבן מעלות ; אָבער אויף וויפיל זיי זיינען געוואָרן חסרונות אין דער סטראַטעגיע פון קאַמף, האָבן זיי אָפּגעשטויסן פון זיך דעם אינגערן דור. דאָ, אויף דער גרעניץ-ליניע צווישן די מעלות און חסרונות, האָט די פאַטריאַרכאַלישע פאַמיליע זיך געשפּאַלטן.

וואָס ווייטער איז געשען מיט דער פאַטריאַרכאַלישער פאַ-מיליע, נאָכדעם ווי זי האָט זיך געשפּאַלטן, קען מען געפינען אָפּ-געשפּיגלט אין דער ליטעראַטור. די השכלה האָט זי טאַקע ארויס-געבראַכט — צוערשט אין העברייאיש און דערנאָך אין אידיש.

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

לכתחילה, פונקט ווי די השכלה, האט זי זיך געלאזט קריטיקירן — קינסטלעריש קריטיקירן — די חסרונות, די דעגענערירטע מעלות, פון דער פאטריארכאלער פאמיליע. און זי איז געגאנגען טיפער און ברייטער אין איר קריטיק, איידער די מינדלעכע און פובליציסטישע השכלה. זי האט געגעבן פארניכטנדיקע שילדערונגען פון דעם חדר, וואס האט געלייגט די ווארצלען פון דעם פרומען אידישן לעבנס-שטייגער. און זי האט געשניטן פאסן פון דעם סאציאלן ווילדפלייש, וואס איז אנגעוואקסן אויף דער פרומקייט; גערין און געביסן מיט חזק און סאטירע די טריפענע געשעפטן, וואס די קהלסלייט האבן געטריבן ארום כשר-פלייש, עקספלאז-טירנדיק, אונטער דער מאסקע פון פרומער פילאנטראפיע, די פאלקס-מאסע פאר דער אייגענער קעשענע, דורך דער פלייש-טאקסע. און וואו די השכלה-ליטעראטור איז ניט געווען סאטי-ריש, איז זי געווען סענטימענטאל: האט זי געגאסן טרערן איבער דעם ביטערן מזל פון דער פארליבטער געבילדעטער מיידל און באקלאגט דעם מארטירער דעם יונגן משכיל, וואס איז געכאפט געווארן מיט א „טריף-פסלע“.

אבער צום שבת פון דער אידישער ליטעראטור — דער ליטע-ראטור אין אידיש — דארף געזאגט ווערן, אז פריער פון דער משכילישער אינטעליגענץ האט זי איינגעזען, אז אטאקירנדיק די חסרונות, טאר מען ניט פארזען די מעלות פון דער פאטריארכאלער לער פאמיליע — „צוזאמען מיט דער וואסער פון דער וואנע ניט אויסצופאלישקען דאס קינד“. און זי האט זיך געשטעלט רא-טעווען די הייסע געטרייהייטן, מיט וועלכע דער פרומער לעבנס-שטייגער האט אנגעשפייזט דעם אידן. מענדעלע, דער זיידע פון דער נייער אידישער ליטעראטור, איז געווען דער ערשטער עס צו טאן. ער האט אין זיין אויטאביאגראפישן ראמאן „שלמה רב היימס“ רעסטאורירט די געהויבענע יום-טובדיקייט פון דעם וואכעדיקן אנגאנג אין א פאטריארכאלער פאמיליע, איידער זי האט זיך אנגעשטויסן אויף דער „אנשיקעניש“, דער השכלה. שלום עליכם, ווי מיר ווייסן, האט אלע אידישע יום טובים איבערגעזעצט

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

אין פריילעכע מעשיות פאר קינדער, וואס אפילו אן אַמעריקאַנער אידיש קינד קאָן נאָך אָנגעשטעקט ווערן פון זיי.

און נאָך אַ שבח דאַרף נאָכגעזאָגט ווערן דער אידישער ליטעראַטור: זי האָט גלייך, נאָך ביי מענדעלען, איינגעזען ווי נאַאיוו עס איז דאָס איינריידעניש פון דער משכילישער אינטע-ליגענץ, אַז אין "ליכט" פון אויפקלערונג איז די גאַנצע ישועה פאַר דער פאַלקס-מאַסע. דאָס האָבן די גרויסע סוחרים זיך גע-קאַנט ארויסרוקן פון דער געטאָ, און די אינטעליגענץ האָט גע-קאַנט נאָך זיי זיך נאָכגעבענען. אָבער די מאַסע איז געבליבן איינגעצוימט אין געטאָ, באַגרעניצט אין איר וואוינרעכט, אַרבעטס רעכט, בירגער-רעכט; אָנגעוויזן אויף צו שפּייזן זיך ארום זיך אַליין און אויף דער לאַטע-מלאַכה און קליין-קרעמעריי ארום נאַענטן פויער, און אויף בעטל-ברויט. ניט אין "ליכט", נאָר אין ברויט האָט זיך גענויטיקט די פאַלקס-מאַסע. נייע קוואַלן פון פרנסה דאַרפן פאַר איר געפונען ווערן. און אַפּן, און, נאָך מער, פאַרשטעלט, האָט די ליטעראַטור געוואָרפן די שולד פאַר אידישער הונגעריגייט אויף דער אַכזריותדיקער צאָרישער רעגיי-רונג, מיט וועלכער די משכילישע אינטעליגענץ האָט שוין גע-האַלטן ביים שלום מאַכן. טאַפּנדיק אין דער פינצטער, האָט די ליטעראַטור געזוכט אַ סינטעז פון דער השכלה מיט עפעס אַ פאַליטיש-עקאָנאָמישער אויפריכטונג פון דער אידישער פאַלקס-מאַסע.

און דאָ האָט דאָס לעבן אָנגעיאָגט און נאָך אַריבערגעיאָגט די ליטעראַטור, צושטעלנדיק דעם סינטעז גיכער ווי זי האָט דער-וואַרט, און נאָך אין אַ שטאַרקערער פאַרם, ווי זי האָט עס דער-וואַרט.

אין די אַכציקער יאָרן האָט עס אַ שפּראַך געטאָן דאָ און דאָרט, אין די ניינציקער, איז זיך פונאַנדערגעוואַקסן אַ רעוואָלוציאָנערע אידישע אַרבעטער-באוועגונג, וואָס מיט אומגעריכטער שנעלקייט האָט זי זיך אויסגעשפּרייט אויף די שטעט און שטעט-לעד פון תּחום — עס איז אין תּוך געווען אַ השכלה-באוועגונג מיט אַ שאַרפן סאָציאַל-פאַליטישן כאַראַקטער, וואָרים די ערשטע

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

ארבעט פון די פראפאגאנדיסטן איז געווען אפצוברעכן דעם יונגן ארבעטער פון פרומען לעבנס-שטייגער. און דער סאָרט השכלה האָט זיך מערקווירדיק אָנגענומען: דער סטרייק קעגן גאָט איז באַלד אונטערשטיצט געוואָרן מיט אַ סטרייק קעגן בעל הבית און מיט אַ דעמאָנסטראַציע קעגן דער רעגירונג. ניט באַלע-באָטישע יונגע לייט, נאָר זיין פון בלעכערס און שוסטערס האָבן גענומען שפּאַצירן שבת איבער די גאַסן און מחלל שבת זיין בפרהסיה — און מיט חוצפה, אָן שום שרעק, ווייל זיי האָבן גע-קאַנט געבן קלעפּ און נעמען קלעפּ. — די פרומע וועלט איז אויפגעשוידערט געוואָרן: זע נאָר וואו די אַפיקורסות האָט זיך פאַרקליבן — אין דער שוסטער-גאַס! טאַפלט אויפגעשוידערט געוואָרן: זיי גייען דאָך קעגן גאָט און קעגן קייזער! אָבער וואָס זאָל זי טאָן? אַז זיי זיינען אַזויפיל? גיי פיר מלחמה קעגן הונדערטער, קעגן טויזנטער! איז ניט געווען מלחמה, נאָר מלחמה-צושטאַנד צווישן עלטערן און אינגערן דור — אַ מלחמה-צושטאַנד וואָס האָט זיך אויסגעשפּרייט איבערן גאַנצן פּאָלק-פּראָנט.

וואָס ווייטער עס איז געשען אין דער פּאָמיליע, קענען מיר שוין נאָכפּאָלגן נאָך דער ליטעראַטור. די פּאָמיליע האָט זיך גע-שפּאַלטן, אָבער זי איז ניט צעריסן געוואָרן. דער וואַרטשנדיקער טאַטע און דער אָנגעברוגזטער זון זיינען געבליבן לעבן אונטער איין דאָך. און די מאַמע? האָט זי ניט מיט-געוואַרטשעט מיטן טאַטן? ניין, זי האָט בלויז מיטגעליטן. דאָס האָט זי, די מסירת נפשדיקע מאַמע, זיך איינגעשטעלט און ניט דערלאָזן צו דעם ריס: זי האָט שוין איינמאָל געהאַט געצוואונגען דעם טאַטן צו אַ וואַרטשענדיקן שלום מיט איין סאָרט משכיל-מחלל שבתניק — דעם דאָקטער. דער דאָקטער היילט איר קינד — און וואָס וועט אַ אידישע מאַמע ניט מוחל זיין איינעם, וואָס ראַטעוועט איר קינדס לעבן? — צוליב פּקוח נפש מעג מען מחלל שבת זיין. האָט שוין דער דאָקטער געמעגט אויף דעם חשבון פאַרן גלאַט אַזוי אום שבת אין אַ קאַרעט מיט אַ ציגאַר אין מויל — און אַפילו דער פרומער איד, זאָל זיין לפנים, האָט אים ניט אָפּגעזאָגט אין דרך ארץ.

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

(שפעטער צו וועלן זיך באווייזן מאמעס, וואס וועלן אונטער-שיקן פעקלעך דעם זון אין דער גרויסער שטאָט, וואו ער האָט זיך געגרייט אויף דאָקטער, ווי די מאַמע-אַלמנה האָט עס געטאָן צו איר זון, וואָס האָט געלערנט אין דער ישיבה).

וועט די מאַמע לאָזן ארויסטרייבן פון הויז אַ זון, אַ טאָכטער, וואָס היינט-מאָרגן קאָנען זיי חלילה אַרעסטירט ווערן, אריינגעזעצט ווערן אין געפּענקעניש, אָדער פאַרשיקט ווערן אויף קאָסאַרגע — און גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען, אפשר נאָך געשיקט ווערן אויף דער תּליה? — איז זי געשטאַנען ווי אַ שיצנדיקער מלאַך, מיט אויסגעשפּרייטע פּליגלעך, צווישן טאַטן און זון, און געציטערט-געפּלאַטערט, און געהיט, עס זאָל ניט קומען צו קיין קריגעריי צווישן זיי.

מיר האָבן אַן אויסגעצייכנטע אילוסטראַציע דערויף — אין ליד-פאַרם — פון דעם ערשט ניט לאַנג פאַרשטאַרבּענעם פּאָעט אברהם וואַלט-ליעסין. דאָס ליד — „שמחת-תּורה בייטאַג“ — איז געשריבן אין 1933, אָבער באַציען באַצייט עס זיך אויף די יאָרן 1894—1897, ווען דער פּאָעט, נאָך אַ יונגערמאַן, איז געווען דער אָנפירער פון דער נאָר וואָס אויפגעקומענער אַרבעטער-באוועגונג אין זיין געבורט-שטאָט מינסק.

מיר ווייסן, וואָס פאַר אַ גרויסן דינסט דער יום טוב האָט געטאָן אין דער פּאַטריאַרכאַלער פּאָמיליע: ער האָט געקייקלט דעם באַרג אידישע געשיכטע אין דעם אידנס האַרץ אריין. פון דעם באַרג האָט געשלאָגן אַ קוואַל, וואָס האָט אריינגעשלאָגן די מאַראַלע ענערגיע פון די דורות אין יעדן אידנס האַרץ-שלאַג. די מסירת נפש פון די אידישע גבורים, וואָס זיינען געגאַנגען אויף קידוש השם מיט דער אמונה אין גאָטס נדר אויסצולייזן דאָס פּאָלק אין אַחרית הימים, — די מסירת נפש, וואָס האַלט אויף דעם אידישן קיום דורך די צייטן, האָט, דורך דעם יום-טוב, אין אידנס האַרצן אריינגעשטראַמט אין זיין בלוט אריין. און אַזוי האָט זיך אויסגעאַרבעט דער איד, דער טרעגער פון אַ היסטאָרישן גורל פון פאַרצייטן ביז אין משיחס צייטן.

און ווען דער אַלטער יום טוב צערעמאַניאַל איז צוזאַמען-

דער פונדאמענט פון דער אידישער פאמיליע

געבראָכן ביים אידישן אַרבעטער אין רוסלאַנד, איז אָבער דער אָרט פון יום טוב נאָך געבליבן פונקציאָנירן אין זיין האַרצן, איז נאָך פריש געווען אין אים דער דראַנג צו יום-טוב. דער אידישער געשיכטלעכער שטראָם האָט זיך געשפּאַרט דורך אים — פון דעם גדר אין עבר צו דער גאולה אין עתיד. דערפאַר איז אים אַזוי לייכט געווען דער איבערגאַנג פון יום-טוב צו סטרייק, פון יום-כפור צו אַ גענעראַל-סטרייק, מיט דעם יום-טוב-מאַכער אַלס סטרייק-פירער. די לשון קודשדיקע מסירת נפש האָט זיך איבער-געזעצט אין אידיש-אַרבעטאַרישן סטרייק-ענטוואַרן.

3000 יאָר האָט די אידישע געשיכטע זיך געדאַרפט מיטן אויסצואַרבעטן אַזאַ אידן ווי שלום עליכמס טביה דער מילכיקער. און 3000 יאָר וואַלט גענומען אויסצואוואַרצלען דעם אידישן גאַט פון זיין האַרצן. ער האָט פאַר גאַט אַ גוט וואַרט און אַ קלוגן שמייכל פאַר די אַלע אומגליקן, וואָס ער שיקט אים צו מיט די טעכטער. אָבער פון אַלע זיינע לאַכעדיקע אומגליק-מעשיות וועגן די טעכטער איז די דערהויבנסטע, די יום-טובדיקסטע, די שטאַל-צעסטע — דורכגעציטערטע מיט ליבע און רעספעקט — די מעשה וועגן זיין טאַכטער האַדל, וועלכע גייט נאָך איר פעפערל קיין סיביר. מיט פעפערל וואַלט טביה זיך קיינמאַל ניט צונויפגערעדט וועגן גאַט. אָבער ליב האָט ער אים, דרך ארץ האָט ער פאַר אים — דער אידישער דרך ארץ פאַר מסירת נפש.

אַז די מאַמעס האָבן שלום געמאַכט מיט די רעוואָלוציאָנערע זיין נאָך פריער פון די טאַטעס, דאַרף מען ניט קיין סך דערציילן און קיין סך דערקלערן. אַ אידישע מאַמע וועט נאָכגיין איר זון אין קבר אריין. צוויי מאַמעס אַזעלכע באגעגענען מיר אין שלום אַשעס „דריי שטעט“. איינע אַ מאַמע פון געוויינטלעכן שניט, וועלכע דראַפּעט זיך ווי אַ חיה אויף די ווענט פון אַ פעסטונג, הינטער וועלכער איר זון ווערט געפירט צו דער תליה. און אַ צווייטע מאַמע, פון נייעם דור, וועלכע טוט אַלץ וואָס איז מוטער-לעד מעגלעך — מיט ווירדיקער איינגעהאַלטנדיקייט — צו ראַטעווען איר זון פון דער תליה. אָבער אַז ער איז שוין טויט, גייט זי אַליין אין רעוואָלוציע אריין: איר האַרץ, איר לעבן געהערן צום זון אין טויט ווי ביים לעבן.

II

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואַנדער- רונג קיין אמעריקע

1.

די געשיכטע פון אידישער איינוואַנדערונג קיין אמעריקע הויבט זיך אָן גלייכצייטיק מיט דער אַנטדעקונג פון אמעריקע. אַזוי אַז עס לאַזט זיך אויפזוכן און פאַרבינדן די היסטאָרישע קרובהשאַפט צווישן אונזער פאַמיליען קרייז מיט די גאָר ערשטע אידישע אימיגראַנטן פון שפּאַניע, וואָס האָבן אינאיינעם מיט קאַ-לאַמבוסן באַטראַטן די אמעריקאַנער ערד. און מעג אַזאַ שייכות פון אויבן אויף אויסזען אויסטערליש — איז אַזאַ שייכות דאָך פאַראַן. שוין אַפגעזען דערפון, וואָס אין די לעצטע יאָרן, אַ דאַנק וויכטיקע היסטאָרישע פאַרשונגען, ווערן אַלץ מער באַגרינדעט די ביז איצטיקע השערות וועגן קאַלאַמבוסעס אידישקייט: מיר ווייסן שוין איצט, אַז אַ חוץ קאַלאַמבוסן זיינען געווען אויך אַנדערע אידן אויף דערזעלבער שיף, וואָס האָבן אינאיינעם מיט קאַלאַמבוסן — די ערשטע באַטראַטן די ערד פון דעם ניי-אַנטדעקטן לאַנד.

עס איז אונז גוט באַקאַנט די וויכטיקע ראַל וואָס אידן האָבן געשפילט אין יענער צייט אין דעם אַלגעמיינעם לעבן פון שפּאַניע און פאַרטוגאַל. און נאָך מער — אַפילו אין פלאַנירן און פינאַנץ-סירן קאַלאַמבוסעס עקספעדיציע, אין 1492, ווייזט זיך ארויס, האָבן אידן געשפילט אַ וויכטיקע ראַל.

אַבער אין דער זעלבער צייט ווילן מיר דאָ פעסטשטעלן, אַז עס איז אוממעגלעך אַפצוטיילן די מאַטיוון פון עמיגראַציע (אויס-וואַנדערונג) פון די מאַטיוון פון אימיגראַציע (אינוואַנדערונג), ווייל אין גרונט גענומען איז דאָס איין פראַבלעם. דורך די פאַר-שיידנערליי הויפט-מאָמענטן פון אידישער מאַסן-אימיגראַציע קיין אמעריקע, איז דער הויפט-פאַקטאָר אַלעמאַל געווען דער זעלבער: די אַלגעמיינע נויט, די עקאָנאָמישע הינטערשטעליקייט אין די

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואנדערונג אין אמעריקע

לענדער פון וועלכע מע האָט עמיגרירט, און די פּאַליטישע און רעליגיעזע אויסנאַס-געזעצן און רדיפות אויף אידן, וואָס זיינען סאַרווייטאַי געגאַנגען און גייען אויך איצט אַלעמאַל האַנט אין האַנט.

די ערשטע אידישע אימיגראַנטן קיין אמעריקע זיינען געווען מאַראַנען (באַהאַלטענע אידן-קריסטן), מיט-געוואַלד-גע'שמד'טע אויס מורא פאַר דער אינקוויזיציע.

דער באַרימטער היסטאָריקער, ש. דובנאָו, דערציילט אין זיין „אידישע געשיכטע“, אַז די פּאַגראַמען אויף אידן אין שפּאַניע אין יאָר 1391 האָבן איבערגעלאָזט נאָך זיך טיפע שפורן אין דעם לעבן פון די שפּאַנישע אידן.

„זייער גרויס“, דערציילט דובנאָו, „איז געווען די צאַל פון די יעניקע, וועלכע האָבן אין דעם שרעקלעכן יאָר, אונטער דער מורא פאַרן טויט, אָנגענומען דאָס קריסטנטום“. דובנאָו גיט אויך איבער אַז „אין 1481, דעם 6טן יאנואַר, איז ביי פייערלעכע, קירכלעכע צערעמאָניעס פאַרגעקומען דער ערשטער אויטאָ-דע-פע אין סעוויל. זעקס מאַראַנען (אַנוסים) זיינען פאַרברענט געוואָרן. אַלס גרויס-אינקוויזיטאָר אין שפּאַניע איז באשטימט געוואָרן דעם קעניגס גלח טאַמאַס טאַרקוועמאַדא, אַ ווילדע חיה אין מענטשן-געשטאַלט“.

עס איז באַקאַנט, אַז קאַלאַמבוס איז געווען באַפריינדט מיט דעם באַרימטן שפּאַניש-אידישן אַסטראָנאָם פון 15טן יאָרהונדערט, אברהם זאַקוטאַ, מיט וועמעס אַסטראָנאָמישע טאַוולען קאַלאַמבוס האָט זיך באנוצט אויף זיין רייזע. מיר ווייסן אויך, אַז דער דעמאָלסטדיקער באַרימטער אידישער געלערנטער און בעל-יועץ פון שפּאַניש-קעניגלעכן הויף, דן יצחק אבראַבאַנעל, האָט בא-ווירקט די קעניגן איזאַבעלע זי זאָל זיך פאַראינטערעסירן מיט קאַלאַמבוסעס רייזע-פלאַן.

עס איז אויך באוואוסט אַז מיט קאַלאַמבוסן זיינען געווען צוויי אידישע מיטפאַרער: איינער, לואיס דע טאַררעס, איז געווען זיין איבערזעצער אויף דער שיף, און דער צווייטער, ראַדריגאָ דע טריאַנאָ, זאָל האָבן דער ערשטער דערזען לאַנד. ביידע זיינען

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואַנערונג אין אַמעריקע

געווען מאַראַנען, וואָס זיינען פאַר דער דרויסנדיקער וועלט געווען קריסטן, און באַהאַלטענערהייט געלעבט ווי אידן און אַפּגעהיט אַלע כּללים פון דער אידישער אמונה.

אינצייטיק מיט דער אַנטדעקונג פון אַמעריקע אין 1492 קומט אויך פאַר דער גירוש שפּאַניע. און מיט 5 יאָר שפּעטער, אין 1497, טרייבט מען ארויס די אידן פון פאַרטוגאַל פונקט ווי פון שפּאַניע. די שיפן וועלכע האָבן אַפּגעפירט די רואינירטע און פאַרצווייפלטע אידן פון דעם לאַנד וואָס זיי האָבן אַזוי שטאַרק ליב געהאַט, און וואו זיי זיינען געווען אינגעוואַרצלט, האָבן פילייכט זיך שוין באַגעגנט אויף זייערע וואַנדער-וועגן מיט קאַ-לאַמבוסעס עקספעדיציע, וועמען עס איז באשערט געווען צו עפענען אַ נייע וועלט מיט נייע, גרויסע מעגלעכקייטן פאַר אַלערליי אונטערדריקטע און באַליידיקטע.

די וואַגענדיקע אידן און די געיאַגטע מאַראַנען האָבן זיך געצויגן טיילווייז קיין טערקיי, קיין ארץ ישראל. די פרייערע האַלאַנד האָט אויפגענומען אַ סך פון זיי, און אין אַמסטערדאַם איז שפּעטער אויפגעקומען אַ גרויסע אידישע קהלה. אַ סך האָבן געצויגן קיין דרום-אַמעריקע, אויסטראַליע און בראַזיליע. שפּאַניע און פאַרטוגאַל און די פאַפסטלעכע פראַווינצן זיינען דעמאָלט נישט געווען די אינציקע לענדער וואָס האָבן ארויסגעטריבן זייערע אידן. די דייטשע פראַווינצן, וויען, פראַנקפורט און האַמבורג, האָבן נישט געלאָזט די אידן רואיק אינזיצן. דערצו האָבן אויך אין די שפּעטערע יאָרן ארומגעוואַגלט פון לאַנד צו לאַנד די אַנט-לאַפענע אידן פון די כמעלניצקי-שחיתות אין פוילן און אין אוקראַינע.

אין אַלגעמיין ווערט די אידישע מאַסן-אימיגראַציע קיין אַמעריקע אינגעטיילט אין 3 פּעריאָדן:

1. די שפּאַניש-פאַרטוגעזישע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אין 1492, אינצייטיק מיט דער אַנטדעקונג פון אַמעריקע.
2. די דייטשישע, וואָס איז אַנטשטאַנען אין 1815, נאָך נאַפּאָלעאָנס נידערלאַגע. עס האָבן אויך עמיגרירט אידן פון עסטרייך-אונגאַרן און פון רוס-פוילן. אַבער באַזונדערס שטאַרק

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואַנדרערונג אין אמעריקע

איז די עמיגראַציע פון דייטשלאַנד געוואָקסן דורך דער צייט פון קייזער ווילהעלם דעם ערשטן, און זיין קאַנצלער, דעם פאַרביסע-נעם רעאַקציאָנער און אַנטיסעמיט — ביסמאַרק.

3. דער אָנהויב פון דער דריטער, אַדער רוסישער פעריאָדע פון אידישער איינוואַנדרונג קיין אמעריקע, וואָס האָט אַ דירעקטע שייכות מיט אונדזער פאַמיליען-קרייז, רעכנט זיך פון דעם יאָר 1881.

שפעטער, ביים סוף פון 19טן יאָרהונדערט, צוליב די אויפ־שטאַנדן פון די פויערים אין רומעניע, פאַנגען זיך דאָרטן אַן רדיפות אויף די אידן, וועלכע זיינען געצוואונגען מאַסנווייז צו עמיגרירן קיין אמעריקע.

היינט צו טאָג איז אמעריקע דער גרעסטער אידישער קיבוץ אין דער וועלט. לויט די לעצטע סטאַטיסטישע טאַבעלעס ציילט דאָ די אידישע באַפעלקערונג פיר און אַ האַלב מיליאָן מענטשן. ס'איז אינטערעסאַנט, אַז טראַץ אַלע רדיפות און שווערע ליידן, וואָס די אידן האָבן זיך געהאַט אויסצושטיין אין מערסטע לענד-דער, איז דאָך דער פּראָצעס פון זייער איבערוואַנדערן קיין אמע-ריקע, אין דעם לאַנד וואָס האָט זיי געגעבן אַלערליי עקאָנאָמישע מעגלעכקייטן און רעליגיעזע פּרייהייטן, צוגעגאַנגען הונדערטער יאָרן מיט לאַנגזאַמקייט און שפעטער מיט פּלוצלומדיקן אויפשטייג. נאָר דער פּלוצלומדיקער וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג איז נישט געווען קיין ספּעציעלע אידישע דער-שיינונג. דאָס איז געווען בלויז אַ טייל פון דעם ריזיקן וואוקס פון דער אַלגעמיינער אימיגראַציע קיין אמעריקע.

דר. א. צ. ענגעלמאַן* גיט אָן, אַז: „דער צאָלרייכער אידישער ישוב אין אמעריקע איז ווייניקער ווי 50 יאָר אַלט. אין 1840 זיינען אין די פאַראייניקטע שטאַטן געווען ניט מער ווי אַרום 15 טויזנט אידן. און אַפילו אין 1890 — אַ קנאַפער

“A Study of Size of Families In The Jewish Population of Buffalo,” by U. Z. Engelman, Ph.D., University of Buffalo Studies, Vol. XVI., 1938.

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואנדערונג אין אמעריקע

האלב-הונדערט יאר צוריק — האט די אידישע באפעלקערונג
ניט דערגרייכט נאך קיין מיליאן.

און וועגן דער אלגעמיינער אמעריקאנער באפעלקערונג דער-
ציילט ער, אז „אין 1650 האט דער גאנצער אמעריקאנער ישוב,
ניט ארייגרעכענענדיק די אינדיאנער, געציילט בלויז 52 טויזנט
מענטשן, אבער אין די אַנדערהאלבן הונדערט יאר וועלכע זיינען
פאראיבער נאכדעם ווי אמעריקע איז געוואָרן אומאָפּהענגיק, איז
דער אמעריקאנער ישוב אויסגעוואַקסן צו העכער אַ 125 מיליאָן
מענטשן“.

2.

דער אַנטיסעמיטיזם אין רוסלאַנד האָט געטליעט און פאַר-
שפּרייט זיך אינאיינעם מיט דער וואַקסנדיקער רוסישער רעאַקציע.
אַבער נאָך דעם אַטענטאַט אויף אַלעקסאַנדער דעם 2טן, ברעכן
שוין אויס עפנטלעכע, ברוטאַלע אַנפאַלן און איבערפאַלן אויף
אידן — וועלכע זיינען אַלעמאַל די ערשטע קרבנות און דער שיער
לעזאַזל פון דער וואַקסנדיקער רעאַקציע אין אַ לאַנד.

דער ערשטער עפנטלעכער אַנפאַל אויף דער אידישער באַ-
פעלקערונג אין רוסלאַנד איז פאַרגעקומען אין יעליסאַוועטגראַד,
דעם 21טן אַפּריל, 1881. אַ צווייטער אַנפאַל אויף אידן איז
פאַרגעקומען דעם 8טן מאַי פון דעמזעלבן יאַר, אין קיעוו. און
באַלד האָבן זיך די עקסצעסן פאַרשפּרייט איבער פאַרשיידענע
שטעט און שטעטלעך. אַלס רעזולטאַט פון די פאַגראַמען אויף
אידן האָט זיך דעמאַלט געגרינדעט די באוואוסטע נאַציאָנאַל-
אידעאָליסטישע גרופּע „עם-עולם“, וואָס איז אָפּגעפאַרן קיין אַמע-
ריקע מיט פאַרשיידנערליי קאַלאָניאַציע-פּלענער. ווי אַן אילוס-
טראַציע פאַר יענעם פּעריאָד וועלן מיר דאָ ברענגען אַ פאַר-
ציטאַטן פון בוך „אַמאַל אין אמעריקע — זכרונות פון דעם אידישן
לעבן אין אמעריקע אין די יאָרן 1883—1909“, פאַרצייכנט פון
י. קאַפּעלאָוו, וועלכער האָט אַליין דורכגעמאַכט יענעם פּעריאָד:
„אויפן וועג קיין ווערזשבאַלאָווע האָבן מיר באַגעגנט אַ גרויסע
מאַסע אידישע אימיגראַנטן פון אַלע געגנטן פון רוסלאַנד און פון

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואנדערונג אין אמעריקע

פּוילן, ליטע און אוקראינע. עס זיינען אויך געפארן גאַנצע פאר-
טייען פון עם-עולם. די באַנען און די וואַקזאלן זיינען געווען
פול געפאַקט מיט אידן".

ער שילדערט ווי עס האָבן אויסגעזען די אַכסני'ה'ס פאַר די
וואַגלענדיקע עמיגראַנטן: „געזונטע און קראַנקע האָבן זיך צוזאַ-
מען געוואַלגערט, ווי בהמות אויף דער נאַקעטער ערד: פון דעם
טומל און דעם געשריי האָט מען געקאַנט טויב ווערן. קראַנקע
האַבן געקערעכצט און קינדערלעך האָבן געוויינט. דאָ זיצט אַן
אַלטער איד און גיסט טייכן טרערן איבערן תהילים, און לעבן אַן
אים שטייט אַן אַנגעפרעסענער קצב-יונג און זינגט עפעס אַ
טעאַטער-לידל! דאָ זיצט אַ מאַמע און ברעכט די הענט, וואָס
איר בת-יחידקע איז גאַר פאַרביי, און דערביי שטייט אַ פּריילעכע
מויד, לאַכט, כאַכאַטשעט און שפּילט זיך עפעס מיט אַ בחור".
און נאָך דעם קומט קאַפּעלאָוו'ס שילדערונג פון די עמיגראַנטן
אויף דער שיף: „נישט ווייט פון מיר זיצט אַ גאַנצע משפּחה,
קענטיק חשוב'ע באַלעבאַטים פון דער היים — פאַגראַם-קרבנות.
קיין פּרייע מינע זעט זיך נישט אויף קיינעם פון זיי. דער טאַטע
זיפצט טיף און ביטער. די מאַמע וויינט און גיסט טרערן. אַ
טאַכטער, שוין אַ כלה-מיידל, קרימט אַלע וויילע איר פאַראומערט
פנים, ווי זי וואַלט געטרונקען עסיק. לעבן דער פאַמיליע זיצט
אַ מלמד'ל פון ליטע מיט זיין ווייב און צוויי קינדערלעך. . . .
אַסך פון די רייזנדע זיינען אַפטימיסטן. די פעסימיסטן זיינען
ס'רוב געווען עלטערע מענטשן".

און די פרייד ווען די שיף האָט זיך דערנענטערט צום ברעג
פון דעם נייעם, „צוגעזאָגטן" לאַנד, ווערט געשילדערט אין קאָ-
פּעלאָוו'ס מעמואַרן אויף אַזאָ אופן: „אויפן פּערצנטן טאַג האָבן
מיר דערזען לאַנד! אַ יובל-געשריי פון פרייד און באַגייסטערונג
האַט זיך ארויסגעריסן פון די פאַרשמאַכטע הערצער. יונג און
אַלט, מענער, פרויען, קינדער, אויסגעפּוצט אין דעם שענסטן און
בעסטן, וואָס זיי האָבן פאַרמאַגט, זיינען צעפלאַמטע, מיט יום-
טובדיקע, שמחה-שטראַלנדיקע פּנימער געשטאַנען אויפן דעק און
געהיט יעדן רוק פון דער שיף ווי זי קומט אַלץ נענטער און

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואַנדערונג אין אמעריקע

נענטער צו דעם נייעם לאַנד, צו דעם נייעם לעבן און צו דעם
נייעם מזל".

דאָ איז אין פּלאַץ זיך אָפּצושטעלן אויף דעם פּאַל פון דער
באַוואוסטער אידיש-אַמעריקאַנער דיכטערן און קולטור טוערן, עמאַ
לאַזאַרוס, כדי צו באַגרייפן ווי די רוסישע רציחות האָבן געוויקט
אויף דעם געמיט פון אַ סענסיטיווער נשמה.

עמאַ לאַזאַרוס האָט געשטאַמט פון אַן אַלטער אידיש-פּאַר-
טוגעזישער פּאַמיליע, און איז ווייניק וואָס, אָדער כמעט גאַרנישט,
געווען פאַראינטערעסירט אין אידישע פּראָבלעמען, ביז די רוסישע
פּאַגראַמען אויף אידן האָבן אין די יאָרן 82—1881, אין איר
אויפגעוועקט דעם נאַציאָנאַלן באוואוסטזיין. אין 1881 דעביוטירט
זי אין דעם וויכטיקן אַמעריקאַנער זשורנאַל „די סענטשורי“ מיט
אַ פּלאַמענדיקן אַרטיקל, פאַרדאַמענדיק די אוממענטשלעכע, רוסישע
ברוטאַליטעטן. און שפּעטער באַנוגנט זי זיך נישט בלויז מיט
אירע לידער און אַרטיקלען, אין וועלכע זי צאָרנט קעגן די אַלע
אומגערעכטיקייטן. זי הויבט אויך אָן צו אָרגאַניזירן פּראַקטישע
הילף פאַר די אומגליקלעכע, וואָס ראַטעווען זיך קוים מיט זייערע
לעבנס און קומען אָן עלנטע און הילפּלאַזע צו די אַמעריקאַנער
ברעגן.

זי הויבט ביסלעכווייז אָן צו שפּילן אַ וויכטיקע ראָל אין
אידיש-אַמעריקאַנעם לעבן, און איז באַזונדערס באַרימט אַ דאַנק
דעם פּערז פון איר ליד „דער נייער קאַלאָסוס“, וואָס איז אויס-
געקריצט אויף דער „סטאַטוע פון פּרייהייט“, און וואָס מיר ברענגען
דאָ אין אַריגינאַל :

“Give me your tired, your poor,
Your huddled masses yearning to breathe free,
The wretched refuse of your teeming shore.
Send these, the homeless, tempest-tost to me,
I lift my lamp beside the golden door!
—Emma Lazarus, “The New Colossus”

דאָס איז אַ גוטע אילוסטראַציע וועגן דער אַלגעמיינער פּאַ-
זיטיווער באַציאונג וואָס האָט דעמאָלט געהערשט ביים בעסערן
אַמעריקאַנער עולם צום אימיגראַנט.

דער הינטערגרונט פון דער אירישער איינוואַנדערונג אין אמעריקע

3.

דער אַלגעמיינער מצב אין רוסלאַנד איז געוואָרן אַלץ ערגער און ערגער. די הערשאַפט פון די ראַמאַנאָווס האָט אַלץ מער און מערער אונטערדריקט און שווער באַשטראַפט פאַר יעדער פרייִ הייטלעכער מיינונג. אין לאַנד האָט געהערשט אַ שווערע און דריקנדיקע שטימונג, און צווישן די בעסטע קינדער פון רוסישן פאַלק איז געוואָקסן די בושא און דער אַנגעוואַלטער פראַטעסט — וואָס האָט אויף אַ געהיימען אופן — געפונען זיין אויסדרוק אין דער וואַקסנדיקער ליבעראַלער און רעוואַלוציאַנערער באוועגונג. עס זיינען אויפגעקומען פאַרשיידענע פּאָליטישע ריכטונגען און פאַרטייען. נאָר וואָס מערער די ליבעראַלע און רעוואַלוציאַנערע באוועגונג איז געוואָקסן אין רוסלאַנד, וואָס שאַרפער דער קאַמף איז געוואָרן, אַלץ ביטערער און ברוטאַלער זיינען געוואָרן די פאַרפּאָלגונגען קעגן אידן מצד דער צאַרישער מלוכה.

דער רוסישער אינערן־מיניסטער פאַן פּלעווע האָט דעמאָלט געוואַלט לעשן מיט אידיש בלוט די טלעינדיקע אומצופרידנקייט פון אַן אויסגעמאַטערט פאַלק. אין 1903, אין חודש אַפּריל, איז סיסטעמאַטיש צוגעגרייט געוואָרן מיט דער הילף פון דער צאַריס־טישער רעגירונג דער באַרימטער קעשענעווער פאַגראַם, וואָס האָט אַנגעהאַלטן גאַנצע 3 טעג צייט. הונדערטער אידישע מענער, פרויען און הילפּלאַזע קינדער זיינען געשענדט און דערמאַרדעט געוואָרן. אידיש האָב־און־גוטס איז מיט הפקר גערויבט און גע־פלינדערט געוואָרן. די גרויסע פאַרשטייער פון דער אמתער רוסישער אינטעליגענץ קאַראַלענקאַ, טאַלסטאַי, גאַרקי, קופּרין, אַנדרייעוו און צענדליקע אַנדערע האָבן געלאָזט הערן זיער קול פון פראַטעסט.

פון דער זייט ים האָט אויך די אמעריקאַנער פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע מיינונג אויפגעציטערט פון די האַרץ־רייסנדיקע ידיעות וועגן דער אומגליקלעכער לאַגע פון די אומבאַשיצטע און הילפּלאַזע אידן אין רוסלאַנד.

דער גרויסער שטראַם פון אידישער אימיגראַציע קיין אמע־

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואנדערונג אין אמעריקע

ריקע האט שוין דורך די יארן געשלאגן דא טיפע ווארצלען. די אימיגראנטן האבן זיך ביסלעכווייז אמעריקאניזירט, שווער געאר-בעט און שוין געהאט ארגאניזירט א צאל גרויסע אידישע יוניאנס, פראטערנאלע ארגאניזאציעס, וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס, שולן, לאדזשעס, לאנדסמאנשאפטן, שפיטאלן א. א. וו. א בולט'ער כא-ראקטער-שטריך פון דער אידישער ווי פון דער אלגעמיינער אימי-גראציע קיין אמעריקע איז דאס, וואס אין מערסטע פאלן זיינען צום ערשטן אריבערגעקומען אהער די דערוואקסענע, די ארבעטס-פיאיקע מיטגלידער פון דער משפחה. געוויינלעך איז דאס געווען דער טאטע, דער עלטערער זון, די עלטסטע טאכטער, וואס האבן געלאזן אין דער אלטער היים ארימע און אומבאהאלפענע אייגענע, ביז וואנען זיי האבן זיי שפעטער אריבערגענומען צו זיך.

אין זיין בוך „50 יאר קלאוקמאכער יוניאן, 1886—1936“ שרייבט דר. ב. האפמאן (צביון) וועגן יענער פעריאדע:

„די אימיגראנטן האבן גלייך ווי זיי זיינען געקומען אהער געמוזט אנהויבן פארדינען אויף דער הוצאה, זיינען געווארן קלאוק-אפערייטארס — געוועזענע ישיבה-בחורים; פריקאזשטיקעס — פארזיכערונג-אגענטן; האלבע אינטעליגענטן — אידישע לערער; בוכהאלטערס, באלעבאטישע איידעמס — קרעמער, הענדלער.

„און דער שניידער וואס אין דער היים איז ער געווען א שניידער, איז דא געווארן א גאנצער יחסן. ער האט פארנומען אן ארט אויבנאן אינם פראצעס פון אידישן עקאנאמישן צופאסן זיך צום נייעם לאנד. און נישט נאר דאס אליין. דער שניידער איז געווארן דער העלד פון דער אמעריקאנער קאמפס-פאעזיע. ער איז געווארן דער פיאנער פון דער פראפעסיאנעלער און פאלי-טישער ארבעטער-באוועגונג ביי אידן.“

אינטערעסאנט איז דער פאקט, וואס אויב א טייל פון דער אידישער מאסן-עמיגראציע פון רוסלאנד קיין אמעריקע איז בא-שטאנען פון ליבעראלן און רעוואלוציאנערן, וואס האבן דא פאר-געזעצט זייער טעטיגקייט, און אין זייער טראדיציע געהאלפן אויפ-בויען א גרויסע אידישע ארבעטער-באוועגונג. — איז די רעלי-גיעזע טראדיציע ביי אן אנדער טייל פון אידישן פאלק אויך נישט

דער הינטערגרונט פון דער אידישער איינוואנערונג אין אמעריקע

אָפּגעשטאַנען. און דאָ ווי אין דער אַלטער היים האָט דער טייל אידן ווייטער געצויגן דעם רעליגיעזן פּאָדעם, און די דורות-אַלטע אידישע טראַדיציע.

א.ב. קאהאַן, דער רעדאַקטאָר פון „פּאַרווערטס“, דערציילט וועגן דעם אין זיינע „בלעטער פון מיין לעבן“, אַז „זינט די פּאַ- גראַמען — זיינען די אידישע קהלות דאָ געוואקסן. עס האָבן זיך גענומען באווייזן גרעסערע און שענערע שולן. מע האָט אַנ- געהויבן אַריבערברענגען דאָס בעסטע וואָס די אַלטע היים האָט פאַרמאָגט“.

דער גרויסער קעשענעווער פאַגראַם האָט די אַלערליי עלע- מענטן געטראָפּן ווי אַ דונער. זיי האָבן באַלד אָפּגעענטפערט מיט גרויסע דעמאָנסטראַציעס, מיט גרויסע מאַסן-פאַרוואַמלונגען מיט פּאַסט-טעג און אויף פאַרשידענע אַנדערע אופנים אויסגעדריקט זייער פראַטעסט און צאָרן קעגן דעם צאַרישן רעזשים.

דער אמעריקאַנער קאָנגרעס און סענאַט, אונטער דער פירער- שאַפט פון דעמאָלסטיקן פרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן, טעאָדאָר רוזוועלט, האָט איינשטימיק אָנגענומען אַ פראַטעסט- רעזאָלוציע קעגן די רוסישע פאַגראַמען. און די אמעריקאַנער רעגירונג האָט דעמאָלט אָפיציעל אָפּגעבראַכן אירע געשעפטלעכע פאַרביןדונגען מיט דעם צאַרישן רעזשים.

די רוסישע רעאַקציע איז געוואקסן, און ספּאַראַדישע אַנפּאַלן און איבערפאַלן זיינען געוואָרן אַ נאַטירלעכער טייל פון דער שוואַרצער און גיפטיקער פּאָליטיק וואָס די צאַרישע רעגירונג האָט אָנגעפירט.

עס איז געווען נאַטירלעך אַז די אידישע אימיגראַציע קיין אמעריקע זאָל אַדאַנק די אוממענשלעכע באדינגונגען, זיך שטאַרק צעוואַקסן.

און שפעטער — נאָך דער רוסישער נידערלאַגע אין דער רוסיש-אַפּאַגעזישער מלחמה, איז די אַלגעמיינע רעאַקציע און דער אַנטיסעמיטיזם נאָך חוצפהדיקער געוואָרן. נאָכן דורכפאַל פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע אין 1905 ברעכן ווידעראַמאַל אויס אַ סעריע פאַגראַמען. דאָס מאָל קומט פאַר אין ביאליסטאָק.

דער הינטערגרונט פון דער אירישער איינוואנערונג אין אמעריקע

פון וועלכער עס שטאַמען כמעט אַלע מיטגלידער פון אונזער פּאַ-
מיליען־קרייז, איינער פון די גרעסטע פּאַגראַמען אין רוסלאַנד.
דאָס האָט געווירקט, אַז די מערסטע מיטגלידער פון דעם פּאַמי-
ליען־קרייז, וועגן וועלכן מיר שרייבן אונדזער בוך, זאָלן, האָק-
און־פּאַק, אַוועקלאָזן זיך מיטן וואַנדערשטראָם קיין אַמעריקע.

די שטאַט ביאליסטאָק, וואָס באַלאַנגט פון נאָך דער וועלט-
מלחמה אָן צו פּוילן, איז געווען פּאַררעכנט פאַר אַן אינדוסטריעלן
צענטער פון טוך־וועבערייען. פון אַ שטודיע וואָס הייסט: „סטאַ-
טיסטיק פון דער באוועגונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין
ביאליסטאָק פאַר 10 יאָר: 19—18—1909“, דורכגעפירט פון
ה. פּראָנק און ש. בלאַנקשטיין און ארויסגעגעבן דורך דער קהלה
פאַרוואַלטונג אין ביאליסטאָק אין 1920“ דערוויסן מיר זיך, אַז
„אין די ערשטע 5 יאָר 1914—1909 האָט ביאליסטאָק געהאַט
אַן אַלגעמיינע באפעלקערונג פון קרוב 100 טויזנט נפשות און אַן
ערך פון 70 טויזנט אידן“. דאָס באווייזט, אַז מיר האָבן דאָ צו
טאָן מיט אַן אינדוסטריעלן און קאָמפּאַקטן אידישן צענטער לויט
דער פּראָפּאַרציע פון דער דעמאָלסטדיקער רוסלאַנד.

וועגן פּאַגראַם דערציילט פּראָפּעסאָר מ. קראָל (אין „צוקונפט“
אַפּריל, 1939), אין זיין אַרבעט: „דער ביאליסטאָקער פּאַגראַם,
די גאַסדאָרסטווענע דומע און דער צאָרישער פּאַליציי דעפּאַרט-
מענט“:

„דעם ערשטן יוני האָט זיך צעפּלאַקערט אין ביאליסטאָק אַ
שוידערהאַפּטער פּאַגראַם, וועלכער האָט געמאַכט אין פעטערבורג
אַ דערשיטערנדן איינדרוק. די אַפיציעלע טעלעגראַפן־אַגענטור
האָט מיטגעטיילט, אַז דעם פּאַגראַם האָבן ארויסגערופן די אידן
אַליין: אידישע טעראָריסטן זיינען באַגאַנגען אַן אומדערהערטן
פּאַרברעכן. זיי האָבן געוואָרפן אַ באַמבע אין אַ רעליגיעזער פּראָ-
צעסיע! נאַטירלעך, איז געזאַגט אין דער זעלבער טעלעגראַמע,
אַז דאָס פּאַלק האָט זיך אָפּגערעכנט ווי עס באַדאַרף צו זיין מיט
די אידן. דער פּאַגראַם האָט געבושעוועט עטלעכע טעג און אויף
דעם דריטן טאָג איז אַנגעקומען אַ נייע טעלעגראַמע, אַז די ידיעה
וועגן דער באַמבע איז געשיקט געוואָרן על פּי טעות. קיין באַמבע

דער הינטערגונט פון דער אידישער איינוואנדערונג אין אמעריקע

האָט קיינער נישט געוואָרפֿן. דערווײל האָבן גראַמילעס. מיט דער הילף פֿון דער פּאָליציי און סאַלדאַטן חרובֿ געמאַכט אַ גאַנצע שטאַט. לויט די ידיעות וואָס אונדזער צענטראַל־קאָמיטעט האָט באַקומען, איז דער ביאליסטאָקער פּאָגראַם געווען איינער פֿון די שרעקלעכסטע זינט די פּאָגראַמען פֿון די אַכציקער יאָרן. ער האָט פֿיל איבערגעשטיגן, שרייבט פּראָפּעסאָר קראָל, „סאָי אין רציחה און סאָי אין אוממענטשלעכער ווילדקייט אַפֿילו דעם קעשענעווער פּאָגראַם“.

ער דערציילט אויך, אַז אַ חוץ אים האָט אַ געזעלשאַפטלעכע קאָמיסיע מיט דעם באַוואוסטן אידישן שריפטשטעלער ש. אַנסקי אָנגעפירט אַן אונטערזוכונג. און פּראָפּעסאָר קראָל גיט איבער אַז נאָך דער אונטערזוכונג איז פּעסטגעשטעלט געוואָרן אַז: „דער פּאָגראַם איז אַרגאַניזירט און צוגעגרייט געוואָרן גאָר קאַלטבלוטיק. דעם פּלאַן ווי אַזוי אויסצוהרגענען די ביאליסטאָקער אידן האָבן אויסגעאַרבעט דער פּריסטאָו שערעמעטיעוו און אַ פּאַר אַפיצערן, איין גענעראַל און דריי פּאַלקאַוויקעס. אין די פּאָליציי־הייזער און אין די קאַזאַרמעס האָט מען אַפֿן געגעבן אינסטרוקציעס ווי אַזוי מען דאַרף הרגענען אידן און פּאַרניכטן זייער האַב־און־גוטס“.

„מע האָט געהרגעט אַלטע אידן, פּרויען און אַפֿילו קליינינקע קינדער וועלכע האָבן נאָך געוויגן די מוטערס ברוסט. מע האָט קיינעם נישט געזשאַלעוועט. די סך־הכלען פֿון דער שחיטה אין ביאליסטאָק זיינען געווען: איבער הונדערט הרוגים, עטלעכע הונדערט פּאַרוואַנדעטע, טויזנטער רואינירטע פּאַמיליעס“.

מיר האָבן זיך דאָ אָפּגעשטעלט באַריכות אויף פּראָפּעסאָר קראָלס שילדערונג, ווייל דאָס וועט אונדז העלפֿן אַסך צו פּאַר־שטיין די אינדיווידועלע פּאַלן, און די פּראָבלעמען פֿון מערסטע מיטגלידער פֿון אונדזער פּאַמיליען קרייז; מיר וועלן בעסער קאַנען באַגרייפֿן די ראַל וואָס דער פּאָגראַם האָט געשפּילט אין אַקטיוויזירן זייער אויסוואַנדערן קיין אמעריקע, אַדער ווי איינער פֿון די מיטגלידער האָט יענעם פּעריאָד געלונגען אָנגערופן: „יצאית ביאליסטאָק“.

III

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

אפן ערשטן בליק קאן זיך אויסווייזן אז אזא אינסטיטוציע ווי א פאמיליע-קרייז געהערט צו דער פארגאנגענהייט. עס קומט אפן געדאנק דער אלט-מאדישער אמעריקאנער טעאטער-בנין, וואו עס געפינט זיך נאך ביזן היינטיקן טאג די באלקאן-טייל וואס רופט זיך (אין אזא אנגעזעען פלאץ ווי די מעטראפאליטן אפערא הויז אין ניו יארק) — דער פאמיליע-קרייז (פעמילי סורקל). אין טעאטער לעקסיקאן פארשווינדט טאקע דער פאמיליע-קרייז, אין אידישן געזעלשאפטלעכן לעבן אנטוויקלט ער זיך ערשט. וויפל אידישע פאמיליע-קרייזן און פאריינען געפינען זיך אין ניו יארק? ווען האבן זיי זיך אנגעהויבן ארגאניזירן? ווי גרויס איז זייער מיטגלידערשאפט און וואס איז זייער איינפלוס אפן אידישן געזעלשאפטלעכן לעבן? — אט די און פיל ענלעכע פראגעס שווימען ארויף גלייך ווען מע גיט א טראכט וועגן זיי. נאר דערווייל איז פאקטיש ניט מעגלעך צו געבן א באשטימטן און באגרינדעטן ענטפער. מיר גלויבן, אז אונדזער בוך איז דאס ערשטע פון דעם מין אין אידיש און מיר מוזן צוגעבן, אז עס איז אונדז ניט געלונגען גענוי אויסצופארשן די אלע פאזן, וואס זיינען נויטיק צו דערגרונטעווען זיך צום שורש פון דער אייגנארטיקער אינסטיטוציע אין אידישן געזעלשאפטלעכן לעבן דא אין לאנד. ווי אזוי קאנען מיר וויסן אז די פאמיליע קרייזן אנטוויקלען זיך ערשט? אף דעם לאזן זיך געבן פאלגנדיקע ענטפערס:

1. דער פונדאמענט פון יעדן עלטערן פאמיליע קרייז איז — קרקע. ווען מע קוקט איבער די לוחות, וואס די אידישע סעמע-טעריס דרוקן אפ, וואו עס געפינען זיך די נעמען פון אלע קליענטן וואס האבן בא זיי קרקע, דערזעט מען, אז וואס עלטער די סעמע-טערי איז, אלץ ווינציקער באגעגענען מיר אין צעטל די נעמען פון פאמיליע קרייזן. אזוי האבן מיר אין א צעטל פון 48 נעמען פון סאסייעטיס, חברות און איינציקע פאמיליע פלאטס אינגאנצן

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

געפונען די נעמען פון 1 פאמיליע-קרייז אדער פאמיליע-סאסייעטי. דערפאר אבער האבן מיר אין א צעטל פון דער נייער סעמעטערי פון דערזעלבער קאמפאני איבערגעציילט 3 פאמיליע-קרייזן פון א סך הכל פון 40 פארסלס.

2. אונדזער שרייבער גרופע האט באקומען אינפארמאציע פון 112 פאמיליע-קרייזן (נאך 54 האבן זיך אפגעזאגט צו געבן וועלכע ס'איז אינפארמאציע). לויט די יארן פון זייער גרינדן זיך טיילן זיי זיך אין ווי פאלגט:

פון 1909 ביז 1919	—	9	פאמיליע קרייזן
פון 1919 ביז 1929	—	26	" "
פון 1919 ביז 1938	—	77	" "

3. דער דראנג פון די עלטערן צו וועלן אנהאלטן די משפחה-פארבינדונגען מיט זייערע אייגענע קינדער; די עלנטקייט וואס א סך משפחות דערפילן אין זייערע היימען אין פארלוירן פון יארן און די פאליטישע און עקאנאמישע לאגע פון די לעצטע יארן איבער דער וועלט, — דאס זיינען, גלויבן מיר, די הויפט-כחות וואס שטויסן צו דער אנטוויקלונג פון פאמיליע-קרייזן.

ווען מע דרינגט אריין טיפער אין דעם לעבן פון די קרייזן, געפינט מען אויס נאך סיבות פאר זייער איצטיקער אנטוויקלונג און פארמערונג. אזוי, למשל, איז א פאקט, אז די מיטגלידער-שאפט באשטייט פון מער ווי א העלפט אמעריקאנער געבארענע אדער דא דערצויגענע. געגרינדעט זיינען די קרייזן טאקע גע-ווארן פון היימישן דור, פון די וואס זיינען איצט אין זייערע אנהייב 50 יארן, נאר דער הויפט-ציל זייערער איז געווען — צוציען די קינדער, איבערהויפט די פארהייראטע.

לויט זייער עקאנאמישן שטאנד זיינען די מערסטע פאמיליע-קרייזן דער פראדוקט פון מיטלקלאס. עס באלאנגען טאקע אר-בעטער איר, נאר די גרינדער זייערע זיינען אין מערסטע פאלן — געשעפטלייט און פראפעסיאנאלן. דער ארבעטער קאן זיך לייכט באגיין אן דעם קרייז. ער לעבט זיך געזעלשאפטלעך אויס אף אנדערע אופנים — אין זיין יוניאן, פראטעראנאלער ארגאניזאציע, זיין פאריין, זיין פאליטישער און קולטורעלער טעטיקייט. דער

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

פאמיליע-קרייז קאן אים ווינציק צונוץ קומען אין זיין טאג-טעגלעכן קאמף. אין אויסנאם-פאלן פון נויט קאן דער פאמיליע-קרייז זיין אַ הילף. ווי אַ כלל אָבער איז דער פאמיליע-קרייז פאָרן אַרבע-טער-מיטגליד בלויז אַ בייזאך, אין בעסטן פאל, אַ בית מקלט פון זיינע וואַכעדיקע זאָרג.

אַנדערש איז דער פאל מיטן מיטלקלאַס מיטגליד. אין פאל-מיליע-קרייז לעבט ער זיך אויס געזעלשאפטלעך. דאָרט זעט ער זיך אָן. ער שפילט אַ פירנדיקע ראָל. מע ווייזט אָן אַף אים ווי אַף אַ בכבודיקן מיטגליד פון דער פאמיליע. ער געפינט זיך אין זיין ספערע. די פירונגען פון קרייז זיינען אים צום האַרצן. דער געפיל פון פריוואַט-אייגנטום געפינט זיין אויסדרוק אין פאמיליע-קרייז אַף פאַרשיידענע אופנים. ערשטנס — קרקע. מע וועט ליגן בלויז צווישן אייגענע. צווייטנס — דער באַגריף פון מאַטעריעלע אויסגאַבעס און איינאַמעס. אויך דאָס בלייבט צווישן אייגענע. אַנשטאַט אַליין צו שטיצן אָן אַרעמען קרוב, שטיצט אים דער גאַנצער קרייז. אַנשטאַט צו העלפן אומבאַקאַנטע דרויסן-דיקע, ווי עס פירט זיך אין סאַסייעטיס, העלפט מען דאָ די אייגענע. פראַפּיטן בלייבן אין דער אייגענער קאַסע, גענוצט צו ווערן פאַר די אייגענע מיטגלידער. דער רעזולטאַט איז — פאַרטויט, פּרע-זענטן, פאַרוויילונגען לויטן אייגענעם געשמאַק.

אויסער דעם באווייזן פאַקטן, אַז די מער פאַרמעגלעכע פון קרייז שטרעקן אויס אַ העלפנדיקע האַנט צו די מיטגלידער פון קרייז. אַ סך מיטגלידער, ווייזן די פאַקטן, פירן דעמזעלבן מין געשעפט. איז איינער געווען דערפאַלגרייך אין די גאַראַנזש-ביז-נעס, למשל, וועלן שוין נאָך אַ צען מיטגלידער פון קרייז זיין אין דיזעלבע ביזנעס. און אין אַ צאל פאלן וועט דער רייכערער מיטגליד ארייננעמען אַלס אַרבעטער אין זיין פאַבריק אָדער קראַם די אַרימערע מיטגלידער פון זיין קרייז.

אין די קרייזן שפילט דער יחוס אַ געוויסע ראָלע אין דער מיטגלידערשאַפט. די קינדער פון אַנגעזעענעם באַלעבאָס פון דער אַלטער היים, דער אַפּשטאַם פון אידישן בלוי בלוט — למדנים און רבנים — ווערן שטאַרק אַנערקענט אין אַ פאמיליע-קרייז.

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

ווידער, ארעמקייט אין דער אלטער היים און זיך האבן ארויפגע-
ארבעט דא אין לאַנד, רופט אויך ארויס געפיל פון רעספעקט.

דער קבצן אין דער אלטער היים און דער אַרבעטער דא אין
לאַנד האָט ניט מיט וואָס זיך איבערצונעמען אין אַ פאמיליע-קרייז.
זיינע אינטערעסן זיינען פון אַן אַנדער מין. אויב דער קרייז איז
קליין און מע „מיטעט“ אין הייזער פון מיטגלידער, וועט זיין הויז
ניט זיין פון די צוגעפאַסטע פאַר אַזאַ מיטינג. אויב מע וועט
דאַרפן ברענגען אַ פרעזענט, אַדער געבן צושטייער פאַר אַ פרע-
זענט, וועט זיין סומע זיין פון די קלענסטע.

דער אַלגעמיינער צוועק פון די פאמיליע-קרייזן איז צו האַלטן
זיך צוזאַמען, נאָר כמעט יעדער קרייז האָט זיך זיין אייגענע קאַנ-
סטיטוציע אַדער פונקטן אין די פראַטאַקאָלן וועגן דעם צוועק פון
קרייז. די קאַנסטיטוציעס זיינען מערסטנס מאַשין-געשריבענע, אין
די מער אַמערקאַניזירטע — געדרוקטע. פאַראַן אויך קרייזן וואָס
האַבן אינגאַנצן ניט קיין קאַנסטיטוציע. באַ זיי איז דאָס אַ
פרינציפּ אַזאַ. אויב בלוט-אייגענע דאַרפן האַבן געזעצן וועגן
זייערע פירונגען, דאַן איז דאָס שוין ניט קיין פאמיליע-קרייז,
טענהן זיי. אויב עס זיינען דאָ שטרייטיקייטן, דאַרף מען צווישן
זיך דורכקומען, באַ אַ גלעזל וואַרימס, ביים היימישן טיש און ניט
בא פאַרפאַסטע געזעצן.

די מערסטע קאַנסטיטוציעס פון די קרייזן זיינען צוזאַמענגע-
שטעלט אפן באַקאַנטן נוסח פון די סאַסייעטיס. אַט איז אַ מוסטער
פון אינהאַלט: נאָמען, שפראַך, צוועק; מיטינגען; אריינגעמען
און אויסשליסן פון מיטגלידער; באאַמטע; איינקונפט פון קרייז;
די פליכטן פון באאַמטע; קאַמיטעס; רעכט און פליכטן פון
מיטגלידער; אויפלייזונג פון קרייז; טאַג-אַרדנונג.

אַ צאָל קרייזן שטייגן אַבער נאָך איבער די סאַסייעטיס אין
זייער שטרענגקייט. מיר וועלן ארויסנעמען אַ צאָל פונקטן פון
אַזאַ שטרענגער קאַנסטיטוציע און זען אין וואָס באשטייט זייער
כאַראַקטער.

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

„פונקטן וועגן קאנדידאטן :

1. אום איינער זאל קענען אריינקומען אין דער ארגאניזעציע שוין מוז ער זיין א בלוט-פארוואנדטער צו א טשארטער מעמבער.
2. ער מוז זיין אידיש געזאנען.
3. אויב פארהייראט, אדער וויל הייראטן, מוז עס זיין לויט דעם ארטאדאקסישן זין.“

דער אופן פון וואלן גייט צו זיי פאלגט :

„יעדער מעמבער קריגט א באלאט מיט די נעמען פון אלע וואס ווילן און קאנען דערווילט ווערן פאר באצאמטע. דער מעמבער זאל באצייכענען מיט אן עקס דעם נאמען פון באצאמטן פאר וועלכן ער וויל שטימען.“

„דער פרעזידענט אפאיינטעט 3 אינספעקטארס וועלכע זאלן שטיין בא דער באקס אין וועלכער די באלאטס וועלן אריינגעלייגט ווערן. דער פרעזידענט זאל פרעגן צי יעדער מעמבער האט א באלאט און אויב יעדער איז בארייט צום וואלן, דאן זאל דער פראטאקאל סעקרעטאר אויסרופן יעדנס נאמען. דער וועמענס נאמען ווערט גערופן זאל צוטראגן זיין באלאט צו דער באקס.“

„די אינספעקטארס זאלן דאן איבערצייילן וויפל באלאטס עס זיינען אריינגעקומען, דער סעקרעטאר זאל זאגן אויב עס שטימט מיט דער סומע פון די ארויסגעגעבענע באלאטס, דאן זאלן די אינספעקטארס אויסרופן די נעמען פאר וועמען די באלאטס זיינען אפגעגעבן געווארן און ביידע סעקרעטארן זאלן שרייבן וויפל שטימען יעדער איינער האט געקראגן. אויך איינער פון די אינספעקטארס זאל טאן דאסזעלבע. דאן זאל דער אינספעקטאר אויסרופן וויפל שטימען יעדער האט געקראגן און אויב די סומע וועט שטימען מיט די פון די סעקרעטארן, זאל דער אינספעקטאר דער-קלערן ווער עס איז דערווילט געווארן.“

דער קאסירער פון קרייז גיט סעקורירטי לויט ווי די ארגאניזעציע וועט באשטימען. און „אם ענדע פון דער צייט מוז ער איבערגעבן אלעס וואס איז אין זיין האנט וואס באלאגנט צו דער ארגאניזעציע. זיין סעקורירטי קריגט ער צוריק, ווען די פינאנס קאמיטע און די אפיסערס זיינען צופרידן מיט זיין אפרעכענונג.“

די אויבנגעבראכטע ציטאטן זיינען ארויסגענומען געווארן פון א קאנסטיטוציע פון א פאמיליע קרייז וואס באשטימט פון א דריי צענדליק מיטגלידער. דער קרייז איז אינגאנצן דריי יאר אלט.

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין אָרט אין געזעלשאַפטלעכן לעבן

קאַנקרעט טיילן זיך די קרייזן איין אין פאַלגנדיקע צוויי קאַטעגאָריעס :

1. די וואָס זיינען רעגולערע אַרגאַניזאַציעס, מיט קרקע, קראַנקן בענעפיטן, אויסליי קאַסע א. א.
2. די קרייזן וואָס קומען זיך צונויף צוליב פאַרוויילונג, אונטערהאַלטונג, „סאַשעלס“.

עס ווייזט אויס, אַז וואָס עלטער די אַרגאַניזאַציע, אַלץ מער איינגעפונדעוועט איז זי, מיט קרקע, באַנקביכלעך א. א. וו. די אינגערע קרייזן פאַרנעמען זיך די ערשטע צייט מיט פאַרוויילונג, נאָר דאָס אַליין קאָן ניט אָנהאַלטן דעם אינטערעס פון דער מיט-גלידערשאַפט, וואָס ווערן מיט דער צייט געזעצטער, פראַקטישער און הייבן אָן פאַדערן „תכלית“.

פון די 112 קרייזן וואָס געפינען זיך אין אונדזער בוך, האָבן 52 קרקע, 42 האָבן בענעפיט-פאַנדן, נאָר ניט קיין קרקע, און 18 פאַרנעמען זיך בלויז מיט אונטערהאַלטונגען.

ווען מע בלעטערט דורך די פראַטאַקאָלן (כמעט אַלע געשרי-בענע) פון די קרייזן דערוויסן מיר זיך וועגן איבערלעבן לעבן זייערן. די ערשטע צען באַריכטן פון איין קרייז דערציילן הויפט-זעכלעך וועגן ראַפּלס וואָס זיינען דורכגעפירט געוואָרן באַ די מיטינגען, וועגן אַ סוויפּסטעיק טיקעט וואָס איז געקויפט געוואָרן פון „ווירדיקן“ פרעזידענט פון קרייז, וועגן מיטינג לאַקאַל, וועגן פרעזענטן — צו בר מצות, צו קראַנקע ; וועגן אונטערהאַלטונג, „דאַנקען צו דער שוועסטער“, וועגן טעאַטער טיקעטס א. א. וו.

דאָרט וואו דער קרייז האַלט אין קויפן קרקע אָדער שטעלן אַ גדר, זיינען די באַריכטן פון די פראַטאַקאָלן די לעבעדיקסטע און לענגסטע. אַט איז אַ מוסטער פון אַן אויסצוג פון אַזאַ באַ-ריכט :

„טשערמאַן פון דער סעמעטערי קאָמיטע באַריכטעט, אַז די קאָמיטע און פילע מעמבערס האָבן באַזוכט די סעמעטערי און באַקוקט די געיסט מיט די אויפשריפטן און די קאָמיטע איז מיט דער מיינונג אַז די אויפשריפטן זאָלן זיין אַף דער זייט. נאָך אַ לאַנגע דעבאַטע איז איינשטימיק באַשלאָסן געוואָרן אַז די אויפ-

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין אַרט אין געזעלשאַפטלעכן לעבן

שריפטן אפן געײט זאָלן זײן אף דער זײט פון ארײנגאַנג און אין ענגלישע לעטערס, באַט ווער עס וועט וועלן, וועט קאַנען האָבן זײן נאָמען אין אידיש אָדער ענגליש. אויך איז פיל ארומגע־רעדט געוואָרן וועגן די נעמען אפן געײט. נאָך אַ לאַנגע דעבאַטע איז די פראַגע אָפגעלייגט געוואָרן צום נעקסטן מיטינג.

פון די פראַטאַקאָלן קוקט עס אויס, אַז די וויכטיקסטע פאַ־סירונגען אין די קרייזן זײנען די חתונות בא די קינדער פון די מיטגלידער. אַלע סעקרעטאַרן זײנען זיך, ווייזט אויס, מחיה ווען זיי האָבן וואָס צו שרייבן וועגן אַ שמחה. דערפאר זײנען די באריכטן וועגן לײות קורצע, נאָר האַרציקע. דעם האַספּיטעלערס באריכט איז קורץ און פריילעך, אויב אַלע זײנען געזונט.

פון אַ צענדליק איבערגעלייענטע פראַטאַקאָל־ביכער האָבן מיר בלוזן אין איינעם געפונען דערמאַנט, אַז אַ קאַמיטע פון אַ געוויסער געזעלשאַפטלעכער אינסטיטוציע איז דערשינען און גע־בעטן הילף. דער קרייז האָט באשטימט צו נעמען פאַר צען טאָלער בילעטן. אין ערגעץ איז ניט דערמאַנט געוואָרן, אַז אַ געזעלשאַפטלעכע פראַגע איז אויפגענומען געוואָרן אָדער פאַר־האַנדלט געוואָרן. פון פריוואַטע שמועסן מיט אַ צאָל מיטגלידער פון אַ צאָל קרייזן ווייזט זיך ארויס, אַז ניט איינמאַל פאַסירט אַז אַ מיטגליד זאָל פרוואון פאַראינטערעסירן דעם קרייז אין אַ געזעל־שאַפטלעכן ענין, נאָר תמיד געפינען זיך שוין די מער אַנגעזעענע מיטגלידער וואָס באאיינפלוסן די איבעריקע. אַז קיין „פאַליטיק“ זאָל ניט אַריבער די שוועל פון קרייז. דאָס טרעפט אויך ווען אַ מיטגליד וויל פאַרשלאָגן אַז מע זאָל איינלאָדן אַ דרויסנדיקן לעק־טאָר אָדער רעדנער. אויסנאַמען ווערן געמאַכט ווען אייגענע מיט־גלידער, מערסטנס דאָקטורים אָדער אַנדערע אַנגעזעענעקייטן, טרעטן אויף אין קרייז.

אַ צאָל קרייזן גיבן ארויס געדרוקטע אויסגאַבן צו זייערע פייערונגען. אזוי האָט די שיפּרין פאַמיליע אָסס'ן ארויסגעגעבן אַ סאוועניר זשורנאַל צו איר 26 יאַרפעסט. דער זשורנאַל איז פון גרויס פאַרמאַט, מיט אַרטיקלען פון מיטגלידער אין אידיש און אין ענגליש. איינער פון די בעסטע זשורנאַלן פון דעם מין

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

איז דער צען יעריקער יובילעיום זשורנאל פון דער פאם-פליקער פאמיליע סאָסייעטי (1928—1938). אויסערדעם גיבן אַ סך קרייזן ארויס מימעאָגראַפֿירטע בולעטינען. די פייט-אוסטער פעמילי סאָסייעטי גיט ארויס אַ מאָנאַטלעכן בולעטין. די שיפּרין סאָ-סיעטי גיט שוין 6 יאָר ארויס אַ געדרוקטן בולעטין, א. א. א. אַ צאָל עלטערע קרייזן קלייבן זיך ארויסצוגעבן משפּחה-ביכער אָדער פּנקסים. די מייקל טענצער פאמיליע סאָסייעטי האָט ארויסגעגעבן אין בוך-פאָרם (200 זייטן) דעם רעקאָרד פון אירע אַקטיוויטעטן, געבויט הויפטזעכלעך אף די פּראָטאַקאָלן פון דער סאָסייעטי (אין ענגליש).

פון צייט צו צייט דערשיינען אויך אין די אידישע צייטונגען נאָטיץ-באריכטן פון פאמיליע קרייז פּיערונגען. פאָר אַ ביישפּיל קאָן דינען פּאלגנדיקער באריכט וואָס איז דערשינען אין „טאָג“: „לעצטן זונטיק איז . . . געפּיערט געוואָרן דער יום טוב לכבוד „טאַנטע שיינדל'ס 75טן געבורטסטאָג פון דער פאמיליע שיינבערג עיד סאָסייעטי“ . . . עס האָבן זיך באטייליקט אַריבער 90 פּער-זאָן, צווישן זיי אַנגעזעענע געסט פון אייראָפּע, ווי אויך איר ברודער וועלכן זי האָט ניט געזען שוין איבער 38 יאָר. ס'איז געווען זייער אינטערעסאַנט צוצוזען די באגעגעניש . . . דער טשערמאַן פון דער אַראָנזשמענט קאָמיטע האָט איבערגעגעבן אַ פרעזענט פון דער סאָסייעטי צו טאַנטע שיינדל, אַ טשעק אף 75 דאָלער, מיט אַ צוואַג, אַז צום הונדערטסטן געבורטסטאָג וועט מען איר געבן הונדערט דאָלער פאַר יעדן יאָר . . . די „טאַנטע“ האָט דערציילט אַ שטיקל פון איר לעבנס-ביאָגראַפּיע — זייער אינטערעסאַנטע עפּיזאָדן, וועלכע האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק.“

פון אַ באזונדער אינטערעס זיינען, גלויבן מיר, די אויס-גאַבן פון דעם קרעמער פאמיליע-קרייז. זיי באשטייען פון: „תולדות רמ"א קרעמער“ (די לעבנס באשרייבונג פון אַ אידישן גביר, וועמעס גאַנצער לעבן איז געווען אַ קייט פון תורה, צדקה און מעשים טובים. פארציילונג און באשריבן פון אַ גרופּע פריינט און פאַרערער. ניו יאָר, תרפ"ו), אַ בוך פון 400 זייטן, אין אידיש און אין ענגליש, אַ ביאָגראַפּיע פון דעם פאָטער פון

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין אַרט אין געזעלשאַפטלעכן לעבן

קרעמער קרייז; 2) אַ לידער בוך פון דער פאמיליע, 66 זייטן, אין ענגליש און העברעאיש. אַהער גייען אריין די לידער וואָס דער קרייז זינגט יעדע וואָך באַ דער מלוה מלכה, וואָס ווערט געפראָוועט באַ דער מוטער, דער אלמנה, אין הויז; 3) ספעציעלע געדרוקטע פראָגראַמען מיט די נעמען וואָס מע איז זיי מכבד אַנצופירן מיטן געזאַנג און מיט די נעמען פון די לידער, און 4) אַרטיקלען וואו עס ווערן איבערגעדרוקט די יערלעכע הספדים נאָכן פארשטאַרבענעם פאָטער.

דאָ בעט זיך דערציילן וועגן דעם איצטיקן הויפט פון קרע-מער קרייז. אַליין כמעט אַן אַמעריקאַנער געבאַרענער, אין די פער-ציקער יאָרן, אַן אַנגעזעענער אַדוואָקאַט, אַ געשעפּט-שותף צו אַ סטעיט סענאַטאָר, האַלט ער אין זיין אָפיס, וואָס געפינט זיך אָפן 60טן שטאַק פון אַ וואַלקנקראַצער אין צענטער פון שטאַט, אַ משפּחה-אַרכיוו. אַף דער וואַנט הענגט אַ גרויס אױל בילד פון זיין פאָטער, דעם ליובאַװיטשער חסיד. אָפן שרייב טיש אַ קרן קימת פּושקע. ספרים ליגן זייט באַ זייט מיט יוריספרודענץ-ביכער. דער אַדוואָקאַט און אַלע זיינע ברידער און דער גאַנצער פאָמיליע-קרייז זיינען שטרענג אַרטאָדאָקסיש און מע פאַרהערלעכט און מע שעצט דעם אַנדענק פון זייער פאָטער, מע האַלט אָן אין אַדוואָקאַטס אָפיס אַ גרויסע משפּחה-קאַרעספּאַנדענץ און מע היט אָפּ יעדן בריוו, יעדן חפץ פון די עלטערן.

אָפן טאַױל פון לידער בוך שטייט מיט גאַלדענע אותיות: „הנה מה טוב ומה נעים שבת אַחים גם יחד“. עס איז קלאָר אַן מע וויל אַנהאַלטן די טראַדיציע פון עונג שבת. דאָס בוך עפנט זיך מיטן „סטאַר ספענגלד בענער“ און מיט דער „התקוה“. נאַכהער קומט „שיר המעלות לדוד — לחיים ברידער“. אונטער דעם אַ טראַנסליטעראַציע און ענגלישע איבערזעצונג. און נאָך עטלעכע צוואַנציק זמירות און תפילות.

אַ פראַמינענטער טייל אין בוך פאַרנעמען די אידישע פאַלקס-לידער, וואָס דער פאָטער האָט מסתם געזונגען און די קינדער האָבן מיטגעזונגען. פאַרן נייעם דור ווערט דער טעקסט פון די לידער געגעבן אין לאטיינישע בוכשטאַבן. דאָ געפינען מיר

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

אזעלכע פערל ווי : איך וועל דיר א דודעלע זינגען, כאפט אריין א שנעפסל, דער רבי אלימלך, די מיזינקע אויסגעגעבן, אפן פריי פישטעק, מנשה, דעם בערדיטשעווערס קדיש א. א. די פערטע טייל באשטייט פון פאלעסטינער חלוצים לידער.

דער אדוואקאט דערציילט, אז מע פראוועט שבת בא דער מאמען א מלוה מלכה מיט אלע פישטשעווקעס. מע גרייט אן א גוטע סעודה, מע לאדט איין געסט און מע זינגט חסידישע ניגונים ביז שפעט אין דער נאכט אריין.

צום יארצייט ווערט אויסגעטיילט א סומע געלט פאר ישיבות און תלמוד תורות. עס ווערט געהאלטן א בוכהאלטערישער רעקארד פון אלע אויסגאבן. דער זון, דער געבארענער אמעריי קאנער, דער פראמינענטער אדוואקאט, איז אליין א פארקאכטער חבד'ניק.

דער אויבן-דערמאנטער קרייז שטייט ניט אפ פון דער צייט. לעצטנס ווערן גענומען מואוויס פון די מלוה מלכה'ס און זיי ווערן געוויזן בא די מיטינגען ווי א ספעציעלע אטראקציע. דאס איז איינער פון די מיטלען צוצוציען די יוגנט.

די 112 פאמיליע קרייזן וואס זיינען אונטערזוכט געווארן פון אונזער גרופע שטעלן מיט זיך פאר א קווער-שניט פון אידישן פאמיליען לעבן אין אמעריקע, איבערהויפט פון אידישן מיטלקלאס, כאטש, ווי די ציפערן וועלן באווייזן, געפינען זיך אין יעדן קרייז א סך ארבעטער משפחות. איינער פון די אינטערעסאנטסטע שטריכן פון א מיטינג פון א קרייז איז די דעמאקראטישקייט וואס הערשט צווישן די מיטגלידער. מע רופט זיך בא די ערשטע עכט-אידישע נעמען, דער רייכסטער און דער ארימסטער האבן דיזעלכע רעכט, כאטש, ווי דער שטייגער איז, קוקט מען אפן נגיד ארויף און ער האט די דעה אין קרייז.

לויט דער מיטגלידערשאפט טיילן זיך די 112 קרייזן איין ווי פאלגט : 97 קרייזן מיט 7925 יחידים און 15 קרייזן מיט 786 משפחות אלס מיטגלידער. פון דער צאל זיינען 52% אמע-ריקאנער געבארענע. דער פראצענט פון יוגנט (פון 18 ביז 30)

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

איז 20%. דער גרעסטער קרייז פארמאגט 465 מיטגלידער, דער קלענסטער 15.

לויטן עקאנאמישן שטאנד איז די איינטיילונג פאלגנדיקע :

געשעפטסלייט 50%, ארבעטער 36%, פראפעסיאנאלן 14%.

85 פראצענט פון אלע מיטגלידער אין שטימעלער זיינען

אמעריקאנער בירגער. פאליטיש, לויט די קרייזן, ווי אנגעגעבן

פון די קרייז-סקרעטארן, איז די איינטיילונג אזא : 15 פראצענט

רעליגיעז, 35 פראצענט האלב-רעליגיעז, 40 פראצענט ציוניסטיש-

נאציאנאל, 65 פראצענט פראגרעסיוו, 3 פראצענט ראדיקאל.

50% האבן קולטורעלע טעטיקייטן, ווי לעקציעס און פאר-

וויילונגען; ; 75% האבן טעאטער בענעפיטן; ; 65% אין אידישן

טעאטער, 10 אין ענגלישן.

67% פירן זייערע מיטינגען אף אידיש-ענגליש, 33% בלויז

אף ענגליש. 38% האלטן די פראטאקאלן אין אידיש, 62%

אין ענגליש.

16% שטיצן היגע וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס מיט יער-

לעכע סומעס. א סך סעקרעטארן האבן אונטערשטראכן, אז „מיר

מאכן ניט קיין קאלעקשנס אין קרייז, ווייל מיר ווייסן אז אונזערע

מיטגלידער באלאנגען צו פארשיידענע סאסייעטיס און זיי גיבן

דארט.“

די מערסטע קרייזן האלטן אפ זייערע מיטינגען איינמאל אין

חודש, א קלענערע צאל צוויי מאל אין חודש, א קליינע צאל יעדן

קווארטאל און עטלעכע בלויז איינמאל אדער צוויי מאל א יאר.

כדי צו באקומען א קלאר בילד פון דעם ווי אזוי א קרייז

פונקציאנירט, און וואס ס'איז דער פיזישער און גייסטיקער צוואך-

מענשטעל פון זיין מיטגלידערשאפט, וועט זיין נויטיק זיך אפ-

צושטעלן אף איין פאמיליע קרייז, וואס איז טיפיש פאר אלע

איבעריקע. אונזער גרופע האט א לענגערע צייט געארבעט אף

אזא קרייז און אין די ווייטערדיקע ארבעטן אין בוך ווערט דער-

ציילט וועגן קולטורעלן און עקאנאמישן מצב זיינעם. דא וועלן

מיר פראוון זיך באקאנען נענטער מיט אנדערע דעטאלן פון קרייז.

מיט זיין געשיכטע, טעטיקייטן און מיטגלידערשאפט.

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין אַרט אין געזעלשאַפּטלעכע לעבן

אַט ווי עס באשרייבט אַ מיטינג פון קרייז אונזער מיט-
אַרבעטער ראַשעל הירשקאַז :

„ווען איר קומט אריין אין זאַל, אידער דער מיטינג פאַנגט
זיך נאָך אָן, באקומט איר דעם אינדרוק, אַז דאָ קומט פאַר אַ
שמחה, עפעס אַ הימישע הוליאַנקע.

מענטשן קומען אָן פריילעכע, יום-טובדיקע, מונטערע און
אין זאַל שטייט אַ היפשער טומל. די פרויען כאַפן זיך ארום,
קושן זיך, די מענער דריקן זיך וואַרים די הענט, קלאַפן זיך איבער
די פלייצעס און אַלע זיינען גייגערדיק צו וויסן ווי אַזוי מען פילט
זיך מיטן „ביסעלע“ געזונט, וואָס די קינדער מאַכן און פאַרוואָס
אייניקע פון די עלטערע פון דער משפּחה זיינען היינט ניט געקומען
צום מיטינג.

די אַטמאָספּערע איז אַ וואַרימע, אַ האַרציקע. איר דערפילט
זיך אַזוי אייגן צווישן זיי און איר פאַרגעסט צומאָל, אַז איר זיינט
אַליין אַ פרעמדע.

די גאַנצע סאָסייעטי באשטייט אַממערסטן פון איינפאַכע,
אַבער האַרציקע פאַלקס-מענטשן. אַ סך פון זיי זיינען שווערע
אַרבעטער, אַ היפשע צאַל ביזנעס-לייט און אויך אַ קליינער פּראָ-
צענט פּראָפעסיאָנאַלן.

די יונגע פרויען זיינען פאַרפּוצט אין נעטע קליידער פון
בונטע, אַבער ניט שרייענדיקע פאַרבן, די עלטערע פרויען טראָגן
טונקעלע אַדער שוואַרצע קאַלירן.

אַט שטייען עטלעכע גרופן פרויען און מענער נעבן דער טיר
און דריקן זיך פריינטלעך די הענט. איך גיי צו נעענטער און
הער זיך איין אין זייערע געשפרעכן :

— האָו דו יו דו, טאַנטע שרה? דיך אַ גאַנצן זומער ניט
געזען.

— אַ דאַנק דיר, בעסילע, ווי כ'האַב געהערט האָט דער
אויבערשטער דיר צוגעשיקט אַ שיינע בעיבי-באַי?

— טהענקס גאָד, טאַנטע... שוין איינמאַל אַ באַי... קומענ-
דיקן שבת וועל איך אים בריינגען צו דיר... יו וויל סיי... סאַם-באַי!

דער אידישער פאמיליע-קרויז — זיין ארט אין געוועלטאפטלעכן לעבן

— געהערט, געהערט... זאל ער ביי דיר וואקסן מיט מזל...
אן עלטערער איד קלאפט א יונגן מאן איבער דער פלייצע :
— וועל, וועל, מעקסי, ווי גייען עפעס דיינע ביזנעס ?
— א דאנק, אַנקל סיימען, עווערי טהינג איז אַ קיי... קיין
ראקעפעלער איז מען נאָך ניט, נאָר אַ לעבן מאַכט מען...
ביי דער טיר שטייען צוויי אַלטע פרויען אין שוואַרצע קליי-
דער און לאָזן אַ טרער אפן טויט פון זייערער אַ קרובה.
פונקט 9 אַזויגער עפנט דער פּרעזידענט דעם מיטינג מיט
דריי שטאַרקע קלעפּ פון זיין האַמער איבערן טיש. עס ווערט
ביסלעכווייז שטיל. אַלעמענס פּנימער דרייען זיך אויס צום פּרע-
זידענט, וועלכער פּאַנגט אַן אַזוי :

— טייערע ברידער און שוועסטער ! עס פרייט מיך פון
טיפן האַרצן אייך אַלעמען צו זען און באַגריסן נאָך אַ לאַנגן זומער.
עז יו נאָו, האָט דער איצטיקער מיטינג באַדאַרפּט זיין נאָך די
יום-טובים, נאָר אַדאַנק דעם, וואָס דורכן זומער זיינען אונדזערע
ביזנעס שטאַרק נעגלעקטעד געוואָרן, האָבן מיר דעסיידעט צו
רופן אייך פּריער ווי איר האָט עקספּעקטעט. די הויפּט-פּראָגן
אף היינט זיינען : רעליף פאַר אונזערע ביאַליסטאַקער, דער באַנ-
קעט, דער נייער טויער אַף אונדזער סעמעטערי. מיר'ן אויך אויס-
הערן אייניקע באַריכטן. איך ווינש אייך נאָך אַמאָל געזונט, הע-
פיגעס און פּראָספּעריטי אף לאַנגע יאָרן. (אַפּלאַדיסמענטן) ברו-
דער סעקרעטאַר, לייענט די מיניטס."

דער סעקרעטאַר שטעלט זיך אויף און נעמט לייענען פון זיין
העפט : שבת דעם און דעם דאַטום איז באַשלאָסן געוואָרן צו
העלפן מיט \$25 אַ נויטבאדערפטיקן ברודער. עס איז דיסקו-
טירט געוואָרן די פּראָגע וועגן אַראָנושמענט פון אַ סילווער וועדינג
פאַר דער ליבער שוועסטער גירדי מיט איר מאַן, א. א. וו.
דער פּראָטאַקאָל ווערט אַנגענומען מיט אַ האַלבן טויז "קאָ-
רקשאַנס".

נאָכן סעקרעטאַר גיט די האַספּיטאַלעריין אַפּ איר באַריכט.

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

דאס איז אן עלטערע פרוי מיט זייער א סימפאטישן, מוטערלעכן, אבער מידן פנים. זי פאנגט אן מיט א שטילער הארציקער שטימע: — מיינע טייערע ברידער און שוועסטער! דאנקען גאט וואס נאך א לאנגן זומער, וואס מיר האבן זיך ניט געזען, טרעפן מיר זיך ווידער אלע צוזאמען. און דאנקען גאט וואס קיינער פון אונז פעלט ניט. אייניקע פון אונדז, וועלכע האבן געקענט „אפארדן“, זיינען געווען אין די מאונטנס, אנדערע וואס האבן ניט געקענט „אפארדן“ זיינען געווען אין שטאט, אבער אלע זיינען מיר ברידער און שוועסטער, אייגן בלוט און פלייש, און דאנקען גאט וואס מיר זיינען אלע געזונט און מען זעט זיך. איך קען איך איבערגעבן זייער א פריילעכע בשורה: גיטעלע האט מיט מזל געבוירן א אינגל (עס ווערט א פריילעכער טומל. אלעמענס פנימער לויכטן אויף. מען אפלאדירט). גלייך ווי כ'האב זיך דערוואוסט, בין איך אוועק צו איר אהיים זי זען און איר טאקע געבראכט א שיינעם פרעזענט אין נאמען פון אונדז אלעמען. זי פילט, דאנקען דעם וואס לעבט אייביק, זייער גוט. זי איז געווען זייער צופרידן און געשיקט איך אלעמען א הארציקן גרוס. (ווידער א טומל און אפלאדיסמענטן). טייערע ברידער און שוועסטער, איך קען איך אויך באריכטן, אז סילוויא, דעם אַנקל אברהם'ס, איז געווען זייער קראַנק און מען האט זי געמוזט אוועקנעמען אין האַספּיטל. פאַר-שטענדלעך, אז איך בין געווען בא איר עטלעכע מאָל און איצט פילט זי שוין בעסער און וועט גיך „גיין“ אהיים. זי שיקט איך א גרוס און האַפט גיך צו קומען צו א מיטינג. טייערע ברידער און שוועסטער, עס קומען איצט אן די הייליקע טעג פון ראש-השנה און יום-כפור, לאַמיר אלע האַפן, אז מיר וועלן אויסבעטן פאַר זיך און פאַר אלע אונדזערע פריינט א גוט יאָר און מיר זאָלן אלע זיין געזונט און קיינער זאָל חלילה פון אונדז ניט פעלן צום נייעם יאָר...

אלע אפלאדירן ענטוויאסטיש.

דער פרעזידענט דערמאָנט דאמאָלט דעם עולם, אז לויט דעם געזעץ, וואָס ער, אַלס פרעזידענט, האָט אַליין איינגעפירט, ווערט יעדעס ניי געבוירן קינד גלייך אריינגענומען אין דער סאָסיעטי

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

און ער, דער פרעזידענט, מוז באצאלן דעם ערשטן דאלער דיוס פאר דעם.

דער פרעזידענט דערלאנגט טאקע גלייך דעם דאלער און דער עולם אפלאדירט.

דאמאלט קריגט דאס ווארט דער זיידע פונ'ם נייגעבוירן קינד. ער דאנקט פארן גרויסן כבוד וואס מען האט אים צוגע-טיילט, אריינעמענדיק זיין איניקל אין דער סאסייעטי און האפט, אז ווען יענער וועט אויסוואקסן, וועט ער טאן גוטע ארבעט פאר זיי. גאר א שטארקע דעבאטע אנטוויקלט זיך, ווען עס קומט צו דער פראגע וועגן דעם 15 יאריקן באנקעט פון דער סאסייעטי. אלע נעמען אנטויל אין דער דיסקוסיע, יעדער וויל ארויסזאגן זיין מיינונג. ערשט לעצטן יאר האט מען געפראוועט דעם 10 יאריקן יובילי פון דער סאסייעטי, אזוי אז ביזן 15טן יובילי איז נאך פאראן ניט מער און ניט ווייניקער ווי פיר יאר. אבער זיי האלטן, ווי ס'ווייזט אויס, פון „פריפעדנעס“ און האבן דער-פאר זיך געאיילט אויפצונעמען די פראגע. עס זיינען דערביי גע-פאלן דריי פארשלאגן: אזוי ווי א בילעט פאר א פארל דארף קאסטן \$8 און קיין צו גרויסע גבירים איז מען ניט, טא זאל מען זיך לייכטער מאכן אף איינעם פון די פאלגנדע דריי וועגן:

1. טער פארשלאג: איינצאלן 50 סענט צו יעדן קווארטאל. אין 4 יאר וועט יעדער אויסצאלן זיין בילעט. צווייטער פאר-שלאג: איינצאלן א קוואדער יעדן קווארטל און צום סוף פונם פערטן יאר צוויי דאלער מיט אמאל. דריטער פארשלאג: איינ-צאלן צו צוויי דאלער יעדן יאר מיט אמאל.

נאך א דיסקוסיע פון א שעה און א האלב האט מען גענומען צום שטימען און געזיגט האט דער ערשטער פארשלאג. דערנאך גיט איינער פון דער סעמעטערי קאמיטע אפ א באריכט וועגן נייעם שטיינערנעם מויער, וואס מען האט אויפ-געשטעלט אף זייער סעמעטערי. ער לויבט די ארבעט און רעכנט גענוי אויס די צאל נעמען, וועלכע זיינען אויסגעקריצט אף יעדער זייט פון מויער. דער באריכט ווערט גוטגעהייסן און ס'ווערט

דער אירישער פאָמיליע-קרייז — זיין אָרט אין געזעלשאַפֿטלעכן לעבן

אויך באשלאָסן צו באצאלן דעם אויסקריצער די סומע וואָס ער מאַנט פֿאַר זיין אַרבעט.

עס איז אויך אויפגענומען געוואָרן די פראַגע וועגן אַן איינ־צייטיקער שטיצע דעם ביאָליסטאָקער רעליף מיט הונדערט דאָלער.

נאָך אַ דיסקוסיע איז דער פֿאַרשלאַג גוטגעהייסן געוואָרן.

דער מיטינג האָט זיך געשלאָסן פונקט אַזוי פריילעך און טומלדיק, ווי ס'איז געווען פֿאַרן אָנפֿאַנג. די פרויען האָבן זיך געזעגנט מיט קושן, די מענער — זיך געדריקט די הענט, איבער־געשיקט פריינטלעכע גרוסן צו די אָפּוועזנדע, זיך געוואונטשן אַ כתיבה וחתימה טובה און דערמאָנט איינער דעם צווייטן ניט צו פֿאַרגעסן צו קומען, מיט גאָטס הילף, צום נעקסטן מיטינג, מיט צוויי וואָכן שפּעטער.

דער אָפּשטאַם פון אונדזער פֿאַמיליע קרייז ציט זיך צו אַ שטעטל אין פּוילן מיט איבער 100 יאָר צוריק. פון אַ דערפל קאָזשליק איז אַ איד געקומען קיין ביאָליסטאָק. אין אַ צייט ארום זיינען אַריבערגעקומען פיר לאַנדסלייט, פיר ברידער פון זעלבן דערפל; די פיר ברידער פלעגן אָפט אריינקומען צום אידן, צוליב די טעכטער וואָס ער האָט געהאַט. מיט דער צייט האָבן טאַקע צוויי ברידער גענומען זיינע צוויי טעכטער. אַזוי האָט זיך געשאַפֿן אַ בונד צווישן צוויי משפּחות. די שפּעטערדיקע הייראַטן צווישן די מיטגלידער פון ביידע פֿאַמיליעס האָבן נאָך שטאַרקער געמאַכט דעם בונד.

טאַקע דאָרט אין ביאָליסטאָק איז געגרינדעט געוואָרן אַן אַגודת אַחים פֿאַריין, צונויפצוהאַלטן די מיטגלידער פון די משפּחות. צוליב דעם האָט מען איינגעקויפט אַן אייגענע ספר תורה פֿאַר 400 רובל. מע האָט זיך געטראָפֿן אין דער אייגענער שול, מע האָט געהאַפֿן איינער דעם אַנדערן אין פֿאַל פון נויט.

ווען די אינגערע מיטגלידער פון די משפּחות האָבן נאָכן ביאָליסטאָקער פֿאַגראָם פֿאַרלאָזן רוסלאַנד און איינגעוואַנדערט קיין ניו יאָרק, האָבן זיי ניט געהאַט פֿאַרגעסן זייער אַמאָליקן פֿאַראיין. פֿאַרזוכן זיינען אין פֿאַרלויף פון יאָרן געמאַכט געוואָרן צו גרינדן דאָ אַ פֿאַמיליע קרייז, נאָר עס האָט זיך ניט איינגעגעבן. ערשט

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

נאכדעם ווי מע האט זיך שוין דא געהאט איינגעברירגערט, ערשט מיט א צוואנציק יאר שפעטער, איז זיי געלונגען צו גרינדן א פאמיליע סאסייעטי. נאך אַנשטאָט אַ ספר תורה, האָט מען גע- קויפט קרקע. און אזוי ווי צווישן די גרינדער זיינען געווען ריעל עסטעיטניקעס, האָט מען געוואוסט וואָס צו קויפן. מע האָט זיך איינגעהאנדלט אַ „קאַרנער“. דער פונדאַמענט פון דער סאסייעטי איז אָבער געווען: משפחה-פריינטשאַפט, קעגנזייטיקע הילף, טשאַריטי פאַר לאַנדסלייט דאָ און אין דער אַלטער היים.

ארום דער סאסייעטי האָלטן זיך אויף פיר דורות, נאָר דער טעטיקער טייל איז דער צווייטער דור. דער ערשטער, עלטסטער דור, מענטשן אין די זיבעציקער, קומט זעלטן צו אַ מיטינג. אים זעט מען אָפּ אַ חתונה, אָדער אָפּ אַ סאסייעטי שמחה. דער צוויי-טער דור איז דער לעבעדיקער נערוו פון דער סאסייעטי. דאָס זיינען די קינדער פון די וואָס האָבן אין ביאליסטאָק געגרינדעט דעם אגודת אַחים. דאָס זיינען מענטשן אין עלטער פון 45—50 יאָר. טייל האָבן שוין אויסגעגעבענע קינדער, און די, דער דריטער דור, איז דורך זיי אויך אריינגעצויגן געוואָרן אין דער סאסייעטי.

דער דורכשניטלעכער עלטער פון אַ מיטגליד אין דער סאָ- סיעטי איז צווישן 40 און 42. די קרוב צו 70 משפחות וואָס זיינען אָנגעשלאָסן אין קרייז שטעלן מיט זיך פאַר איבער דריי הונדערט נפשות. פון די ברויט-געבער פון די משפחות זיינען 30 אַרבעטער, 15 קליינע געשעפטלייט, 4 גרויסע סוחרים, די איבעריקע פראַפעסיאָנאלן און ווייסע קאַלנער אָנגעשטעלטע. דריי זיינען אַרבעטלאָז און צייטווייליק באשעפטיקט באַ דער וו. פ. א. כאַטש אַ סך מיטגלידער באַלאַנגען צו פאַרשיידענע אָרגאַ- ניזאַציעס, איז אָבער דער פאמיליע קרייז באַ זיי דאָס נאָענטסטע. דאָ לעבט מען זיך אויס אָפּ אַן אינטימען שטייגער. דאָ וואָרעמט מען זיך אָן פון דער דרויסנדיקער קאַלטער אַטמאָספּערע. אַפילו וועגן קרקע רעדט מען דאָ אַנדערש, ווי אין אַ געוויינטלעכער סאסייעטי. אַט ווי דער פרעזידענט פון קרייז האָט זיך אויסגע- דריקט וועגן דעם:

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

„איך שטעל זיך פאר, ווי אין א הונדערט יאר ארום, אז מע וועט געבן א קוק ארויף אפן בית עולם און געבן א קוק: אט-דא-א ליגט א פאמיליע וואס האט זיך געהאלטן צוזאמען. אן אייניקל, אן אור אייניקל וועט קוקן און ס'וועט בלייבן אן אייביקער זכרון...“ אמת, די טעטיקע מיטגלידער פון אונדזער קרייז גיבן צו, אז די יוגנט איז פאר אים, דעם קרייז, די גרעסטע פראבלעם. און מסתם איז דאס דער פאל מיט אנדערע קרייזן אויך. זי, די יוגנט, האט ניט קיין אינטערעס אין משפחה-געזעלשאפטלעכקייט. פארקערט, אין איר עלטער זוכט מען וואס מער דרויסנדיקע, נייע באקאנטשאפטן. איר גייט ניט אן קיין קרקע, קיין קראנקן בענע-פיטן. זי ווייס ווינציק-וואס וועגן אידישן לעבן. טאקע געגאנגען אין חדר א פאר יאר, ביז בר מצוה, נאר דער חדר האט ניט איבערגעלאזט קיין ווירקונג אף איר: דער חדר איז געווען א מין ווילד-גראז, א מוז-זאך. די מיטינגען ווערן אין קרייז געפירט אין אידיש. וואס קאן דער קרייז געבן דער יוגנט? קומט מען צום שלום, אז כדי אריינצוקריגן די יוגנט דארף מען איר געבן טעניץ, „סאָשׂל“ס, פארטיס, בעלער. נאר אט-די פארענגיגנס בא-קומט די יוגנט אין א גרעסערער און בעסערער מאָס אין דרויסן-דיקע ארגאניזאציעס, וואו דאָס וואַכע אויג פון די עלטערן, אָדער נאָך ערגער, פון דער מומען, קאָן איר ניט גרייכן.

דאָך ווייסן די טוער פון דעם פאמיליע קרייז, אז די צוקונפט פון קרייז געהערט דער יוגנט. אויב די מיטלען וואָס ווערן אַנ-גענומען אַצינד זיינען ניט בכח צו געווינען די יוגנט פאַרן קרייז, פילן אָבער די טוער אַז די צייט אַליין וועט זיין דער בעסטער מיטל אריינצוברענגען די יוגנט. זאָל זי חתונה האָבן, זאָלן אונ-טערקומען קינדערלעך און מיט זיי וועט קומען די געזעצטקייט, דער פראקטישער שכל. דאָן וועט מען אַ טראכט טאָן וועגן קרקע, וועגן בענעפיטן. דאָן וועט מען זיך פארבענקען נאָך פריינט, נאָך נאַענטע, נאָך אייגענע. דאָס אַלץ וועט מען קאַנען געפינען אין פאמיליע קרייז.

דאָס לעבן אין די נאַענט פון זיבעציק משפחות גייט אַן נאַרמאַל. ניטאָ קיין גט'ן, ניטאָ קיין געמישטע חתונות. כאַטש

דער אידישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

די מערסטע זיינען ניט רעליגיעז, האלט מען אבער פון „כשר“. מע גייט ראש השנה און יום כיפור אין שול כאטש מע האט קיין געפיל ניט דערפאר. וואס אין די קליינע אותיע'לעך טוט זיך ווייס מען ניט און מע איז ניט פאראינטערעסירט.

צו דער יוגנט פון קרייז איז פון אונדזער שרייבער-פראיעקט ארויסגעשיקט געווארן א ספעציעלע אנקעטע. מע האט זיך אויך געפרוואווט זען מיט איר פערזענלעך. געענטפערט אף די בויגנס האבן עטלעכע-און-צוואנציק יוגנטלעכע אין עלטער פון 20 ביז 26. די מערסטע פון זיי האבן באקומען א העכערע בילדונג, נאר איינער האט דורכגעמאכט בלויז אן עלעמענטארע שול. זעקס האבען ב. א. דעגריס. פיר האבן ניט באקומען קיין אידישע בילדונג, די איבעריקע זיינען געגאנגען אין „היברו“. דער דורכ-שניטלעכער סך-הכל פון זייער אידישער דערציאונג איז געווען 2 און א האלב יאר.

אף דער פראגע, צי די אידישע דערציאונג האט געגעבן פראקטישע רעזולטאטן, האבן בלויז פיר געענטפערט, אז זיי האבן זיך אויסגעלערנט לייענען און שרייבן און זיך א ביסל באקאנט מיט דער אידישער געשיכטע. די איבעריקע האבן געענטפערט: „קיין רעזולטאטן“.

אף דער פראגע, צי זיי וועלן שיקן זייער קינד אין א אידישער שול האבן פיר געענטפערט ניין, זעקס — אז זיי וועלן זיי שיקן אין א „היברו“, דריי אין א אידישער שול, דריי וועלן זיי באקאנט מאכן מיט דער אידישער געשיכטע. די איבעריקע האבן ניט געענטפערט. „נעמט איר אן אַנטויל אין אידישן געזעלשאפטלעכן לעבן?“ אף דעם האבן דריי געענטפערט יא, איינער האט גע-שריבן: „אין פאמיליע קרייז“, די איבעריקע האבן געענטפערט ניין.

אף דער פראגע, צי מע ליידט פון אַנטיסעמיטיזם האבן 12 געענטפערט ניין, פינף — יא („זוכנדיק אַרבעט“), די איבעריקע האבן ניט געענטפערט.

„דענקט איר, אז די פאראייניקטע שטאַטן דאַרפן עפּענען די טויערן פאַר אַ אידישער איינוואַנדערונג?“ בלויז איינער האט

דער אירישער פאמיליע-קרייז — זיין ארט אין געזעלשאפטלעכן לעבן

געענטפערט ניין, „ווייל מיר ליידן דאָ פון אַן אַנקומענדיקער
כוואַליע פון אַנטיסעמיטיזם“. די איבעריקע האָבן אַנגעגעבן פאַר-
שיידענע מאַטיוון פאַר זייער יאָ. („אַמעריקע איז דאָס איינציקע
זיכערע פּלאַץ פאַר אידן“, „צו פאַרלייכטערן זייערע ליידן“ א. א. וו.)
„וואָס זיינען, לויט אייער מיינונג, די וויכטיקסטע פּראָבלע-
מען פון דער אידישער אַמעריקאַנער יוגנט היינט צו טאָג?“ אָף
דעם האָבן זיך ניט אַלע אָפּגערופן. דריי האָבן געשריבן, אַז
דער וואַקס פון אַנטיסעמיטיזם איז די הויפּט-פּראָבלעם. איינע
האַט געשריבן אַז „די דערוואַכונג פון דער אידישער יוגנט צום
געדאַנק, אַז זי איז אַ טייל פון אידישן פּאַלק און אַז מע דאַרף זיך
ניט שעמען מיט אידישקייט, איז די הויפּט-פּראָגע פון טאָג“.
צוויי האָבן געענטפערט, אַז אַרבעטלאָזיגקייט איז די הויפּט פּראָ-
בלעם. איינער האַט געענטפערט: „מע קאָן ניט אָפּטיילן די
פּראָבלעם פון דער אידישער יוגנט פון די פּראָבלעמען וואָס שטייען
פאַר דער אַלגעמיינער יוגנט פון לאַנד. די פּראָבלעמען זיינען:
אַרבעטלאָזיגקייט, פּטור ווערן פון די איבלען וואָס מאַכן דאָס לעבן
היינט צו טאָג אַזוי שווער פאַר יעדן מענטשן, ברענגען אַרדנונג
אין אַ וועלט פון כאָאָס“.

זיך צוקוקנדיק נענטער צום לעבן פון די עלטערן און קי-
דער אין קרייז, שטויסט מען זיך אָן אַפּן פּאַקט, אַז די אימיגראַנט-
טישע עלטערן זיינען מאַטעריעל זיכערער ווי זייערע אַמעריקאַנער
געבאָרענע קינדער, וואָס האָבן באַקומען אַלע מעגלעכקייטן און
צוגרייטונגען צו זיין עקאָנאָמיש אומאַפּהענגיק.

דיפּלאַמעס האָבן ניט תמיד דערגרייכט זייער צוועק. קאָ-
לעדזש בילדונג האַט פאַרלאָרן דעם אַמאָליקן צויבער.
רעזומירנדיק וועגן פּאַמיליע קרייזן ווי אַן אינסטיטוציע, וואָס
הייבט זיך ערשט אָן אַנטוויקלען באַ אונדז אין לאַנד, איז שווער
פאַראויסצוזאָגן די צוקונפט פון זייער אַנטוויקלונג. עס איז אַבער
קלאַר אַז עס זיינען דאָ אַ סך כוחות וואָס האָבן זיי צום לעבן גע-
בראַכט. עס איז גוויס נאָכצופאַלגן זייער ווייטערדיקן גאַנג.

מאבטלת וועגן פאמיליע קרדיטן

מאָרדעס אָרט	פּראָצענט פון אָרדעס	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן		פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	פּראָצענט פון אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן
		אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן	אָרדעס וואָס זענען געווען פאמיליע קרדיטן						
17%	19	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
17%	19	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
68%	74	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
100%	112	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
51%	57	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
49%	55	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
100%	112	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
37%	41	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
16%	18	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
12%	14	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
35%	39	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
100%	112	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
36%	1,167	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
50%	1,625	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
14%	436	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112
100%	3,228	100%	112	100%	112	100%	112	100%	112

IV

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע־קרייז

ווען מע שטעלט אַוועק די פראַגע: ווי אַזוי לעבט די אידישע משפּחה אין ניו יאָרק און וואָס איז איר עקאָנאָמישער מצב? קלינגט דאָס פון אויבן אויף אַביסל מאַדנע און רופט ארויס אויפן געדאַנק אַקעגן פראַגע: איז דען דאָ אַ ספּעציפיש אידישע עקאָנאָמיק? אין אַ געוויסן זין איז די דאָזיקע קעגן־פראַגע אַ באַרעכ־טיקטע. אַודאַי איז דאָס עקאָנאָמישע לעבן פון דער אידישער פּאַמיליע, פּונקט ווי פון דער גאַנצער אידישער סביבה, געקניפּט און געבונדן מיט דער אַלגעמיינער עקאָנאָמישער סטרוקטור פון לאַנד. פון דעסטוועגן, ווען מען רירט זיך צו צו אידישע פראַגן בלעמען, ווען מען באַקענט זיך גרינטלעכער מיט פּאַקטן פון אידישן לעבן שטויסן מיר זיך אָן אַף דערשיינונגען וואָס וואַרפן אַ באַ־זונדער ליכט אָף דער אידישן מצב.

מיר ווייסן, למשל, אַז אידן ווערן ניט צוגעלאָזט צו אַ סך עקאָנאָמישע פּאַזיציעס. פּאַקטן פון דיסקרימינאַציע זיינען היינט צו טאָג אין אַמעריקע קיין נייעס ניט. די אידישע יוגנט ווערט ניט אַריינגעלאָזן אין אַ היפשער צאָל לערן אַנשטאַלטן, אַ סך פון די גרעסטע „יוטיליטי קאַמפּאַניס“ מיידן אויס אַנצושטעלן אידן באַ זיך אין די אַפיסעס, א. א. וו.

פון דער שטודיע וואָס מיר האָבן געמאַכט פון פּאַמיליע קרייז, האָבן מיר געקראָגן אַ קלאַרן באַגריף ווי אַזוי עס האַלט אין אַלגעמיין מיט דער עקאָנאָמישער לאַגע פון דער אידישער פּאַמיליע.

די געשיכטע פון די פּאַמיליעס אין אונדזער קרייז איז זייער ענלעך אויף דער געשיכטע פון צענדליקער און הונדערטער טויזנט־טער אַנדערע אידישע פּאַמיליעס, וואָס האָבן אַיינגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, און דינט ווי אַ קווער־שניט פון דער אידישער באַפעל־קערונג אין ניו יאָרק.

די מיטגלידער פון אונדזער קרייז האָבן אַהער אַריינגעוואַגן דערט פון דער באַקאַנטער אידישער שטאַט ביאַליסטאָק. געקומען זיינען זיי אַהער ניט אַלע מיט אַמאַל, נאָר ביסלעכווייז. פריער — אַ טאַטע, דערנאָך אַ ברודער, אַ שוועסטער, אַ זון. יעדער אַיינער

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

האָט, לויט זיינע כחות, געפרובירט אַריבערנעמען אַהער די נאַענטסטע.

קיין איינעם פון דעם אַלטן דור איז ניט באַשערט געווען געבוירן צו ווערן אין „אַ זיידן העמדל“. ניט געווען דאָרטן קיין גבירים צווישן זיי. אַלע האָרעפאַשנע, שווער אַרבעטנדיקע מענטשן. צו 10 און 12 יאָר האָבן זיי אַנגעהויבן צו אַרבעטן און טראַכטן וועגן אַ תכלית. די מערסטע פון זיי זיינען געווען באלמעלאַכעס, געאַרבעט באַ שניידעריי, וועבעריי, געווען באַלעגאַלעס, אַ פאַר קרעמער און סתם קבצנים.

דאָ אין אַמעריקע, ווי אַלע אימיגראַנטן אין יענער צייט, האָט יעדער איינער פון זיי דורכגעמאַכט קאַלטס און וואַרעמס. סוועטשאַפּ, לאַנגע שטונדן, קליינע פאַרדינסטן.

מיט דער אויסנאַם פון איינעם, וועלכער האָט אַהער גע-בראַכט פון דער אַלטער היים אַ סומע געלט, האָבן די איבעריקע געדאַרפט אָנהויבן איבערבויען זייער לעבן מיט די נאַקעטע צען פינגער.

דאָס וואָס סיי די מענער און סיי די פרויען פון אונדזער קרייז זיינען אַהער געקומען מיט פאַכן אין די הענט איז פאַר זיי געווען אַ גרויסע טובה. אונדזערע פאַמיליעס — אַזוי שנעל ווי זיי זיינען אַרונטער פון דער שיף, האָבן געהאַט וואָס צו „פאַרקויפן“. זיי האָבן געהאַט מלאַכות אין זייערע הענט און זיי זיינען אַוועק אַרבעטן באַ זייערע פאַכן. די וואָס זיינען געווען אין דער אַלטער היים שניידערס, זיינען דאָ אַוועק אַרבעטן באַ שניידעריי; די וואָס זיינען געווען מוליאַרעס זיינען דאָ געוואָרן בריקלייערס און האָבן גלייך אַנגעהויבן פאַרדינען.

אינטערעסאַנט איז דער פאַקט, אַז דער גאָר ערשט אַריבער-געקומענער עמיגראַנט פון דער משפּחה, אַ היטל מאַכער, איז שוין אויפן צווייטן טאַג נאָך זיין קומען געזעסן אין אַ שאַפּ און גענייט „קעפּס“.

דער נייער עקאנאמישער לעבנס-שטייגער האָט אַבער אין אַ סך פּאַלן געענדערט די באשעפטיקונגען פון אונדזערע מיטגלי-דער און מע האָט זיך געדאַרפט צופאַסן צו די נייע אומשטענדן.

דער עקאָנאָמישער מצב פון פאָמיליע-קרייז

א פאָר אילוסטראַציעס וועלן זיין כאַראַקטעריסטיש פאָר אַט דער לאַגע.

אילוסטראַציע נומער איינס :

אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ גאַרבער. היינט צוטאָג איז ער אין די „גאַראַדזש־ביזנעס“. צו 21 יאָר איז ער אַנגעקומען קיין אַמעריקע. איצט איז ער 51 יאָר אַלט. האָט אַ פרוי מיט צוויי פארהייראַטע קינדער. ער אַרבעט שווער און פאַרדינט 30—35 \$ אַ וואָך.

30 יאָר האָט אים גענומען זיך צו דערשלאָגן צו אַט דער לעבנס פאַזיציע. לויט זיין אייגענעם אויסדרוק, איז דאָס געווען 30 יאָר פון „אויסגעריסן ווערן“, פון זיך וואַרפן פון איין פרנסה צו דער צווייטער. ער געדענקט שוין ניט אַפילו די צאָל מלאַכות באַ וועלכע ער האָט זיך געמאַטערט. און די, וואָס ער געדיינקט, שטעלן מיט זיך פאָר אַ היפּשן צעטל פון מענטשלעכער האַרע־וואַניע און עקספּלאַטאַציע.

דזשאַב נומער 1: גלייך באַם אַנקומען קיין אַמעריקע איז ער, אַ 21 יאָריקער בחור, געוואָרן אַ „גראַסערי באַי“. געאַרבעט זעקס טעג אַ וואָך פאַר 2\$. יעדן טאָג אויסגעשפּאַנט הונדער־טער „פּלאָרס“. „דזשאַב“ נומער 2: אַ „מואווינג־מען“. זיך גע־שלעפט מיט שווערע שטיקער מעבל אַף טרעפּ פאַר 8 \$ אַ וואָך. נומער 3: געוואָרן אַן אַנגעשטעלטער אין אַ קראַם פון אַלטן מעבל. 8 \$ אַ וואָך. נומער 4: אַ פאַר יאָר געשוויצט אין אַ פאַבריק פון אייזערנע בעטן. אויסגעמאַכט פון 7 ביז 9 \$ אַ וואָך. „דזשאַב“ נומער 5: ווידער אַן אַנגעשטעלטער אין אַ קראַם פון אַלטע מעבל. קריגט שוין 9 \$ אַ וואָך. נומער 6: געמוזט נאָכ־אַמאָל ווערן אַ טרעגער אין די „מואווינג ביזנעס“. געהאַלט. 8—9 \$ אַ וואָך. „דזשאַב“ נומער 7: זיך אויסגעלערנט מאַכן היטלען. מיט אַ פאַר יאָר שפּעטער שוין „אויסגעאַרבעט“ 20—25 \$ אַ וואָך. עטלעכע יאָר געאַרבעט באַ היטלען, אַנגעזאַמלט אַ פאַר דאַלער און ענדלעך זיך איינגעהאַנדלט אַ גאַראַדזש וועלכן ער האָלט נאָך איצט.

אילוסטראַציע נומער 2:

דער עקאָנאָמישער מצב פון פאָמיליע-קרייז

געבוירן אין ניו יארק. ער איז איצט אין די פריע פער-
ציקער, האָט אַ פרוי מיט אַ קינד און אַט וואָס פאַראַ צעטל מיט
דזשאַבס אים איז אויסגעקומען דורכצומאַכן:

ערשטער דזשאַב: ווען ער האָט געענדיקט פאָבליק־סקול,
איז ער געוואָרן אַ „בוטשער-באָי“ פאַר 2 מיט אַ האַלב דאָלער אַ
וואָך. צווייטער: אין אַ קאָסמעטישער פאַבריק. לאַנגע שטונדן,
אומסאַניטאַרישע באדינגונגען. 8 דאָלער אַ וואָך. דריטער
דזשאַב — שיפּינג-קלויַרק, \$8 אַ וואָך. פּערטער — קאַטער באַ
פרויען היטעלער, \$40—30 אַ וואָך. פינפטער דזשאַב — אַ
פּרייוויליקער מאַטראַס באַ אַנקל סעמען אין צייט פון דער וועלט-
מלחמה. זעקסטער — געקויפט אַ גאַראַדזש און דערלייגט דעם
קאַפּ. זיבעטער דזשאַב — אַ קעפּמאַכער. אַכטער — אַ פאַר-
זיכערונגס אַגענט. ניינטער — ווידער אַ היטלמאַכער. צענ-
טער — אַ טעקס־טרייבער. עלפטער — געוואָרן מיט אַ שותף
אַ „בילדינג קאָנטראַקטאָר“. געבליבן אַן אַ העמד. צוועלפטער
דזשאַב — אַ בלאַקער באַ העטס. דרייצענטער — ווידער אַ
טעקס־טרייבער. פּערצענטער — גענומען, מיט אַ שותף, צוואַ-
מענקויפּן אַלט גאַלד. און צום סוף געמוזט זיך ווענדן צו אַנקל
סעמען נאָך רעליף.

אַט די צוויי ביישפּילן זיינען זייער כאַראַקטעריסטיש. זיי
דערציילן פון אומענדלעכע מאַטערנישן, פון אַן אַ שיעור ענערגיע
און איניציאַטיווע וואָס מענטשן האָבן אַנגעווענדט זייער ציל צו
דערגרייכן. די צוויי אילוסטראַציעס ריידן פאַר אַ סך פון דעם
קרייז. זיי שטרייכן אונטער דעם האַרעפּאַשנעם כאַראַקטער פון
אונדזער פאָמיליען-קרייז.

עס איז וויכטיק צו באַמערקן אַז די גרעסטע מערהייט פון די
אַריבערגעקומענע זיינען געווען אין דעם עלטער פון 15 ביז 35
יאָר. זייענדיק פון דער אַלטער היים האַרעפּאַשנע מענטשן האָט
זיך יעדער איינער אויף זיין פּלאַץ געפרובירט איינאַרדנען דורך
שווערער האַרעוואַניע.

זיינען די משפּחות פאַרבליבן באַ זייערע פּאַכן און באַשעפּ-

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

טיקונגען וואס זיי האבן געבראכט קיין אמעריקע, צי האבן זיי דא געפונען אנדערע קוואלן פון פרנסה?
 די באריכטן ווייזן אז אין א סך פרטים האבן א צאל משפחות אין אמעריקע זיך גענומען צו נייע פרנסות.
 אזוי, למשל, זיינען אזעלכע וואס האבן זיך אין דער אלטער היים באשעפטיקט מיט וועבעריי צי מיט טרייבן א פערד און וואגן, דא געווארן גאר אדווש אייגנטימער. אזעלכע וואס האבן גע-ארבעט בא שניידעריי אדער שוסטעריי זיינען דא געווארן ריעל עסטעיטניקעס אדער קלאוק פאבריקאנטן.
 לויט דער אויספארשונג ווייזט זיך ארויס, אז 60 פר. מיט-גלידער פון פאמיליען-קרייז האבן געענדערט און פארביטן זייערע פריערדיקע מלאכות אויף אנדערע פאכן און באשעפטיקונגען. די איבעריקע 40 פר. זעצן פאר כמעט די זעלבע ארבעט וואס זיי האבן געטאן אין דער אלטער היים.
 כדי לייכטער צו אפערירן מיט די צוזאמענגעקליבענע סטא-טיסטישע מאטעריאלן, האבן מיר צעטיילט „אונדזער קרייז“ אין עטלעכע גרופן. נעמענדיק איינע פון זיי, א מער כאראקטעריס-טישע, פון אומגעפער א 20 מענער און די זעלבע צאל פרויען, וועלן מיר א קוק טאן אף זייערע פרנסות אין דער אלטער היים און פראוון נאכפאלגן וואס פון זיי איז געווארן אין אמעריקע:

מ ע נ ר

פרנסה אין דער אלטער היים	פרנסה אין אמעריקע
א היטלמאכער	א קעפמייקער
א פארמאצעפט	א פאבריקאנט
	פון קאסמעטיקס
2 שניידער	קלאוקס-פאבריקאנטן
2 שניידער	פרעסערס בא קלאוקס
א שניידער	א באאמטער אין דער
	קלאוקמאכער יוניאן

דער עקאָנאָמישער מצב פון פּאָמיליע-קרייז

פרעסער בא קלאָוקס.	2 פּורלייט
אין „סלעק“ טרייבן	
זיי טראָקס.	
האַלט אַ גאַראַדזש.	אַ שניידער
אַ מוליער.	אַ מוליער
האַלט אַ גאַראַדזש	אַ מוליער
האַלט אַ גאַראַדזש	אַ קאַכלער
אַ רייכער ריעלעסטיטיניק	אַ וועבער
האַלט אַ רעסטאָראַן	אַ דרוקער
אַ דרעס-קאַטער	אַ לערער
אַן איינקויפער אין אַ	אַ לעדער אַרבעטער
פוטער-שאַפּ.	
אַ פוטער-אַרבעטער	אַ פּורמאַן
אַ פעדלער.	אַ סטאַליער
אַ פּלאַמבער.	אַ שוסטער

פון 20 פרויען וואָס האָבן אין דער אַלטער היים געאַרבעט בא וועבעריי, שניידעריי, אָדער געהאַנדלט, זיינען בלויז 2 דאָ געבליבן שאַפּ-אַרבעטער, די איבעריקע זיינען הויז-פרויען.

פאַרגלייכנדיק די מענערשע פאַכן אין אַמעריקע און אין דער אַלטער היים, זעען מיר, אַז בלויז 8 פון 20 וואָס מאַכט אויס 40 פּר. האַלט זיך אינגאַנצן אָדער טיילווייז בא זייערע אַלטע פּרנסות. די איבעריקע — ארום 60 פּר. — האָבן אינגאַנצן געביטן זייער באשעפטיקונג און זיך גענומען צו נייע, מעגלעך קיינמאַל פרייער ניט געהערטע, מלאָכות, ווי פּלאַמבינג און גאַראַדזש געשעפטן. ס'איז אויך נויטיק צו באַמערקן, אַז די היגע הויז-פרויען האָבן די ערשטע צייט נאָך זייער אַנקומען קיין אַמעריקע גע-אַרבעט אין דרעס-שעפער און אַרויסגעהאַלפן זייערע מענער זיך איינאַרדענען אין נייעם לאַנד.

וועגן איינער פון זיי איז באַוואוסט אַ פאַקט, אַז נאָך אַ טאַג שווערער אַרבעט אין הויז און ארום עטלעכע קינדער, פּלעגט זי יעדן אָונט זיך אַריינ'גנב'ענען, אַז די שכנים זאָלן ניט באַמערקן.

דער עקאָנאָמישער מצב פון פּאָמיליע-קרייז

צום מאָן אין גאַראַדזש, און ביז שפּעט אין דער נאַכט אים גע-
האַלפן וואָסן די אויטאָמאָבילן.
האַבנדיק פאַר זיך אַ מער אָדער וועניקער ריכטיק בילד פון
די פּרנסות פונם ערשטן דור אימיגראַנטן, איז אינטערעסאַנט
נאַכצופאַלגן די באשעפטיקונג פון זייערע אַמעריקאַנער קינדער און
זען וויפל פון זיי זיינען אַוועק אין די עקאָנאָמישע פּוס-טריט פון
זייערע עלטערן און וויפיל ציען זייער חיונה פון פּרנסות, וועלכע
זיינען געווען פּרעמד זייערע עלטערן אין דער אַלטער היים.
זוי פריער, וועלן מיר זיך אויך איצט באַנוצן מיט צוויי כאַ-
ראַקטערסטישע גרופּעס פון פּאָמיליע קרייזן.

פּאָכן פונם יונגן, אַמעריקאַנער דור

פרויען	מענער
הויז-פרוי	פּאָליסמאַן
לערערין	דראַגיסט
דעזיינערין פון שיד	אייגנטימער פון אַ גאַראַדזש
פּריוואַטע סעקרעטאַרשע	פּאַרמאַן אין אַ העט-פּאַבריק
בוכהאַלטערין	רופּער
אַפּיס מיידל	וו. פּ. א. אַרבעטער
סטענאַגראַפּיסטקע	טעקסי טרייבער
העט מאַכערין	קאַפּעטעריע מענעדזשער
דרעסמאַכערין	לאַיער-סיילסמאַן
סיילס-ליידי	פּאַבליק-עקאָנומענט
אַרבעט אין אַ קאַנווערטן פּאַבריק	מילכמאַן
לאַיער-לערערין	לאַיער-מוליער
	דעזיינער
	אַוויאַציע-אינוושינער
	מאַטראַס
	בלאַקער באַ העטס

זעען מיר, אַז אין גאַנצן מענערשן צעטל געפינען זיך בלויז
צוויי פּאַלן, וואו אַמעריקאַנער קינדער האַלטן זיך אַן דעם פּאַ-
טער'ס מלאַכה: איינער — אַ פּאַרמאַן אין אַ העט-פּאַבריק, ווע-

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

מעס פאטער איז געווען אַ היטל־מאַכער, און דער צווייטער — אַ מוליער'ס אַ זון, וועלכער האָט שוין עטלעכע יאָר געענדיקט אַף לאַיער, און שטייט נאָך ביז איצט צוזאַמען מיטן פאָטער אַף די רעשטעוואַניעס און בוים הייזער.

עס איז וויכטיק צו באַמערקן אַז אַלס האָרעפּאַשנע מענטשן זיינען די מיטגלידער פון אונדזער קרייז פון אָנהויב אָן געווען פאַרבונדן מיט דער טרעיד יוניאָן באוועגונג.

אַ סך פון זיי האָבן זיך באטייליקט אין סטרייקס. אַ סך גע־הערן נאָך איצט צו דער קלאָוק, בריקלייער, מילינערי און פאַריערס יוניאָנס.

פונקט ווי זייערע טאַטעס אין דער אַלטער היים, אַזוי האָבן אויך די אַמעריקאַנער קינדער געמוזט, אָפּט נאָך אין זייער פריעס־טער יוגנט, אַ טראַכט טאָן וועגן ארויסהעלפן זייערע גויט בא־דערפטיקע פאָמיליעס. און אויב זייערע עלטערן האָבן זיך ניט אַזוי שטאַרק גענויטיקט — איז דאָס געווען צוליב פאַרדיגען אַ פאַר סענט אַף זייערע אייגענע, קליינע באַדערפענישן. פון די צוויי געגעבענע גרופעס קינדער, איינע פון דער אַלטער, די צווייטע פון אַמעריקע, באַקומען מיר דאָס פאַלגנדיקע בילד.

אָנגעהויבן אַרבעטן אין דער אַלטער היים :

מיידלעך	אינגלעך
1 צו 10 יאָר	4 צו 10 יאָר
" 11 " 1	" 11 " 4
" 12 " 5	" 12 " 9
" 13 " 4	" 13 " 7
" 14 " 9	" 14 " 1
" 18 " 2	" 15 " 1
	" 16 " 1
	" 17 " 1
8 האָבן ניט געאַרבעט	" 18 " 1
	" 20 " 1

דער עקאנאָמישער מצב פון פאָמיליע-קרייז

איצט וועלן מיר די צוויי טאָבעלן פאַרגלייכן מיט דער זעל-
בער צאָל קינדער, געבוירן אין אַמעריקע.

אַנגעהויבן אַרבעטן אין אַמעריקע :

מיידלעך	אינגלעך
1 צו 13 יאָר	3 צו 12 יאָר
" 14 " 2	" 13 " 3
" 15 " 5	" 14 " 10
" 16 " 9	" 15 " 4
" 17 " 7	" 16 " 5
" 18 " 4	" 17 " 1
2 האָבן ניט געאַרבעט	" 18 " 1
	" 20 " 3
30	30

לויט די טאָבעלעס קומט אויס, אַז אויך אין אַמעריקע האָבן די קינדער זיך ארויסגעלאָזט זוכן אַרבעט ווען זיי זיינען נאָך געווען זייער יונג, פון דעסטוועגן האָבן די קינדער פון אונדזער קרייז, ווי די מערסטע קינדער בכלל אין ניו יאָרק, געהאַט בע-סערע באדינגונגען ווי די קינדער פון דער אַלטער היים. פאַקט טיש אָבער העלפן צענדליקער טויזנטער שול-קינדער דעם בוטשער, דעם לאַנדרימאַן און גראַסערימאַן אין זייערע פרייע שטונדן, און דאָס האָבן אויך געטאָן די קינדער פון אונדזערע פאָמיליעס.

אין דער צייט ווען די עלטערן פון אונדזערע קינדער האָבן ניט באוויזן צו געניסן פון וואוילטאָג, ווייל זייערע עלטערן האָבן אַליין געלעבט אין דחקות, און אַ צוקערקע איז פאַר זיי געווען אַ געשעעניש, האָבן די אַמעריקאַנער קינדער פון די ביאליסטאָקער עלטערן געהאַט באַנאַנעס מיט אַראַנדזש זאַפט, געזעסן אין ליכ-טיקע לופטיקע שולצימערן, און געשפילט באל מיט קינדערשן ברען.

אַ צאָל פון זייערע עלטערן האָבן אין לויף פון יאָרן באוויזן

דער עקאָנאָמישער מצב פון פּאָמיליע-קרייז

צו ווערן פּאָבריקאַנטן, ריעל עסטעיטניקעס, און די וואָס זיינען רייך ניט געוואָרן, האָבן געמאַכט אַ שווערן, אָבער אַ גוטן לעבן.

דערפאר באַמערקן מיר אַ ירידה ביי די פּאָמיליעס מיטן אָנקום פונם קריזיס פון 1929. דער חורבן וואָס יענער קראַך האָט אָנגעמאַכט אין אַמעריקע האָט אויך געהאַט זיין ווירקונג אויף דעם פּאָמיליען קרייז. אַרבעטער וואָס האָבן פריער גאַנץ גוט פּאַרדינט און געלעבט אַ רואיקן צופרידענעם לעבן, האָבן פּלוצלינג אָנגעהויבן צו קריגן איין שניט נאָכן צווייטן. מענטשן וואָס זיינען פאַר יאָרן געזעסן אויף גוטע דזשאַבס, אָדער פאַרמאָגט גוט איינגעאַרדנטע „ביזנעס“ זיינען פּלוצלינג ארויסגעוואָרפן גע-וואָרן אויף דער גאַס און געבליבן אַרימעלייט.

דער קריזיס האָט געטראָפן אַ צאָל מיטגלידער פון אונדזער קרייז, נאָר קיין קאַטאַסטראָפּאַלע ווירקונג האָט ער פון דעסט-וועגן אויף זיי ניט געהאַט. זייער לעבנס סטאַנדאַרד איז היפש-לאַך אַרונטערגענידערט געוואָרן, נאָר זיי זיינען ניט געבליבן אויס-געזעצט צו הונגער.

היינט צו טאָג שטעלן די וועכנטלעכע פּאַרדינסטן פון די מיטגלידער פאַר די פּאָלגנדיקע טאַבעלע:

קרייז אריין וועכנטלעך	צאָל משפּחות
צו \$100 און מער	3
פון 60 ביז \$70	6
\$50 " 40 "	20
\$40 " 30 "	15
\$25 " 20 "	10
\$20 " 15 "	5

1 אַרבעטלאָז.

פאַרשטייט זיך, אַז דער עקאָנאָמישער וואוילזיין פון דער פּאָמיליע איז אָפהענגיק לויט איר צאָל מיטגלידער און עס איז דערפאַר וויכטיק אָנצואווייזן די גרויס פון די פּאָמיליעס פון אונדזער קרייז.

דער עקאָנאָמישער מצב פון פּאַמיליע-קרייז

די באַריכטן דערציילן, אַז ניט געקוקט אויף דער גרויסער אַרעמקייט, איז די צאָל קינדער אין דער אַלטער היים געווען זייער גרויס. לויט דער אינפֿאַרמאַציע, וואָס מיר האָבען באַקומען פון 50 פּאַמיליעס, ווייזט זיך אַרויס, אַז:

צאָל קינדער	צאָל משפּחות
(ניט אַריינרעכענענדיג די פּאַרשטאַרבענע)	
פון 10 ביז 12	6
10 " 7 "	8
7 " 5 "	10
5 " 4 "	12
5 " 3 "	14

סך הכל 50 פּאַמיליעס

די קינדער פון אַט די עלטערן, סיי אין דער אַלטער היים, און שפּעטער, שוין אין אַמעריקע, האָבן גאַנץ היפּשלעך רעדוצירט די צאָל קינדער.

לויט ווי די סטאַטיסטיק ווייזט האָבן:

צאָל קינדער	צאָל משפּחות
צו 8	2
6	1
5	3
4	3
3	12
2	18
1	8
פון די עלטערע האָבן אינגאַנצן ניט קיין קינדער.	5
יונגע פּאַרלעך האָבן אינגאַנצן ניט קיין קינדער.	8

60 פּאַמיליעס, צוזאַמען 129 קינדער.

די טאַבעלעס ווייזן, אַז די משפּחות פון אונדזער קרייז האָבן נאַכגעפּאַלגט די אַלגעמיינע אַמעריקאַנער טענדענץ פון האָבן וואָס ווייניקער קינדער. אין דער צייט וואָס אין דער אַלטער היים

דער עקאָנאָמישער מצב פון פּאָמיליע-קרייז

האַבן זייערע עלטערן געהאַט כמעט ווי צו זיבן קינדער אויף אַ משפּחה, האָבן זייערע קינדער דאָ אין אַמעריקע געהאַט צו עטוואָס אַריבער צוויי קינדער.

אין דער אַלטער היים, צי אַפילו אין די קליינע ישובים דאָ אין אַמעריקע, איז דירה ניט אַזאַ שאַרפע פּראָבלעם ווי עס איז די פּראָגע פון וואוינונגען אין אַזאַ שטאָט ווי ניו יאָרק. דאָ איז דירה געלט איינער פון די שווערפונקטן. „באפריי מיך פון רענט און איך בין פריי פון דעם גרעסטן קאָפּוויטאַג“, איז דאָ זייער אַ פּאָפּולער ווערטל. ווען אַ פּאָמיליע פּאַרדינט 30 צי אַפילו 35 דאָלאַר אַ וואָך און אַז זי דאַרף אַ וואָך שכירות אָפּגעבן אויף דירה-געלט, איז דאָס אַ געוואָלדיקער פּראָצענט פון די פּאַרדינסטן. עס וועט דעריבער זיין אינטערעסאַנט צו זען ווי גרויס זיינען די וואוינונגען פון אונדזערע פּאָמיליעס, און וויפיל געלט זיי צאָלן. 10 משפּחות פּאַרמאַגן אייגענע הייזקעס, מערסטנס אין ברוק-לין, געוויינלעך פונם צווייפּאָמיליען טיפּ, מיט 5 אָדער 7 צימערן. 2 משפּחות באוואוינען צו 6 צימערן.

3 — צו 5 צימערן

15 — צו 4 צימערן

24 — צו 3 צימערן

6 — צו 2 צימערן.

אין פּרט פון דירה-געלט צעטיילן זיך די פּאָמיליעס אָפּן פּאָלגנדיקן אופן:

10 משפּחות האָבן אייגענע הייזקעס. זייערע אויסגאַבן זיינען געוויינלעך צווישן 30 און 40 דאָלאַר אַ חודש. (אויסנאַמען זיינען די צוויי ברידער, די קלאָוק-פּאַבריקאַנטן, וואָס באוואוינען רייכע הייזער).

7 צאָלן צווישן 50 און 60 דאָלאַר אַ חודש דירה-געלט.

14 צאָלן — צווישן 40 און 50 דאָלאַר.

16 צאָלן — צווישן 30 און 40 דאָלאַר.

6 צאָלן — צווישן 25 און 30 דאָלאַר.

7 צאָלן — צווישן 15 און 20 דאָלאַר.

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

צוועלף פאמיליעס פון אונזער קרייז האָבן אייגענע אויטאָ-מאָבילן. ארום 70 פראָצענט האָבן פארשיידענע פארמען פון אינשורענס-פאליסיס. דער דורכשניט פון די אינשורענס איז פון 1,000 ביז 2,000 דאלאר. אין פארבינדונג מיט דעם איז וויכטיק צו באמערקן אז צוליב די שלעכטע צייטן האָבן עטלעכע אין דעם קרייז געמוזט אינגאנצן אויפגעבן זייערע אייגענע פאליסיס ווי אויך די פאליסיס פון זייערע קינדער. 40 פראָצענט האָבן טע-לעפאָנען אין די הייזער. 75 פראָצענט האָבן „פרידזשידעריס“. 13 פראָצענט וואוינען אין עלעווייטער אַפּאַרטמענטס. 80 פראָ-צענט רייניקן אַליין די הייזער. 2 פראָצענט האָבן שטענדיקע דינסטן. 30 פראָצענט האָבן „וועקיום-קלינערס“.

אזוי ארום קען מען דעם עקאנאמישן מצב פון אונזער קרייז צעטיילן אף דריי חלקים:

אפן סאַמע שפיץ פונם לייטער געפינען מיר — איין דער-פאָלגרייכן ריעלעסטייטניק, צוויי ברידער — רייכע קלאָוקס-פאָבריקאַנטן, איין אייגנטימער פון אַ קאַסמעטיק פאַבריק און עט-לעכע בעלי-בתים פון קלענערע שעפער — צוזאַמער ארום אַ 10 פראָצענט. דעם מיטלסטן שטאַפל פאַרנעמט די מערהייט: דאָס זיינען קליינע סוחרים, אייגנטימער פון גאַראַזשן און בעסער בא-צאָלטע אַרבעטער. זיי ציילן ארום 70 פראָצענט. און צום סוף קומען די האַרעפאַשניקעס: שניידער, שוסטער, די דריי וו. פ. א. אַרבעטער און דער איינציקער אַרבעטלאָזער אין קרייז 20 פר.

די יוגנט

לויט די באריכטן וואָס זיינען אריינגעבראכט געוואָרן וועגן דער יוגנט, די אַמעריקאַנער געבוירענע, האָבן בלויז 10 פראָצענט פון זיי פאַרגעזעצט די זעלבע מלאַכות פון זייערע עלטערן. די גרעסטע מערהייט האָבן זיך געלאָזט אין גאַנצן אויף אַנדערע געביטן. זיי האָבן זיך אויסגעקליבן באשעפטיקונגען פון אַ גאַנץ אַנדער כאַראַקטער. למשל: די כאַראַקעריסטישע מלאַכות פון זייערע עלטערן אין דעם קרייז זיינען: נאָדל טרעיד אַרבעטער, גאראדזש אייגנטימער און בריקלייערס. די אַמעריקאַנער געבויר-

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

רענע, אדער אזעלכע וואָס זיינען אַהער געקומען זייער יונג, האָבן זיך גענומען צו אַזעלכע פּראָפעסיעס און פּאַכן ווי : מענער — לאַפּראָקטיק, דראַגיסטן, טעקסי דרייווערס, קלוירקס, מענעדזשערס, פּאַרלייט, מילכלייט ; און פּרויען — בוכהאַלטערנס, סטענאַגראַ-פּיסטקעס, סייילסליידיס און לערערנס.

די באַריכטן דערציילן, אַז אַ היפשע צאָל פון דער יוגנט האָט צוליב דעם קריזיס געמוזט אויפגעבן קאַלעדזש, אַנדערע, וואָס האָבן געהאַט בדעה צו שטודירן און ווערן פּראָפעסיאָנאַלן, האָבן, צוליב דער זעלבער סיבה, געמוזט זיך אָפּזאָגן פון זייערע שטרעבונגען. אַ סך פון זיי וואָס האָבן אָפּילו באַוווּזן צו גראַד-דואירן און קריגן דיפּלאָמעס, פּאַרנעמען זיך איצט גאַר מיט אַנ-דערע אַרבעטן. מיר ווייסן פון צוויי יונגעלייט וואָס זיינען גראַד-דואירטע לאַיערס, איז איינער אַ בריקלייער, טראַגט אַ פּאַרטוך און לייגט ציגל, און דער צווייטער אַרבעט באַ זיין פּאַטער אין פּאַרפּיום-פּאַבריק אַלס סייילסמאַן.

די פּראָבלעם פון קריגן אַרבעט, די ניט זיכערקייט מיט דעם דזשאַב, די אַלגעמיינע שווערקייט פון אַרויפאַרבעטן זיך, האָט די יונגע אין אַ גאַר גרויסער מאָס אויסגעניכטערט און זיי זיינען געשטעלט געוואָרן פאַר דער דילעמאַ פון : „ליטל מען, ווהאַט נאָר ?“

אין איינעם פון די באַריכטן שטויסן מיר זיך אָן אויף אַזאַ ווייגעשריי. אַ צוואַנציק יאָריקער זון פון איינעם פון די משפּחות, וועלכער איז אַ פּרעסער ביי קלאָוקס, רעדט זיך אַראָפּ פון האַרצן. ער דערציילט אַזוי :

„איך האָב געלערנט מיט גרויס חשק, געקראָגן אַלע מאָל די העכסטע אויסצייכנונגען, דורכגעמאַכט פּאַבליק סקול, היי סקול, און אויך קאַלעדזש, און, נאָך אַלעמען, ווייס איך ניט צו וואָס איך זאָל זיך נעמען. שוין וואָכן אַז איך זוך, נישטער אין די 'עדס' פון די צייטונגען, אפשר וועט זיך מאַכן עפעס צו טאָן, נאָר — אַ נעכטיקער טאָג. איך בין שוין מיד און פּאַרצווייפלט פון אַרומדרייען זיך איבער די גאַסן. סוף כל סוף וועל איך זיך אַנ-שליסן אין דער אַרמיי, קיין אַנדער אויסוועג זע איך ניט.“

דער עקאנאמישער מצב פון פאמיליע-קרייז

אין אנהויב פון ארטיקל האבן מיר באמערקט, אז די פראגע פון אַנטיסעמיטיזם, די פראגע פון דיסקרימינאציע קעגן אידן, האט פארשארפט די עקאנאמישע לאגע און באזונדערס פון דעם יוגנטלעכן. כאטש מען קען ניט ריידן פון דיסקרימינאציע קעגן אידן אף אַ ברייטן מאַסשטאַב, פאַסירן אָבער לעצטנס זייער אַפט פאַלן וואו היגע געבוירענע אידן קריגן ניט קיין אַרבעט צוליב זייער אַפּשטאַם.

אזא פאַל פון עקאנאמישן אַנטיסעמיטיזם האַט פאַסירט מיט אַ טאַכטער פון אַ מיטגליד פון קרייז. זי האַט זיך געווענדט צו דער עלעקטריק קאַמפּאַניע נאָך אַ דזשאַב. זי האַט געדאַרפט דורכמאַכן אַן עקזאַמען. זי איז נאָכגעקומען אַלע כללים אַף דעם גלענצענדסטן אופן, און דאָך האַט זי דעם דזשאַב ניט געקראָגן, ווייל מען האַט אויסגעפונען אַז זי איז אַ אידישע. אַ צווייטע, וועלכע אַרבעט אַלס אַ פּריוואַטע סעקרעטאַרשע באַ איינעם פון די בעלי-בתים פון אַ רייכן „אימפּאַרט הויז“, דערציילט, אַז טאַג איין, טאַג אויס קומט איר אויסצוהערן באַלידיקנדיקע באַמערר-קונגען אויף דעם אידישן אַדרעס. זיי, אין אַפּיס, ווייסן ניט אַז זי איז אַ אידישע טאַכטער און רעדן פאַר איר פּריי. מיט טרערן אין די אויגן קומט איר אויס צו איינזאַפן אין זיך די העצעס וואָס ווערן געטריבן קעגן אידן.

די אַלגעמיינע אַרבעטלאָזיגקייט אין לאַנד פון איין זייט און דער וואַקסנדיקער אַנטיסעמיטיזם פון דער צווייטער — שפּיגלען זיך אַפּ קלאַר אין דעם לעבן פון נייעם דור פון אונזער פּאַמיליע קרייז און איז מאַסגעבנדיק פאַר דער לאַגע פון דער אַמעריקאַנער אידישער יוגנט בכלל.

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

1. דער עלטערער דור.

אם אין קמה, אין תורה. דער ברייטער זין פון אט-דעם אמת אנטפלעקט זיך, אין א גרויסער מאָס, ווען מע שטודירט גענוי דורך די לעבנס-באַשרייבונגען פון די אינדיווידועלע מיט-גלידער פון אונדזער פאמיליע-קרייז. פון אַזאַ דורכשטודירן די איינצלע באַריכטן וואַקסן שוין, ווי פון זיך אַליין, אַרויס די פאַקטן און ציפערן, דער סך-הכל פון דעם היימישן און היגן קולטור-באַגאַזש פון די אינטערוויואירטע משפחות.

ווער איז דער אַלטער דור פונם פאמיליע-קרייז ? פון וואַנען שטאַמט ער ? ביי וועמען האָט ער זיך דערצויגן ? פון וועלכן קלאַסן-שיכט קומט ער ? — דאָס זיינען גרונטאַוונע פראַגעס, ווען מען פאַרנעמט זיך געבן אַן אַפשאַצונג וועגן דער קולטורעלער הויך, אַדער וועלכער עס איז אַנדערער געזעלשאַפטלעכער פאַזע, פון אַ גרופע מענטשן.

דערציילט אונדז איינער, אַ מיטגליד פונם פאמיליע-קרייז, איינער פונם אַלטן דור : זיין טאַטע איז געווען אַ בעל-עגלה, אַ קבצן. אין הויז — אַ ווייב מיט זעקס קינדער. מע האָט גע-ליטן הונגער, מע איז געווען אַפגעריסן און אַפגעשליסן. די מאַמע האָט געמוזט אַרויסהעלפן מיט פרנסה. זי האָט זיך אַרומגע-שלעפט איבערן מאַרק, איינגעהאַנדלט מציאות און זיי פאַר-קויפט, מיט אַ קליינעם רווח צו די מער באַמיטלטע אידן פון שטאַט. ווען דער טאַטע איז געשטאַרבן איז ער, אונדזער מיט-גליד, שוין אַלט געווען צען יאָר. מען האָט אים אַרויסגענומען פון חדר און אַפגעגעבן צו אַ בעל-עגלה, דערנאָך צו אַ מוליאַר, דערנאָך ווידער צו אַ בעל-עגלה, א. א. א. וו. זיין פראַצעס פון בילדונג האָט אויפגעהערט אין יענעם מאַמענט, ווען ער האָט זיך, צו צען יאָר, אַוועקגעזעצט אויף דער קעלניע און אַ טשוויק געטאַן

מיט דער בייטש איבער די פערד : „וויאָ, פּערדעלעך, נאָך פּרנסה!“ מער ווי דאווענען, ווי אַביסל לייענען און שרייבן אידיש — שרייבן קוים-קוים! — האָט ער זיך נישט אויסגעלערנט. ערשט אויפן וועג קיין אַמעריקע, ווען ער האָט געדאַרפט אַנשרייבן אַ בריוול צו זיין יונג ווייבל, האָט ער דערפילט, אַז אַפילו קיין אידיש קען ער נישט שרייבן, אזויפיל מאַטערניש האָט אים גע- קאַסט אַנשרייבן עטלעכע ווערטער. ס'לאָזט זיך נישט זאָגן, אַז דער-אַ מענטש איז געווען אינגאַנצן קולטורלאָז. אמת, די לאַנד- שפּראַך, רוסיש, האָט ער לייענען און שרייבן נישט געקענט. די עקאַנאָמישע באַדינגונגען האָבן נישט דערלאָזט, אַז קינדער פון זיין שטאַנד זאָלן האָבן די מעגלעכקייט צו באַזוכן וועלכע עס איז אַג- דערע שול, חוץ אַ חדר. די קולטור פון אידישקייט, פון דאווע- נען, פון מעשות און לעגענדעס פון דער ווייטער, אידישער פאַר- גאַנגענהייט, איבערגעגעבן פון די עלטערע דורות צו די קינדער — אַט-די קולטור האָט ער געהאַט. זיין פאַנטאַזיע איז געווען אַנגערעגט; זיין וואונטש צו קענען, צו האָבן אַ מעגלעכקייט זיך צו לערנען איז געווען וואָך. נאָר דערגרייכן עס, מאַכן פון דעם וואונטש אַ רעאַליטעט, דאָס האָט זיך אים ניט איינגעגעבן.

כמעט אַלע פון דעם אַלטן דור, סיי מענער, סיי פרויען, רעדן וועגן דעם מאַנגל פון זייער בילדונג מיט טיפן באַדויער. מע האָט אַנגעהויבן אַרויסהעלפן אין הויז מיט פּרנסה צו אַכט, צו צען, צוועלף און פּערצן יאָר. מע איז אַוועק אַרבעטן ביי מוליעריי, צו בעל-עגלות, אין די ביאַליסטאַקער טוּד-פאַבריקן. אַ גאָר קנאַפע צאָל פון די אינטערווואַרטע האָט באַזוכט אַ רוסישע עלעמענט- טאַר שול, אָדער אַ העכערע שול. מיר ווייסן אויך נישט פון קיין איין מענטשן אין פאַמיליע-קרייז, וואָס געהערט צום אַלטן דור, וועלכער זאָל האָבן געקומען קיין אַמעריקע אַן אויסשטודירטער, אַ פּראַפעסיאָנאַל; נישט פון קיין איינציקן, וועלכער זאָל האָבן אין אַלטן, צאַרישן רוסלאַנד פאַרענדיקט אַ העכערע שול. חדר, ישיבה, רוסישע עלעמענטאַר-שול, אַ טעכנישע שול — דאָס איז דאָס העכסטע, וואָס די אַרעמע שיכטן פון דער אידישער באַפעלקערונג האָבן אין דער אַלטער היים געקענט דערגרייכן. אונזער אויספאַר-

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

שונג פונם פאמיליע-קרייז באוויזט, אַז די אידישע בילדונג פונם אַלטן דור טיילט זיך איין ווי פּאַלגט :

80% זיינען געגאַנגען אין חדר.

15% זיינען געגאַנגען אין אַ ישיבה.

5% האָבן באַזוכט אַ העברייאישע שול.

צווישן זיי זיינען פאַראַן אַזוינע, וואָס האָבן געהאַט אויך אַן אַלגעמיינע בילדונג. דער פּראָצענט איז נישט קיין גרויסער. ער טיילט זיך איין :

20% האָבן באַזוכט אַ רוסישע עלעמענטאַר-שולע.

1% איז געגאַנגען אין אַ טעכנישער שולע.

אַטיי אַויבן-אַנגעגעבענע ציפּערן גיבן אַ באַגריף וועגן דער בילדונג פונם אַלטן דור מענער אין דער אַלטער היים. די ביל-דונג פון די פרויען פונם אַלטן דור איז געשטאַנען נאָך אויף אַן ערגערער שטופע. זיי, די פרויען, האָבן שוין פון אַ גאַר פריער קינדהייט געמוזט זיך איינשפּאַנען אין יאָך פון הויז און פּאַבריק-אַרבעט. די פּראַבלעם פון געבן זיי אַ וועלכע עס איז בילדונג, איז ביי זייערע עלטערן נישט געווען אַזוי אַקטועל, ווי זי איז עס געוויינטלעך ביי אידישע עלטערן צו זייערע זין. זיינען די רעזולטאַטן אויף אַזויפיל געאַטיווער, ווי עס באַווייזן פּאַלגנדיקע ציפּערן :

70% האָבן, ווייזט אויס, גאַר קיין אידישע בילדונג ניט

20% זיינען געגאַנגען אין חדר.

10% האָבן זיך געלערנט אידיש פּריוואַט.

באַקומען.

אינגאַנצן 10 פּראָצענט פון די פרויען האָבן באַזוכט אַ רוסישע עלעמענטאַר-שול. די איבעריקע האָבן אין זייער יוגנט פון קיין אַלגעמיינער בילדונג ניט גענאָסן.

דאָס מיינט נישט, אַז סיי די מענער, סיי די פרויען זיינען נישט באַווירקט געוואָרן פון אַנדערע, דרויסנדיקע קולטור-איין-פלוסן פון אַ געזעלשאַפטלעך-פּאַליטישן כאַראַקטער. סיי די רע-וואַלוציאַנערע באַוועגונג, סיי דער ציוניזם האָט ביז אַ געוויסן גראַד געווירקט אויף אַ צאָל יחידים און סטימולירט זייער דראַנג

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

צו באקענען זיך בענטער מיט דער טעאָרעטישער זייט פון די באַ-
וועגונגען. אינם פאל פונם אַלטן דור אין אונדזער פאמיליע-
קרייז איז די ווירקונג פונם „בונד“ געווען די דאָמינירנדיקע.
אינטערעסאַנט איז, אַז דוקא יענער טייל מענער און פרויען, וואָס
איז געשטאַנען אונטער דער ווירקונג פון אַ געזעלשאַפטלעכער
שטרעמונג (אין דעם פאל דערהויפט דער „בונד“), איז געווען באַ-
לעזענער, גראַמאַטער. מע האָט פאַרגעבעטערהייט געלייענט די
פאַרבאַטענע ליטעראַטור. אין די אָפּענע אַרבעטער, ליעזן-און
שטודיר-קרייזן, האָט מען געלייענט די שיינע אידישע ליטעראַטור.
לויט אונדזער אויספאַרשונג זיינען 14% פון דעם אַלטן דור
געווען אונטער אַזאַ געזעלשאַפטלעך-פאַליטישן איינפלוס. נישט
קיין שלעכטער דורכשניט, ווען מען נעמט אין באַטראַכט די גע-
פאַר, וואָס האָט אין יענער צייט געלויערט אויף יעדן, וועלכן די
רעגירונג האָט בלויז פאַרדעכטיקט, אין האָבן וועלכע עס איז
שייכות מיט דער רעוואַלוציאַנערער באַוועגונג.

נויט, אַרעמקייט, אַנטיסעמיטיזם, פאַגראַמען — אַט דאָס זיי-
נען געווען ווירקנדיקע פאַקטאָרן אין דעם מאַנגל פון בילדונג און
דערציאונג פונם אַלטן דור מענער און פרויען, מיטגלידער פון
אונדזער פאמיליע-קרייז. פאַקטאָרן, וואָס האָבן איבערגעלאָזט,
געמוזט איבערלאָזן, שפורן. די שפורן זיינען טיפע און אין דעם
פראַצעס פון איבערוואַנדערונג און איבערפלאַנצן זיך אין אַן-
דער לאַנד, אין אַן אַנדערער סביבה און אַן אַנדערער שפראַך, קומען
זיי נאָך דייטלעכער צום אויסדרוק.

. . . פון דער שיף איז ער אַרונטער אין באַסטאַן: גלייך
גענומען אַ „טרעין“ קיין ניו-יאָרק, וואו ער איז פאַרפאַרן צו אַ
שוועסטער „דאַנטאַן“. ביי דער שוועסטער האָט ער פאַרבראַכט
אַ טאָג און אויף מאַרגן איז ער שוין געווען אַ „באַרדער“ ביי אַ
ברודער אין בראַנזוויל. אויפן דריטן טאָג אין אַמעריקע איז ער
שוין געשטאַנען אויף אַ „סקעפּאַלד“ און געלייגט ציגל. אפילו
דעם אַטעם נישט אָפּגעכאַפט. אַזוי דערציילט איינער פון דעם
פאמיליע-קרייז. היינט איז ער שוין אַ מענטש אין די פופציקער.
ער האָט אין אַמעריקע „געמאַכט גוט“, אָבער קיין שפראַך האָט ער

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

כמעט נישט. זיין ענגליש איז אַרעם און האַמעטענע, שוין אַפגע-
רעדט פונם אַקצענט. זיין אידיש איז אַ מישמאַש פון ענגלישע און
אידישע ווערטער. אויפן שרייבער וועלכער אינטערוויואירט אים,
קוקט ער מיט פאַרוואונדערטע אויגן: „דו הערסט“, זאָגט ער צו
זיין פרוי, „ווי ער רעדט אידיש? פונקט ווי אין יוראַפּ—“
ביידע, ער און זיין ווייב, האָבן אין אַמעריקע קיינמאַל נישט
באַזוכט קיין אַוונט-קורסן. נישט געווען קיין צייט. זי — אַ
פאַרהאַוועטע, אַ פאַריאַגטע מיט הויז-אַרבעט, מיט די קינדער. ער
— צען, צוועלף שעה אין טאַג אויף דער רעשטאַוואַניע. וואָס מער
שטונדן אין טאַג — אַלץ בעסער! מע האָט געדאַרפט אַפּשפּאַרן
אַ טאַלער. מע האָט געדאַרפט אַריבערברענגען קיין אַמעריקע
אַן אייגענעם. מע האָט געדאַרפט אַרויסהעלפּן די איבערגעבלי-
בענע אין דער אַלטער היים. ווער האָט עס, אין יענע יאָרן, גע-
האַט צייט צו גיין זיך לערנען אין די אַוונטן! די שכירות זיינען
געווען קליינע, די אַרבעט-שטונדן לאַנגע — מ'איז געווען אויס-
געשעפּט.

אַזעלכע און ענלעכע ענטפּערס הערט מען, ווען מען פּרואווט
זיך דערגרונטעווען צו דעם קולטור-צושטאַנד פון דער פּאמיליע.
נישט יעדער נוסח איז דערזעלביקער. ס'ווערט פאַרן אויספּאַרשער
אַבער קלאַר, אַז די הויפּט-אורזאַכן פאַרן מאַנגל אין בילדונג זיי-
נען פון אַן עקאַנאָמישן כאַראַקטער. אפילו דאָרט, וואו עס איז
געווען אַביסל מער צייט, מער מעגלעכקייט פאַר קולטורעלער
אַנטוויקלונג ביי די מענער און פרויען פונם אַלטן דור, איז אַבער
דער דראַנג, דער חוש פאַר וויסן, פאַר האָבן פאַרגעניגן פון לערנען
זיך, געווען אַזוי פאַרנאַכלעסיקט און נישט אַנטוויקלט, אַז מע האָט
זיך אַליין וועגן אַט-דעם מאַנגל אפילו קיין חשבון נישט אַפגע-
געבן.

עס זיינען, נאטירלעך, צווישן די מיטגלידער פונם פאמיליען-
קרייז געווען אַזעלכע, וואָס האָבן יא געהאַט אַ דראַנג צו לער-
נען, וואָס האָבן באַזוכט אַוונט-קורסן, געלערנט ענגליש, געלייענט
ביכער און אין אַלגעמיין געסטאַרעט זיך פירן אַ קולטורעל לעבן.
אַזעלכע געפּינען מיר אַבער אין אַ קליינער צאַל. עס וואַלט

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

אבער זיכער געווען אומגערעכט צו באהויפטן, אז די מיטגלידער פונם פאמיליע-קרייז, וועלכע זיינען אין א גרויסער מאס כאַ-ראַקטעריסטיש פאַר דער דורכשניטלעכער, איינגעוואַנדערטער אידישער פאמיליע אין אמעריקע, האָבן געפירט און פירן אַ קול-טורלאַז לעבן. מענטשן, וועלכע לייענען אַ טעגלעכע צייטונג, וועלכע הערן זיך איין צו ראַדיאָ-פראַגראַמען, וועלכע באַזוכן „מוא-וויס“ און טעאַטערס און ענלעכע פאַרוויילונג-פלעצער — אַזעלכע מענטשן פירן שוין ממילא נישט קיין לעבן אַן קולטור. עס שטעלט זיך בלויז די פראַגע: וואָס זוכן די מענטשן אין זייערע פאַר-וויילונגען — אין זייערע ראַדיאָ-פראַגראַמען, אין זייערע צייטונג-גען א. א. אַז. וו. און נאָך — קענען זיי זיך פאַנאָדערקלייבן אין גוטער און שלעכטער פאַרוויילונג, אין עכטער און אומעכטער קונסט; זוכן זיי דעם עסטעטישן גענוס פלוס אונטערהאַלטונג, צי זוכן זיי בלויז אַ „גוד טאַים“? עס ווייזט אויס, אַז אַ היפשער טייל זוכט דאָס לעצטע: דאָס ביליקע אידישע טעאַטער, דורכ-שניטלעכע פילם-בילדער, לייכטע ראַדיאָ-פראַגראַמען. ביכער לייענט מען זעלטן. מיט אידישע, אָדער אַלגעמיינע קולטור-פראַב-לעמען אינטערעסירט מען זיך ווייניק. עס איז צום באַדויערן, וואָס נאָך אַ סך יאָרן אין אמעריקע, נאָך אַ סך יאָרן לייענען אידישע צייטונגען, איז דער אינטערעס פאַר אידישער ליטעראַטור אַזאַ קנאַ-פער. אויך דאָ זיינען פאַראַן אויסנאַם-פאַלן. ס'הייסט: מענטשן אינם פאמיליע-קרייז, וועלכע ווייזן יא אַרויס אינטערעס צו אידישע און אַלגעמיינע קולטור-פראַגן, אָבער דאָך זיינען זיי אויסנאַמען. אַפילו צווישן יענע משפחות, וואו עס געפינט זיך אַ ביבליאָטעק אין הויז, באַשטייט די ביבליאָטעק מערסטנס פון טעקסט-ביכער, לערן-ביכער פאַר די קינדער, ענגלישע ליטעראַטור, וועלכע ווערט געלייענט פון די קינדער, און ביכער צו וועלכע מען רירט זיך נישט צו. וועלכע זיינען אַ מיז דעקאָראַציע און וועלכע האָבן בלויז די מיסיע פון אויספילן די פאַליצעס פונם ביכער-שראַנג. איז טאַקע נישט קיין וואונדער, וואָס דער דורכשניטלעכער מיט-גליד פון דער פאמיליע, פונם אַלטן דור, ווייס נישט פון אַזאַ זאַך ווי באַציאונג צו זיין אייגענער שפראַך, צו דעם וואָרט, וואָס דאַרף

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

זיין דער פארמיטלער פון זיין טראכטן און פילן, צווישן אים און זיין אומיטלבערער סביבה.

דערציילט א פרוי פונם אלטן דור, דוקא איינע, וואס לייענט א אידישע צייטונג יעדן טאג, וואס גייט אין אידישן טעאטער און האט ליב אידישע ראדיא-פראגראמען — דערציילט זי וועגן א פאגראם אין ביאליסטאק אין אזא אידיש: „האבן די פאגראם-שטיקעס גענומען נאקן אין די טירן און געשריען: קאם אן, אטווארי דהי דאר!“

דאס איז בלויז איין זאך פון א גאנצער געשיכטע, וועלכע איז געווען ענג דורכגעפלאכטן מיט אזעלכע מוסטערן פון שפראך. זיכער האט זי געקענט אביסל רוסיש. אבער אין איר אומשול-דיקער באציאונגלאזיקייט צו שפראך, פעלט איר אפילו דאס בא-וואוסטזיין, אז זי האט נישט קיין איין שפראך, וועלכע איז באמה אירע.

אן אנדערע פרוי זאגט זייער אומשולדיק און מיינט אז זי רעדט אידיש: „איך האב גארנישט געהאט אין מאינד, אז איך דארף זיך וואטשן אויפן סאיד-וואק“.

אט איז א טאבעלע פון די פארשידענע צווייגן פון בילדונג ביי דעם אלטן דור פונם פאמיליען-קרייז, דא אין אמעריקע, אויף ווי ווייט מיר האבן געקענט דערגיין:

מענער:

40% האבן באזוכט ענגלישע אוונט קלאסן.

6% באזוכן וו. פ. א. קלאסן.

5% האבן באזוכט האיי-סקול אין די אוונטן.

פרויען:

15% האבן באזוכט אוונט קורסן.

12% באזוכן וו. פ. א. קלאסן.

ס'ווייזט אויס, אז אין האיי-סקול, אין די אוונטן, איז פון דעם עלטערן דור פרויען קיין איינע נישט געגאנגען.

פון די מענער רעדן פליסיק ענגליש 20%; פון די פרויען:

25%

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

אָט וואָס עס דערציילן די באַריכטן וועגן ביכער־שראַנקן
ביי די פאַמיליעס פונם אַלטן דור :
30% האָבן ענגלישע און אידישע ביכער.
15% בלויז ענגלישע ביכער.
12% האָבן מערסטנס אידישע ביכער.
8% פון די פאַמיליעס האָבן אינגאַנצן נישט קיין ביכער.
2% בלויז רעליגיעזע ספרים.
די איבעריקע 23% האָבן אינגאַנצן נישט קיין ביכער־
שראַנקן.

אָט ווי עס ווערט פאַרטיילט, לויט אונדזערע באַריכטן, דאָס
לייענען פון ביכער ביים אַלטן דור מענער פונם פאַמיליע־קרייז :
4% לייענען בלויז אידישע ביכער.
16% לייענען ענגלישע און אידישע ביכער.
25% לייענען אינגאַנצן נישט קיין ביכער.
30% לייענען זעלטן.
25% נישט באַוואוסט.

נישט אומעטום האָט מען געקענט דערגיין צי לייענט מען
טאַקע, צי לייענט מען נישט ; נישט אומעטום האָט מען געקענט
דערגיין וועלכן סאָרט ליטעראַטור מען לייענט. אויף ווי ווייט מיר
ווייסן, לייענען די בעסערע ליטעראַטור און ביכער פון קלאַסיקער,
סיי אידיש, סיי ענגליש, און די מאַדערנע, גוטע ליטעראַטור בלויז
16%. די איבעריקע לייענען, ווייזט אויס, וואָס עס קומט זיי אין
די הענט אַריין. דאָס אַליין מוז שוין לאָזן אַ צווייפל וועגן דער
קוואַליטעט פון די ביכער וואָס זיי לייענען. דאָס איז וועגן די
מענער. וועגן דעם לייענען פון די פרויען פונם אַלטן דור איז
אויך געווען שווער צו קומען צו באַשטימטע אויספירן. עס טיילט
זיך איין אומגעפער אַזוי :

8% לייענען בלויז אידישע ביכער.
14% לייענען בלויז ענגלישע ביכער.
18% לייענען ביידע שפראַכן.
23% לייענען אינגאַנצן נישט קיין ביכער.
37% נישט באַוואוסט.

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

די מערסטע פון די פרויען, וואָס לייענען, זוכן דעם „שפּאַנ-ענדיקן ראָמאַן“. בלויז אַרום אַ 6%, לויט אונדזערע באַריכטן, לייענען באַוואוסטזיניק דאָס בעסערע, דאָס וואָגיקערע בוך. די מערסטע מיטגלידער פונם פאמיליען-קרייז, פונם אַלטן דור, גייען אין די פאַרשידענע טעאַטערס. די איינטיילונג פון אינטערעס צום בעסערן און ביליקערן אידישן טעאַטער איז מער-ווייניקער גלייכמעסיק:

35% גייען אין בעסערן אידישן טעאַטער.

65% באַזוכן דאָס ביליקערע אידישע טעאַטער.

פון די אויבן-דערמאָנטע גייען 20% סיי אין אידישן, סיי אין ענגלישן טעאַטער. 10% פון די דערמאָנטע האָבן ליב ענגלישע אָפּערעטעס.

אין די מואוויס גייט מען אַ היבש ביסל מער ווי אין די טעאַטערס. לויט אונדזערע באַריכטן, ווייסן מיר:

90% גייען אין די מואוויס.

דער געשמאַק פאַר די פאַרשידענע פילמען טיילט זיך איין:

8% האָבן געזען — און האָבן ליב — אידישע פילמען.

30% האָבן ליב אַלגעמיינע, בעסערע פילמען.

12% האָבן געזען, און האָבן ליב זען, סאָוועטישע פילמען.

דער איבעריקער טייל האָט גלאַט ליב מואוויס און מען זעט וועלכן פילם עס מאַכט זיך.

וועגן ראַדיאָס און מוזיק ביי די פאמיליעס פונם אַלטן דור:

100% האָבן ראַדיאָס אין הויז.

16% האָבן ליב בלויז ענגלישע פראַגראַמען.

50% האָבן ליב אַלגעמיינע לייכטע פראַגראַמען.

34% האָבן ליב קלאַסישע מוזיק-פראַגראַמען.

40% האָבן, לויט אונדזערע באַריכטן, ליב אידישע ראַדיאָ-פראַגראַמען.

פראַגראַמען.

6% גייען צו קאָנצערטן.

10% באַזוכן אָפּערעס.

דאָס לייענען פון צייטונגען, וועלכע זיינען אייגנטלעך דער

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

הויפט-פאקטאָר אין באַאיינפלוסן דאָס קולטורעלע לעבן פון דער אידישער פאמיליע פונם אַלטן דור, טיילט זיך איין:

אידישע צייטונגען:

40% ליענען דעם „פאַרווערטס“.

35% ליענען דעם „טאָג“.

12% ליענען דעם „מאַרגן זשורנאַל“.

10% ליענט אינגאַנצן ניט קיין אידישע צייטונג.

3% ליענען די „מאַרגן פרייהייט“.

צווישן זיי ליענען אַ טייל אויך ענגלישע צייטונגען:

20% ליענען די „טאַימס“.

15% ליענען די „פאוסט“.

10% ליענען די „ניוס“.

6% ליענען די „טעלעגראַם“.

אין די היימען פון די פאמיליעס געפינט מען אַפט פאַר-שידענע ענגלישע זשורנאַלן. זעלטן ווען אַ אידישן זשורנאַל. די מערסטע זשורנאַלן ווערן געלייענט פון קינדער און געהערן צו דעם ביליקערן סאַרט.

און אַט ווי עס טיילט זיך איין די שפראַך פון הויז ביי דער

פאמיליע:

35% פון די פאמיליעס רעדן בלויז אידיש.

40% רעדן ביידע שפראַכן.

25% רעדן בלויז ענגליש.

קאָן זיין, אַז צווישן די מיטגלידער פונם אַלטן דור, זיינען געווען אַ גאַנצע ריי מענטשן מיט אַמביציעס צו עפעס העכערס. דעם איינציקן אַנדייט וועגן דעם האַבן מיר אין די רייד פונם אַלטן דור אין באַצוג צו זייערע קינדער. פון די קינדער האָט מען גע-וואָלט מאַכן דאָס, וואָס מען האָט אַליין נישט געקאָנט ווערן. מיט די קינדער וויל מען זיך גרויסן. און כאַטש עס קומט אַפט אָן גאַנץ שווער צו געבן די קינדער די געהעריקע בילדונג, איז מען אָבער גרייט מקריב זיין אַסך פון דער אייגענער באַקוועמלעכקייט. אַסך מי און מאַטערניש, אַבי דערפירן די קינדער צו „עפעס בעסערס“.

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

ווייל — „דאָס, וואָס טאַטע-מאַמע קענען אויפטאָן פאַר קינדער אין אַמעריקע, האָט מען אין יוראָפּ פאַר קינדער נישט געקענט אויפֿ-טאָן — “

זיכער האָט דאָס נישט געקענט אויפטאָן יענער שיכט אידן, פון וועלכן עס שטאַמט דער אַלטער דור פונם פאַמיליען-קרייז, וועגן וועלכן מיר שרייבן.

2. דער יונגער דור.

דער יונגער אַמעריקאַנער דור פונם פאַמיליען-קרייז רעדט ווינציק און דערציילט ווינציק. זיינע קינדהייט-דערפאַרונגען זיינען נישט פון אַזאַ כאַראַקטער, וואָס לאָזן זיך פאַרגלייכן מיט דעם, וואָס עס האָט צו דערציילן וועגן זיך דער עלטערער דור. נישטאַ יענע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען, נישטאַ יענער מאַנגל אין מעגלעכקייטן פאַר קולטורעלער אַנטוויקלונג, וואָס איז געשטאַנען אין וועג זיינע עלטערן.

אַט-דאָס אַלץ, וואָס דער עלטערער דור האָט אָפּילו קיינמאַל נישט געקענט חלומען צו דערגרייכן אויפן קולטור-געביט, אַט-די אַלע טירן, וואָס זיינען געווען פאַרהאַקט פאַר דעם אַרעמען מענטשן בכלל, און פאַר דעם אַרעמען אידן בפרט, אין דער אַלטער היים — זיינען דאָ געשטאַנען אָפּן פאַר די קינדער פונם אַלטן דור. פאַרשטייט זיך, אַז ווען מען זאָגט, אין אַזאַ פּאַל, „גע-שטאַנען אָפּן“, פאַרלירט מען נישט אויסן אויג סיי די עקאָנאָמישע באַדינגונגען, וועלכע האָבן, אין די מערסטע פּאַלן, נישט דער-לויבט די עלטערן צו געבן די קינדער זייערע אַ העכערע ביל-דונג, סיי יענע לערן-אינסטיטוציעס, צו וועלכע אידן קענען זיך, אויך דאָ, אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דערשלאָגן בלויז דורך רייכקייט און די סאַמע בעסטע פאַרבינדונגען אין דער העכערער געזעלשאַפּט. נאָר דאָרט, וואו עלטערן זיינען געווען איינגע-שפּאַרט און קינדער האָבן קאָאָפּערירט, זיינען פונדעסטוועגן די מעגלעכקייטן פאַר בילדונג געווען גאַנץ ברייטע.

פאַר דער איינגעוואַנדערטער אידישער פאַמיליע איז די פּראָבלעם פון געבן זייערע קינדער אַן אַמעריקאַניש-וועלטלעכע

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

בילדונג, געווען אסך קלענער, ווי די פראבלעם פון געבן זיי אַ אידישע, אָדער אידיש־רעליגיעזע בילדונג. אין דער הינזיכט האָבן זיי זיך געמוזט אָנשטויסן, און האָבן זיך אָנגעשטויסן, אָן ניכטערע רעזולטאַטן.

ווען מע רעדט מיט דעם עלטערן דור וועגן אַט־דער פראַב־לעם, שטויסט מען זיך אָן אויף אַ רעזיגנירטן צי מיט די אַקסלען: „ס'איז אַמעריקע"... יא, מען האָט געפרואוּט, מען האָט זיך אָנגע־שטרענגט, מען האָט די קינדער געשיקט אין חדר, אין העבריי־אישער שולע, אין תלמוד־תורה — ס'איז אָבער גאַרנישט גע־וואָרן דערפון. דער אינטערעס פאַר אידיש, פאַר אידישער קול־טור, פאַר ענג־אידישע פראַבלעמען האָט זיך ביי די קינדער נישט אָנטוויקלט. מע שרייבט אַביסל אידיש, מען לייענט אַביסל — ס'הייסט, מע קאָן אַביסל לייענען — לייענען לייענט מען גאַר זעלטן. מיט טאַטע־מאַמע רעדט מען אַ געמיש פון אידיש און ענגליש. אויסערן ענגן פאמיליע־קרייז הערט אידיש, אין די מער־סטע פאַלן, אויף צו עקזיסטירן פאַרן יונגן דור. מיר האָבן זיך גע־פרואוּט דערגרונטעווען, צי זיינען אויפן געביט פון שפראַך פאַ־ראַן צוזאַמענשטויסן צווישן עלטערן און קינדער. ס'ווייזט זיך אַרויס, אַז אין פרט פון שפראַך קומען קיין ערנסטע צוזאַמענ־שטויסן נישט פאַר. די קינדער זיינען טאַלעראַנט צו דער שפראַך פון זייערע עלטערן, כאַטש זייער קוק אויפן גערעדטן אי־דישן וואָרט איז אַפט אַ גרינגשעציקער. דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס די אידישע שפראַך, ווי די קינדער הערן זי, אין זייער הויז, איז אַזוי צעקאַליעטשעט, אַז פאַרן אויער פון די קינדער מוז זי קלינגען עפעס אַזוי מאַדנע־אומגעלומפערט... עס איז אונז אויסגעקומען צו הערן פון דעם יונגן דור באַמערקונגען פון אי־בעראַשונג, ווען זיי האָבן געהאַט פאַר זיך אַ מענטשן, וועמענס אידיש עס איז געווען ריין פון אַנגלאַצ־זימען. מיט געציילטע אויסנאַמען האָט דער יונגער דור קיין אַונג נישט וועגן אידיש, ווי וועגן אַ ריינער, ליטעראַרישער שפראַך. אויסנאַמען זיינען פאַראַן.

אַזוי וויסן מיר וועגן אַ יונגן מענטשן, אַ הי־געבוירענעם,

פונם פאמיליען-קרייז, וואָס האָט גראַדואירט פון אַ העכערער שולע, וועלכער איז אָנגעזאָפּט מיט דער ענגלישער און וועלטלעכער ליטעראַטור און האָט אויך, נישט געקוקט דערויף, אַ לעבעדיקן אינטערעס פאַר דער מאָדערנער, אידישער ליטעראַטור. אין זיין ביכער-שראַנק געפינען זיך בענדער פון ראָזענפעלדן, עדעלשטאַטן, נאַדירן, אַשן, יאַסל קאַטלערן און אַנדערע. מיט קאַטלערן איז ער זיך גאַר מחיה. ער לייענט די ביכער נישט צו אָפּט. ער איז צו פאַרנומען, אָבער ער לייענט זיי און קען זייער אינהאַלט. ער אַליין רעדט אידיש ריין און פליסיק, האָט ליב אידיש טעאַטער, אידישע לעקציעס, איז פאַראינטערעסירט אין מאָדערנער אידישער דיכטונג, פּראָזע א. א. אַז. וו. ווי אַזוי האָט ער אַנטדעקט אידיש? נישט דירעקט דורך זיינע עלטערן. זיינע עלטערן האָבן אים בלויז געשיקט אין תּלמוד-תּורה. דאָרט האָט ער זיך אויסגע-לערנט לייענען און שרייבן אידיש. אידישע ליטעראַטור האָט ער אַנטדעקט דורך אַ צופאַל, אין אַ אידישן בוך-געשעפט. ראָזענ-פעלדס לידער האָבן געעפנט פאַר אים די טירן צו דער אידי-שער ליטעראַטור. ער גיט מיט אַ היפשער מאַס באַגייסטערונג צו, אַז ער איז אַט-דעם צופאַל דאַנקבאַר. איז זיין אינטערעס און קענטשאַפט פון אידיש טאַקע אַן עקסטרעמער צופאַל ביים יוגן דור! אינערלעך זיינען די מערסטע פונם יוגן דור פרעמד דעם אידיש-קולטורעלן לעבן. קיין וואונדער איז דאָס נישט, שוין דער-פאַר, ווייל דער עלטערער דור איז, צום גרעסטן טייל, אויך אַ קנאַפער קרוב אַט-דעם ווינקל פון אידישן לעבן. אויב עס קומען יאָ פאַר צוזאַמענשטויסן צווישן עלטערן און אינגערן דור, קומען זיי דערהויפּט פאַר אויפן געביט פון רעליגיע, אָדער פון דעם, וואָס עלטערן ווילן נישט ליידן, אַז קינדער הויבן אָן אין זייער קולטור-לעבן גיין אויף „קרומע וועגן“. מיר וויסן וועגן אַזוינע צוזאַמענ-שטויסן צוליב ראַדיקאַלע אויסגאַבעס, וואָס יונגע סטודענטן האָבן גענומען אַריינברענגען אין הויז און טאַטע-מאַמע האָבן זיך דער-שראַקן; געיאַדעט דערפאַר און דערגאַנגען די קינדער די יאָרן. מיר וויסן וועגן צוזאַמענשטויסן צוליב גלאַט לייענען ביכער, וועלכע האָבן נישט קיין פאַרבינדונג מיט דעם שטודיר-קורס,

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

וועלכן דאס „קינד“ נעמט גראד אויף. די אידישע קולטור אבער, אין אַ ברייטערן זין, איז צווישן עלטערן און קינדער נישט קיין פראבלעם.

אָט ווי עס טיילט זיך איין די אידישע בילדונג פונם יונגן דור, לויט אונדזערע באַריכטן:

30% זיינען געגאנגען אין חדר.

30% קענען עטוואָס לייענען און שרייבן אידיש.

10% זיינען געגאנגען אין אַ העברייאישער שולע.

4% האָבן באַזוכט אַן אַר.ב. רינג שולע.

18% האָט אינגאנצן נישט קיין אידישע בילדונג.

8% גאַרנישט געקענט דערגיין.

גאַר אַנדערש — און ס'איז נישט מער ווי נאַרמאַל — האָלט

עס מיט דער בילדונג און קולטור-אַנטוויקלונג פונם יונגן דור אין דער שפראַך פון לאַנד — אין ענגליש. כאָטש נישט ביי אַלע פונם יונגן דור איז דער קולטור-ניוואָ אַ הויכער, אָדער אפילו אַ מיטלמעסיקער, האָבן אַבער די מערסטע פונם יונגן דור באַקומען די קולטור פונם דורכשניטלעכן אַמעריקאַנער קינד. מע לייענט צוליב לייענען און אָפט גלאַט צוליב לייכטער פאַר-וויילונג.

אין די מערסטע פאַלן האָט מען דורכגעמאַכט עלעמענטאַר-שולע, אָדער האַי-סקול, און אַוועק אַרבעטן — אַרויסהעלפן אין הויז. און דאָרט וואו מען איז אַוועק אין די קאַלעדזשעס און אוניווערסיטעטן, איז מען, אין אַ גרויסער מאָס, אַוועק אַהינד צו אין די אַוונטן — בייטאָג האָט מען געאַרבעט אין שעפער, ביי מוליעריי א. א. וו. אין די זומער-מאַנאַטן האָט מען אָפט גע-אַרבעט אין די זומער-האַטעלן. אַף צו לעבן אַ דורכאויס פאַר-טיפט קולטורעל לעבן איז קיין צייט נישט געבליבן. די צייט, וואָס מען האָט יאָ געקענט אָפּשפאַרן, האָט מען אָפּגעשפאַרט אַף פאַרוויילונג.

אַלע (100 פראָצענט) פונם יונגן דור האָבן געענדיקט די עלעמענטאַר-שול. באַזוכט אַ העכערע שול האָבן:

4% טעכנישע שולע. 20% אוניווערזיטעט.

10% „ביזנעס סקול“. 60% „האַי-סקול“.

מע מוז נעמען אין באטראכט, אז נישט אלע פונם יונגן דור האָבן געהאַט אַ דראַנג צו שטודירן און אַז אַף וויפּל די עלטערן האָבן געפרואווט ווירקן אַף זיי צו גיין אין די שולעס, האָבן די קינדער דאָך פאַרגעצויגן צו לערנען זיך אַ פּאַך, צו גיין אַרבעטן און ווערן אומאַפהענגיק וואָס גיכער. די טענה, אין די לעצטע יאָרן, איז גאַנץ אָפט געווען: — וואָס טויג דאָס שטור-דירן, דאָס ווערן אַ לערער, אַדער אַ דאָקטאָר, אַז אַ שאַפּאַר-בעטער האָט אין די קריזיס-יאָרן בעסערע שאַנסן צו פאַרדינען זיין שטיקל ברויט. אַף ווי ווייט די-אַ טענה איז, פונם ריין-עקאָנאָמישן שטאַנדפונקט, נישט גאַנץ אומבארעכטיקט, קען מען קריגן אַ באַגריף, ווען מען שטויסט זיך אָן אינעם פּאַקט, אַז אַ סך פון די, וואָס האָבן שוין יאָ דערגרייכט אַ פּראָפעסיע, זיינען געווען געצוואונגען זיך אויסצולערנען אַנדערע באַרופן, ווייל אין זייערע פּראָפעסיעס איז פאַר זיי קיין אַרבעט נישט געווען.

צווישן די 26 פּראָצענט פונם יונגן דור, וועלכע האָבן דורכגעמאַכט אַוניווערזיטעט און געוואָרן, לויטן טיטל נאָך, פּראַ-פעסיאָנאַלן, פון זיי האָט אַ דריטל נישט געהאַט די מעגלעכקייט די פּראָפעסיעס צו פּראַקטיצירן. מע איז אַוועק אַרבעטן אין אַפיסעס, געוואָרן געשעפט-לייט א. א. וו. אַזוי אַז אין אַ גע-וויסער מאָס איז די טענה פון יענעם טייל פונם יונגן דור, וועל-כער האָט זיך אָפּגעזאַגט פון שטודירן צוליב ריין-פּראַקטישע אַורזאַכן, נישט אינגאַנצן גרונטלאָז.

עס איז אפשר נישט מער ווי אַ צופאַל, וואָס אין אַונזערע באַריכטן וועגן דעם יונגן דור געפינט זיך נישט קיין אַנדייט אַף קרעאַטיווקייט — נישטאָ קיין אַרטיסטן, שווישפילער, דיכטער, מוזיקער און טענצער. מיר ווייסן בלויז וועגן איין פּאַל וואו די אַמביציע איז געווען צו ווערן אַ טענצערן. אויסגעלאָזט אָבער האָט עס זיך מיט בלייבן אַרבעטן אין שאַפּ.

נ.ו. און ווי האָלט עס מיטן אינטערעס פאַר צייטונגען און פאַרוויילונגען ביים יונגן דור? דער אויבנאויפיקער איינדרוק איז, אַז די היגע יונגט איז דערהויפּט פאַראינטערעסירט אין דעם ביליקערן סאַרט צייטונגען, פון פאַרוויילונגען איז שוין אָפּגע-

בילדונג און קולטור פון פאמיליע-קרייז

רעדט. עס ווייזט זיך אָבער ארויס. אַז דאָס לייענען פון צייט-
טונגען טיילט זיך איין נישט אַזוי נעגאַטיוו. אַט זיינען די
ציפערן :

- 30% לייענען די „ניוס“.
- 20% לייענען די „פאסט“.
- 18% לייענען די „טאַימס“.
- 15% לייענען דעם „מיראַר“.
- 8% לייענען די „טעלעגראַם“.
- 2% לייענען דעם „דעילי וואַרקער“.

מיט די פאַרוויילונגען ביים יונגן דור איז שוין אַביסל אַנ-
דערש. דאָ פאַרנעמען די „מואוויס“ דעם אויבן-אַן. אין די
מואוויס גייען כמעט אַלע. אַפילו די, וואָס זאָגן, אַז זיי גייען
„זעלטן“, שטרייכן מיט דעם „זעלטן“ אונטער, אַז זיי זיינען
„מואוויס“ באַזוכער. כאָטש מואוויס קענען זיין, זיינען אַפט, אַ
גאַנץ קאַנסטרוקטיווער טייל אפן קולטורעל-פאַרווילערישן געביט.
וואַרפט זיך עס אָבער שוין צו שטאַרק אין די אויגן, אַז דער
יונגער דור איז ווינציק פאַראַינטערעסירט אין די אַנדערע, מער
ערנסטע פאַרווילונגען — בעסער טעאַטער, אינטערפעטיווער
טאַנץ א. א. וו. די פאַרווילונגען טיילן זיך איין :

- 20% גייען צו מוזיקאַלישע קאַמעדיעס.
- 20% — אין בעסערן ענגלישן טעאַטער.
- 3% — אין אידישן טעאַטער.
- 30% ליכטע מוזיק-פראַגראַמען.
- 45% קלאַסישע מוזיק-פראַגראַמען.

אַט-אַזוי טיילט זיך, לויט אונזערע אַנקעטעס, איין דער
קולטור-אינטערעס און די בילדונג פונם יונגן דור ביים פאמיליען-
קרייז. אונזערע אַנקעטעס באווייזן אויך, אַז די אידיש-אַמערי-
קאַנישע יוגנט האָט זיך נאָך נישט דערפילט ווי אַ טייל פון זיין
פאָלק — אַ פאָלק מיט אַן אייגענער שפראַך, אַן אייגענער קול-
טור, מיט אייגענע, דרינגענדע קולטור-פראַבלעמען, לעבנס-פראַ-
בלעמען, לויט וועלכע מע האָט אַ רעכט צו דערוואַרטן אַ סך
מער אויפמערקזאַמקייט, אַ סך מער ערנסט מצד דעם יונגן דור.

דריי דורות

צוויי שוועסטער — צוויי וועלמן (ערשטער דור)

1. באשע

די אלמנה באשע איז איצט אלט 72 יאָר. זי איז געבוירן געוואָרן אין ביאליסטאָק אין 1867. אירע האָר זיינען גרוי. די הויט פון איר פנים צעקנייטשט. אירע הענט ריין און אָפגעוואָשן, נאָר די בלויע, אָנגעשוואָלענע אָדערן אויף זיי דערציילן נישט נאָר פון עלטער נאָר אויך פון יאָרן שווערער אַרבעט. פון אונטער אירע גרויע ברעמען קוקן אַפיר צוויי גרויסע גרינ־בלוילעכע אויגן — וואָס לויכטן נאָך איצט אַפטמאָל אויף מיט אַ ליכטיקער שייַן.

באשע שטאַמט פון דורות פרומע און האָרעפאַשנע אידן. אין דער יוגנט האָט איר טאַטע געאַרבעט ביי שוסטעריי, אָבער אין די שפעטערע יאָרן איז ער געוואָרן אַ פּורמאַן. ער פלעגט אַנלאָדן, און פירן, מיט פּערד און וואָגן, ליים און זאַמד, און פון דער שווערער אַרבעט פלעגט ער מפרנס זיין זיין פרוי און קינדער. באשע רעדט אַ פליסיקן, פאַלקסטימלעכן אידיש. זי וואָרפט אַפטמאָל אריין אַ באַטעמ'ט אידיש ווערטל, אַן אַלט־אידישן אידיאַם, אָבער לייענען און שרייבן קאָן זי נישט. צוליב נויט האָט זי געמוזט אין די צאַרטע קינדער יאָרן אַוועק אַרבעטן אין אַ וועבעריי־פאַבריק אין ביאליסטאָק, אַלס שפּולערין. זי פלעגט אַרבעטן שווער און לאַנגע שטונדן — און אַז זי האָט זיך צוריק־געקערט אַהיים פון דער אַרבעט, דערציילט זי, האָט שוין פון מידקייט דער קאַפּ נישט געדינט מער צום לערנען זיך.

אין איר טאַטנס הויזגעזינט, דערציילט באשע, האָט מען גע־לעבט אַרעם און שפּאַרעוודיק. פון דער אַרעמקייט האָבן אירע עלטערן געקליבן גראַשן צו גראַשן, האָבנדיק אין זיינען אַ תכלית פאַר די קינדער. ווען באשע איז אלט געוואָרן 20 יאָר איז אַ

שדכן געקומען צו איר טאטן און אים פאָרגעשלאַגן אַ חתן פאַר זיין טאָכטער. איר טאָטע האָט געגעבן 100 רובל נדן, און אין דעמזעלבן יאָר, אין 1886, האָט באַשע חתונה געהאַט מיט אַ ביאליסטאָקער יונגעמאַן.

זרח איז אַלט געווען 20 יאָר, פונקט ווי זיין כלה. ער איז געווען, דערציילט באַשע, אַ שיינער, קרעפטיקער יונג און האָט געאַרבעט אַלס פּורמאַן. אויך זיינע עלטערן זיינען געווען פרומע, האַרעפאַשנע פּורלייט. זרח פלעגט צעפירן מיט פּערד און וואָגן אַלערליי וואַרעס, וואָס ער פלעגט אַנלאָדן ביי דער באַן. זיי האָבן חתונה געהאַט און אָפּגעלעבט אין גליק און אין ליבשאַפט 6 יאָר צייט. ער איז געווען אַן איבערגעגעבענער מאַן און אַ געטרייער טאָטע. נאָך דער חתונה האָט באַשע געבוירן איר ערשט קינד, אַ טאָכטער. זיי האָבן אַ נאָמען געגעבן זייער טאָכטער פּערל לאה, נאָך באַשעס מוטער. די טאָכטער איז פאַרהייראַט און וואוינט אין די בראַנקס. דאָס צווייטע קינד — אַ אינגעלע — האָט אָפּ געלעבט אַ יאָר צייט, פאַרקילט זיך, קראַנק געוואָרן און דער אויבערשטער, דערציילט זי, האָט דאָס צוגענומען יונגערדייט צו זיך. און אויפן זעקסטן יאָר — דאָ ווערט באַשעס קול ציטערדיק און ציטערדיקער, ביז זי ברעכט פּלוצים אויס אין אַ געוויין. און דורך טרערן און מיט אַ שטיקנדיק קול — הויבט זי ווידער אָן צו דערציילן, ווי אַזוי דורך דער צייט וואָס זי איז פאַרגאַנגען אין טראַגן מיט איר איינציקן לעבעדיקן זון, וואָס געפינט זיך אויך אין אַמעריקע — איז איר געליבטער מאַן דערטרונקען געוואָרן...

טרערן רינען איבער אירע באַקן. זי בלייבט שטיל, ציט ארויס אַ טיכל און ווישט זיך די אויגן, און באַלד הויבט זי ווידער אָן צו דערציילן ווי אַזוי דאָס גרויסע אומגליק האָט געטראַפּן: איינמאָל אין אַ הייסן זומערטאָג האָט איר מאַן אָפּגעפירט דאָס פּערד צום טייך, עס זאָל זיך אויסבאָדן אין קילן וואַסער. ווען דאָס פּערד האָט זיך אַוועקגעלאָזט שווימען מיטן טייך האָט איר מאַן מורא געהאַט אַז עס זאָל זיך נישט טרינקען, און זיך אַוועק געלאָזט ראַטעווען דאָס פּערד. אַ טיפּער קעסלגרוב האָט אים

דריי דורות

אָנגעהויבן דרייען און ווירבלען. — נו, נו, — פאַרענדיקט זי, —
וואָס זאָל איך אייך פיל דערציילן. דאָס פערד האָט מען ארויס-
געשלעפט אַ לעבעדיקן, אָבער מיין מאַן, — זי ענדיקט ניט, נאָר
צעוויינט זיך הויך אויף אַ קול. אַ פאַר מינוט פאַרגייען אין
שווייגן, ביז זי נעמט אַוועק דאָס טיכל פון די אויגן, און הויבט אָן
צו ריידן מערער צו זיך אַליין ווי צו מיר :

— אַן אומגליק, אַ גרויסער אומגליק האָט פאַסירט! ...

— מיין זון איז אונטערגעגאַנגען אין מיטן העלן טאָג! ...

— פון דעמאָלט אָן האָב איך אָפּגעפינצטערט אַ לעבן! ...

— געהאַרעוועט טאָג ווי נאַכט און ווייטער גאַרנישט! ...

— און ווען איך האָב נאָך דעם גרויסן אומגליק געבוירן אַ
זון, בין איך געווען צופרידן, וואָס איך וועל כאַטש האָבן וועמען
אַ נאַמען צו געבן נאָך מיין טייערן מאַן...

באַשע האָט שוין קיינמאָל נישט חתונה געהאַט מער. באַלד
נאָך דער קימפעט, דערציילט זי, איז זי ווידעראַמאָל אַוועק, ווי
מיידלוייז, אַרבעטן אין אַ וועבעריי-פאַבריק, אַלט שפולעריין. די
קינדער, די טאַכטער און דעם זון, פלעגט זי איבערלאָזן ביי שווער
און שוויגער. זי פלעגט אַרבעטן פון 12 ביז 14 שעה אַ טאָג און
פאַרדינען פלעגט זי אַ רובל מיט 50 קאַפּיקעס אַ וואָך. זי האָט
געאַרבעט שווער און אַזוי לאַנג ביז זי איז קראַנק געוואָרן און
געווען געצוואונגען אויפצוגעבן די אַרבעט אין דער וועבעריי-
פאַבריק.

זי האָט אָבער באַלד געמוזט געפינען אַן אַנדער באשעפטיקונג,
און איז אַוועק אַרבעטן ביי אַ נייעם פאַך. די נייע אַרבעט איז
באשטאנען פון צעשניידן און אויססאַרטירן שמאַטעס. אין אָנהויב
האַט זי פאַרדינט ווייניק ביי דער נייער אַרבעט, אָבער מיט דער
צייט האָט זי זיך אויסגעלערנט אַרבעטן זייער שנעל ביי דעם
נייעם פאַך, און זי פלעגט פאַרדינען פון דריי ביז פיר און אַפילו
ביז פינף רובל אַ וואָך.

— מיין שווער און שוויגער האָבן מיך און די קינדער שטאַרק
ליב געהאַט. זיי זיינען אונדז געווען געטריי און איבערגעגעבן.

זיי זיינען אבער אליין געווען זייער אַרעם. איך האָב אליין גע-
מוזט דערציען מיינע קינדער. איך האָב זיי געשיקט אין חדר.
מיינט נישט — אַז דאָס אַלץ איז מיר אַזוי גרינג אָנגעקומען.
דאָס זיינען געווען שווערע, זייער שווערע יאָרן. אָבער אַז די
קינדער זיינען אונטערגעוואקסן האָב איך זיי אַוועקגעגעבען זיך
אויסלערנען שניידעריי. און אַז מײן זון איז עלטער געוואָרן,
האָב איך זיך דורכגעשריבן מיט מיינעם אַ פלימעניק אין נעוו-
יאָרק, און אַזוי שנעל ווי איך האָב געקראָגן זיין צושטימונג בין
איך אַוועק צו אַ רייזע-אַגענט אין ביאליסטאָק, אים באַצאלט 100
רובל, און ער האָט מיר אַריבערגעשיקט מײן זון קיין אַמעריקע.
נאָך דעם וואָס מײן זון איז דאָ אָפּגעווען עטלעכע יאָר, אין 1913,
האָט ער מיר געשיקט אַ שיפסקאַרטע און איך בין אַריבערגע-
קומען צו אים. איך בין דאָ באַלד אַוועק אַרבעטן אַלס וואַרטס-
פּרוי. איך האָב אָבער געבענקט נאָך מײן טאַכטער און נאָך
מיינע אייניקלעך וואָס איך האָב איבערגעלאָזט אין ביאליסטאָק,
און נאָכדעם וואָס איך בין דאָ אָפּגעווען אַ יאָר צייט, האָב איך
באשטימט צוריק פּאַרן קיין רוסלאַנד. אין 1914, פּונקט 9 טעג
פּאַר דער גרויסער וועלט-מלחמה, בין איך אָנגעקומען קיין ביאַ-
ליסטאָק. אָבער אַזוי שנעל ווי איך האָב אַוועקגעשטעלט מײן
פּוס אויף דער רוסישער ערד, האָב איך תּיכּף איינגעזען אַז איך
האָב געמאַכט אַ גרויסן טעות. עס האָט מיך תּיכּף פּאַרדראָסן! ...
עס איז שוין אָבער געווען צו שפּעט! ...

פּרעגט שוין נישט, — זאָגט זי, — וואָס מענטשן באַדאַרפּן
זיך אויסשטיין אין צייט פּון מלחמה! עס איז נישט געווען וואָס
צו עסן, עס איז נישט געווען וואָס צו טרינקען, מ'האָט מורא
געהאַט זיך צו לייגן שלאָפּן. אַט זיינען אריין די דייטשן, אַט
זיינען אריין די רוסן, און שפּעטער די פּאַליאַקן. אָבער איר פּאַר-
שטייט דאָך אליין, אַז אַממערסטן האָבן געליטן די אידן, ווי
אַלעמאַל. מיר זיינען דאָך אַלעמאַל דאָס כּפּרה-הינדל... דער
אויבערשטער איז אַ גרויסער בעל-רחמים, אַז ער האָט אונז גע-
געבן כּוחות אויסצושטיין אַזויפיל יסורים און שרעק דורך די
מלחמה-יאָרן, און מיר זאָלן בלייבן לעבן. זי בלייבט שטיל.

דריי רורות

שאַטנס באוועגן זיך אויף די ווענט. און אין שכנישע הייזער
לייכטן אויף פייערן אין די פענסטער.

פרוי באַשע דערציילט אויף איר פשוטן פאַלקסטימלעכן אופן
וויפל זי האָט זיך אָנגעליטן, וויפל גרויזאַמקייט זי האָט זיך אָנ-
געזען דורך די מלחמה-יאָרן. מען ווערט טיף-גערירט פון איר
פשוטער נישט-אַרטיקולירטער דערציילערישקייט, פון אירע פראַס-
טע רייד וואָס ווערן כמעט אַלעמאַל באגלייט פון אַ הייסן טרערן-
שטראַם — און ס'איז שווער צו וויסן צי וויינט זי דאָס דערפאַר
ווייל זי לעבט איצט ווידעראַמאַל איבער יענע שוידערלעכע פאַר-
גאַנגענע יאָרן, צי וויינט זי דאָס איצטער אויף איר עלנטקייט.
פון אירע ערשטע מלחמה-שילדערונגען וואַקסט ארויס אַן
אוממיטלבאַרע אָנקלאַגע קעגן די אַלע פינצטערע כוחות — וואָס
זיינען דירעקט אָדער אומדירעקט פאַראינטערעסירט אין פאַר-
אורזאַכן מלחמות. זי דערציילט פון די מלחמה-יאָרן, פון אַלגע-
מיינע געשעענישן און פלוצים צעוויינט זי זיך :

— אַפגעפינצטערט אַ לעבן, מיין זון האָט זיך אויסגעלאָשן
אין מיטן העלן טאָג! ...

— איצטער בין איך עלנט ווי אַ שטיין...

זי וויינט זיך אויס. ווישט זיך אויס די אויגן און דערציילט

ווייטער :

— אַז גאַטס צאָרן, — זאָגט זי, — האָט זיך ענדלעך איינ-
געשטילט, און די מלחמה איז געווען פאַראיבער, האָט זי געשריבן
צו איר איינציקן זון, דזשעיקו, ער זאָל זי אַריבערנעמען קיין אַמע-
ריקע. ער האָט איר תיכף ארויסגעשיקט אַ שיפסקאַרטע און באַלד
נאָך דער וועלט-מלחמה איז זי צום צווייטן מאַל אַריבערגעקומען
קיין אַמעריקע.

— וואָס ווייסט איר, — זאָגט זי מיט פרייד אין איר קול, —

ווי גליקלעך איך האָב זיך געשעצט דעם טאָג וואָס איך בין צוריק-
געקומען קיין אַמעריקע! ... דאָ גייט מען דאָך ארום פראַנק-און-
פריי אויף די גאַסן, און קיינער שטעלט אייך נישט אַפ און קיינער
זאָגט אייך גאַרנישט. קיינער פרעגט אייך נישט צי איר זייט אַ
איד צי אַ גוי. אַלע זיינען דאָ גלייך! ...

ררי דורו

דא באדארף מען נישט מורא האבן פאר יעדן שכור, פאר יעדן זשאנדאר און פאליצייניק. א טייער לאנד אמעריקע! ... מ'דארף דא פאר קיינעם קיין מורא נישט האבן (זי הויבט אויף א האנט און ווייזט צום הימל) — א חוץ פאר גאט! ... באשע דערציילט, אז ווען זי איז אנגעקומען צום צווייטן מאָל קיין אמעריקע האָט זי שוין געטראָפֿן איר זון — אַ טאַטע פֿון קינדער.

איר זון, האָט ווי אַלע מאָל דאָ שווער געאַרבעט, און זי אַליין איז ווידער אַ מאָל אַוועק וואוינען ביי איר שוועסטער נעשקע. אויף דער פּראָגע: „פאַרוואָס האָט איר נישט געוואוינט מיט אייער זון?“ ענטפערט זי פאַרבייגייענדיק: „כ'האַב ליבערשט צו זיין אַ גאַסט ביי מיינע קינדער. עס איז בעסער פאַר מיר און בעסער פאַר זיי“.

„אז איר בין אָפּגעווען אין אמעריקע עטלעכע טעג און זיך אָפּגערוט אַ ביסל, האָב אירך באַלד אָנגעהויבן זוכן אַרבעט. און ס'האַט מיר לאַנג נישט גענומען און איר האָב באַלד געקראָגן איין שטעלע נאָך דער צווייטער אַלט „וואַרטס־פּרוי“ (באַבע ביי קימפעטאָרינס).

„מענטשן האָבן אין יענע צייטן גוט פאַרדינט. אַ סך האָבן געהאַט אָפּגעשפּאַרט געלט פֿון די פעטע מלחמה־יאָרן — און וועגן אַרבעט האָט מען זיך נישט באַדאַרפט זאָרגן, ווי איצטער. מ'האַט בלויז באַדאַרפט זיין געזונט“.

זי פלעג פאַרדינען, דערציילט זי, 30 און 35 דאָלער אַ וואָך. אמת, גיט זי צו. מיינט נישט, אַז מ'האַט איר געצאָלט אומזיסט אַזוי פיל געלט! זי פלעג אַרבעטן שווער און ביטער — לאַנגע שטונדן, זי פלעג, זאָגט זי, אַרבעטן כמעט טאָג און נאַכט.

זי פלעג דאַרפֿן אויפפאַסן אויף דער קימפעטאָרן, באַדן דאָס קינד און אויך טאָן פאַרשיידנערליי אַרבעטן אין הייז. אָבער ווי לאַנג זי איז געווען געזונט האָט איר נישט געאַרט — דערציילט זי. פֿון דעם געלט — איז ביי איר ווייניק אַוועקגעאַנגען. אירע הוצאות זיינען געווען קליינע. זי פלעג אַמאָל געבן עטלעכע דאָלער איר זון — און דאָס איבעריקע האָט זי אָפּגעשפּאַרט.

דריי דורות

פון א טייל פון אירע פארדינסטן האָט זי אויך אין 1922 געקויפט אַ שיפסקארטע און געשיקט נאָך איר איידעם, וועלכער איז אויך אינגיכטן אַריבערגעקומען קיין אַמעריקע צום צווייטן מאָל.

באַשע דערציילט ווי שווער זי האָט געאַרבעט. געשפּאַרט אַ פעני צו אַ פעני. קיינמאַל קיין צייט נישט געהאַט צו טאָן עפעס פאַר זיך אַליין.

דורך די אַלע יאָרן, זאָגט זי, האָט זי נישט אויפגעהערט צו בענקען נאָך איר טאָכטער און אירע אייניקלעך וואָס זיינען גע- בליבן אין דער אַלטער היים. און אין 1928 האָט זי זיך צונויפ- גערעדט מיט איר איידעם, זיי האָבן ביידע צונויפגעלייגט דאָס ביסל אָפגעשפּאַרטע געלט, געקויפט שיפסקארטעס און אַוועקגע- שיקט נאָך איר טאָכטער און אירע אייניקלעך. אָבער איין אייניקל, זאָגט זי מיט אַ טרויעריק קול, האָט געמוזט פאַרבלייבן אין ביאָ- ליסטאָק, צוליב זיין שלעכטער ראייה.

די טאָכטער איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע מיט דריי קינדער בלויז. דאָס האָט געשאַפן אַן אייביקן ריס אין איר האַרץ. באַשע שפּאַרט זיך אָן אין בענקל, הויבט זיך לאַנגזאַם אויף, גייט צו צום קרעדענץ, וואו עס שטייען אויסגעשטעלט פאַרשיידענע פּאַטאַגראַ- פיעס און בילדלעך פון אירע אייניקלעך און פון איר שוועסטער נעשקעס קינדער און אייניקלעך, און ברענגט צו טראָגן אַ בילד און ווייזט מיר: — „אַט דאָס איז ער! אַ וואוילער יונג, אַ יאָ?“ — און נאָך איידער איך שטים צו גיט זי באַלד צו מיט טרערן אין די אויגן: — עס איז אים באשערט אָפצולעבן אַ לעבן ווייט פון טאַטע־מאַמע, פון ברידער און שוועסטער און פון קרובים...

זי דערציילט, ווי די צעשיידונג האָט זיך שלעכט אָפגערוּפן אויף איר טאָכטערס געזונט. זי איז געוואָרן, זאָגט זי: „נער- ווייאיש“, זי איז צעטראָגן און אַלעמאַל פאַרזאָרגט וועגן איר קראַנקן און עלנטן זון פון יענער זייט ים...

זי שווייגט אַ ווייל, פאַרטראַכט זיך און דערציילט ווייטער, אַז ווען איר טאָכטער איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע איז אַלץ געווען פאַרגרייט פאַר איר. צימערן, מעבל, טעלער. „איך האָב

אפילו פאָרזאָרגט פסחדיק שמאַלץ. אַבער וואוינען וואוין איך מיט
מיין שוועסטער אַלע יאָרן..."

— מיין טאָכטער וואוינט איצט אין די בראַנקס און איך אין
בראָנוויל. קיין סך צייט האָט זי נישט, זעען מיר זיך נישט אַזוי
אָפט ווי מיר וואַלטן זיך באַדאַרפט זען. אין אַמעריקע איז דאָך
אַלץ פאַראַן אַ חוץ צייט... זי קומט אַמאָל צוגאַסט... אַמאָל טרעפן
מיר זיך אויף אַ מיטינג פון אונדזער „סאַסייעטי"... זי ברעכט
אויס אין אַ געוויין, און הערט נישט אויף צו ווידערהאַלן אירע
קלאַג־רייד וואָס הויבן־אָן צו קלינגען אין מינע אויערן ווי אַ
רעפרעין פון אַ טרויעריק און צערפול ליד:

— כ'האָב אָפגעפינצטערט אַ לעבן,

— מיין זון האָט זיך פאַרלאָשן אין מיטן העלן טאָג,

— כ'האָב קיינמאָל נישט אָנגעזען די ליכטיקע שייך,

— און איצט איז מען עלנט ווי אַ שטיין!...

*
**

מיטן אָנקומען פון לעצטן קריזיס איז באַשע געצוואונגען
געווען צו געפינען פאַר זיך אַ נייע באשעפטיקונג. דאָס מאָל
איז זי אַוועק אַרבעטן ביי אַ קצב. זי פלעגט דאָרט פליקן פעדערן
און אָפּסמאַליען און צורעכט מאַכן די הינער פאַר די באַלעבאַסטעס
וואָס פלעגן קומען קויפן זייערע עופות ביי דעם קצב.

אויך די פרנסה איז נישט פון די גרינגסטע; אויך דאָ האָט
זי געאַרבעט שווער און ביטער. פונדעסטוועגן, גיט זי צו, וואָס
קאָן זיך אַ מענטש העלפן? — בעסער ווי פאַלן צו לאַסט! 6
יאָר צייט, דערציילט זי, האָט זי אָפגעאַרבעט ביי דעמזעלבן קצב.
ער פלעגט איר צאָלן 8 דאָלער אַ וואָך אַ חוץ וואָס זי פלעג פאַר־
דינען אין „טיפס" וואָס די באַלעבאַסטעס פלעגן איר געבן. קיין
גליקן, זאָגט זי, האָט זי נישט געמאַכט, אַבער עס פלעג איר אויס־
טראָגן אַ דורכשניט פון 17 ביז 18 דאָלער אַ וואָך. ביז אין
1934 איז דער קצב פלוצים געשטאַרבן. פון דעמאָלט אָן אַרבעט
זי נישט. מ'קאָן נישט קריגן קיין אַרבעט, באַקלאַגט זי זיך.
אָדער מ'זאָגט איר, מ'דאַרף נישט קיין פעדער־פליקערן, אָדער
מ'זאָגט איר, אַז זי איז צו אַלט. וואוינט זי דאָ מיט איר שוועסטער.

דריי דורות

— נאטירלעך, איך קום נישט אָן צו קיינעם! איך האָב נאָך אַ ביסל אָפּגעשפּאַרט געלט וואָס איך האָלט ביי מיינע פלימע-ניקעס! — איך טראָג צו יעדן חודש מיין חלק צו די הוצאות פון הויז!

— יעדן חודש צאל איך 9 דאלער פאַר דירה-געלט און פאַרן עסן! נאָר קיין סך געלט איז מיר שוין נישט געבליבן, און אַמאָל אַז איך בין באַזאָרגט דערפון, און באַקלאַג זיך וועגן דעם פאַר מיינע פלימעניקעס: — וואָס וועט זיין? עס איז מיר שוין אַזוי ווייניק פאַרבליבן פון מיינע שפּאַרעוודיקע און שווער-פאַר-האַרעוועטע גראַשנס. — וואָס וועט זיין ווען זיי וועלן מיר אויס-גיין, וואָס?

לאַכן זיי פון מיר.

— טאַנטע, נישט געזאָרגט זיך, ווי לאַנג מיר לעבן וועט אַלצדינג זיין אַלרייט!... — און זי גייט אָן מיט איר מאַנאַלאַג:
— יא, מיין שוועסטער האָט גאַלדענע קינדער. זיי היטן זי אָפּ ווי דאָס אויג פון קאַפּ. זיי טיילן איר צו פאַרגעניגן און כבוד. אַ מאָל נעמען זיי אונדז מיט אין אידישן טעאַטער, אין אַ מואווי, אָבער צו אָפט קאָנען מיר נישט גיין. נישט אַלעמאָל פילן מיר זיך אין כוח ארויסצוגיין פון הויז. פון זינט מיין שוועסטער נעשקעס מאַן איז געשטאַרבן, פילט זי זיך נישט אַמבעסטן. אָבער די פלימעניקעס האָבן גאַלדענע הערצער. יום-כּפור און יאָנטעו קויפן זיי אונדז „טיקעטס“ אין שול אריין. איר ווייסט דאָ, עס איז אַלעמאָל פאַראַנען אויף וואָס, פאַר וועמען און צו וועמען צו בעטן. באַזונדערס מיר אידן“ — און זי לאַזט אויס איר ביטער האַרץ אויף היטלערן, און קללות פון דער תּוכחה פליסן פון איר מויל — מיט דעם ריטם פון געבעט.

— אַז איר קאָנט נישט לייענען קיין אידיש און קיין ענגליש, פּונדאָנען-זשע ווייסט איר וואָס ער קומט פאַר אויף דער וועלט?
— מיר הערן זיך צו צו דעם וואָס מענטשן רעדן. די פלי-מעניקעס און די פלימעניצעס דערציילן אונדז פון צייט-צו-צייט וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט. מיר פרעגן זיך נאָך ביי זיי און זיי דערקלערן אונדז.

דריי דורות

ס'ווערט שטיל אַ ווייל און פרוי באַשע ברעכט ווידער אַמאַל
אויס אין אַ געוויין, וואָס קלינגט ווי אַן אַנקלאַג, ווי אַן ארויסרוף:
— פון קליינערהייט געלעבט אין אַרעמקייט,
— אַפּגעהאַרעוועט אַ וועלט —
— און געבליבן בלינד און שטום ווי אַ בהמה!
— אַפילו לייענען און שרייבן נישט באוויזן זיך אויסצו-
לערנען!
— אַזוי ווי דאָס וואָסער שווימט מיט די טייכן, אַזוי זיינען
די יאַרן אַוועק!...

2. נעשקע

1

נעשקע, אַן אלמנה, איז 70 יאָר אַלט, און איז די מוטער
פון אַכט זין. זיבן פון זיי געפינען זיך אין אַמעריקע און איין
זון — אין קאַנאַדע. נעשקע וואוינט אין בראַנזוויל, אין אַן
אַפּאַרטמענט פון 4 צימערן. אינאיינעם מיט איר וואוינט איר
שוועסטער באַשע.

באַלד ביים אַריבערטערטן די שוועל פון נעשקעס וואוינונג
וואָרפן זיך צוויי זאַכן אין די אויגן: (1) פאַטאָגראַפיעס וואָס
באַצירן די ווענט — בילדער פון חתן-כלה, פון יונגע פאַרלעד,
פון גאַנצע משפּחות, פון יונגוואָרג, און פון קליינינקע קינדערלעך —
אייניקלעך און אוראייניקלעך; און (2) בלומען-טעפּ און וואָזאַ-
נעס אַנגעשטעלט אויף די פענצטער און אויף די דילן. פון דעם
אַלץ איז גרינג צו דערקאַנען, אַז נעשקע האָט אַ שוואַכקייט פאַר
בלומען און אויך פאַר ראַשיקע פאַרבן און קאַלירן. די קישעלעך,
די פאַרהאַנגען און די טישטוכער אין הויז זיינען אַלע פון פאַרב-
רייכן, קווייטלדיקן מאַטעריאַל. אַז מען צערעדט זיך מיט פרוי
נעשקע דערוויסט מען זיך באַלד, אַז איר ליבשאַפט פאַר בלומען און
קאַלירן איז נישט קיין צופאַל, נאָר אַן איינגעבוירענע ליבשאַפט.

דריי דורות

זי דערציילט, למשל, אז נאך אלס קינד אין ביאליסטאק האט זי ליב געהאט צו שפאצירן הינטער דער שטאט און קוקן מיט גרויס ליבשאפט אויף די פארשידנערליי קאלירפולע בלומען און אפילו נאך דער חתונה, ווען זי האט זעלטן געהאט א פרייע מינוט פאר זיך, פלעג זי זיך פון צייט צו צייט, ארויסגובענען הינטען דער שטאט, וואו זי פלעג אויף די פעלדער אַנקלייבן בלומען און זיי אהיימברענגען, און מיט זיי באצירן איר הויז.

פון נעשקעס רייד דערוויסט מען זיך, אז זי האט געהאט א שווער לעבן, און אז זי האט זיך פיל אָנגעליטן אויף דער וועלט. זי רעדט אַ פיינעם-פאלקסטימלעכן אידיש, פונקט ווי איר על-טערע שוועסטער באַשע, און זי דערציילט, אז צו 12 יאָר האט זי שוין געמוזט אָנהייבן פאַרדינען פאַר זיך אַליין. אלס קינד האט זי שוין אָנגעהויבן אַרבעטן אין אַ טוך-פאַבריק אין ביאליסטאק. זי האט, דערציילט זי, געאַרבעט שווער און לאַנגע שטונדן, און די פאַרדינסטן זיינען געווען גאַר קליינע. אונטער אַזעלכע אומשטענדן האט זי נאַטירלעך נישט באַוווּן צו קריגן אַן עלעמענטאַרע ביל-דונג, און ווען זי רעדט דערפון, רעדט זי מיט גרויס באַדויער.

„מיינע עלטערן זיינען געווען ערלעכע און האַרעפאַשנע מענטשן, אָבער גרויסע אַרעמעלייט. איך האָב נאָך אלס קינד אָנגעהויבן צו אַרבעטן, און אַזוי איז אַוועק אַ יאָר נאָך אַ יאָר, און איידער וואָס-ווען בין איך שוין אַלט געווען 20 יאָר.“ אין דעם עלטער האט זי אירער אַ פעטער באַקענט מיט אַ יונגענמאַן. ער איז געווען אַ יונגער, אַרבעטזאַמער פּורמאַן, און אין עטלעכע וואָכן אַרום האָבן זיי חתונה געהאַט. טרערן שטעלן זיך איר אין די אויגן, ווען זי דערמאָנט איר מאָנס נאַמען. זי דערציילט באַריכות פון זייער אַרעמען אָבער גליקלעכן פאַמיליען-לעבן, ביז מיט דריי יאָר צוריק, ווען איר ליבער מאָן איז געשטאַרבן. „מיר זיינען געווען אַ לעבנלאַנג אַרעמע לייט, מיר האָבן אָבער אָפּגעלעבט אַ רייך לעבן, מיין מאָן און איך!“

„כ'האָב פאַרלוירן אַ געטרייען לעבנס-באַגלייטער און אַ גע-טרייען חבר אין מיין מאָנס טויט!“ איר קול ווערט ציטערדיק און זי ווערט אַנטשוויגן.

דריי דורות

2

פרוי נעשקע האָט געבוירן 13 קינדער. 12 אינגלעך און איין מיידעלע. פון די 13 קינדער זיינען 8 געבליבן לעבן — אַלע אינגלעך.

נעשקע קערט זיך צוריק אין געדאַנק צו אירע קינדער-יאָרן און דערציילט, אַז אַ חוץ ביי וועבעריי האָט זי אויך געאַרבעט אַלס אַ פעדערפליקערן, און יאַרנלאַנג האָט זי סאַרטירט שמאַטעס. זי האָט שפעטער געאַרבעט אויך נאָך דער חתונה, ווייל איר מאַנס פאַרדינסטן האָבן פשוט נישט געקלעקט אויף אויסצור-האַלטן אַזאַ גרויס הויזגעזינד ווי אירס, און חוץ דעם האָט זי טאַקע געוואַלט אַרויסהעלפן איר מאַן און אים לייכטער מאַכן דעם שווערן עול פון פרנסה. זי פלעג אַרבעטן ביז אין די שפעטע שוואַנגער-חדשים, און איינמאַל, — דערציילט זי, — האָט זי טאַקע שיר נישט געבוירן איינס פון אירע קינדער ביי דער אַרבעט. אויף דער פראַגע: „ווער פלעג אַכטונג געבן אויף אייערע קינדער אַז איר האָט געאַרבעט?“ ענטפערט זי: „די קינדער זיינען געוואקסן איינס נאָכן צווייטן און טאַקע אַליין דערצויגן איינס דאָס צווייטע“.

אין 1906, ערב דעם טרויעריק-באַרימטן ביאַליסטאַקער פאַ-גראַם, איז איר עלטסטער זון אַפגעפאַרן קיין אַמעריקע.

3

וועגן אירע איבערלעבונגען בעתן פאַגראַם דערציילט נעשקע פאַלגנדיקס:

דער פאַגראַם האָט זיך אַנגעפאַנגען אין אַ דאַנערשטיק און האָט זיך געענדיקט ערשט שבת. זי איז יענעם טאַג, ווי גע-וויינטלעך, אַוועק צו דער אַרבעט. דער מאַן איז אויך, ווי יעדן טאַג, אַוועקגעפאַרן מיט פערד און וואָגן צו דער אַרבעט, און אין הויז זיינען, ווי געוויינטלעך, די קינדער געבליבן אַליין. באַלד ווי דער פאַגראַם האָט זיך אַנגעפאַנגען האָט מען פאַרהאַקט די טירן און טויערן פון פאַבריק און קיינעם נישט אַרויסגעלאָזט. — איר קאַנט זיך אַבער לייכט פאַרשטעלן מיין אומגליק-

דריי רווח

לעכע לאַגע, — ווענדט זי זיך צו מיר, — אַז די זאַרג פאַר מיינע קינדער און פאַר מיין מאַן האָט מיך שיר פון זינען געטריבן! איך בין געווען זיכער איך וועל דאָס נישט אַריבערטראַגן! נישט איינמאַל בין איך צוגעלאָפן צו דער פאַרריגלטער טיר און פרוי- בירט זיך דורכרייסן דורך אַלע געפאַרן צו מיינע איינזאַמע קינד- דער, וואָס זיינען נעבעך געבליבן אַליין און הפקר!

— צו דעם אַלעמען בין איך געווען פאַרגאַנגען אין טראַגן... איר פנים לויכט אויף פון פרייד וואָס זי האָט געפילט ווען זי האָט זיך צוריקגעקערט אַהיים און געטראַפן אַלע קינדער, אמת, אויסגעמאַטערטע און צעשראַקענע — אַבער אַלע לעבעדיקע!

געראַטעוועט האָט זיי אַ פוילישער שכן, מיט וועלכן זיי האָבן זיך גוט פאַרהאַלטן. ווען דער פאַגראַם האָט אויסגעבראַכן און מ'האַט גענומען שלאַגן און הרג'ענען אידן — האָט דער שכן אַריינגענומען די קינדער צו זיך אין הויז אַריין און זיי אויסבאַהאַלטן פון די מערדער.

— גאָט צו דאַנקן! — זאָגט זי, — איך האָב לייכטער אָפּגע- אַטעמט, ווען איך האָב אַ האַלב-טויטע איבערגעציילט מיינע קינד- דערלעך און שפעטער אויך דערזען ווי ס'פאַרט צו צום הויז מיין ליבער מאַן! איך האָב געמיינט אַז מיט דעם האָט זיך שוין אַלץ געענדיקט! אַבער מיט אַ פאַר טעג שפעטער האָבן זיך ערשט אַנגעפאַנגען די שוידערלעכע נאַכווייענישן פון די אומגליקלעכע געשעענישן!

— אין עטלעכע טעג אַרום האָב איך מפיל געווען מיט אַ קינד פון 5 חדשים. און מיין 13-יאַריקער זונעלע איז קראַנק געוואָרן. די שרעק פון די פאַגראַם-טעג האָט אים מער קיינמאַל נישט פאַרלאָזט. ער פלעג קריגן אַנפאַלן פון מרה-שחורה. ער האָט אַלעמאַל געפּיבערט, געליטן ביינאַכט פון ביזע חלומות — און צו 15 יאָר איז ער געשטאַרבן! — זי צעוויינט זיך. — אַ טייער קינד געווען! אַ טייער קינד...

אין 1907 איז נעשקעס צווייטער זון אָפּגעפאַרן קיין אַמע- ריקע. די אידישע לאַגע איז געוואָרן אַלץ ערגער און ערגער

דריי וורות

אין דעם צאָרישן רוסלאַנד, און ווער ס'האָט נאָר געקאָנט, האָט פרוי-
בירט אויסוואַנדערן פון דאָרטן.

די זין האָבן שווער געאַרבעט אין נייעם לאַנד. און די
ערשטע צייט פאַרדינט זייער ווייניק. זיי האָבן אָבער אין די
ערגסטע צייטן דאָ אין לאַנד קיינמאָל נישט פאַרגעסן אין זייערע
עלטערן פון יענער זייט ים און אין זייערע אינגערע ברידערלעך.
זיי האָבן אַהיים געשיקט אָפטע בריוו און פון צייט-צו-צייט אַהיים
געשיקט אַביסל געלט.

שפעטער איז אויך נעשקעס דריטער זון אַוועקגעפאַרן קיין
אַמעריקע.

אַזוי איז געפלוּגן אַ יאָר נאָך אַ יאָר, ביז אין 1914,
ווען ס'האָט אויסגעבראַכן די וועלט-מלחמה. נעשקעס קינדער זיינען
דורך די יאָרן אונטערגעוואקסן און די צאָרישע רעגירונג האָט צו-
גענומען אין מיליטער אירס א זון. ביים אָנהויב, — דערציילט די
מוטער, — פלעגן אַנקומען אָפטע בריוו פון אים. אָבער שפעטער,
ווען מ'האָט אים אָפגעשיקט צום פראַנט, האָבן מיר מער קיין איינ-
ציק וואָרט נישט דערהאַלטן פון אונדזער ליבן זון! מיר פלעגן
זיך אויסקוקן די אויגן אויפן בריווטרעגער יעדן טאָג. אָבער אומ-
זיסט, פון אונדזער זון האָבן מיר מער קיין וואָרט נישט געקראָגן!
— איך פלעג וויינען גאַנצע טעג, און דורך די נעכט פלעגט
זיך נישט נעמען קיין שלאָף צו מיינע אויגן. אמאָל פלעג איך אין
חלום דערזען שרעקלעכע מלחמה-בילדער. איך פלעג זיך אויפ-
כאַפן מיט אַ געשריי, און טאָג ווי נאַכט האָב איך אַלץ געטראַכט
וועגן מיין זון וואָס געפינט זיך ערגעץ אויפן שלאַכט פעלד!

אין 1917 איז די וועלט-מלחמה שוין געווען פאַראיבער.
מיר האָבן ווידעראַמאָל אָנגעהויבן צו קריגן בריוו און הילף פון
אונדזערע געטרייע זין אין אַמעריקע, אָבער פון אונדזער זון
אויפן שלאַכטפעלד האָבן מיר נאָך אַלץ קיין איינציק וואָרט נישט
געקראָגן! פאַרשידנערליי שרעקלעכע געדאַנקען פלעגן מיר קומען
אין קאָפּ אַריין. איך האָב זיי אָבער אַלעמאָל שנעל פארטריבן פון
זיך, און געהאַפט אַז מיין זון וועט זיך פאַרט צוריקקערן אַהיים.
ביז איינמאָל אין אַ פרייטיקצונאַכטס, אינמיטן ליכט-בענטשן.

רײ דורות

ווען איך האָב, ווי געוויינלעך, געבעטן צו גאָט ער זאָל דערהערן מיין געבעט און זיך אויף מיר מרחם זיין און מיר אומקערן מיין פאַרפאַלן־געוואָרענעם זון — האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ קלאַפּ אין דרויסן. די טיר פון הויז האָט זיך פּלוצים אָן עפּן געטאָן, און אויף דער שוועל איז געשטאַנען מיין זון!

— איך געדענק דאָס ווי היינט, — זאָגט נעשקע, — איך האָב אַ געשריי געטאָן: „וועלוול!“ און בין באַלד געפאַלן אין חלשות.

נעשקע דערציילט, מיט שטאַלץ, ווי אין 1921 האָבן אירע „אַמעריקאַנער“ זין אַרויסגעשיקט שיפּסקאַרטעס פאַר זייערע על־טערנס וועגן, און אויך פאַר זייערע אינגערע ברידערלעך. און ווי זיי האָבן זיך אַלע אַרויסגעלאָזט אויפן וועג קיין אַמעריקע. — מיין מאַן און איך האָבן אַ לעבנלאַנג געוואַרט אויף דעם טאָג! מיר האָבן געוואַלט ווידער פאַראייניקן און צוזאַמענברענגען די גאַנצע משפּחה, אָנשטאַט דער צעריסנקייט מיט וועלכער דער ים האָט אונדז אָפּגעטיילט.

— מיין מאַן און איך האָבן אין אַמעריקע געהאַט די גליק־לעכסטע יאָרן!

— קיין זאך האָט אונדז ניט געפּעלט פון דעם טאָג וואָס מיר זיינען אַהער אַריבערגעקומען!

— עס איז אונדז באַשערט געווען אַ גליקלעכע עלטער!

— מיין מאַן און איך האָבן געהאַט גרויס נחת פון אונדזערע אַריבערגעקומענע זין און אייניקלעך.

— אונדזערע קינדער זיינען אונדז געטריי און איבערגעגעבן. נישט אַלע פון זיי זיינען גלייך פאַרמעגלעך, אָבער אַלע זיינען אונדז גלייך געטריי!

— יעדע וואָך שיקט אונדז צו די בוכהאַלטערן פון שאַפּ (מיינע צוויי זין האָבן אַ שאַפּ) אַ טשעק אויף די הוצאות פון הויז. און ווען מיין מאַן האָט געלעבט פּלעגן זיי אים געבן אַ פאַר עקסטראַ דאַלער, ער זאָל קאַנען ביישטייערן אין שול און אויף צדקה־אַנ־שטאַלטן!

פּסח פּראַווען מיר אַ גרויסן סדר, עס קומען זיך צונויף

אלע זין, די שנורן און די אייניקלעך און מיר פראווען א גרויס-
 ארטיקן סדר! א קייסער קאָן נישט פראווען א יום־טוב מיט
 מער לוקסוס! אָבער . . . די לעצטע פאַר יאַר, זינט מיין מאַנס
 טויט, פעלט עפעס... אין מיין מאַנס טויט האָב איך פאַרלוירן
 א זעלטענעם חבר און א זעלטענעם פריינט!... — זי ווערט
 שטיל, אירע אויגן פילן זיך אן מיט טרערן, און זי ענטפערט זיך
 באַלד אַליין :

— אפשר טאַר מען זיך נישט באַקלאַגן!
 — ס'וואַלט אפשר געקאַנט ערגער זיין!
 — מינע קינדער זיינען זייער גוט צו מיר.
 — זיי היטן מיך אָפּ ווי אַן אויג אין קאַפּ!
 — נאַכאַנאַנד זיי פרעגן מיך: מאַמע, וואָס דאַרפסטו? מאַמע,
 וואָס ווילסטו?

— קיין זאַך איז נישט צו שווער פאַר זיי! — איר פנים לויכט
 אויף און צעשטראַלט זיך מיט פרייד פון אַ גליקלעכער און צופרי-
 דענער מוטער!...

די געשיכטע פון אַ אידישער משפּחה

(צווייטער דור)

מיט 63 יאַר צוריק איז איזידאַר געבוירן געוואָרן אַן איציקל.
 אויף די אידישע אַרימע „פיאַסקעס“ פון ביאליסטאָק זיינען אַ סך
 אַזעלכע אויסשפראַצונגען געווען. דאָס אידישע עקאָנאָמישע לעבן,
 אַ מאַגערס; וועגן אריינברענגען אַ טאַלק האָט זיך זעלטן ווער
 געקימערט. האָבן די אידן סתם אַזוי, אַן חשבון, געפלאַדיעט
 קינדער. אַזוי ארום זיינען מיט דער צייט די ענגע, קרומע מסחר-
 געסלעך אַנגעפילט געוואָרן מיט קינדער, שטיף־מאַמעס און קלאַג-
 לידער. איז איציקל אויך געבוירן געוואָרן.
 איינער פון אַכט קינדער אין שטוב. דער טאַטע, אַ מלמד,
 אַ שטענדיקער חלוש, און די מאַמע שלאַגט אַן די רייכע טירן
 מיט אַ זאַק גרינס אַף די פלייצעס — עול פרנסה.

אין אזא שטוב, אן איינציקע, עלטערן זיך קינדער פאר פרי און יעדעס באזונדער וויל בסוד סודות אן אייגענע וועלט אויפ־בויען.

ביז צען יאר איז איציקל געגאנגען אין חדר, נאכדעם האָט ער זיך געלערנט זיין אַ מוליער. די אַרבעט איז אויף אים ניט געפאלן שווער. ער איז געווען אַ געזונט אינגל. אַ חוץ דעם האָט ער פאַרמאָגט אַ שטאַרקן באַגער עפעס צו דערגרייכן אין לעבן. איציקל אַנטוויקלט אַ ווילן. ער וואַקסט אַ פאַרעקשנטער, אַ מענטש וואָס וועט אַמאָל שטעלן אויף זיך.

דער טאַטע איז אַ קראַנקער און די מאַמע, אַ פאַרהאַרער־וועטע, שלעפט שווערע פעק גרינס פון דאַרף אין שטאַט אריין. גאַנצע טעג זעט מען זי ניט אָן. אַ קינד דאַרף דאָך אָבער פאַרט אימיצן האָבן... איז צו יענער צייט טאַקע באַגעגנט איציקל זיינס אַ קווינע.

איציקל, צען יאַר אַלט, און זיין קווינע אסתר חייה/טשע — ניין יאַר. זיי האָבן זיך ביידע געטראָפן אויף אַ ברית אין זאַב־לודאַווע, אַ שטעטל ניט ווייט פון ביאליסטאָק. זיי האָבן ביידע אַ קוק געטאָן אָף זיך און עס האָט מיט האַרץ־קלאַפעניש און אָף דער שנעל זיך גענומען וועבן אַ נייער סוד. נאָך אַ פונקט אין איציקלס לעבן, וואָס וועט שפעטער מוזן דערגרייכט ווערן. זייט דאָן טרעפן זיך די קינדער פון צייט צו צייט. פאַר איר אַנטפלעקט איציקל זיינע פלענער :

ער וועט ניט וואוינען ווי זיין טאַטע אין איין שטוב, נאָר אין צוויי. קיין מלמד וועט ער אויך ניט זיין, נאָר אַ טעשלער ווי איר טאַטע. און טראָגן וועט ער דעם עול פרנסה. געוואוינט זיך אסתר חייהטשע ארויפצוקוקן צו אים, און איציקל פילט ווי ער וואַקסט אַ מענטש מיט אַחריות, אַ מאַן.

זיין עלטערער ברודער יעקב אהרן גייט אין דער ישיבה און עסט טעג. אַ צווייטער לערנט זיך זיין אַ שניידער, אַ דריטער אַרבעט ביי זומער־שיך, אַ שטיף־שוועסטער איז אַוועק קיין ארץ־ישראל און זי שרייבט אַז ס'איז איר שלעכט, אָבער קיין חוץ

רײ דורות

לאַרץ וועט זי ניט קומען, אפילו ווען מ'וועט איר שיקן אַ שיפס-קאַרט.

שטייט איציק אַ פאַרטראַכטער אָף די רעשטאַוואַניעס פון ביאליסטאָק, לייגט ציגל, און צוזאַמען מיט זיינע מויערן וואַקסן פלענער: זיין זיידע און עלטער זיידע, זאַגט מען, וואוינען ארום 100 יאָר אין דער געגנט. זיי זיינען געווען צווישן די ערשטע אידן זיך דאָ צו באַזעצן. וואָלט ער, איציק, געוואָלט ווייטער ציען דעם פּאַדים. אַט-אַדאָ אויפן „זשווירניעץ“, אַנטקעגן הויז פון זיין צוקונפטיקן שווער, דאָ וואו ער קאָן יעדעס שטיינדל, יעדעס זעמדל, וואָלט ער נאָך געוואָלט אָן אייגן הויז בויען און זאָלן אַלע זען. נאָר צוריקגעטראַכט, ווערט דאָך דאָ פאַר אַ אידן וואָס אַמאָל ערגער. אַ אידיש אינגל, אַז ער אַרבעט אָפּ אַ גאַנצן טאָג און ביינאַכט, אַז ער גייט אַהיים פון פּריוואַטן לערער, יאָגן אים אַ סך מאָל נאָך שכורע סטראַזשניקעס. מיט די בלאַנקע שווערדן לויפן זיי און שרייען — „זשידי! זשידי!“ איציקל צוגלייך מיט אַלע אידישע קינדער פון די „פּיאַסקעס“ האָבן מורא פאַר שכורים, הינט, און פאַר די פּינסטערע נעכט, וואָס שפּרייטן זיך איבער די נײַט-באָלויכטענע, אויסגעקרימטע, אידישע געסלעך.

וועגן דעם רעדט זיך איציקל דורך מיט זיין אסתר חיהטשען. ער מאָלט איר אויס אַ וועלט אָן הינט. אין וועלדל, אויף שמאַלע סטעזשקעס, שפּאַצירן זיי, און ער צייגט איר אָן אויפן האַריזאָנט. דאָרטן וואו דער הימל מיט דער ערד קומען זיך צונויף, אַהין וועט ער זי נעמען, אויב ס'זאל נאָר זיין געווענדט אָן אים. ער זאָל אַזוי לעבן, ווי אַלץ וואָס ער זאָגט, מיינט ער...

אסתר חיהטשעס פאַטער איז אַ טעשלער, אַ בויער פון הייזער. אַפּטמאָל דינגט ער אַזוי פיל ווי 50 אַרבעטער מיטאַמאָל. דאָס איז אַפּהענגיק פון קאַנטראַקט. אַבער זי האָט אַ שטיף-מאַמע... און זי איז איינע פון אַכט קינדער אין שטוב — „מיינע און דייןע“; די מוטער איז געשטאַרבן אין קימפעט. (אַן אַפּטע דער-שיינוג אין יענע געסלעך.) אַרבעט זי ביי שניידעריי. אַ ליכ-טיקע, אַ ניט אויסגעוואַקסענע (אַ פאַדראַסטעק) מיט טונקעלע

צעפלעך האָר און שאַרפע ברעמען, זיצט זי צוזאַמען מיט אַנדערע מיידלעך אין ווערקשטאַט און זינגט די יתומים לידלעך. יאָרן זיינען אַוועק. איציק איז דורך דער צייט געוואָרן אַ בעל מלאַכה, אַ פאַרדינער, און אסתר חיהטשע האָט שוין געקאָנט גייען. ביידע האָבן זיך גענומען באַטראַכטן אַלס חתן-כלה. דער „זשווירניעץ“ און די „פּיאַסקעס“ האָבן זיך אויך אָנגעהויבן צוגע-וואוינען צום פּאַקט. די איינציקע, וועלכע האָבן פרובירט צו צעשטערן דעם שידוך, זיינען געווען די שדכנים. זיי האָבן ניט געקאָנט איינזען פאַרוואָס עס זאָל מענדל טעשלערן אַזוי לייכט אָנקומען אויסצוגעבן אַ טאַכטער. טאַמער מאַכט זיך אַ לייטישער יונגערמאַן, וואָס אי ער דאַונט, אי ער פאַרדינט, קאָן מען דערביי גאַרניט טועם זיין. זיי האָבן איציקן גערעדט שידוכים מיט נדן. ספּעציעל ווען עס איז געקומען די צייט פון שטעלן זיך צום מילי-טער, דעמאָלט האָבן זיי זיך אַ נעם געטאָן און אים געוואָלט פאַרשליערן מיט אַ רייכער טאַכטער: מ'האַט אים געוואָלט צושרייבן צו אַ משפּחה אַלס בן יחיד. ער וואָלט אַזוי ארום אויס-געמידן מיליטער דינסט. איציק האָט אָבער ניט געוואָלט הערן דערפון.

צו 21 יאָר איז ער געווען אַ מיטל-וואַוקסיקער, ברייט-ביינער-דיקער יונגערמאַן מיט אַ שאַרף-פאַרשפיצטער מאַרדע, אַ קלוגן בליק און פאַר'עקשנ'טן כאַראַקטער. אסתר חיהטשע איז געווען גידעריקער פון אים, אָבער זי האָט זיך אויך שוין געהאַט צע-וואַקסן. אין דער שטיל האָבן זיי באשטימט, אַז ער וועט זיך ניט אָפהאַקן קיין פינגער, ווי אַנדערע פלעגן עס טאָן, כדי ניט צו גיין דינען פּאַניען. ער וועט זיך ניט מאַכן קיין חולאת'ן. אַז גאַטס גזר וועט קומען, וועט ער זיך געזעגענען מיט איר און אים ירצה השם אַז ער וועט צוריקקומען, וועלן זיי שטעלן אַ חופּה. וכך הוה: איציק איז אָף פיר יאָר אַוועק דינען. עס זיינען שוין קרוב צו 40 יאָר אַוועק, אָבער איז דאָר, דער אַמאָליקער איציקל, געדענקט נאָך צו ענטפערן, אַז מ'איז געשטאַ-נען אויפן טשאַסאַוואַי און געשריגן: „קטאָ אידיאָט?“ פיר יאָר האָט ער געדינט. ער האָט זיך אין פּאַלק אויס-

דריי דורות

געלערנט שפילן אויף נאָטן, און איז אריין אין טרומפייטער-
אַרקעסטער. ער האָט זיך אָפּילו דערדינט צו אַ ראַנג. צום סוף
איז ער באַפרייט געוואָרן ווי אַן ערנהאַפּטער סאַלדאַט און איז
אַהיים געקומען חתונה האָבן מיט זיין באַשערטער.

עס איז געפראָוועט געוואָרן אַ חתונה כּמנהג ישׂראל. דאָ
ענדיקט זיך טאַקע דער ראַמאַן און די צרות הויבן זיך אָן:
צום יאָר איז צוגעקומען אַ קינד און פּונקט צו יענער צייט,
אין יאָר 1909, האָט מען צוריקגערוּפּן דעם רעזערוו...

נו, גיט איזידאָר אַ פּילאָזאָפּיר, אַ מענטש האָט אָפּגעדינט
פּר יאָר. — אַלרייט! פּיר שווערע יאָר. און צומאַרגנס, נאָכ-
דעם ווי ער איז באַפרייט געוואָרן פּון מיליטער, האָט מען אים
אָפּילו אַ שעה ניט געלאָזט זיין אין מאַסקווע: פּאַניע האָט זיך
ווידעראַמאַל דערמאַנט, אַז ער איז אַ איד. נו, קאָן מען זיין אַ
פּאַטריאָט פּון אַזאַ לאַנד?

האָט זיך דאָס יונג פּאַר פּאַלק גענומען פּאַרטראַכטן וועגן
אַמעריקע. אמת, זיי האָבן ערשט געהאַט אויסמעבלירט צוויי
צימערלעך, קוים אָפּגעלעבט צוזאַמען אַ יאָר, אַ פּיצל קינד איז
שוין געווען, אָבער קיין תּכלית האָט זיך דאָ פּאַרט ניט געזען.
צו יענער צייט זיינען שוין איציקס אַ ברודער און שוועסטער
געווען אין אַמעריקע. דער שוואַגער האָט געשריבן פּון ניו יאָרק,
אַז ער איז אַ היטל-מאַכער. אין אַמעריקע, האָט ער געוואָרנט
פּונדערווייטנס, שאַרט מען ניט קיין גאַלד אין די גאַסן, אָבער אַז
מ'וויל שווער אַרבעטן, קאָן מען מאַכן אַ לעבן.

אין יאָר 1904 איז איזידאָר אָפּגעפּאַרן. ער איז דאָן אַלט
געווען 26 יאָר. ער איז אָנגעקומען פּאַר אייגן געלט. קיין ניו
יאָרק איז ער אריין מיט 5 רובל אין קעשענע. דאָס האָט מען
געמוזט ווייזן אין עליס-איילאַנד.

ער האָט טעלעגראַפּירט זיין שוואַגער פּון האַפּן, אָבער אים
דאַכט זיך, אַז ער איז אָנגעקומען פּאַר דער טעלעגראַמע. מען
האַט אים אַרונטערגעלאָזט אין „קעסל-גאַרדן“. ער איז געבליבן
שטיין מיט אַ קאַשיק אין דער האַנט און מיט 5 רובל וואָס מ'האַט
אים פּון זיי געמאַכט 2 און אַ האַלבן דאַלער. פּון גרויס איבע-

ראשונג און בענקשאפט צום ווייב האָט ער זיך שיעור ניט צעוויינט, אָבער אַזאָ מענש איז ער ניט... ער האָט שטומערהייט ביים האַפן דאָס קאַשיקל זאָכן „געטשעקט“. ער האָט געקויפט אַ טיקעט און צוגעפאַרן צו דער צווייטער סטריט, ניו יאָרק. דערביי וויל ער אונטערשטרייכן וואָס אַמעריקע איז :

— אַמעריקע, — ער איז צוגעגאַנגען צום טיקעט אָפּיס פון עלעווייטעד און אַוועקגעלייגט זיין גאַנץ געלט. דער קאַסירער האָט זיך גענומען אַ ניקל, אים געגעבן אַ טיקעט, מיטן איבעריקן געלט צוריק — „אַמעריקע!“

אין דער היים האָט מען געזאָגט אַז אין נעו-יאָרק גייט די באַן אויף די דעכער. די מויערן זיינען הויך. אַלץ איז גרויס. די וועלט ליגט נאָענט צום הימל, וואָס אַט גליט ער און אַן אַנדערש מאַל פריער, — „פונדאָנען נעמען זיך אַזעלכע היצן און פרעסט אין אַמעריקע“.

איז אַז איציק איז אַנגעקומען מיט זיין געפלאַכטן קיישל אויף דער צווייטער סטריט, האָט ער זיך קודם געלאָזט שפּאַנען ארויף צום העכסטן עטאַזש (5 שטאַק). ערשט האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז זיי וואוינען אַפן צווייטן שטאַק.

איציק איז געבליבן שטיין, ווי אַ בעטלער ביי דער טיר, אָבער דער שוואַגער און די „נעפּיוס“ האָבן אים מיט פרייד אויפֿ-גענומען. אַ גאַנצע וואָך האָט מען אים געהאַלטן אין איין אויס־פרעגן אפן שטעטל, און דערביי פאַרגאַסן אַ טרער... איציק איז געווען שלעפּעריק די גאַנצע וואָך. די „אַמעריקאַנער“ האָבן גע-זאָגט, אַז יעדער „גרינער“ איז אַזוי. „מ'דאַרף זיך צוטרייען“.

אויסגעשלאָפן זיך, אָפּגעפרייט זיך, האָט זיך אינזאָר אַ נעם געטאַן צו די וואַכעדיקע מלבושים, און אַוועק אַרבעטן. אינגאַנצן אַ וואָך צייט דאָ געווען און שוין געשטאַנען אויף אַ סקעפּאַלד : אַ לאַנדסמאַן האָט אים אַריבערגענומען קיין בראַנזוויל, אים רעקאַמענדירט אַרבעט און אויך אויסגעזוכט אַ לאָזשי.

ביי מולעריי האָט מען דאָן פאַרדינט \$5.60 אַ טאַג. דאָס איז געווען צווישן די בעסט באַצאַלטע פּאַכן. אַרבעט איז געווען גענוג : ס'איז געווען די צייט פון באַרימטן בראַנזווילער „ריעל עסטייט

הריי וורות

בוים, כדי אבער צו קריגן א דזשאב צו יענער צייט, האָט מען געדאַרפט אַרויסנעמען די ערשטע פּאַפּירן און זיך אַנשליסן אין דער יוניאָן (א. פ. אָו. ל., לאַקאַל 32). האָט ער טאַקע אַרויסגע- נומען די „פּאַפּירן“ — און פון איציק איז דאָן געוואָרן איזידאַר. איזידאַר איז געוואָרן אַ באַרדער. בייטאַג האָט ער געאַרבעט און ביינאַכט געשריבן בריוו צו זיין אסתר חייהטשען.

— ס'וועט ניט דויערן לאַנג, — האָט ער איר פאַרזיכערט. זאַל ער נאָר אַנזאַמלען די ערשטע פאַר דאָלער. זאַל איר ניט אַרן וואָס שכנים זאָגן. ער וועט, ווי אַלעמאַל, האַלטן וואָרט... נאָך 15 חדשים האָט ער זי אַראָפּגענומען צוזאַמען מיטן זון, וואָס איז אַלט געווען 18 חדשים. איזידאַר האָט דאָן געדונגען אַ וואוינונג אַף פּיטקין עוועניו. עס איז געווען אַ פּיר שטאַקיק הויז. פאַר 4 צימערן האָט ער געצאָלט 12 דאָלער אַ חודש.

די וועגן אין דער געגנט זיינען נאָך ניט געווען געפּלאַסטערט. קיין עלעקטריק און סטים איז אויך ניט געווען. דאָס איינציקע ביסל ציוויליזאַציע, וואָס האָט באלויכטן דעם פּלאַץ, איז געווען גאַז. פון קיין בעסערס האָט מען דאָן ניט געוואוסט.

צוועלף יאָר האָט ער אָפּגעאַרבעט אָן אַן אָפּשטעל. אין לויף פון דער צייט זיינען אים צוגעקומען פּיר קינדער. דאָס הויז געזינד האָט וואָס אַמאָל געמאַנט מער עסן און קליידער. אין 1916 איז אויסגעבראַכן די וועלט-מלחמה און ס'איז געוואָרן אויס דזשאַב. איז ער זיך מיט און פאַרט אַריבער קיין פעריוויל, מערילאַנד, און קריגט אַ דזשאַב ביי דער רעגירונג (די רעגירונג האָט דאָרטן געבויט אַן אַמוניציע פּלענט).

ווער האָט אים געזאָגט וועגן פעריוויל?

— וועל. מ'האַט גערעדט צווישן די באלמעלאַכעס, אַז דאָרטן קריגט מען אַרבעט. נו, קינדער מיט אַ ווייב האָבן דאָך געוואָלט עסן.

אַ איד, זאָגט איזידאַר, האָט בטבע ניט ליב צו וואַנדערן. אַבער אַז מ'צייגט אָן וואו ס'איז ברויט פאַראַן, לאַזט ער זיך אין וועג אריין. (ביז איצט איז ער בלויז געווען אין די קעטסקיל בערג און אין לייקוואוד).

אין יאר 1918 זיינען שוין דא געווען דריי ברידער. זיינען די ברידער זיך אַמאָל צוזאַמענגעקומען און באשלאסן, אַז ס'וואָלט שוין צייט געווען אויסצוטוישן די שווערע האַרעוואַניע אויף אַ שטיקל ביזנעס. און אַזוי איז עס געשען: דעמזעלבן יאָר זיינען זיי בשותפות אריין אין גאַראַזש ביזנעס.

אַכט יאָר איז איזידאָר געווען אין ביזנעס, ניט זייענדיק קיין פאַכמאַן אין דער בראַנזשע. „מ'דאַרף בלויז האַבן, זאָגט ער, אַ גלוסטער און אַ וועלער צו אַרבעטן אין אַ געשעפט וואָס איז אָפן אַלע טעג און שטונדן פון וואָך“.

אין יאר 1927 איז ער געוואָרן אַן אונטערנעמער, אַ בויער פון געביידעס. ענדלעך האָט ער דערגרייכט זיין ציל. דער אינגלישער הלום איז פאַרווירקלעכט געוואָרן.

— „אַ סך, אַ סך הייזער אויפגעבויט אין ברוקלין. מ'קאָן ניט זאָגן, געלט אויך פאַרדינט, יא, פאַרדינט. מ'איז אין לויף פון יאָרן געווען ביזוי איבער די אויערן. יא, ווי איר קוקט מיך אָן, האָב איך, איציק פון ביאליסטאָק, געהאַלפן בויען די גרעסטע שטאָט פון דער וועלט — אַמעריקע!“
— און געלט?

— „נו, שוין געהאַט אַנגעזאַמלט אַזוי ווייט ווי 25—30 טויזנט דאָלער.“ דאָס האָט מען אָבער צוריק אריינגעלייגט אין לידיקע „לאַטס“. און אַז דער קריזיס איז אויסגעבראַכן אין 1929, האָט מען אַלץ פאַרלאָרן און געמוזט צוריק נעמען די „טולס“ אין די הענט אריין“.

— מ'איז געבליבן ליגן גאַלע אויף די לאַפּעטקעס. און איצט, נאָכדעם ווי מ'אַרבעט שוין צוריק עטלעכע יאָר, נאָכדעם ווי מ'איז שוין אויף דער עלטער און פיר קינדער בריינגען אריין „פעיי“, האָט מען ארום און ארום אַנגעזאַמלט 3 טויזנט דאָלער, אַ ניט־אויסגעצאָלט פאַמיליע הויז און אַ קאַר“.

— „נו, אַבי מ'האַט גוטע קינדער און מ'איז קיינעם גאַרניט שולדיק. אין די סאָסייעטיס איז מען אויך גוט שטייענדיק און אַז מען דאַרף טשאַריטי, גיט מען. אין דער גאַס גייט מען נאָך אַלץ אַלס עושר. נו, אַבי מ'איז ניט אין יראָפּ...“

איזידאָר איז זייער שטאַלץ מיט אַמעריקע, כאַטש מ'קאָן ניט באהויפטן, אַז ער איז אינגאַנצן אַמעריקאַניזירט: צו די קינד־דער רעדט ער האַלב־אידיש און האַלב־ענגליש. די קינדער האָט ער אַלע יאָר געפרוואוּט געבן אַ אידיש־רעליגיעזע דערציאונג, אָבער אַליין גייט ער אויך ניט מער ווי די ימים נוראים אין שול אריין.

אַז מען רעדט וועגן אַמעריקאַניזאַציע ווייס ניט איזידאָר גענוי וואָס מען מיינט דערמיט. אייגנטלעך איז ער שוין דאָ מער אין לאַנד ווי אין דער אַלטער היים. די אַלע יאָרן וואָס ער איז דאָ, האָט ער געאַרבעט. הייסט עס דאָך, גיט ער מיט כמעט איינצלנע, אָפּגעריסענע ווערטער צו פאַרשטיין, אַז ער האָט צו־שטייער געגעבן צום לאַנד. אַי דאָס ביסל ענגליש וואָס ער האָט ניט דערלערנט? נו, אויף דעם איז דאָך ניט געווען קיין צייט. און איצט איז אַ מענטש שוין אויף די עלטערע יאָרן און ס'גייט ניט אַזוי גרינג אין קאַפּ אריין... אויסער דעם, איז נאָך אַלץ ניטאָ קיין צייט.

— איז וואָס זשע פאַרט מיינט מען דערמיט וואָס מען זאָגט אַמעריקאַניזאַציע? אפשר מיינט מען, צי ער מישט זיך אין פּאָליטיק? מישט ער זיך ניט, האָט זיך ניט געמישט, דאָסזעלבע זיין הויז־געזינט. צוריקגערעדט, אָבער, איז ער אַ דעמאָקראַט. לעצטנס האָט ער געשטימט אויפן „לייבאַר“ טיקעט. ער דענקט, אַז דאָס איז די בעסטע אַדמיניסטראַציע וואָס אַמעריקע האָט ווען געהאַט.

— יא, איז — אַז אַמעריקע האָט ער געהאַלפן בויען, שטימען שטימט ער רעגולער פאַרן בעסטן קאַנדידאַט, איז דאָס אַלץ נאָך ניט אַמעריקאַניזאַציע?

וואָס נוגע אַנטיסעמיטיום אין לאַנד, וועגן דעם דענקט ער אַז ס'איז גלייכער ניט צו דערמאַנען. הלמאַי זאָל ער ליגן זאָגן, ס'האָבן זיך לעצטנס געיאָוועט אַ סך הינט. נאָך גוט וואָס זיי האָבן ניט קיין כח צו בייסן.

איזידאָרס געזעלשאַפטלעכקייט באשטייט פון געהערן צום ביאליסטאָקער ביקור חולים, צו אַ יוניאָן, און צום פּאַמיליע קרייז.

באזנדערס שטאלן איז ער אויף דעם קרייז. אָט אַ דאָ, זאָגט ער, אַנצייגנדיק אַף אַ קיך־טיש, האָט מען עס אין 1928 געגרינדעט דעם קרייז. דאָס וואָס ער איז העכער זעקס יאָר אַ באַאַמטער פֿון ביקור חולים, איז אַוואָדע אַ גרויסע זאָך, אָבער דאָס וואָס זיין נאָמען צוזאַמען מיטן נאָמען פֿון זיין דזשעקו, זיינען אויסגע־קריצט אויף די „געזיטס“ פֿון פֿאַמיליע־קרייז בית עולם, דאָס איז נאָך אַ גרעסערע זאָך. איין קלייניקייט! ער און זיין באַליבטער זון זיינען צווישן די גרינדער פֿון דעם פֿאַמיליע קרייז.

מאָדנע ווי דאָס פֿאַרהערלעכן דעם אייגענעם בית עולם איז ביי די איינגעוואַנדערטע אידן געוואָרן כמעט אַ פעטיש. מע יאָגט זיך נאָך אַ ביסל וואַרימקייט און צוזאַמענזיין. ביים לעבן דער־גרייכט מען עס זעלטן. איז „איבער 120 יאָר“, זאָל מען כאַטש ליגן צוזאַמען.

אַ ביסל גאַנצקייט אין דער גרויסער צעוואַרפענער שטאָט, ניו יאָרק. נאָך דעם בענקט כמעט יעדער אידישער אימיגראַנט. אייזדאָר איז צופֿרידן פֿון זיינע אויפטואונגען ביז איצט. זיין פֿאַמיליע־לעבן האָט ער פֿלאַנירט און אינעווייניק הערשט אַ זעל־טענע רואיקייט. אייזדאָר האָט זיין הויז־געזינט געבויט אין איינ־קלאַנג מיט דער טראַדיציע פֿון זיין אָפֿשטאַם. זיינע קינדער און אייניקלעך פֿרובירן פֿאַרצוועצן דאָסזעלבע. דער אונטערשייד איז בלויז וואָס זיי רעדן אַן אַנדער שפּראַך. עס בינדט זיי אָבער אַלעמען די קרובהשאַפט, די טאַג־טעגלעכע נויטן און די מיטל־מעסיקייט אויף וועלכע זיי שטייען. די פֿאַמיליע האָט זיך אין משך פֿון יאָרן ניט פֿאַרטיפֿט. זי איז, אַזוי צו זאָגן, אַן אַרנט־לעכע, אַרבעטנדיקע משפּחה פֿון דורכשניטלעכן דינסטאַג און מיטוואַך.

אין דערציען דאָס הויז־געזינט האָט אַ גרויסן חלק די אַמאָ־ליקע אסתר חייהטשע. זי איז ניט געגאַנגען אין שאַפֿ אריין אַרבעטן, ווייל עס האָבן געהאַלטן אין איין אונטערקומען קינדער. זי האָט, אַזוי צו זאָגן, אַלע יאָרן געאַרבעט אין איר אייגענעם שאַפֿ... היינט וואוינט זי אַף ראַקאַוועי פֿאַרקוועי אין 4 צימערן פֿון אייגענעם הויז. היינט מאַכט דאָס דירה געלט אויס 45

ררי ררות

דאלער און עס איז אַ ביסל באקוועמער ווי אַמאַל, ווען מ'האַט געוואוינט אַף פיטקין עוועניו פאַר 12 דאלער אַ חודש און די קינדער זיינען נאָך דאָן געווען קליין...

זי איז געבליבן די היימישע באַלעבאַטישע הויז־פרוי, וואָס אַלץ דאַרף זי פאַרבויגן און פאַרגלעטן. דער צענטער פון דער וועלט איז ביי איר די קינדער, דאָס רייניקן די וואוינונג, קאַכן און זען אַז אַלץ זאָל זיין אין אַרדנונג. אירע צימערן בלאַנקען און עס פילט זיך דאָ אַן אַנגענעמע, גאַסט־פריינטלעכע וואַרימ־קייט. איר מלוכה פירט זי מיט 25 דאלער אַ וואָך, ד. ה. פאַר זיך, מיטן מאָן און 2 קינדער (צוויי זיינען פאַרהייראַט). דערביי איז נויטיק אונטערצושטרייכן, אַז זי האַלט כשרות און בענטשט ליכט.

— מען קאָן אַבער ניט זאָגן, אַז זי האַט זיך ניט אנטוויקלט אין לויף פון יאָרן: זי געהערט צו אַ ליידיס אַקזילערי, זי גייט רעגולער צו די וואָלן, און וואָס שייך אירע אַמעריקאַנער קינדער, האַט זי זיי שנעלער באַגריפן ווי איר מאַן. „אַ מאַמע איז פאַרט אַ מאַמע“. זי האַט אינסטינקטיוו דערפילט דעם נייעם שטראַם פון אַמעריקע. זי רעדט אַבער ניט וועגן דעם. ס'פעלן איר אויס ווערטער און מוט. זי לאָזט דעם מאַן דערציילן און אַליין שמיכלט זי צו. ווי איינער זאָגט — „אמת, אמת, איך בין אַן עדות דאָרויף“. איר מאַן איז דער באַרעדעוודיקער. אַמאַל דאַכט זיך, אַז דאָס האַט ער זיך אַנטוויקלט אַף איר חשבון. מיט עטלאַכע און דרייסיק יאָר צוריק האַט זי אים פרייוויליק געגעבן די אויטאָ־ריטעט. זייט דאָן קוקט זי ארויף צו אים און לעבט אין זיין זכות. ער האַט זי אַבער ניט געמאַכט פאַר זיין פוס־בענקעלע. ער טיילט זיך מיט איר וועגן אַלץ. דאָס דערקאַנט מען לויטן אופן ווי זי רעאַגירט אַף זאַכן און לויט דעם ווי זי צוימט אים מיט אירס אַ בליק בשעת ער פאַררעדט זיך.

נעטן, זייער עלטסטער זון, איז איצט אַלט 36 יאָר. ווען ער האַט זיך אַנגעהויבן צו דערציען אין אַמעריקע, איז זיין פאַטער נאָך געווען אַ גרינער. זיין פאַטער (לויט נעטיט'ס אַנצוהערענישן) האַט צו יענער צייט ניט געקאַנט און ניט געוואָלט באַגרייפן דאָס

דריי דורות

לעבן פון א היגן באַי, וועלכער האָט ליב צו שפּילן באַל, א. א. אז. וו. נעײַטן געדענקט אַ פּאַל ווען זײַן שוועסטער האָט צעבראַכן אַ וואָזע. בײַם פּאַטער איז געווען זעלבסטפּאַרשטענדלעך, אַז דאָס איז נעײַטנס אַרבעט, וואָרים ווער דען האָט עס געקענט טאָן, אַז נײַט דער באַל-שפּילער ? מען האָט אײַם דאַן אויפגעוועקט פּון שלאָף און אײַם געשלאָגן. נעײַטן קאַן דאָס נײַט פּאַרגעסן.

נעײַטן, פּונקט ווי זײַן פּאַטער, איז געוואקסן פּאַר'עקשנ'ט. דער פּאַטער האָט מיט זײַן עקשנות דורכגעבראַכן. נעײַטן, פּאַר-קערט, האָט ס'זײַניקע נײַט דערגרייכט, איז ער אויסגעוואקסן אַ פּאַרשטומטער, אַ מענטש מיט שטימונגען.

נעײַטן לײַגט קײנמאַל נײַט קײן האַנט אָף זײַן אײַגענעם זון. ער גײט זײַן קײנד אַ רעליגיעזע דערציאונג, כאַטש אַלײן האָט ער נײַט געוואַלט גײן אין חדר. נעײַטן אַרבעט אַלס מײלך-דרייווער. בײַטאַג שלאָפט ער און בײנאַכט אַרבעט ער. ס'איז אַ שווער שטיקל ברויט, אָבער ער איז צופּרידן...

נעײַטן געהערט צו דער יונגאַן און צום פּאַמיליע קרײז, אָבער ער האָט נײַט קײן צײט צו זײַן אַקטיוו אין ערגעץ. ער פּירט אַן אַרבעטער לעבן. דאָס גליק פּונעם פּאַרפּאַלק דריקט זיך אויס אין דעם וואָס זײ האָבן אַ געראַטענעם זון, וועלכן זײ גרײטן צו בר מצוה.

וועגן אײזדאָרס צווייטן זון, דזשעק, רעדט מען אין דער משפּחה, ווי וועגן אַן אויסדערוויילטן. ער איז אַ פּאַרמאַציסט און איז אַלט 23 יאָר. ער איז אַ מיטלואוקסיקער, אַ שטאַרק-געבויטער. ער מאַכט דעם אײנדרוק פּון אַ צוריקגעהאַלטענעם, אײנטעליגענטן יונגמאַן.

דזשעק האָט אַנגעהויבן צו אַרבעטן, ווען ער איז אַלט געווען 16 יאָר. ער האָט געאַרבעט, נײַט ווייל עס האָט אײַם געצוואונגען די נײַט, נאָר ווייל ער האָט געוואַלט ווערן אומאַפּהענגיק. ער האָט אַנגעהויבן אַלס שײפּינג קלײרק. שפּעטער האָט ער גע-אַרבעט בײ האַרטער גומי.

דזשעק איז אַ הײגעבוירענער. ער האָט דאָ געענדיקט פּאַבליק סקול, הײ סקול און ברוקלין קאַלעדזש. ווען ער איז

געגאנגען אין קאלעדזש, האָט ער שבתים געאַרבעט. זומער פלעגט ער אויך אַרבעטן אין די קעטסקיל בערג אַלס קעלנער. צווישן דער צייט האָט ער זיך אויסגעלערנט אַ ביסל אידיש שרייבן און לייענען. ער לייענט אָבער בכלל ווייניק. „ס'איז ניטאָ קיין צייט דערפאַר, אַז מען אַרבעט 12 שעה אַ טאָג“.

קיין פלענער פאַר דער צוקונפט האָט דזשעק ניט. ער אַר-בעט און פאַרדינט. זיין באַלעבאָס איז אַ איד. עס קומען צווישן זיי ניט פאַר קיין צוויסטיגקייטן. יענער אַרבעט אויך.

ער האָט זיך ניט אָנגעשלאָגן אָף אַנטיסעמיטיזם אין לאַנד, כאָטש אַ סך פון זיינע לערער און מיטשילער זיינען געווען קריסטן. וואָס ער הערט יא, אינם סטאָר, איז אַז די קריסטן זאָגן אָפּט-מאַל: „דזשעק, דו ביזט אַלרייט, נאָר ניט די אַנדערע אידן“.

אין זעלבן געשעפט קומען אריין אַ סך איטאַליענער. אַ צאָל זיינען אויסגעשפּראַכענע פּאַשיסטן.

דזשעק פאַרברענגט ניט געזעלשאפטלעך מיט זיינע פאַרמאָ-ציסטן. ער האָט זיך זיינע חברים, וואָס לייענען פונקט אַזוי וועניק ווי ער. ער איז אין ערגעץ ניט אַקטיוו. ווען עס זאָל אויסקומען צו שטיצן, וואָלט ער געשטיצט די אידישע נאַציאָנאַלע אינסטיטוציעס, פונקט ווי די אַמעריקאַנער אַרגאַניזאַציעס. ער געהערט צום פאַמיליע-קרייז, אָבער ער קומט זעלטן צו אַ מיטינג. זיין געזעלשאפטלעך פאַרבריינגען באשטייט פון גיין אין אַ מואווי, צו אַ טאַנץ און אַמאָל אויך אין אַ אידיש טעאַטער, אויב ס'קומט אויס.

דזשעק איז אַ טונקעלער, ווי זיין פאַטער. זיין פנים איז רונדער און איידעלער. צו אַטלעטיקס האָט ער ניט קיין ספּע-ציעלע נייגונג, ווי למשל, זיין אינגערער ברודער העראָלד. ווי ס'קוקט אויס, האָט די משפּחה, מיט איר אַפּשיי פאַר אים, ארויפ-געלייגט אָף אים אַ מין געזעצטקייט. מע דערוואַרט שטענדיק צו הערן פון אים אַ וואָגיק וואַרט. ער אַליין האַלט זיך איינפאַך. העראָלד איז דער אינגסטער, דער מיזיניק אין הויז. אַז ער זיצט אויף דער קאַנאַפּע און האַצקעט זיך, קאָן מען אים זיך לייכט פאַרשטעלן מיט דעם באַל אין האַנט. ער איז פון דער

ר"י דורות

זעלבער דורכשניטלעכער הויך וואָס די פּאַמיליע. דערפאַר אַבער איז אַף זיין פנים און פלייצעס אויסגעגאַסן אַ ריזיקע געזונטקייט. ער איז קערפּער אין יעדן ריר.

העראַלד איז אַ שיפּינג קלוירק, זינט ער איז אַלט געוואָרן 12 יאָר. איצט אַרבעט ער אין אַ שאַפּ פון פרויען־אונטערוועש. ס'זיינען דאָרטן אָנגעשטעלט ארום 100 מיידלעך און איין מאַן. העראַלד איז אַלט 21 יאָר, און פאַרדינט 16 דאָלער אַ וואָך. אַבער אין דער היים האַלט מען אים פאַר דאָס קינד. במילא וויצלט מען זיך איבער אים. העראַלדן אַרט עס ניט.

זיין "פּעי" ברענגט העראַלד אַהיים. דערפאַר גיט אים די מאַמע צו עסן, קליידן, און מע שפּאַרט אַ טאַלער פאַר אים. אַ "באַל" האָט ער, אין אַ מואווי גייט ער און ער איז צופרידן. וואָס שייך אידישקייט, ווייס העראַלד, אַז "היברו" איז אַ שפּראַך, סכּין — אַ מעסער, און לחם — ברויט. דאָס איז אַלץ וואָס ער געדענקט פון חדר. צו בר מצוה האָט ער אָפּגעזאַגט די ברכות, און פאַרטיק.

העראַלד איז ניט קיין יוניאָן מאַן. ער טראַכט ניט וועגן ארויפאַרבעטן זיך. ער וויל בעסער ווערן אַ טשעמפּיאָן בעסקעט־באָל שפּילער.

העראַלד לייענט די "דעילי ניוס". ער איז פון דעם טיפּ אַמעריקאַנער יוגנט, וואָס לייענען מער די "פּיקטשעס" ווי די נייעס, מער די "פּאַניס" ווי עפּעס אַנדערש.

אַנאָ איז די טאַכטער אין שטוב. זי זיצט אין אַ ווינקל און פילט זיך אַביסל פאַרלוירן אין אַ פרעמדנס קעגנוואַרט. זי האָט אַ "באָי פּריענד". ער איז, ווי זי, אַן אַמעריקאַנער געבוי־רענער. ער אַרבעט ביי "פאַר". זיצט זי אין אַ ווינקל און הערט זיך איין וואָס יעדער זאָגט.

אַנאָ איז ארום 5 פוס, 4 אינטשעס הויך. זי איז אַ שלאַנקע. אַ פנים האָט זי אַן אַוואַלס. מיט דינע, דעליקאַטע שטריכן. זי האָט אַ שיינעם קאַפּ טונקעלע האָר און גייט געשוירן. אַלץ צוואַ־מען גיט איר אַ נעט־עלעגאַנטן אויסזען.

אַנאָ אַרבעט אין אַן עקספּאַרט אַפּיס. נאָך דער אַרבעט

דריי וורות

העלפט זי דער מאמען אין שטוב. אין אָפּיס אַרבעט זי אַלס בוכ-האַלטערקע. שריפטלעך שטייט זי אין קאַנטאַקט מיט צענד-ליקער פירמעס פון גאַנץ אַמעריקע און דאָך איז זי געבליבן אַ היימיש, כמעט אַ ביאליסטאַקער מיידל. אירע באַלעבאַטיים זיינען אידן, דאָסזעלבע אירע פריינדינעס. די מיידלעך קאָן זי נאָך פון דער צייט וואָס זי איז געגאַנגען אין פאַבליק סקול און אין היי-סקול. זי שליסט ניט שנעל קיין פריינטשאפט.

דעם טאָן אין שטוב גיבן די מענער. די מאַמע און טאַכ-טער האָבן זיך לויט דער אַלטער טראַדיציע צוגעוואוינט צו טאָן זייער אַרבעט אין דער שטיל.

אַנאָ איז אַ היימיש מיידל, וואָס פונקט אַזוי ווי איר עלטערע פאָרהיראַטע שוועסטער שוירלי, און פונקט ווי די מאַמע, וועט זי אויך האַלטן אַ כשר הויז און בענטשן ליכט פון צייט צו צייט. אַמעריקאַנישקייט און אידישקייט זיינען ביי איר צענויפגעמישט. זי זעט זיי ביידע צוזאַמען. זי ווייס אויך אַז די „פאַרעיינערס“, פונקט ווי איר טאַטע, האָבן געהאַלפן בויען אַמעריקע. ס'איז דעריבער ביי איר איינגעוואַרצלט אַ מין דרך ארץ צו די אויס-לענדער וואָס זיינען אַהער געקומען און מיט די אייגענע צען פינגער געבויט זייערע לעבנס דאָ.

אין הויז ביי איזידאָרן רעדט מען אָפט וועגן זיין טאַכטער שוירלי. אַ סימן, מ'איז צופרידן פון איר הייראַט.

איזידאָר גיט אַנצוהערן, אַז זיין איידים, מאָריס, האַנדלט מיט זייד.

— אַ זיידענער יונגערמאַן ?

— יאָ, די ארומיקע זיינען צופרידן פון דער טרעפלעכקייט. שוירלי איז 33 יאָר אַלט, איר מאָן 35. זיי האָבן זיך ביידע געטראָפן מיט 11 יאָר צוריק ביי אַ באַנקעט פון די „נייט אָו פיטיאָס“. דער טאַטע האָט זי דאָן מיטגענומען. דאָס פאַרל איז זיך געפעלן פון ערשטן אַנבליק.

שוירלי איז ענלעך אפן טאַטן, נאָר איר געזיכט איז העלער, וויכער און אַ ביסל זומער-געשפרענקלט. זי האָט קליינע, ברוינע, בלענדניקע אויגן און אַ קורצע אַדלער-נאַז, וואָס איז לייכט

דריי דורות

אויסגעבויגן. דאָס גיט איר אַ טיפיש־אידישן אויסזען. זי איז, וואָס מע רופט, אַ שיינע אידישע פרוי. עלף יאָר ווי זי איז פאַרהייראַט. זי האָט צוויי קינדער: הערבערט — 7 יאָר אַלט און עטלע — 3 יאָר. דער יאָך פון קינדער דערציען, ציט זי אַביסל ארונטער. אירע פליצעס האָבן זיך אַ ביסל אויסגעבויגן. זי פילט עס אָבער ניט. ס'דאַכט זיך איר, אַז פאַר דעם איז זי געבוירן.

שוירלי איז אַלס מיידל געווען אַ בוכהאַלטערקע. זי האָט גאַנץ גוט פאַרדינט און ליב געהאַט אַרומצושטיפן מיט אירע פריינדיגעס. איצט איז זי אַ מאַמע מיט אַ מאַן, מיט עטלעכע שכנים, צוויי קינדער, און אַרום דעם דרייט זיך דאָס לעבן.

שוירלי וואוינט אין 4 צימערן, וואָס קאָסטן 47 דאָלער אַ חודש. מיט וועניקער צימערן וואָלט שווער געווען אויסצוקומען. נו, איז טאַקע דאָ וואָס צו רייניקן. צימערן, קינדער, אַ מאַן אַפצואוואַרטן, ס'איז שווער. אָבער איר מאַן מאַרס העלפט איר. אַכט אין אַוונט קומט ער פון דער אַרבעט, גיט זי אים צו עסן, נאָכדעם לייגט ער די קינדער שלאָפן. זי צעוואַשט דערווייל דאָס געפעס. אין דער צווישן־צייט באַוויזט נאָך מאַרס אריינ־צוקוקן אין דער „פּאַסט“. לאַנג אַזוי ליענען קאָן מען ניט, וואָרים מ'איז מיד. דרעמלט ער איין אָפן ביינקל.

מאַרס איז געבוירן אין רוסלאַנד. נאָך צוויי יאָר זיין אין לאַנד האָט ער זיך באַקאַנט מיט דער אַמעריקאַנער שוירלין און נאָך 4 יאָר זיין אין לאַנד האָט ער מיט איר חתונה געהאַט. געטריבן פון היימישער נויט איז ער צופרידן געווען אריינצופאַלן אין אַ היימישער משפּחה. ער האָט דעריבער ניט קיין צייט געהאַט פאַר קיין אַנדער געזעלשאַפטלעך לעבן אין אַמעריקע.

אין די 16 יאָר וואָס ער איז דאָ אין אַמעריקע, האָט ער שוין געאַרבעט פאַר יענעם, געהאַט אַן אייגן געשעפט און איצט איז ער צוריק אַ סעילסמאַן ביי זייד.

מאַרס פאַרדינט אַרום 40 דאָלער אַ וואַך. „דאָס, מיט אַ פּאליסי, אַ דאָקטאָר און נאָך עפעס — קיין געלט קאָן מען ניט שפּאַרן.“

דורך שוירלין געהערט מאַריס צום פאַמיליע קרייז. ער איז זייער צופרידן דערפון און דענקט אַז קיין בעסערע און וואַרימערע אַרגאַניזאַציע איז גאַר נישט אין אַמעריקע. מאַריס רעדט גוט ענגליש. דאָס האָט ער זיך אויסגעלערנט אין די ביזנעס און אַף די אַוונט־קורסן. ער רעדט אַפילו אַז אַן אויסלענדישן אַקצענט און פאַרמאָגט אַ היפּשן וואַקאַבולאַר. מאַריס זיצט אַנעם רעקל ביי זיך אין דער היים און דערציילט ווי אַזוי ער האָט אַלס אינגל געשריבן לידער, פירנדיק זעקלעך תבואה איבער די רוסישע באַנען, ווי אַזוי ער האָט געאַרבעט אין אַ וועשעריי אין פאַריז; ווי ער כאַפט זיך איינמאַל אין יאָר אריין אין אַ טעאַטער, און ווי אַ אידישע צייטונג לייענט ער נאָר ווען ער גייט ארויף צום שווער, וועלכער וואוינט אינגאַנצן עטלעכע בלאַק אַוועק.

איזידאַר, דאָס אַמאָליקע איציקל פון ביאליסטאָק און דער היינטיקער טאַטע פון אַ צעצווייגטער משפּחה, מאַכט דעם איינדרוק פון אַ מענטשן, וואָס שטייט פעסט אַף דער ערד. אַזאַ קאַז מען זיך לייכט פאַרשטעלן אין די אַרבעטס־קליידער. אַזאַ מענטש רעש'ט נישט, ווען ער שטייט מיטן דלאָט און האַמער אין האַנט, וואַרים ער איז פאַר דעם געבוירן. פונקט אַזוי טומלט זיך נישט אַזאַ מענטש ווען ער איז אין ביזנעס און גייט אַנגעטאַן אין די שבת'דיקע קליידער. איבעראַל וואו אַזאַ מענטש זאָל נישט קומען, וועט ער שטרעבן אויפצובויען זיין הויז און ארומצוצווימען אַ פאַרקאַנדל ארום אייגן פאַרפלאַנצטן גאַרטן.

אַ פאַמיליע ווי איזידאַרס איז מער אַ מיטוואַכדיקע ווי אַ שבתדיקע. יעדער טאַג איז אַ לעבלעך־וואַרימער. דערפאַר צע־ברענט זיך דאָ זעלטן דאָס געמיט צו אַ גרויסן יום טוב. אויבנ־אויפיק איז אַזאַ פאַמיליע גאַרניט מחדש אין דער וועלט, אָבער אין תוך זיינען דאָך אירע טעג אַנגעפילט מיט שווערער פּראַ־דוקטיווער האַרעוואַניע. אין תוך האָט איזידאַר אַנגעהויבן צו אַרבעטן צו 10 יאָר, 4 יאָר האָט ער געדינט אין מיליטער, ער האָט זיך פאַרליבט אַלס קינד און זיין עקשנות דורכגעפירט ווי

א העלד, ער האָט דאָ געבויט הייזער, געעפנט גאַראַזשעס, פאַר-
קויפט, פאַרדינט געלט, פאַרלוירן, אַרבעט שוין ווידער, איז אַקטיוו
אין אַרגאַניזאַציעס, — וואָס נאָך קאָן אַ מענטש זיין ?
איזידאַר און זיין פרוי האָבן אין משך פון 35 יאָר זיך גע-
בויגן אונטערן איינפלוס פון דער נייער וועלט, אַמעריקע, און
לסוף זיינען זיי געבליבן כאַראַקטעריסטיש פאַר זייער דור.

איינער פון יונגן דור

(דריטער דור)

איך האָב נייטענען אין זיין פּאַליצייסקן אונפאַרם קיינ-
מאַל נישט געזען. איך ווייס : אַ „קאַפּ“, ווען ער נעמט אַראָפּ
זיין האַרטן דאַשעק, ווען ער טוט אויס דעם שווערן ראַק און
שפּילעט אַפּ דעם רימען מיטן רעוואָלווער, ווערט זיין גאַנצע
דערשיינונג עפעס פאַרמענטשלעכטער ; עס פּאַלט פון אים אַפּ די
האַרטקייט, די שטייפע אַפיציעלקייט, וואָס גייט האַנט אין האַנט מיט
אַ מונדיר און — עס באַווייזט זיך דער מענטש, מיט אַ פנים וואָס
שמיכלט, מיט אויגן, וואָס האָבן אַפט אַסך וואַרעמקייט, מיט אַ
קאַפּ האַר, וואָס איז יוגנטלעך און אַנגענעם פאַרן אויג.

נייטענען האָב איך אין מונדיר נישט געזען. איך שטעל מיר
אַבער פאַר : נייטען, דער אידישער פּאַליסמאַן, דער מיטגליד פונעם
פּאַמיליע-קרייז, מאַרשירט אַרום אויף זיין „ביט“ איבער די בראַנז-
ווילער גאַסן, אפשר נודיעט ער זיך און אפשר נודיעט ער זיך
נישט — סייזוי, ער שפּילט זיך מיט זיין „קלאַב“ — ווי עס טוען
דאָס געוויינטלעך פּאַליסלייט, ווען זיי לאַנגוויילן זיך בעת זייער
שעהן-לאַנגן אַרומשפּאַנען איבער די טראַטוואַרן, — איז שפּילט
זיך נייטען אַזוי מיט זיין „קלאַב“, קוקט מעכאַניש אין די וויטרינעס
און פּייפט אפשר שטילערהייט אונטער אַ ניגונדל.

נאָר פּלוצים, אַזוי שטעל איך מיר פאַר, שטעלט זיך נייטען אַפּ
לעבן אַ וויטרינע, אויף דער ברייטער שויב שטייט אַנגעשריבן, מיט
אידישע בוכשטאַבן : „בוך געשעפט“, און ער קוקט, נייטען, ער

דריי דורות

לייענט די איבערשריפטן אויף ביכער און זשורנאלן, ער פאררוקט דעם דאָשעק אַביסל אַרויף־צו איבערן ברייטן שטערן און זיינע גרויסע, לעבעדיקע, גרויע אויגן שמייכלען עפעס אַזוי מאַדנע־וואַרעם. דערנאָך רוקט ער אַרונטער איבער דיזעלבע שמייכ־לענדיקע, העלע אויגן דאָס טונקעלע, פאַליציסיקע היטל, כאַפט אַ קוק אויף ביידע זייטן טראַטואַר און גלייכגילטיק דרייענדיק דעם „קלאַב“ צווישן זיינע פינגער, פאַרשווינדט ער, מיט לאַנגזאַמע טריט, הינטער דער טיר פונעם אידישן בוך־געשעפט. דאָרטן, אין דעם שמאַלן, האַלב־טונקעלן בוך־געשעפט, קומט פאַר די איבעראַשונג, דאָס גרויסע וואונדער . . . דאָרטן, אַזוי שטעל איך מיר פאַר, שטיי איך צווישן אַ גרופע אידישע לייענער און שרייבער און מיר רעדן אַרום די פראַבלעמען פונעם אידישן בוך, פון דער אידישער ליטעראַטור. פלוצים דערזען מיר ווי ס'שטייט לעבן אונדז אַ פאַליסמאַן און רוקט אַריין אַ נייגעריקן קאַפּ אין אונדזער ענגן קרייז. מיר, אַזוי שטעל איך מיר פאַר, — ווערט ביים אַנבליק פונעם „קאַפּ“ אַביסל קיל אונטערן לעפעלע... כ'ווייס אַליין נישט פאַרוואָס! מונדירן, ווייזט אויס, האַב איך נאָך פיינט פון פאַר־צייטן, נאָך פון „יוראַפּ“, וואו הינטער יעדן מונדיר איז געלעגן באַהאַלטן אַ שטיק רציחה — נאָר זיי, די באַנזווילער, און דער אייגנטימער פונעם בוך־געשעפט, טוען זיך אַ כאַפּ אַרום מיטן „קאַפּ“, ווי מיט אַן אַלטן גוטן ברודער, און איידער ווער־וואָס־ווען, גייט שוין אַוועק אַ שמועס מיט אַט־דעם אונפאַרמירטן פאַר־שוין וועגן אידיש, וועגן אידישע ביכער, אידישע פראַבלעמען, אי־דישע אַוטאָרן — און ער, דער „קאַפּ“ אַליין, לייגט אַוועק אַ אידיש, כאַטש נעם, — כאַטש נעם גיי צו צו אים, דערלאַנג אים דעם אמתן שאַלעם אַלייכעמדיקן שלום־עליכם און פרעג: „פון וואָנען קומט אַ איד?“

דעמאָלט — שטעל איך מיר פאַר — דערזען איך ערשט, אַז ער איז גאַרנישט אַזא געפערלעכער „קאַפּ“ אַט־דער אונפאַרמיר־טער פאַליסמאַן, נאָר פאַרקערט — ער האַט אַט־די גראַע אויגן, דעם הויכן, קלוגן שטערן, דאָס רונדע, שטאַרקע פנים, וואָס מען קען כמעט אַנרופן „שיין“, און אַז אַרום און אַרום איז ער . . . יא.

דריי דורות

אבער דאָס אַלץ שטעל איך מיר בלויז פאַר, און אַזוי וואָלט עס טאַקע זייער גרינג געקענט פאַסירן און האָט טאַקע מסתמה פאַסירט — מיט אַנדערע.

איך אַליין האָב זיך מיט נייטענען באַקענט אויף אַביסל אַ פּראָזאָאָאישערן אופן, טאַקע ביי נייטענען אין הויז, אין זיין איי-גענער, געשמאַק-איינגעאַרדנטער וואוינונג. אַנגעטאַן איז ער אין יענעם אינדערפרי — אַ טאַג נאָך די ניו-יאָרקער וואָלן, — געווען נישט אין קיין פּאָליצייסקן מונדיר, נאָר אין אַן איינפאַכן, ברוי-נעם שלאַפּראַק. ער האָט אין יענעם מאַמענט נישט אויסגעקוקט אויף קיין איין האָר סטראַשנע, און ווען איך זאָל נישט געווען וויסן, אַז כ'האַב דאָ פאַר זיך אַ אידישן פּאָליסמאַן, וואָלט איך אים אויף מיין לעבן נישט געווען אַנגענומען פאַר אַ "קאַפּ".

נייטען האָט זיך אַנטשולדיקט: ער איז נאָך פאַרשלאָפּן און נישט אַנגעטאַן. זאָל איך פּונדעסטוועגן אַריינקומען און צו-וואַרטן אַ מינוט, ביז ער'ט זיך אַרומוואַשן.

ער מעסט מיך אַפּ מיט זיינע גרויסע, גראַע אויגן און שמייכלט ביז גאָר פּריינטלעך:

— יאַ, צוואַנציק שעה האָט ער געהיט די ברוקלינער וואָל-צענטערן, און דאָס איז אַפילו פאַר אַ פּאָליסמאַן אויך אַ שטיקל אַנשטרענג!

מיר לאַכן ביידע און איך נעם בעת מעשה אַרום נייטענס פיגור מיט די אויגן: פעסטע פלייצעס, אַ פעסטן, רונדן האַלדז; מיטלואַקסיק, געדיכטע ברעמען, וואָס שטייען אין קאַנטראַסט צו דער שיטערקייט פון די צעשויערטע האָר אויף זיין קאַפּ. דער ערשטער איינדרוק איז באַלד: אַ שטאַרקער מענטש! אַ שיינער מענטש!

אַביסל שפּעטער זיצט מען שוין אין קיך ביים געדעקטן טישל. נייטענס יונגע פרוי איז אין גאַס מיטן קינד. נייטען גרייט אַליין צו קאַווע און שטעלט צום טיש הערינג מיט ציבעלע, ברויט מיט פוטער. בעת ער פאַרעט זיך אַרום דעם אויוון רעדט ער — קודם אויף ענגליש, דערנאָך אויף אידיש:

„די טענטימענטן פון דער נישט-אידישער באַפעלקערונג, אין

דריי דורות

געוויסע ברקלינער געגנטן, האָבן זיך היפּשלעך געביטן אין די לעצטע יאָרן... ס'פּאַרדריסט אים! ער געדענקט ווען יענע געגנטן זיינען נאָך געווען...

ער דערלאַנגט די קאָווע, זעצט זיך אַוועק ביים טיש :

— פּונדעסטוועגן, — זאָגט ער, — איז נישט אַזוי געפּער-

לעך, מ'עט עס אַריבערטראַגן...

זיין אידיש איז זאַפּטיק, אָפּגעהיט, ווי ביי אַ מענטשן, וואָס קען

אַ שפּראַך גרינטלעך און ווייס ווי אַזוי זי צו שעצן.

איך האָב געוואַלט רעדן מיט אים וועגן זיין קינדהייט, זיינע

איבערלעבונגען, זיין וואוילקענעוודיקייט אין אידיש; אַ זאך וועלכע

איך האָב שוין פּריער געוואוסט, נאָך פּון אַ געשפּרעך מיט זיין

מוטער.

מיר גייען אַריין אין פּאַרלאָר. נייטען זעצט זיך אַוועק אויף

דער סאַפּע, איך כאַפּ אַ קוק אויף די ביכער אין די ביכער-שראַנ-

קען: אַסך ביכער, גוטע ביכער! מיין אויג וואַנדערט איבער

די ביכער-פּאַליצעס, עס קלעטערט איבער דאָרווינען און ספּענ-

סערן, איבער קאַרל מאַרקסן און טאַלערן, טאַמאַס מאַנען, דרייזערן

און שטעלט זיך פּלוצים אָפּ ביי יאַסל קאַטלערן! און אַט, אַביסל

ווייטער, — שלום-עליכם, נאָדיר, אַש, ראַזענפּעלד!

איך ווענד זיך צו נייטענען:

— אַט די אַלע אידישע ביכער, איר לייענט זיי טאַקע? ...

אודאי לייענט ער זיי. נישט צו אַפּט, ס'פּעלט צייט. ער

האַט אַבער שטאַרק ליב לייענען קאַטלערס „מונטעראַנג“. קאַטלער

איז אים נאָענט, פּאַרשטענדלעך: געענטער נאָך ווי נאָדיר, וועל-

כער איז פּאַר אים שוין אַביסל צו שווער; און מער ווי שלום-

עליכמען, וועלכער איז פּאַר אים, אַפּט מאַל צו ווייט. זיין

טיפּאָז איז אים אַפּט פּרעמד. „פּאַרגעסט ניט, אַז איך בין

געבאָרן געוואָרן אין ניו-יאָרק!“

דאָס קלינגט ביי נייטענען כמעט ווי אַ אַנטשולדיקונג. איך

זע, אַז נייטען רייסט זיך רעדן וועגן ליטעראַטור, די טעמע איז

אים נאָענט און ער האַלט זיך אין איין אומקערן צו איר. איך

דריי דורות

האָב אָבער געוואָלט הערן עפעס וועגן זיין קינדהייט, זיין יוגנט א. אָז. וו.

דאָס, וואָס איך האָב אַרויסגענומען פון נייטענס רייד וועגן זיין לעבן — ער איז אינגאָנצן אַלט דרייסיק יאָר — וועל איך דאָ פראוואַן איבערגעבן כמעט מיט זיינע אייגענע ווערטער:

זיין קינדהייט איז געווען אַ נאַרמאַלע. ער איז שטענדיק גע-ווען קרעפטיק און געזונט. ער האָט זיך ליב געהאַט צו שפילן מיט אַנדערע קינדער און ווען ער האָט אָנגעהויבן גיין אין „פּאַבליק סקול“, האָט ער ליב געהאַט זיך צו לערנען. וואָס מער ער האָט זיך געלערנט, וואָס עלטער ער איז געוואָרן, אַלץ מער האָט ער ליב באַקומען ביכער. לייענען איז ביי אים געווען אַ בעסערע פאַר-וויילונג ווי „בייזבאַל“, כאָטש דאָס האָט ער אויך נישט אַוועקגע-מאַכט מיט דער האַנט. עטלעכע יאָר איז ער געגאַנגען אין אַ ברוקלינער תלמוד-תורה. ער האָט זיך אויסגעלערנט לייענען און שרייבן אידיש און דאָווענען. אַלס קינד איז ער געווען זייער רעליגיעז. רעליגיע האָט אָנגערעגט זיין פאַנטאַזיע. ער האָט ליב געהאַט זען ווי די מוטער בענטשט ליכט; ער האָט ליב געהאַט גיין דאָווענען אין שול מיט זיין פאַטער. עס איז געווען ביי אים אַ געוואוינהייט אַפצוהיטן כשרות און נישט עסן אין הוילן קאַפּ. אומגעפער ביז ער איז אַריין אין „האַי-סקול“ האָט ער זיך געהאַלטן און געפירט ווי אַ פרום, אידיש אינגל. אין יענער צייט, נאָך דעם ווי ער איז געוואָרן אַ בר-מצוה, האָט ער גע-נומען זיך באַפרייען פון די רעליגיעזע שטימונגען. ער האָט אָנגע-הויבן לייענען וויסנשאַפטלעכע ביכער, קלאַסישע און מאַדערנע ליטעראַטור. ער האָט אָנגעהויבן פאַרמישן מילכיקע און פליישיקע כלים אין הויז. ער האָט אויפגעהערט דאָווענען. זיינע עלטערן זיינען נישט געווען קיין זייער פרומע, פונדעסטוועגן האָבן זיי געוואָלט פירן אַ אידיש הויז. ס'פלעגט אַמאָל קומען צו קריגע-רייען. ער איז געווען דאָס עלטסטע קינד און זיין פירן זיך האָט געהאַט אַ ווירקונג אויף זיין אינגערן ברודער און דער אינגערער שוועסטער. זיין מאַמע איז אָבער אַ קלוגע — זי האָט נישט גע-וואָלט פאַרטרייבן די קינדער פון זיך, האָט זי אויפגעהערט מאַכן

אן „אישו“ פון דייאָ זאָכן, צוגעמאַכט אַן אויג, אַזוי צו זאָגן, און געלאָזט עס גיין. צו קיין שאַרפע מיספּאַרשטענדענישן איז עס צווישן אים און זיינע עלטערן נישט געקומען. עס פלעגט זיי בלויז אַרן, וואָס ער לייענט דורך די נעכט און מאַכט זיך קאַליע די אויגן. ער האָט זיך אָבער אָפּגעגעבן מיט ספּאַרט אויך.

אין זיין האַי־סקול פּעריאָד האָט ער זיך מיט אידיש נישט פּאַראַינטערעסירט. אפילו אין הויז האָט ער אויך גערעדט מערסטנס ענגליש. ווען ער האָט פּאַרענדיקט האַי־סקול, האָט זיך אָנגעפּאַנגען די פּראַבלעם פּון קאַלעדזש. די עלטערן האָבן געוואָלט, אָז ער זאל שטודירן. ער אַליין האָט עס געוואָלט נאָך מער. זיי זיינען אָבער נישט געווען קיין רייכע מענטשן. דער פּאַטער זיינער האָט אין די גאַראַנצש־געשעפטן נישט געמאַכט קיין צו גרויסע גליקן. האָט ער, נייטען, באַשלאָסן צו ווערן אַ „בריקלייער“ און גיין אין קאַלעדזש אין די אַוונטן. אַזוי האָט ער טאַקע געטאָן: גע־אַרבעט בייטאָג און שטודירט ביינאַכט. ס'איז געווען שווער. ס'איז אָבער געווען ווערט. אין קאַלעדזש האָבן זיך פאַר אים געעפנט נייע האַריוואָנטן, נייע אויסבליקן אויפן לעבן. ער האָט זיך באַפּריינדעט מיט אַסך סטודענטן, וואָס האָבן, ווי ער אַליין, ליב געהאַט צו דיסקוסירן, צו לייענען, צו גריבלען זיך אין גע־זעלשאַפטלעכע פּראַבלעמען. ס'איז איינמאָל געקומען צו אַ צו־זאַמענשטויס צווישן אים און זיין פּאַטער צוליב דעם. דעמאָלט האָט דער פּאַטער געכאַפט אַ פּאַק זשורנאַלן און ביכער און אַראָפּ מיט זיי אין קעלער כדי זיי אַריינצואוואַרפן אין „פוירניס“ — אין אויוון. נייטענען האָט זיך איינגעגעבן אַרויסצושלעפּן עטלעכע ביכער פונעם פייער. ביז היינט געדענקט ער נאָך: ער האָט גע־ראַטעוועט וואָלט וויטמאַנען — מיט פּאַרסמאַליעטע טאָולען.

ער האָט פּאַרענדיקט זיין שטודיום נישט אין סיטי קאַלעדזש, נאָר אין קופּער יוניאָן. דאָס איז געווען אינעם יאָר 1930, אין ברען פון עקאָנאָמישן קריזיס. ער איז אַרויס פון קופּער יוניאָן אַ גראַדואירטער אַרכיטעקט. מען האָט אָבער דעמאָלט קיין הייער נישט געבויט. קיין שטעלע האָט ער אין זיין פּראַפעסיע נישט געקענט באַקומען. זיין פּאַטער האָט געהאַט פּריינט צווישן פּאָליציי־

אנגעשטעלטע, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, דער פּאַטער : זאָל ער ווערן אַ פּאַליסמאַן, נייטען ! אַז מען אַרבעט פּאַר דער רעגירונג האָט מען אַ געזיכערטע עקזיסטענץ. ער, נייטען, האָט נישט גע- וואָלט. ער האָט אָבער ניט געהאַט קיין אַנדער ברירה און נאָכ- געגעבן. אַזוי איז ער, צוליב דעם קריזיס, געוואָרן אַ "קאַפּ". אין אַנפּאַנג האָט ער פּיינט געהאַט זיינע פּליכטן אַלס פּאַ- ליסמאַן. איצט איז ער שוין אַכט יאָר אינ'ם פּאַליציי-דעפּאַרט- מענט. איצט וואָלט ער זיין שטעלע שוין נישט אויפגעגעבן. פּאַר אַ מענטשן מיט אַפּענע אויגן איז די אַרבעט פון אַ פּאַליסמאַן אויך אַ שולע. —

ווי אַזוי ער איז ווידער געקומען צו אידיש און צו אידישער ליטעראַטור ? אַ צופּאַל. ער האָט עס טאַקע צו פּאַרדאַנקען דעם פּאַקט, וואָס ער איז אַ "קאַפּ".

וואַנדערנדיק איבער די בראַנזווילער גאַסן, נישט ווייט פון דאָרט, וואו ער איז אַלס קינד געגאַנגען אין תּלמוד-תּורה, האָט ער זיך אַנגעשטויסן אָן אַ אידישן בוך-געשעפט. ער האָט אַנגע- הויבן אריינקומען אַהין אין זיין פּרייער צייט, פּריער צוליב פּאַר- ברענגען אַביסל צווישן אינטעליגענטע אידן, דערנאָך טאַקע צו- ליב די ביכער, וואָס ער האָט דאָרט אַנגעהויבן קויפּן. ער האָט דאָרטן איינמאַל, צופּעליק, אויפגעמאַכט אַ בוך לידער, ראָזענ- פעלדס. די לידער האָבן אים פּאַרכאַפט. ער האָט גענומען לייענען מער און מער. זיין אינטערעס איז געוואַקסן. זיין ליבע צו ליטע- ראַטור איז צוליב זיין פּאַליציי-דזשאַב נישט אַפּגעשוואַכט גע- וואָרן. נאָר דאָ האָט ער אַנטדעקט אַ נייעם קוואַל. אַ וואונדער- לעכע ליטעראַטור. אין אַסך הינזיכטן אַ בעסערע ליטעראַטור, אַ וואַרעמערע, דערהויפּט די פּאַעזיע, ווי ער איז געווען צוגעוואוינט צו לייענען אין ענגליש. ער האָט זיך פּאַרליבט אין אידישע ביכער. האָט ער געלייענט אידיש ווען ער האָט נאָר געהאַט אַ מעגלעכ- קייט. אין פּאַמיליע-קרייז איז אים אויך אויסגעקומען הערן אַ גוטן אידיש און באַטייליקן זיך אין אידישע געשפּרעכן. אַט- אַזוי איז ער געוואָרן אַ הייסער אַנהענגער פון דער קלאַסישער און מאַדערנער אידישער ליטעראַטור. ס'איז אים בלויז אַ שאַד, וואָס

אזוי ווינציק אַמעריקאַנער, אידישע יוגנטלעכע זיינען באַקאַנט מיט דעם, וואָס עס ווערט געשאַפן אין דער אידישער שפּראַך. זיין אייגענער ברודער, צום ביישפּיל, וועלכער איז זייער אַן אינטעלי-גענטער און געבילדעטער יונג, קען לייענען און שרייבן אידיש, איז געגאַנגען אין תּלמוד-תּורה, אַבער מיט אידישער ליטעראַטור פאַראינטערעסירט ער זיך נישט.

געוהיראַט האָט ער ערשט מיט אַ צוויי יאָר צוריק. ער האָט זייער ליב זיין פּרוי. זי איז אַן איידעלע, אַן איינפאַכע. איצט האָט ער שוין אַ אינגעלע פון אַ יאָר. ער לעבט גליקלעך. איצט פאַרדינט ער אַרום 250 אַ מאָנאַט. ס'פעלט אים גאָר-נישט. ער וואַלט בלויז וועלן האָבן מער צייט — פאַראַן אַזוי-פיל ביכער צו לייענען, אַזויפיל וויכטיקע, געזעלשאַפטלעכע אַר-בעט, וואָס אַן אינטעליגענטער, פּראַגרעסיווער מענטש, וואַלט היינטיקע צייטן געדאַרפט טאָן, נו, איז מען אַבער נישט ביי זיך אין די הענט — אַט איצט, למשל: די וואַלן — דאַרף מען זיין גרייט, יעדע מינוט גיין צום דינסט. חוץ דעם איז מען מיד פון אַרומשפּאַנען. פּונדעסטוועגן — מען גייט צו לעקציעס, אי-דישע און ענגלישע; מען לייענט אידיש און ענגליש. ער האָט זייער ליב גוטע מוזיק און גוט טעאַטער. ער האָט געזען פאַר-שטעלונגען ביי שוואַרצן און ביים „אַרטעף“. אַמאָל כאַפט ער זיך אויך אַרונטער אויף סעקאַנד עוועניו און אַפילו אין „ראַיאַל“ שמעקט ער אויך אריין. עס ציט אים צו אידן, צו אידישער ליטעראַטור. און רעדנדיק וועגן אידישער ליטעראַטור, האָט ער אַראַפּגענו-מען קאָטלערס „מונטערגאַנג“ פון אַ פּאָליצע אינעם ביכער-שראַנק און מיר גענומען לייענען דעם „בראַנזווילער קאַטער“. ער לייענט זייער גוט און לאַכט האַרציק.

נייטען איז טעטיק אין פאַמיליע-קרייז און זיין אויפגאַבע איז צו צוציען די יוגנט, ביי וועלכער ער איז שטאַרק באַליבט. אין נייטענען האָב איך דערזען דעם נייעם טיפּ אַמעריקאַנער אידן — אַ פּראָדוקט פון אַ געזונטער סביבה און אַן אַנדייט אויף אַ דור פון וועלכן עס הענגט אַפּ די צוקונפט פון אידישן פּאָלק.

VII

דאס משפחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

(אויפן סמך פון דער אידישער בעלעטריסטיק)

פארווארט

ווי ווייט דער שרייבער פון אַט דער אַרבעט האָט זיך ניט געמיט אויסצוהיטן פון הקדמות און באמערקונגען, איז דאָס אים ניט געלונגען. מע קען ממש מיט קיין ליכט ניט געפינען די ווערטער „אידישע פאָמיליע“ אין די אַנווייזונגען פון די ניו יאָרקער ביבליאָטעקן. די אַמעריקאַנער אידישע בעלעטריסטיק איז קנאַפֿ־וואָס צונויפגעזאַמלט און איז ניט קלאַסיפֿיצירט און איינ־געטיילט פון פאָכלייט. ער צעאַקערט אַ רוי פעלד. ווילט זיך דאָ אַנווייזן אַף אַ פאָקט מיט וועלכן ער האָט זיך גערעכנט ביי דער פאָרשונג.

אין די אַכציקער יאָרן, די אָנהייב יאָרן פון דער אינטענ־סיווער אידישער איינוואַנדערונג קיין אַמעריקע, איז דאָ אַנגעגאַנגען אַ שוידערלעכע עקספּלאָזאַציע, וועלכע האָט נאָכדעם פאָר־אורזאָכט די היסטאָרישע סטרייקן איבערן לאַנד. אידן האָבן דאָ געדאַרפט דורכגיין דעם אַלף־בית פון גרויסשטאַטישקייט, זיך צופאַסן צום נייעם קלימאַט און צו נייע מענטשן, צום אינדוסט־ריאַליזירטן לעבנסשטייגער, זיך אויסלערנען אַ ניי לשון און זיך נעמען צו אַן אַרבעט. צו וועלכער זיי האָבן ניט געהאַט קיין כח און קיין ידיעה. און איידער זיי האָבן נאָך צייט געהאַט זיך אויסצושוכען פון דעם מיטגעבראַכטן שרעק און צו איינאַטעמען אין זיך די נייע לופט און זיך דערפילן פרייער, זיינען זיי אריינגעפאלן אין כּף־הקלע פון אוממענטשלעכע באדינגונגען.

זיינען געקומען די אידישע סאָציאַליסטישע פיאָנערן זיי צו אַמעריקאַניזירן און פּראָלעטאַריזירן און צופאַסן צום נייעם לעבן און געוואָלט זיי אַפּרייסן פון די אַלטע פּירונגען און געוואוינהייטן. איז אָבער דעם אימיגראַנט שווער געווען בייצוקומען דעם אידן אין זיך און באקומען אַ הכשר אויף די כל'ערליי באפרייאונגען

און באנייאונגען אינם פרעמדן, גרויסשטאַטישן לעבן. עס איז אים שווער געווען זיך אָפּצוזאָגן פון זיין „אידיש פנים“ און טראַ- דיציאָנעלן לבוש. „איך בין אריין אין פאַבריק, — דערציילט ל. קאַברנס אַ העלד¹ — איז ווי איך בין נאָר אריין, אַזוי גיך זיינען מיר די אַרבעטער באַפאַלן מיט געשרייען: „וואַהיסקעס (באַרד), זי-ש וואַהיסקעס, זי-ש!“ און עס דערציילט ז. ליבינס אַ העלד²: „ווי איר זעט האָב איך אַ טיפּישן פנים פון אַ באַרדיטשעווער אידן, און ווי איך זאָל זיך ניט אַנטאָן, דערקענט מען ווער איך בין. ניט איינמאַל האָט געטראָפּן, אַז ווען מייך רייזל פלעגט מיט מיר גיין, פלעגט זי זען ווי מע שטעלט מיר פאַלעס, מע מאַכט צו מיר משונה'דיקע ווילדע העוויות. און ניט איינמאַל האָט מען מיר געטראָפּן מיט אַ שטיין“. און עס איז אים שווער געווען צו זיין אָפּגעזונדערט דעם טאָג פון די בני- בית און צו אַרבעטן „מיט שיקסעס אין שאַפּ“. האָט מען זיך איינ- געשאַפּט אויף באַרג אַ גיימאַשין און געאַרבעט אַפּילו אַ ביסל מער שטונדן ווי אין שאַפּ און פאַר אַ קלענערן לוי, נאָר ביי זיך אין אויבערשטיבל, צווישן די אייגענע אינדערהיים.

מע וואָלט אים נאָך אפשר געקענט באווייזן און „אויס- מענטשלעך“, ווען ניט די פרוי און מוטער. פרויען האָט מען דאָ אין די אָנהייב אַכציקער יאָרן, ניט צוגענומען אין קיין פאַב- ריקן. „אין קיין בכבודיקן פלאַץ האָט מען אין יענע יאָרן קיין אַרבעטאַרין ניט צוגענומען“, דערציילט פעליקס מ. וואַרבורג אין זיינע זכרונות. און אַפּילו אין די ניט שטאַרק בכבוד'יקע פלע- צער פלעגט מען אויך גערן ניט צונעמען קיין מיידל, ווייל „מע- נער אַרבעטן מער אריין“ און „ווי אַ מיידל האָט נאָר געקראָגן אַ גוטן אויסזיכט חתונה צו האָבן, איז זי גלייך אַוועק פון שאַפּ“. אַ האָט זיך די אַרימע פרוי אָפּגעלערנט פון איר רייכער פאַרגייערין, פון די זיבעציקער יאָרן, און אריינגענומען צו זיך אין הויז אַ פאַר „גרינע אויף קעסט“. די קעסט-שכירות האָבן אין יענע אָנהייב-אַכציקער יאָרן ניט בלויז ארויסגעהאַלפּן אויף דער הוצאה, נאָר פשוט דערהאַלטן די משפּחה פון אונטערגאַנג. דער פאַטער און די קינדער האָבן מער ניט געוואָלט אָפהונגערן דעם טאָג אין

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

שאַפּ. עס איז ממש אוממעגלעך געוואָרן זיי אָפּצורייסן פון דער היים. איז דאָן אָנגעגאַנגען אַ ביטערער קאַמף אין דער ליטע-ראַטור קעגן טאַטע-מאַמע אין דער אידישער משפּחה און קעגן דער מאַמען דער עיקר. אויך די אידישע בינע האָט צוגעטראָגן איר חלק.

די אידישע מאַמע אין יענער צייט איז נאָך דאָס רוב געווען פונם אידעאָל-אידיילישן טיפּ פון „אַ פרוי מיט דריי קופּן“ (קראָם, קיך און קימפּעט). מע האָט זי חתונה געמאַכט אין די האַלב-קינדערשע יאָרן און זי איז באַלד אָפּהענגיק געוואָרן פון דרייען: פון טאַטע-מאַמעס אויסקומעניש, שווער און שוויגערס קאָפּדרייעניש און איר מאַנס, דעם קלויזניקס, קאַפּריזן. און זי האָט זיך גע-קלעמט און געמאַטערט, ווען די ליבע גוטע קעסט האָבן זיך געענדיקט און דער מאַן האָט זיך ניט אויסגעטויגט צו דערנערן דאָס געזינדל. זי האָט געטראָגן אויף זיך דעם יאָך פון חיונה, אָנגעפירט דאָס הויז און באַלעבאַטישקייט און געקינדלט און גע-קעכלט דעם מאַן, דעם בן-טובים. דער מאַן, נעבער, אַרבעט פאַר איר עולם-הבאָ, אַרבעט זי פאַר זיין עולם-הוה.

עס האָט אויסגעזען לעכערעלך, ווי אַזאָ „אידענע אין שלייער“ איז גאָר פּלוצים געוואָרן אַ „מיסיס“ און געבאַלעבאַטעוועט איבער די יונגעלייטלעך. עס האָבן אויך די בתמימות/דיקע פרויען זיך צופיל אריינגעלאָזט אין אַ רחמנות-געפיל און זיך געלאָזט איבעריק עקספּלאָזירן פון זייערע באַרדערס. האָט מען אַ כאַפּ געטאַן די „מיסיס“ אויפן צימבל! ... מע האָט וועגן איר אָנגעוונגען כל-ערליי נאַרישקייטן און קופּלעטישע לאַכערייקעס. די קופּלעטן זיינען, מיט דער צייט, פאַרוואַנדלט געוואָרן אינם ספּעציפּישן אידישן „מיסיס און באַרדער“ הומאַר, מיט וועלכן מע האָט דאָ יאָרנלאַנג געשפּייזט דעם אידישן ליענער אין דער אַמעריקאַנער אידישער פרעסע, און דאָס האָט פאַראורזאַכט אַ שטיק צייט דעם נעגאַטיוון קוק אויף דער אידישער פרוי און מוטער אין דער אַמעריקאַנער אידישער בעלעטריסטיק. אַט די באַלייכטונג האָט אין געוויסע פּאַלן געדינט דעם מחבר אַלס קריטעריע צו זיין אַרבעט.

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

שדוכים

„גאָט פאַרט פון אויבן, און דעם שדכן באצאל!“ — גייט אין אמעריקע אַ פאַלקסוואָרט, וואָס שטאַמט פון די אַכציקער יאָרן. אין יענע „אַלט גוטע יאָרן“ האָט זיך נאָך אַ שדכן באצאלט. עס איז איצט ממש ניט צו באגרייפן, ווי שווער עס איז געווען אין יענע אַכציקער יאָרן צו פאַרשדכנ'ען אַ „בולבע“ מיט אַ „לאַקש“, און, ווער שמועסט, מיט איינעם פון די „בראָדער לייט“ (דעם ליטוואַק מיטן פּוילישן, צי גאַר מיט אַ גאַליציאַנער). די כל-ישראל-פרעסע האָט דאָן, אמת, אַגיטירט און פּראָפּאַגאַנד-דירט צו אַנט'יחוס'ן דעם עולם. מע האָט אויפגעוויזן, ווי גוט עס וועט אונדו זיין, ווען מיר וועלן זיך אַפּזאָגן פונם ענגן „לאַ-קאַלן שטאַלץ“ און זיך אייניקן און פאַרברידערן אין דעם נאַמען פון אמעריקאַניזירונג. אַ איד פון פּוילן און אַ איד פון אונ-גאַרן — דערציילט אַ ליד: — האָבן אויפגעעפנט אין די פאַר-אייניקטע שטאַטן, באַלד נאָך דעם בירגער-קריג, אַ בשותפות'דיק געשעפט. זיי האָבן געהאַנדלט בשלום און האָבן באגליקט. האָט איינגעזען דער אונגאַרישער איד גאָטס וואונדער, אַז מע קאַן זיך גאַר מיט אַ פּוילישן אידן צוזאַמענלעבן, און האָט זיך גענומען אויף דער עלטער אַ שמועס טאָן מיטן שותף וועגן אַ „תכלית“:

„וויר מיסטען קניפּען איין עוויגעס באנד.

פאַליאַק: יעצט וועל איך אייך אַנטראָגן אַ משא ומתן.

וויר זאָללען זיך זיין ביידע מתחתן.

איהר האַבט אַ טאַכטער, איך — אַ זאָהן.

זאָללען וויר יעצט ביזאַמען אַ שידוך טהון.

הונדערט יאָהר לעבט! דאָס איז טאַקע אַ ברכה,

אונזער געלד זאָלל בלייבן אין אונזער משפּחה.

אַ פאַללאַק, אַן אונגאַר, דאָס זאָל קיין מניעה זיין.

מען זעהט אויף דעם (ס) תכלית, ניכט אויפן שיין!“

אַ „מניעה“ איז אַבער אויף אַ שטיק צייט יאָ געווען. דער אַלטער בכבוד'יקער שדכן, וועלכער האָט געהאַלטן אַן אויג אויף יעדן איינציקן אין שטעטל און אין געגנט ארום און איז באַקאַנט

געווען מיט יעדנס האָב און גאַב און יחוס-בריוו און געוואוסט דעם גוסט און געשמאַק פון די קינדער, איז דאָ אין אַ כרך ווי ניו יאָרק, ניט געווען. די היגע שדכנים, ווי עס איז צו זען פון די האַלב-הומאַריסטישע פעליטאַנען פון יענער צייט, זיינען געווען אַ באזונדער מין „בלאַפּערישער“ עולם, און זיינען דערפאַר אינ-גיכן אַראָפּ פון זייער גדולה.

ווי עס באשרייבט אב. קאהאַן • און ל. קאַברין • און אַנדערע דערציילער, איז צו דעם „קוואַרטיראַנטן אויפהאַלט“ אין יענער צייט צוגעגעבן געוואָרן אַ באזונדערער מיינ. מע פלעגט אריינ-נעמען אַ גרינעם ווי אַ „באַרדער“ אין הויז, מע פלעגט אים אויס-האַלטן אין דער שווערער צייט (די אַלט-באַקאַנטע טראַדיציע פון „קעסט“, וועלכע מע האָט מורא געהאַט אַנצורופן ביים נאַמען), און עס איז אזוי געשאַפן געוואָרן אַ דערנענטערונג צווישן דעם באַרדער און דער טאַכטער אין הויז, און עס איז, ווי פון זיך אַליין, געטאָן געוואָרן אַ שידוך. אַט דער קוואַרטיראַנט-אַנשטאַלט איז אין די מיטל-ניינציקער יאָרן בטל געוואָרן צוליב די „באַרדער און מיסים“ לאַכערייקעס אין דער אידישער פרעסע.

די מערסטע שדוכים אָבער, ווי מע קען זען פון אַ סך סקיצן און דערציילונגען, פלעגן שוין אַפילו דאָן דורכגעפירט ווערן ביים וואַרשטאַט און אין דער פאַבריק. אַ זאָך וואָס האַלט נאָך אָן עד היום.

ווי אַ ווידער-געפיל צום יחוס-שדוך, האָבן די מערסטע ראַ-דיקאַלע שרייבער פונם אַלטן דור שוין אפשר צופיל אונטער-שטראַכן דעם אופן פון ניט וועלן זיך נאַכפרעגן וועגן דעם אַפ-שטאַם פון די געליבטע.

אַזוי פרעגט בא ז. ליבינען אַ חזנס אַ טאַכטער איר פאַר-שווענגערטע שוועסטער ¹⁰ :

„מעכליע: גיטעלע! ביזט נאָך גאַר אַ קינד, זאָג נאָר, קענסט אים כאַטש גוט? — ווער איז ער? — פון וואַנען קומט ער? דו האַסט דאָך קיינמאַל ניט געזאָגט פון וואָס פאַר אַ שטאַט ער איז.

דאָס משפּחה לעבן ביי אידן אין אַמעריקע

גיטעלע: איך ווייס אליין ניט!

מעכליע: ווי הייסט, דו ווייסט ניט?

גיטעלע: אַי, לאָז מיך צורו, איך בעט דיך. מיר זייגען ניט אין ראָסיע און איך בין ניט קיין אוריאַדניק און איך דאַרף אים אויף זיין פּאַספּאַרט ניט פרעגן.

דער "יחוס עצמו" פון אַ פּאַרדינער" האָט, אַ דאַנק די שווערע קריזיס-צייטן דאָ אין לאַנד, איינגעשלונגען די כל'ערליי אַנדערע יחוס'ן. אָבער דאָס נאַכפרעגן אויף "אידישע טאַטע-מאַמע" איז נאָך פּאַרט די הויפט-דאגה. מע באנוצט זיך אָפט אין ליטעראַטור מיטן אַלטן מעטאָד פון אריינמישן אַן אַלט-פרענ-קישן משפּחה-טיפּ, כדי דאָס אונטערצושטרייכן.

"פּלוצים, — דערציילט ל. קאַברין,¹¹ — האָט די אַלטע שטיל ארויסגערעדט: "איר זאָלט מיר מוחל זיין. איך בין אַ פשוטע אידענע און עטעלעס באַבע... איר דאַרפט ניט קיין פּאַר-איבל האַבן, אויב איך רייד נאַרישקייטן. איר זעט אויס דווקא אַ גאַנץ פּיינער יונגערמאַן. האָט איר אַ טאַטן, אַ מאַמען?" — "געוויס האָב איך", האָט הודקין געענטפּערט מיט אַ שמייכל. — "טאַקע דאָ, זאָלט איר לעבן?" — "ניין, אין רוסלאַנד, אין אַדעס". — "אַזוי, אין אַדעס? ... עפעס אידישע... איר פּאַרשטייט... איר זאָלט אויף מיר קיין פּאַראיבל ניט האַבן... אַמעריקע... מע ווייסט דאָ הפנים ווער איז ווער?"

פּאַרשטייט זיך, אַז אויב דער זון איז אליין אַ פּאַרדינער, און האַלט נאָך צומאַל אויס טאַטע-מאַמע, וועלן זיך די עלטערן אודאי ניט נאַריש מאַכן זיך אַנצופּרעגן אויף "מחותנים", ווען מע פּאַרבעט זיי גאָר אליין אויף אַ "גרייטער חתונה". "איז ווי געפעלן דיר די מחותנים דיינע, בער? — דערהערט ער הינטער זיך אלקנה'ס קול — דער טאַטע, עליו השלום, וואָלט פון זיי אודאי אַנגעקוועלט!" — אַ דאגה מיר, — זיפצט בער, — אַבי דעם קדיש מיינעם, דאַנקען גאָט, געפעלט!¹²

נדן איז אַמאָל געווען אַ נאמנות-זאָך, וואָס פּלעגט זיך אַמ-בעסטן אויסלאָזן מיט אַ "חצי-סילוק". און ווי עס זאָגן דערויף

ראָס משפּחה לעבן ביי אירן איז אַמעריקע

עדות די פּיל פּאַלקסלידלעך, מיט וועלכע מע פּלעגט זיך רייצן
מיטן יונגן מאַנטשיקל נאָך דער חתונה :

„אַט אַזוי און אַט אַזוי

נאַרט מען אַפּ אַ חתן :

מע זאָגט אים צו אַ סך נדן,

און מע גיט אים ניט אַ גראַשן,

אַן קליידער און אַן נדן, —

אַבילע מיין טאַכטער האָט אַ מאַן.“¹⁵

אין אַמעריקע איז דער ענין נדן אָנגעגאַנגען מיטן גאַנצן
קנאַק אַ היפש ביסל יאָרן. וועגן דעם געפינט מען אין דער
בעלעטריסטיק פון כמעט אַלע אַמעריקאַנער אידישע שרייבער פון
די אָנהייב אַכציקער ביז נאָך דער לעצטער וועלט־מלחמה. עס
איז אַ סך מערער ווי אַ מליצה, וואָס א. ד. אָגוז דערציילט אויף
זיין הומאַריסטישן שטייגער „אַן אַ נאָך איינער, אויב ער וועט
אייד וועלן זאָגן דעם אמת, וועט ער אייך דערציילן, אַז ער האָט
חתונה געהאַט אויס נויט, אויס דלות, אָדער אויס פּוילקייט. ווייל
ער האָט ניט געקענט, אָדער ניט געוואָלט פאַרדינען, האָט ער
גענומען אַן „עזר“, אַן ארויסהעלפּערקע, וואָס זאָל אים פּריעה
ארויסהעלפּן מיט איר נדן, נאָכדעם מיט פאַרשוואַרצט ווערן מיט
אים צוזאַמען און ליגן אַכצן איילן טיף אין דער אדמה.“

אויב דער נדן אויס נויט איז אַ פאַרשטענדלעכע זאַך, און
קומט דערמוטיקן דעם בחור, וואָס שרעקט זיך אַ קוש טאַן דאָס
מיידל, ווייל —

„איך וועל דיך מחזן הייראַטן דערפאַר.

און דערנערן דיך און קויפן

מעבל און געשיר,

און באהייצן און באלייכטן.

כיהאַב ניט, ווי איז מיר!“¹⁶

איז דער נדן „אויס וואוילטאַג“, גלאַט לשם רייך ווערן, אַן אמת'ע
מכת־המדינה אין אַמעריקע. תשר"ק (י. י. זעווין) באשולדיקט
אין דעם דעם „אַלרייטנישן עולם“ וואָס גאַרט איצט נאָך לוקסוס

און רייכטום, אַנשטאַט יחוס, וואוילקענעוודיקייט און אַנדערע מעלות, און עס באווירקט שלעכט די קינדער. דאָס איז געווען די טעמע פון זיין ראָמאַן „פון אַכצן ביז דרייסיק“¹⁶ (וואָס איז, אַגב, אַ מין הפוך און איבערשאַף פון אב. קאַהאַנס „פענני'ס חתנים“). ער האָט דאָס אויך באַרירט אין אַ טייל פון זיינע דער- ציילונגען.

אין מערערע פּאַלן נוצט מען אויס די נדן אינסטיטוציע פאַר קאַריעריסטישע צוועקן. און עס איז די אַלט-באוואוסטע קרענק פון וועלן חתונה מאַכן דאָס קינד פאַר אַ דאָקטאָר.¹⁷ די הויפט צרה איז אָבער, וואָס די פרוי האָט, אַ דאַנק דעם עלנט און דער שווערער אַרבעט אין פאַבריק, אויפגעהערט צו פאַרערן די יוגנטלעכקייט און וואוילקענעוודיקייט פון אַ מאַן, און רעכנט זיך בלויז מיט „זיינע פאַרדינסטן“. די שרייבקינדערה פון דעם „עם הספר“ קענען אַזאַ זאַך ניט פאַרטראַגן, און ימים טינט און מליצה זיינען וועגן דעם אויסגעאַסן געוואָרן. די אידישע פרוי טוט דאָס, ווי ל. שאַפיראַ ווייזט דערויף אָן אין זיין „אַמע- ריקאַנער שד“¹⁸ אויס נויט און אויס קנאה צו איר „ארויפגע- אַרבעטער שוועסטער“.

עס איז כמעט די אייגענע אורזאַך, וואָס באצוועקט דאָ דער פרוי צו אַנאַנסירן אין אַ צייטונג נאָך אַ חתן — אַן עכט אַמערי- קאַנישער פּראָדוקט. „אי, פאַרוואָס אַ שדכן יא, און אַ צייטונג ניט? — זאַגט דער אַלטער פאַטער אין דוד פינסקיס אַ דראַמע¹⁹ — איז עס פשוט, מיט אַ שדכן רעד איך אונטער פיר אויגן אין מיינע פיר ווענט. אָבער אַ צייטונג איז שוין צופיל עפנטלעך. ווי דו האָסט געזאַגט, ארויסטראַגן זיך אין מאַרק. עס פעלט די בושא!“

די „איך וויל חתונה האָבן“-מודעה איז דאָ דווקא כאַראַק- טעריסטיש נישט בלויז פאַר דער פרוי. עס איז אַ גאַנץ געהע- ריקער אַנשטאַלט פאַר אַ גע'נט', אַדער אַ באַקינדלטן אַלמן, צו פאַרן פאַרעלטערטן מאַנסביל פונם טיפ רובינס אין לעאַן קאַב- רינס אַ ראָמאַן,²⁰ אַן ארויפגעאַרבעטער פאַרשוין, וואָס „פאַר- לאַנגט אַ כלה, מעג זיין אַ בלאַנדע, מעג זיין אַ ברוגעטיין, נאָר

דאס משפחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

עפעס רעכטס... ניט קיין יונגע ציג, ווייל פאר קינדערייען איז דער חתן צו אלט. נדן ניט נויטיק, דער חתן וועט נדן געבן. דער עיקר: זי מוז זיין ניט קיין נאר, א באַלעבאַסטע, אַכטונג געבן אויף דער באַלעבאַטישקייט, און זי זאל ניט דערוואַרטן, און איר מאַן זאל זיך איר דריי מאַל אין טאָג אין ליבע דערקלערן. דהאַט'ס אַלל!"

ביים פאַרמעגלעכן עולם דאָ אין אמעריקע פירט מען זיך, און "במקום נדן" גיט מען אַ פיינע נדבה פאַר אַ וואוילטעטיקן צוועק,²² אָדער מע שיקט געלט אין דער "אַלטער היים", כדי ס'זאל זיך דאַרט צונויפקומען די משפחה אין טאָג פון דער חתונה און זיך משמח זיין.²²

א גאָר לעצטע מאָדע איז הלכות חתונה-האַבן איז דער אָנ-גענומענער מנהג צו פאַרן אין דער אַלטער היים זיך איינקויפן אַ כלה, צי אַ חתן, פּרץ הירשביין שילדערט די טראַגעדיע פון אַ אידישער טאָכטער וואָס פאַרט פון פּוילן קיין אמעריקע חתונה צו האָבן פאַר אַ "ווילד פּרעמדן מענטשן", ווייל "גענומען אַ מאַמע און פאַרקויפט... גענומען אַ מאַמע און אוועקגעשענקט אַ טאָכ-טער צו אַ מענטשן, האָ?"²³ י. אַפּאַטאַשו מאַלט אויף זיין שטייגער און אַרבעטאַר-מיידל²⁴ וואָס האָט אַפּגעשפּאַרט אַ פאַר דאַלאַר, נאָך יאָרן שווערער אַרבעט אין שאַפּ, און געקומען אויף אַ באַזוך אין איר געבורטשטעטל זיך איינקויפן אַ חתן. מע פאַר-געסט אין דעם קליינעם שטעטל איר נידעריקן יחוס, מע פאַרקוקט איר מאַוסקייט און איר עלטער, און מע פאַר'קנס'ט זי צום אַפּ-געקומענעם נגיד'ס זונדל, אַ בחור'ל, בלוט און מילך, און אינגער פון איר אַ יאָר צוועלף. די רייכע אויפנאָמע ביים גביר אין הויז, אויפן ברייטן, קליינשטעטלדיקן שטייגער, באַ געדעקט-טערווירטע טישן און יום-טוב'דיקע מאַכלים, צעשרויפט זי אינגאַנצן. "דער שאַפּ אויף פּערציקסטער גאַס, דאָס טונקעלע שלאַפּצימער, די אייגענע יאָרן. און דאָ — אַזוי פיל וואַרימקייט, אַזוי פיל ליכט, אַזאָ שיינער בחור, מיט אַזוי פיל ציין, צופיל ציין פאַר אַ מענטשן, און ווי שיין ער רעדט". דער שוודך אויס נויט, מיינט אַפּאַטאַשו.

דאס משפחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

איז איצט „א גאנץ אידישע זאך“, אין אייראָפּע, ווי אין אמעריקע.
הונגעריקע ווייטן דערנענטערן זיך! ...

די חתונה

חתונה האָבן מיינט ביי אידן מקדש זיין, מע רופט ניט דעם
חתן צו דער חופה, נאָר צו דער חופה וקידושין. ווי מען איז
מקדש מיט אַ כּוּס די שבתים און ימים טובים, אַזוי איז מען מקדש
דאָס פּאַרל וואָס גייט צו אַ ניי לעבן. וואָרים „פרו ורבו“ איז באַ
אידן ניט בלויז אַ נאַטירלעכער חוב, נאָר אַ געבאַט פון דער תורה,
די וויכטיקסטע מצוה פון אידנטום — „פּאַרצוועצן ריין און גע-
הייליקט דעם צלם אלוקים“.

די חתונה האָט געהאַט אַן אינגעפונדעוועטע טראַדיציע, אירע
אינגעשטעלטע מנהגים, אַנגענומענע געוואוינהייטן, און געאַטעמט
מיט דער אידישער יום-טובֿ'דיגקייט.

„ביי זיי, — זאָגט שלום עליכם,“ — אַז עס קומט אַ חתונה,
אויב איר האָט זיך צוגעקוקט, איז קאַלט ווי אייז; דער חתן —
אין אַ שוואַרצן פּראַק מיט אַ קוויטל; די כלה — פון קאַפּ ביז
פּיס אין ווייסן, ווי אין תּכריכים. מע פּליט מיט קאַרעטעס הין
און צוריק — וואָס? ווער? וועמען? — גאַרניט! אַבער ביי
אונדז אַז עס קומט אַ חתונה איז אַ טראַסק, אַ הרהאָ, אַ פּאַרשפּיל,
אַ חתונה'מאַל, אַן אויפּרופּנס, אַן אַריממאַלצייט, אַ באדעקענס, אַ
חופה, כּלי-זמר, מחותנים, שמשים, סאַרווערנס, גילדענע יודן,
דרשה-געשאַנק, כּשר-טאַנק, שלייערווארעמעס — סע קאַכט ווי אין
אַ קעסל!“

„אמת — גיט ער צו — עס הייבט שוין ביי אונדז אויך אַן
אונטערגיין. מיר הייבן שוין אַן ביסלעכווייז נאַכטאַנצן זיין. און
אויב אין אייראָפּע האָט מען אַנגעהייבן נאַכצוטאַנצן דעם גוי'אישן
עולם, אַ פּשיטא שוין — אין אמעריקע. די חתונה-פּראַצעדור
האַט דאָ אַן ספּק באקומען אַן אַנדער קאַליר און אויסזען. אַבער
חתונה האָבן איז נאָך אַלץ אין דער מאַדע. דאָס חתונה האָבן
„כּדת משה וישראל“ ווערט אַפּגעהיט ביי די אידן אין אמעריקע.
העכער פינף און צוואַנציק יאָר איז דאָ אַנגעגאַנגען אַ קאַמף

אין לעבן און אין דער ליטעראטור קעגן חופה וקדושין. העכער פינף און צוואנציק יאר זיינען די אפיקורסיש-אטעאיסטישע פוילן געווען געצילט קעגן דעם חתונה-ריטואל ביי אידן. וועלטן האבן זיך ממש געקערט אין דעם אנארכיסטישן פעריאד פון דער אמעריקאנער-אידישער ליטעראטור, אין די אכציקער און ניינ-ציקער יארן בנוגע דער „פרייער הייראט“. „ווי קען“ איז געווען די טענה. ²⁰ „אן ערנסטער אטעאיסט (פון צבוע'קעס איז דא, נאטירלעך, ניט די רעדע!) פועל'ן ביי זיך צו שטיין אונטער א חופה מיט דרענגלעך, מיט א גנב א רעווערענד, מיט אלטע באבעס וואס טאנצן אנטקעגן מיט א חופה-קוכן, מיט א בדחן, א חזן, מיט „הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל“, מיט מצוה-טענגלעך, באזעצענישן און דאס גלייכן?“ און נאך אלע „ימים-נוראים בעלער“, און נאכן גאנצן הרהא אין דער אנארכיסטישער פרעסע און אין דער גאס. אין יענע יארן, האט זיך דוד עדעלשטאט מודה געווען, צום סוף פון יענער עפאכע, אז „אזעלכע מיידלעך (וועלכע זאלן זיין מרוצה צו חתונה האבן אן דעם „הרי את“) זיינען נאך פארלויפיק ווייניק.“ ²¹

כדי אפצוהאלטן די יוגנט פון דער אנארכיסטישער השפעה איז דאן, אגב, פארשפרייט געווארן א באבע-מעשה וועגן דעם כלומרשט אוממאראלישן אויפפירן זיך פון די אומגלויביקע סאציאל-ליסטקעס. און דוד איגנאטאוו האט אויפגעכאפט די מעשה, ווי א מעשה שהיה, און זי פאראייביקט אין א היסטארישן ראמאן פונם פיאנערישן לעבן. ²²

די ראדיקאלע אמעריקאנער אידישע דערציילער פונם צוואנ-ציקסטן יארהונדערט שטרייכן אפילו אליין אונטער דעם באנקראט פון יענעם היסטארישן קאמף קעגן דער חופה וקדושין. ווען עס האט זיך פארגלוסט מאקס'ן חתונה צו האבן „אן די פיר פלעק-לעך“, דערציילט לעאן קאברין ²³ איז „מיטאמאל אין דאזיקן הויז אומרואיק געווארן — ביי פריידלען וואלט ער דאס אפשר גע-פועל'ט, נאך איר מאמע האט דערקלערט, אז ווען מע זאל איר אפילו אנשיטן א פולע הויז מיט גאלד, וועט זי דאס ניט דערלאזן. דערביי האט זי אויפגעהויבן אזא יאמער, אקוראט ווי מע וואלט

דאָס משפּחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

פון איר פּאַרלאַנגט, אַז פּריידל זאָל זיך שמד'ן, אָדער שטאַרבן. נחום איז צעמישט געוואָרן: וואָס הייסט אָן אַ חופּה? אמת, ער איז טאַקע אַ פּרייער מענטש, אָן אויפגעקלערטער, אָבער אַ חתונה דאַרף זיין ווי געהעריק איז. מען מאַכט איינמאָל חתונה אַ קינד און אָן אַ חופּה איז עפעס גאָר קיין חתונה ניט. עס ווילט זיך אַמאָל אין לעבן אַ טאַנץ טאַן אויך. וואו זאָל מען אַ טאַנץ טאַן, ווען ניט ביי אַ קינד אויף דער חתונה? און ווידער טאַקע, אַז מע האָט חתונה מיט אַ חופּה איז מען עפעס מער מאַן און ווייב פאַר לייטן אויך. אויפגעקלערט היינט, אויפגעקלערט מאַרגן, נאָר אַ קינד איז אַ קינד און מע קען ניט מיר-ניט דיר-ניט כאַפּלאַפּ, און שוין מאַן און ווייב! "... און די פאַר'עקשנ'טע עלטערן האָבן אויסגעפירט. עס איז געפראַוועט געוואָרן אַ חתונה אויפן אַלט-געוויינלעכן שטייגער.

דער אידישער שרייבער דאָ אין אמעריקע האָט זיך שוין לאַנג איינגעלעבט מיטן געדאַנק, אַז עס האָט זיך דאָ וואו-ניט-וואו איבערגעפּעדעמט דער רעליגיעזער געוועב פון אידישן פּאָלק, און אַנגעהויבן אויפכאַפּן און פאַרצייכענען דעם געאַנדערשטן לעבנס-שטייגער. מיר האָבן שוין איצט פיינע שילדערונגען פון אמערי-קאַנער אידישע חתונות.

א. דאָבאָי מאָלט אָן אַרימע חתונה, וואו די חתן-כלה האָבן, געבען, אין דער חתונה-נאַכט ניט געהאַט וואו דעם קאַפּ אַנצור-שפּאַרן :: "עס איז געקומען צו גיין אַ מסדר-קדושין. מען האָט ארויפגעבראַכט עטלעכע שכנים און דער מסדר-קדושין האָט פון די קעשענעס געשלעפט זיינע כלים. פון איין קעשענע האָט ער ארויסגענומען אַ לאַנג פעקל, דאָס פעקל אויפגעבונדן. דאָרט זיינען געלעגן פיר שטעקעלעך מיט אַ חופּה. די קורצע דינע שטעקעלעך האָט דער מסדר-קדושין געגעבן צו פיר מענטשן, אַז זיי זאָלן זיי האַלטן — און די חופּה, אַ רויט שטיקל זיידנס מיט אַן אויסגענייטע גאַלדענע קרוין און צוויי לייבן, האָט זיך צעשפּרייט איבער זייערע קעפּ. איסאַק און לאה זיינען ארונטער אונטער דער חופּה, און מאַניס מיט שבע'ן, און אהרן מיט רבקה'ן, האָבן זיך געדרייט ארום זיי זיבן מאָל. דערנאָך האָט דער מסדר קדושין

דאָס משפּחה לעבן ביי אידן אין אַמעריקע

געלייענט די כתובה, געמאַכט אַ ברכה איבערן וויין און געגעבן די חתן-כלה צו פאַרזוכן. דערנאָך האָט איסאַק מיט איין פּוס צעבראַכן אַ גלעזל. דאָס גלעזל האָט דער רב פּריער אריינגעלייגט אין אַ פּאַפּירענע טאַרבע, כדי דאָס צובראַכענע גלאָז זאָל ניט צעשפּרינגען איבער דער גאַנצער שטוב. דערנאָך האָט איסאַק אַנגעטאַן לאַה'ן דאָס רינגל".

און לעאָן קאַברין מאַלט באלעבט די רייכע חתונות מיט אַ חופּה-מאַרש וואו עס צינדן זיך מיטאַמאַל אָן אויף דער פּלאַט-פאַרמע אַלע עלעקטרישע לעמפלעך פון דער חופּה, מיט אַ מסדר קדושין אין אַ ציילנדער הוט, מיט זינגערס, און מיט טישן „אויס-געשטעלטע אין דער פאַרמע פון אַ פּאַדקאַווע" און דייטשמעריש-געהאַלטענע „טאָסטן".²¹

ראַבאָי האָט אַפילו געזען באלעבן די פּאַלקס זאַבאַבאַנעס וואָס פאַרהיטן זיך נאָך דאָ און דאָרט אין דער אַמעריקאַנער תּיבה. ער האָט אויפגעכאַפט דעם מנהג פון טהרה-נאַכפאַרש²² און ער האָט אויסגענוצט אַלס סוזשעט צו זיינער אַ דראַמע דעם פּאַלקס-גלויבן, אַז די כלה-מויד און דעם חתנ'ס מאַמע זאָלן ניט האָבן דעם זעלבן נאָמען.²³

גענאַשט פון גויים זיינען דאָ די „זילבערנע" און „גאַלדענע" חתונות, די פייערונגען פון אַ האַלבן יובל און אַ יובל נאָך דער חתונה. עס איז מיר ניט געלונגען צו געפינען אַן אַפּבילד פון אַ „זילבערנער חתונה" ביי אונדז אין דער ליטעראַטור. י. א. ראַנטש גיט אַ „גאַלדענע חתונה" בילדל אין זיין דערציילונג „עליע און עלקע".²⁴

עס איז, אַנב, אַ דערציילונג פאַר קינדער פונם אידישן משפּחה-לעבן אין אַמעריקע. דער מחבר מאַלט באלעבט דאָס ביינקען פון אַן אַלט פאַרפּאַלק זיך אויסצולעבן אויפן אַלט פּרימי-טיוון שטייגער צווישן עופות און שטוביקע חיות.

געמישטע חתונות

וועגן די חתונות צווישן אידן און קריסטן אין אַמעריקע גייען ארום טויזנט און איין מעשה. אידן און קריסטן לעבן זיך

צונויף אין סאציאל-עקאנאמישן און פאליטישן זין און נישט קובן-דיק אויף דער פארשפרייטונג פון אַנטיסעמיטיזם, אויף די מחיצות פון גלויבן, דערציאונג, ראַסע-אייגנשאַפטן און גע'ירשנ'טע מיי-נונגען, — פילט זיך אַ קרובה'שאַפט צווישן די ביידע וועלטן, אַ קרובה'שאַפט אַזאַ. וואָס דערפירט צו דער געמישטער חתונה. "פון די קנאַפע שפורן, וואָס די פראַגע האָט איבערגעלאָזט אין דער אַמעריקאַנער אידישער ליטעראַטור, קען מען אַבער זאָגן, אַז די זאך איז נאָך ווייט פון ווערן אַ נאַציאָנאַלע פראַבלעם. דורות דערציאונג און טראַדיציע האָבן אויף אַזויפיל אַנט-וויינט דאָס אידישע פאָלק פון „בלוטגעמיש", אַז ער איז הושד און דערקענט ניט זיין שטאַם-ברודער פון אַנאַנדער קאַנטינענט. ווען לייזער שניידער, — דערציילט אַפאַטאַשו " — איז געוואויר געוואָרן, אַז זיין טאָכטער גייט חתונה האָבן מיט אַ טערקישן אידן, איז ער געוואָרן אויס מענטש. "אַז דאָס האָט גאָר קיין אידיש אויסזען ניט. איצט ווי געפעלט דיר זיין נאָמען? האָסט שוין געהערט, אַז אַ איד זאָל הייסן אַלאָזי?" און ער לויפט זיך שוואַל-עצה זיין ביים רב. און אַז דער רב האָט אים דערקלערט, אַז "דער אונטערשייד איז, וואָס מיר זיינען אשכנזים, און זיי — ספרדים. די ספרדישע אידן זיינען פונקט אַזעלכע יחסנים ווי מיר", איז "אים אויפן זינען געקומען דער איד אַלאָזי, מיט וועלכן ער קען קיין צוויי אידישע ווערטער ניט אויסרעדן, פאַרגעסן וואָס דער רב האָט גע'פסק'ענט און צוריק געהאַט דאָס געפיל, ווי ער פאַרקויפט זיין טאָכטער פאַר אַן איטאַליענער".

נאָך דער לעצטער וועלט-מלחמה אין 1918, ווען טויזנטער און צען-טויזנטער אידן זיינען אויסגע'הרג'עט געוואָרן אויף די כל'ערליי פראַנטן און עס האָבן זיך אַנגעהויבן די שוידערלעכע פאַגראַמען אין אוקראַינע און אין פוילן, — האָט ארומגעכאַפט אַ יללה די אידישע ליטעראַרישע גאַס אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ווער ווייסט, צי מיר זיינען, חלילה, ניט די לעצט-געבליבענע אידן אין "קאַלאַמבוסעס תיבה"? ... און עס איז דאָן, ווי פון זיך אַליין, ארויפגעשוואַמען די פראַגע פון „געמישטע חתונות". אין ניו יאָרק זיינען זיי, אמת, אַ זעלטענע דערשיינונג, פאַרט אַ אידי-

שער צענטער. אַנדערש אָבער מוז דאָס זיין „אין דער ווייטער וועסט“, וואו אידן זיינען אין אַ מינדערהייט. דאָרטן שמעקט עס ממש מיט „פאַרטיליקונג“. עס זיינען דאָן דערשינען אַ ריי דערציילונגען, וואָס האָבן צו טאָן מיט דעם לעבן פון די אידן אין דער וועסט. מיטן אַסימילירטן אידנטום.

א. ראַבאָי מאַלט דאָס לעבן אין אַ אידישער פאַרם אין דאָ-קאַטאָ. אַ קינדערלאָזער איד, הערי גאַלדענבאָרג, האָט זיך דאָרט איינגעבירגערט מיט זיין פרוי. ער האָט באהערשט אַ רייכן באַדן און זיך איינגעלעבט מיט די גויאישע שכנים. איז צו זיי גע-קומען דבורה, זיין פרויס אַ שוועסטערקינד, און עס האָט זיך אין איר פאַליבט אַ שכנ'ס אַ בחור. דער פאַטער זיינער, אַן אָפּגע-שטאַנענער גוי, איז ניט געווען צופרידן מיט הערי גאַלדענבאָרג, ווייל „ער האָט אריינגעבראכט די מאַשין אין גאַטס פעלד“. ער האָט זיך דערשראָקן, וואָס דעם זון האָט זיך פאַרגלוסט חתונה צו האָבן פאַר אַ אידישער טאַכטער, און ער האָט פאַרקויפט זיין „הייליק פאַרהיטע ירושה-לאַנד“ און איבערגעפאַרן מיט האַק-און-פאַק און מיטן גאַנצן הויזגעזינט קיין קאַנאַדע. הערי גאַלדענ-באָרג גופא האָט זיך אָבער גאַרניט גענומען צום האַרצן, וואָס דבורה וואָלט, מעגלעך, חתונה געהאַט פאַר אַ שייגען. „זי קען נאָך זיצן און וואַרטן אַט-דאָ אויף דעם אידן איר חתן, ער זאָל קומען צו גיין, ביזן גרויען צאַפּ.“²⁷

דזשעק — דערציילט שוואַרץ²⁸ — האָט חתונה געהאַט אין קענטאָקי מיט אַ שיקסע. האָט דזשאַש, דער פאַטער, אים משלח געווען פון הויז. איז געקומען צו דזשאַשן דער גוי'אישער מחותן מיט אַ „הכצעקתה“: „דזשאַש — האָט ער געזאָגט — אַז ס'מיידל איז געקומען און געזאָגט, אַז זי האָט זיך פאַרהייראַט מיט דיין זון, האָב איך גלויבן ניט געקאַנט מיינע אויערן. מיין ברודערס טאַכטער און דער איד? אַ פיינע פאַר. ווען מ'וואָלט מיין ברודער האַרד איצט געלעבט, וואָלט עס מסתמא דערצו ניט געקומען. איד גיי ארום די לעצטע פאַר מאַנאַטן דול. איך שעם זיך אויפצוהייבן מיינע אויגן. דערוויס איך זיך, אַז דו ביזט גאַר פלאַם-פייער, ארויסגעטריבן פון געשעפט דעם זון, און גיי

האַב טענות. נו, דערלעכט זיך צייטן" ... "און איך האָב גאָר דעם יחוס ניט געזוכט" — האָט שטיל און קיל דער איד אריינגעשטעלט. — "אַזוי? — האָט זיך דער שכן מער נאָך אָנגעצונדן — איך האָב אַפילו ניט געוואָלט דאָ קומען. קיין כבוד האָב איך ניט פון דיר צו וואַרטן, נאָר מיר געפעלט ווי דו, דזשאָש, ברעקלסט זיך! איך וואָלט נאָר, דזשאָש, געוואָלט דערגיין דעם סוד פון דיין גוואַלדיקן און גרויסן יחוס. צי שטעקט'ס אין דעם, וואָס דייןע אַלטע אַבות האָבן ניינצן הונדערט יאָר צוריק געקרייזט דזשיזוסן?" — אַז דער שכן האָט צום סוף געענדיקט, האָט דזשאָש אַראָפּגענומען זיין האַנט פון פנים (זיין פנים איז געווען צעקרימט פאַר צער און זייןע אויגן האָבן ביז געלויכטן), זיך אויסגעגלייכט אין שטול און האָט געזאָגט: "האַסט זיך ארויסגעערעדט וואָס ס'דריקט דיך, שכן? ווען דו וואָלט ניט געווען מיין שנור'ס אָן אַנקל, וואָלט איך פון דיר קיין גראַבקיטן ניט גענומען. דאָס האָב איך פון איר כבוד וועגן געשווינט — האָסט פריער דאָ פאַרבייגענדיק דערמאָנט דעם אַלטן חטא פון מייןע עלטער אַבות, וואָס האָבן דיין גאָט געקרייזיקט — דאָס איז אפשר נאָר געווען די ערשטע סיבה פאַר וואָס איך האָב ניט געוואָלט דיין ברודערס טאַכטער. קען זיין, מיט יאָרן שפעטער, אַז עס וועט דער פלאַם פון יונגן בלוט זיך אַפּקילן, וועט ער, מיין זון, דאָס אייגענע דערהערן פון מויל פון אייגן ווייב, זיין פלייש און בלוט, און דאָס וואָלט זיין צו שרעקלעך".

דער שרעק פון פאַרשווערן די אידישע מי און פראַצע און דעם נאָמען איד אין די אידן־פיינטלעכע מקומות פון פרייען לאַנד, האָט פון דאָן אָן, אַגב, ארויסגערופן די עכאַקלאַנגען פון אַן אמעריקאַנער "איכה" אין ברוך גלאַזמאַנס און דוד איגנאַטאַוו'ס שריפטן. זיי קענען זיך נאָך עד היום פון דעם שרעק ניט באַפרייען. שוואַרץ, אָן עפישער דיכטער פון אַ שפעטערן פעריאָד, מאַלט מיט שטילערע און רואיקערע פאַרבן דאָס לעבן פון יענעם "געפלעקטן פאַר פאַלק". "זי, דזשעקס פרוי, דערציילט ער, ¹⁰ פלעגט טאַקע קיין זונטיק ניט פאַרפעלן צו גיין אין קירך, האָט אָפּגעהיט אַז דאָס קינד זאָל זונטיק גיין אין שול צום אַלטן פאַס-

טאָר — נאָר פרייטיק נאכטס האָט זי געצונדן ליכט און ראש השנה און יום כפור פלעגט זי קומען צוזאמען מיטן אַלטן דזשאָזש און מאַן און יונג קינד אין סינאָגאָג אריין". דאָס פאַרפאַלק האָט זיך אַזוי גאַנץ פיין צונויפגעלעבט אין דעם שעטנז-געוועב פון איד און גוי, אַ דאַנק דעם רייכן דזשאָדזש, וועלכער האָט זיך אַליין נאָר אַסימילירט מיטן ארום און שלום געמאַכט מיטן זון.

ניט אַלע אַבער האָבן דאָס גליק, אַז עס זאָל זיי דערוואַרטן אַ רייכע ירושה, און די עלטערן ווערן נאָך אַ „געפלעקטער חתונה" נאָך פרימער, ווי געוועזן. די אייביקע סתירה צווישן גוי און איד ווערט זעלטן איינגעשטילט אין פאַל פון אַזאַ חתונה.

אַ טרוימערין איז געווען מערי שטער, — דערציילט י. אַפאַטששו.¹⁰ זי איז אויפגעהאָדעוועט געוואָרן „אין אַ הויף ביים שוואַרצן ים" און קנאַפּ וואָס געוואוסט פון אידישקייט. זי האָט דאָ חתונה געהאַט פאַרן איטאַליענער מאַרקין, צוליב זיינע „שוואַרצע פאַר'חלומ'טע אויגן", און צוליב דעם, וואָס זי האָט זיך, נעבער, אָנגעאַרבעט דעם טאָג, אין דרייען אַ געבויגענע, אינם ענגישטוי-ביקן שאַפּ. „זי האָט ניט קיין צייט געהאַט צו טראַכטן וועגן זיך, כמעט פאַרגעסן, אַז זי איז אַ אידישע, אַז זי האָט עלטערן אין רוסלאַנד. אז אוירווינג איז געבוירן געוואָרן, האָט זי עפעס יאָ אַ טראַכט געטאָן, אַז מען דאַרף דעם אינגל אידישן, זיך געשעמט פאַרן מאַן, געערכנט, אַז פיליפּ ווייסט ניט, אַז זי איז אַ אידישע און באשלאָסן אים צו רופן אברהם, נאָר איר זיידן. רופן אים „אייב" — איז צופיל אידיש, גויים האָבן ניט אַזעלכע נעמען. האָט זי געמאַכט אַ פשרה און אים אַ נאָמען געגעבן אוירווינג".

זי האָט גלייך פאַרגעסן אין אַלץ. „נאָר צייט די אַלטע (מוטער פון איר מאַן) איז געקומען צו פאַרן פון איטאַליע, איז ביי איר אין הויז געוואָרן אַן איבערקערעניש. עס האָט איר פאַרדראָסן, וואָס די אַלטע רעדט מיט אוירווינגן איטאַליעניש. און שוין עטלעכע מאַל, צייט יאָרן, ווי זי האָט אָנגעהויבן צו טראַכטן אין אידיש". און עס האָט סוף-כל-סוף דערפירט דערצו, אַז זי זאָל אָנהויבן רעדן צום קינד אויף מאַמע-לשון און זיך אויסגעבן אַלס אידישקע.

דאס משפחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

אידן וואס זיינען זיך משדך מיט גוים זיינען איצט ניט פון דעם אייגענעם מין איד ווי פון די פריערדיקע דורות. עס איז ניט מער דער ראדיקאל-רעוואלוציאנערער טיפ פון די „רחל-חיה-באשע-גיטלס“ וואס פלעגט שיקן דער מאמען אַ בריוועלע, נאָכן געוויסן נוסח ⁴¹: „גלויב ניט, מוטערקע, אַז אַ קריסט איז ניט אַזאַ מענטש ווי אַ איד, — אַלע מענטשן זיינען ברידער“. „גע-פלעקטע חתונות“ קומען איצט דאָס רוב פאַר אין פאַרוואַרפענע געגנטן. אין אַנדערע ערטער זיינען זיי מערסטן פון טיפ סאלון-לייט אין אַפּאַטאָשוס אָן איין-אַקטער, ⁴² ביי וועמען „די טאַכטער איז געקומען פאַר דער חתונה אויף דער וועלט“ און . . . „האַט חתונה געהאַט מיט אַן איטאַליענער“. וועגן די געמישטע חתונות ביי אַסימילירטע „יאהודים“, רעדט מען כמעט ניט אין דער אידישער ליטעראַטור.

אינאיינעם מיט די „אַפגעפאַלענע“ פונם אידישטום דורך „גע-מישטע חתונות“ קומען הי פיל צו פון „גיוּר“. ליידער גיט זיך די אמעריקאַנער אידישע בעלעטריסטיק ווינציק אַפּ מיט די גריים. ⁴³

מאַן-און-ווייב

די מאַן-און-ווייב פּראָבלעם האָט לאַנג שוין געפונען איר אויסדרוק אינם אידישן פּאָלקסוואָרט. עס איז אַ פּסיכאָלאָגישער אמת, אַז „אַ ווייב אַ שלאַק פאַרטרייבט אַפילו דעם מלאך-המות“, אַז „אַ ווייב מאַכט פונם מאַן אַ נאַר און אַ האַר“, אַז „דער מאַן איז גוט פאַר דער וועלט, איז ער שלעכט פאַרן ווייב“, און „אַז דער מאַן גייט אין ספּאַדעק, גייט דאָס ווייב אין פּאַנטאַפּל“. עס איז אַן אַלט באַליבטער ליטעראַרישער זשאַנר אין אַלע שפּראַכן און אין אַלע צייטן. ווייל אויב מע זאָל אונדז אַפילו פאַרזיכערן, אַז עס בייט זיך ניט די מענטשלעכע נאַטור, בייט זיך דאָך אַבער דאָס לעבן, בייט זיך די סביבה, בייטן זיך די אומשטענדן. די אידישע מאַן און ווייב זיינען קינדער פון אַ וואַנדער-פּאָלק; איידער נאָך זיי ווערן איינגעוואַקסן אין דער אַלטער היים, פּלאַנצן זיי זיך איבער אין אַ נייער. אַ נייער באַדן, נייע איבערלעבענישן, און ניט ביידע האָבן די אייגענע קענטעניש, די אייגענע פעאַיקייטן,

דאס משפחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

די איינע און די זעלבע כוחות אויפצונעמען זאכן און זיך צו זיי צופאסן. עס שאפט זיך ווילנדיק-ניט-ווילנדיק א ריס און א צעשפאלטונג, וועלכע פארוועבן זיך מיט דער צייט. זוכט דאס דער אידישער שרייבער אויפצוכאפן און באמאלן.

די הויפט ראנגלענישן פון מאן און ווייב אין אמעריקע קומען אלס א רעזולטאט פון אן אויבנאויפיקער אמעריקאניזירונג. „זינט באשקע איז אראפגעקומען אהער קיין אמעריקע — דערציילט שלוש אשׁ“ — און האט זיך צוגעהערט און צוגעקוקט, ווי איר שכנ׳טע, א פעטע רומענישע אידענע, באהאנדלט איר מאן — האט זי זיך באלד אויסגעלערנט, אז אין אמעריקע איז „ליידיס פוירסט“, און לייבל האט ביי איר די גאנצע גדולה פארלארן. — און ניט באשע נאר לייבל האט שוין געמוזט וויסן, וואו באשע האט עפעס אין שטוב אוועקגעשטעלט. „לייבל, וואו שטייט דער בעזים?“ לייבל האט שוין באשען געמוזט אפגעבן דיך וחשבון פון יעדן גראשן, וואס ער האט אין גאס אויסגעגעבן. — און אזוי ווי לייבל האט אמאל געקענט הערשן, אזוי האט ער זיך באלד אויסגעלערנט באהערשט צו ווערן. ער האט שוין מורא געהאט דאס מויל אויפצופעפענען.

א פיל שווערער צוזאמענשטויס קומט פאר מיט א „צע-האלבטע פאר“, די „צווייטע האלב“ איז הי געבוירן, און די ערשטע — קוים אמעריקאניזירט. דאס איז געווען א באלבטע טעמע ביי דעם עלטערן דור אמעריקאנער אידישע שרייבער. זי ווערט ערנסט בארירט פון א פאר. דער אינגערער דור שריי-בער שטעלט זיך מערסטנס אפ אויפן „ארויפגעארבעטן“ טיפ, וועלכער האט זיך דורכגעשלאגן דורך געדרייטע וועגן צום שפיץ פון זיין אמביציע און חתונה געהאט מיט א געלערנטער אמערי-קאנעריין.

„נאך מיטאג — דערציילט י. אפאטאשו“ — ווען אייבי האט זיך צוגעלעגט אויף א שעה אנדערהאלבן, האט מען אין דעם אזוי אויך שטילן הויז כמעט אויפגעהערט צו אטעמען. — די שטוביקע זיינען געגאנגען שטיל, אן א סקריפ, ווי זיערע שיד וואלטן געווען פילצענע. ביי דער באלעבאסטע איז דער גאנג

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אַמעריקע

געווען אַן איינגעבוירענער. זי איז געווען אַ דינע, אַ הויכע און די ריינקייט ארום איר האָט אַזש געקילט. די קינדער, די דינסטן האָט זי איינגעבראַכן אין דער שטילקייט, געוואָלט דערמיט פאַר-גרעסערן דעם דרך-ארץ צום באַלעבאַס, וואָס האָט ביי זיך אין שטוב קיין צוויי ווערטער נישט געקענט ציילן. עס איז מער נישט געווען אייבי פון מאַרק, דער יונג, דער איינרייסער, וואָס פלאַנט שטענדיק, קאַמבינירט, קען נישט לעבן אַן אַ גראַב וואַרט. ביי זיך אין הויז האָט ער אַנגעוואָרן ס'לשון, נישט געטאַן די מינדסטע זאַך, ער זאָל זיך נישט שוואַל עצה זיין מיט דער פרוי. — — „אייבי האָט נישט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי ער האָט גאַנצע דרייצן יאָר געשוויגן: די יאָרן האָבן זיך אַ שטעל געטאַן פאַר אים, טרוקן, ווי ס'ווייב. און ער האָט זיך נישט געקענט דערמאַנען, צי ער איז אַמאַל גליקלעך געווען מיט איר. עוועלין האָט אים שטענדיק אַ טובה געטאַן, ווי זי וואָלט זיך געקענט באַגיין אַן אים“.

אנב, פאַרנעמט זיך לעצטנס פיל די נייע בעלעטריסטיק מיטן „אַלרייט'נישן" עולם. דער „ארויפגעאַרבעטער" פאַרשוין, דער אַזוי גערופענער „אַלרייטניק", איז פאַרנומען מיט ארויפשלאַגן זיך אַ וועג צו רייכטום און גרויסהאַנדל, איז ער קאַרג ביז גאַר און פאַרגינט נישט דער פרוי דעם ביסן אין מויל (די מערערע טיפן אין ש. מילערס „שמאַלצגרוב"). אויפן בעסטן פאַל לאַזט ער זיין פרוי זיך אויסלעבן אין אַ פלאַכער עולם-הזה, און לעבט זיך מיט איר גייסטיק נישט צונויף. עס ווערט דערביי באַטאַנט און איבער-גע'חזור'ט די אַלטפרענקישע חכמה פון דער מוסר-השכל ליטע-ראַטור, אַז אַ פרוי, וואָס לעכצט נאָך ליבע און קריגט עס נישט ביי איר מאַן, זוכט און געפינט עס אַנדערשוואו. “

קריגערייען אין דער משפּחה צוליב כשרות איז אַ ווייט פאַרשפרייטע מכה אין אַמעריקע. עס איז פון יענעם סאַרט סכסוך, וואָס מאַכט צו נישט דאָס משפּחה-לעבן. דאָס רוב פון אַט די סכסוכים זיינען צווישן עלטערן און קינדער. זעלטן ווען עס געפינט זיך אַזאַ ריס צווישן די עלטערן גופא. די ווירקונג פון דרויסן אויף דעם מאַן און ווייב איז, אמת, פאַרשיידן. „אַזוי

ווי אמעריקע — דערציילט שלום אַשׁׁ — האָט געהאַט אַ פּאַר-
ניכטנדן עפעקט אויף איר מאַן בערל, געמאַכט אויס אים אין אַ גאַנץ
קורצער צייט אַן אַלטן אידן, מיט אַן איינגעהויקערטן רוקן, אַזוי
האַט אמעריקע געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאַר פאַרקערט.
גנענדל איז אין אמעריקע אינגער געוואָרן, זי איז דאָ געוואָרן
ליבעראַל. אַנשטאַט דעם „צאינה וראינה“, וועלכעס איז געווען
איר גייסטיקע שפּיץ פון דערהיים — האָט זי דאָ געלעזן אידישע
צייטונגען, מיט אַלצדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האָבן זי
אַפט מיטגענומען אין אידישן טעאַטער, פון וועלכן זי האָט גרויס
הנאה געהאַט, און ליב געהאַט זיך צו פּוצן אין די טעכטערס אויס-
געטראַטענע קאַמאַשן אַדער איבערגעמאַכטע קליידלעך... — —
דעם מאַנס לערנען און פרומקייט, וועלכעס איז געווען איר שטאַלץ
און איר גליק אין דערהיים — האָט דאָ ביי איר ווייניק ווערט
געהאַט, און ווייל די מאַשין האָט אויס בערלען אַזוי פרי געמאַכט
אַן אַלטן, איינגעהויקערטן מאַן, האָט ער פאַרלאָרן יעדן חן און
אַנזען אין אירע אויגן. ער האָט געהאַט ביי איר אַ שווער לעבן
אויף דער עלטער. דאָס דערווייטערניש פון די קינדער און דאָס
פאַרפרעמדונג פונם ווייב האָט אריינגעטריבן בערלען אין אַ
רעליגיעזער התפעלות. און ווייל זיין פרוי האָט מיטגעהאַלטן,
אין מערערע ענינים, מיט די קינדער, „האַט ער ניט געגעסן פון
דעם זעלבן ברויט וואָס זיין משפּחה. מוצאי-שבת איז ער גע-
גאַנגען צו אַ באַקאַנטן אידן, אין אַ אידיש געסל, וועלכער האַנדלט
מיט כשרע פוטער און קעז און וועלכן ער האָט געקענט אַלס אַן
ערלעכן אידן — ער האָט געדאַוונט מיט אים אין איין שטיבל —
און פון דעם האָט ער געלעבט פון איין וואָך צו דער אַנדערער.“
דאָס באַלאַנגען אין אַ יוניאַן, אַדער אין אַ פאַראיינ, איז לויט אַ
סך שרייבער, אַ שטער צום שלום-בית. „זייער, זייער אַפט טרעפט-
זאַנט ז. ליבין“ — דאָס ווען אַ מעמבער מאַכט אַ „פּאַינט אַון
אַדער“ באַגיסט זיך זיין פרוי אין דער זעלבער צייט מיט ביטערע
טרערן אין דערהיים... לעבן די טעפּלעך, לעבן סינק. — איר
פעלט גאַרניט. אַלס באַלעבאַסטע האָט זי כל-טוב, אַ וואַנט מיט
טעפּלעך און מיט שמאַטעס. אַלס מוטער, האָט זי דריי קינדער.

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אַמעריקע

און אַלס פּרוי פּעלט איר אויך ווייניק... אַבער דאָך גייט אויס איר האַרץ. עס רייסט זיך צו עפעס... דאָס איז ווייניק, עס ווילט זיך לעבן. עס ווילט זיך זיין אַ מענטש גלייך מיט אַלעמען". און דער מאַן איז דעם גאַנצן טאָג אויף דער אַרבעט און לאָזט זי איבער אין אַוונט און גייט אַוועק אויף אַ מיטינג.

שווער איז דאָס לעבן פון אַ פּאַרטיי־מענטשן, וועלכער האָט נישט באוויזן אריינצוציען די פּרוי אין זיינע געזעלשאפטלעכע טעטיקייטן. "ער האָט געצויגן — דערציילט ש. מילער" — די ליאַמקע טאָג נאָך טאָג, אַפּטמאַל נאָך אַרבעטנדיק איבער דער צייט — ניט איין אַוונט פּלעגט טרעפן ווען באַלד נאָך דער אַרבעט פּלעגט ער אַוועקפאַלן שלאָפן, ביז סאָניע פּלעגט אים ניט קומען אויפוועקן: שטיי אויף שלאָפן! מיד פון עסן, אַרבעטן און שלאָפן, האָט טשערנין געזוכט די געלעגנהייט זיך ארויס־כאַפן פון הויז, קומען אין געזעלשאפט, זען מענטשן, רעדן. און כאַטש דאָרטן, אין אַרגאַניזאַציע, האָט אויף אים געוואַרט אַרבעט, איז ער דאָך צופרידן געווען דאָס צו טאָן, וויל ביי דער אַרבעט האָט ער אַפּגערוט, די אַרבעט האָט אים אַפּגעפּרישט. די גע־לעגנהייטן זיינען אים אַבער אַנגעקומען צו שווער. פּאַרנומען דעם גאַנצן טאָג מיטן קינד, האָט סאָניע געוואַלט האָבן דעם אַוונט פאַר זיך. און האָבן דעם אַוונט פאַר זיך האָט געמיינט, אַז דאָויד זאָל זיין אין הויז — אַן איר צי מיט איר — דער עיקר: ער זאָל ניט אַוועקגיין".

שווערער נאָך רופן זיך אַפּ אויפן טעגלעכן לעבן די חלוקי־דעות צווישן דעם מאַן און ווייב, וואָס באַלאַנגען אין פּאַרשיידענע לאַגערן פון אַ פּאַרטיי.⁵¹

די ביטערע לאַגע פונעם אַרימען אַרבעטער, די מאַטערנישן פאַר אַ שטיקל ברויט, דאָס איבעראַרבעטן זיך אינם אַרבעטס־סעזאָן און דאָס ניט האָבן וואו זיך אַהינצוטאָן אין דער סלעק־צייט, צע'הרג'ענען זיין מוט, פּאַרשפיצן די נערוון, און ער לאָזט אויס זיין ביטער האַרץ צו דער אומשולדיקער פּרוי. עס איז אַן אַלמענטשלעכע, אַלפעלקערשע מכה, מיט וועלכער די אידישע

דאס משפחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

ליטעראטור גיט זיך פיל אָפּ, איבערהויפט ז. ליבין אין זיינע דערציילונגען.

אין קעגנזאץ צו דער אַלטער אידיש-אַמעריקאַנער בעלע-טריסטיק, ווערט איצט די אַרבעטער-פּרוי געמאַלן אין העלע פאַרבן.

ווי האַרציק באלעבט עס מאַלט, למשל, דוד קעשיר⁵² די אַלטעטשקע פּרוי, וואָס לאָזט איר אַלטעטשקן שפּעט אין די נעכט אויסרעדן זיין האַרץ, ווען עס קלעפּן זיך איר די אויגן צום שלאָף, ווייל „ער איז אין שאַפּ זאַלבענאַנד יאָרן געשטאַנען און קיינמאַל גיט דעררעדט. בלויז אויפן וואונק. אַ פּרעס מיטן אייזן און אַ זיזפּ מיט דער מאַשין“.

ווי צרה'דיק דער קריזיס און די דעפּרעסיע זאָלן זיך גיט אַפּרופּן אויפן פּאַמיליענלעבן, ווען „עס בייטן זיך די יוצרות“ און די פּרוי ווערט די ברויטגעבערין און דער מאַן די באַלעבאַסטע און מינדערעריקע קינדער טראָגן דעם יאָך פון פּרנסה און האַלטן אויס די טאַטע-מאַמע, — האָט עס דאָך אַ פּאַזיטיווע ווירקונג אויפן גייסט פון דעם צוזאַמענהאַלט און פּאַראייניקונג פון עלטערן מיט קינדער, און פון מאַן און ווייב דער'עיקר'שט.

ליידער האָט די אַמעריקאַנער אידישע בעלעטריסטיק זיך כּמעט ווי גאַרניט אָפּגעגעבן מיט לעבן און איבערלעבן פון „דעם הי-געבוירענעם פּאַרפּאַלק“. די אָפּשפּיגלונג פון דעם לעבן פון די „היגע געבוירענע“ געפינט זיך דערווייל בלויז אין דער אַמערי-קאַנער ענגלישער ליטעראַטור, אַ זאָך, וואָס גייט גיט אריין אין דער אַרבעט. די אידישע בעלעטריסטיק אינטערעסירט זיך נאָך דערווייל נאָר מיטן „כלאים“, מיט דער צווייאייניקייט וואָס האַלט זיך אין קאַנפּליקט, — די „הי און דאָרט“ געבוירענע.

עלטערן און קינדער

„דאָ איז די אַלטע מעשה מיט דער הון, וואָס איז אויסגע-זעסן קינדער אויף קאַטשקענע אייער. אַ טראַגעדיע! — דער-צײלט אַב. קאהאַן⁵³ — כּמעט אין יעדן שטוב אין אידישן קוואַר-טאַל איז זי דאָ — צוויי וועלטן אָפּגעטיילט מיט אַ גרויסן ים,

דאס משפחה לעבן ביי אירו אין אמעריקע

א בארדיטשעווי מיט א ניו יארק אין איין שטוב". די שאַרפקייט פון יענע בייזע טראַגעדיעס איז שוין אָן שום ספק אָפגעטעמפט, דער גרויסער ים האָט אַ היפש ביסל פארשווענקט די מחיצה פון צווישן די צוויי צעקריגטע וועלטן און זיי קומען זיך צונויף און מאַכען צווישן זיך שלום. דער וויי און אויסגעשריי פון יענע ביטערע יאָרן דערטראַגט זיך נאָך דאָ און דאָרט אין לעבן און אין דער ליטעראַטור.

ניט געוואַלט האָט דער אידישער פּיאַנער זיך אָפרייסן פון דער היים און פון זיין ווייב און הויזגעזינט. ער האָט געאַרבעט אויף דער ניי-מאַשין ביי זיך אין הויז. דאָס ווייב האָט אים מיט-געהאַלפן און אָנגעפירט דאָס באַלעבאַטישקייט און באדינט אַ פאַר קוואַרטיראַנטן. זיי האָבן זיך מיט גרויסע שוועריקייטן אויסגע-שלאָגן זייער אַרים אויסקומעניש און אַכטונג געגעבן אויף די קינדער. זיינען אָנגעקומען שווערערע צייטן. דער אימיגראַציע שטראָם האָט זיך פון יאָר צו יאָר צעפלאַסן. און וואָס גרעסער עס איז געוואָרן די שפע אין „הענט“, אַלץ שטאַרקער איז געוואָרן די עקספּלאַטאַציע. עס האָט זיך מער ניט געלוינט די שאַפּ בעלי-בתים צו פאַרגלויבן די אַרבעט צום אַרבעטער אַהיים. דער פּאַטער האָט געמוזט פאַרלאָזן דאָס הויז, גיין אַרבעטן ביי יענעם. ער האָט אָבער ניט אויסגעאַרבעט די אייגענע שכירות, ווי פריער. אין שאַפּ קען מען אַזויפיל שטונדן ווי אינדערהיים ניט אריינ-אַרבעטן. פון דער קוואַרטיראַנטן-ברכה האָט זיך אויסגעלאָזט אַ קללה אין יענע אַרבעטסלאָזע יאָרן. איז שוין אויך די מוטער ארויסגעשטופט געוואָרן פון דער היים. זי האָט אָנגעהויבן פעדלען אין גאַס און מיט זיך מיטגעשלעפט דאָס קליינוואַרג :

„דאָרט גייט אַ פרוי פעדלען מיט אַ קינד אויפן האַנט

און אַלערפרי קלאַפט זי שוין די טירן.

דאָס צווייטע — פאַרן קלייד, איר ביזנעס איז באַקאַנט.“

עס האָט צוערשט אויסגעקוקט לעכערלעך די אידענע איר ניער ראַלע, אין קאַנקורירן אַף דער גאַס מיטן מאַנסביל. די כלי-ישראל-פרעסע האָט זיך צוערשט צע'חזוק'ט⁶⁶ און זיך

דערנאכדעם גענומען ערנסט אויפקלערן דעם עולם : „די פליכט איז אפן מאן זיין פרוי צו ערנערן, לאזט אייך פון די אמעריקאנער באלערן, עס גיבט קיין פרוי ביי די „נייע גויים“ וואס זאלן גייען שאכערן און מאכערן א לעבן. „צופיה הליכת ביתה“ דאס איז אייך געגעבן, זאנסט איז אין הויז, זאל מען עס זייען אויף רשעים. צוליב די פאך דאלער יאָר איין און יאָר אויס, וואס ווערט פון אייערע קינדער אין הויז? פאך אונז, אידן, אַ חילול השם, א „זי“ פעדלט!“ —

שמאל און ענג און פאך עיפוש'ט זיינען דאן געווען די מערסטע שעפער, וואו מע האָט פארשקלאַפט פערצן שעה אין טאָג די אימיגראַנטישע עדה — דערציילט אַן אַפיציעלער בא-ריכט פון דער רעגירונג — און אין ענג פארוואַנצטע אויבער-שטיבלעך און אַן זון און אין לופטלאַזע קעלערס האָט מען זיי בא-זעצט. „דער שאַפ, דער טאַפּ-פלאַך, אוי אַ קעגלעכע פאָר.“⁸⁸ די מערערע לידער פון דוד עדלשטאַט, מאָריס ראָזענפעלד און אברהם גאַלדפאָדן אין די אַכציקער יאָרן, און די לידער און דערציילונגען פון אליקום צונזער, ל. לאַנדוי (א. וואַהלינער), ש. דאַלינסקי, מ. שמואלזאָן און ז. ליבין (ישעיה הורעוויץ) אין די ניינציקער יאָרן, זיינען פול מיט טרויעריקע באשרייבונגען פון יענע „פינצטערע לעכער“, וואו „איר מאַן איז יונגערהייט גע-שטאַרבן און פון אים האָט זי אַצינד די שווינדזוכט אין איר ברוסט פאַרבאַרגן, אַ ירושה פאַר איר קינד.“⁸⁹

די „פראַלעטאַרישע קרענק“, וואָס האָט זיך צעוועלטיקט אין יענע וויסטע חדריםלעך, האָט באצוואונגען די מוטער ארויסצו-שטופן די קינדער אין גאַס. די גאַס איז דעמאָלט געוואָרן דער רו-פלאַץ פאַר די קינדער פון כל'ערליי פעלקער און ראַסן. דאָס גיין אין פאַבליק-סקול איז נאָך דעמאָלט געווען פון די חובות וועלכע מע האָט געקענט פאַרקוקן, און די עלטערן צו אַכטונג געבן אַף זיי זיינען דאָך מיט זיי ניט געווען, האָבן זיי זיך געלאָזט וואויל-גיין. פון זיי איז דאָס נאָכדעם ארויסגעקומען מויש און זיינע חברים, וועגן וועמען חבר-פאָווער (גרשון איינבינדער) דער-ציילט :⁹⁰ „עס פרעגט ניט שמערל ביי זיין זון, צי ער וועט זאָגן

דאָס משפּחה לעבן ביי אידן אין אַמעריקע

נאָך אים קדיש? וואָס ווייסט ער פון קדיש? וואָס ווייסט ער פון אַ טאַטן? ווען שמערלס טאַטע האָט געדאַרפט שטאַרבן און ער האָט אים גערופן, אים שמערלען, דעם עלטסטן זון, צו זיין קראַנקן בעט, איז ער כאַטש געווען אַ זון מיט דעם געשטאַלט פון דעם אַוועקגייענדיקן טאַטן. ער האָט גערעדט זיין טאַטנס לשון. ער האָט פאַרמאַגט די ענלעכקייט אין די אויגן, אין די ברעמען. דאָ גייט אַוועק אַ טאַטע און עס בלייבט אין זון גאַרניט פון טאַטן. דאָס לשון איז פרעמד, אין די אויגן רויקייט, אין די פלייצעס פינצטערע עקשנות. אַ קלינטאַן־סטריט זון."

די נויט און הונגער ראַנגלענישן אָן אַן אויסזיכט אויף עט־וואָס בעסער, האָבן געמאַכט, אַז מע זאָל ארויפציען אויפן קינד דעם עול פון פרנסה. די קינדערשע פאַרדינסטן האָבן געבראַכט צו טרויעריקע רעזולטאַטן. דאָס קינד איז געוואָרן זעלבסטשטענדיק צופרי, האָט זיך אויפגעהאַדעוועט אַף דער גאַס און זיך ביסלעכווייז אַפגעפרעמדט פון די עלטערן. די עלטערן זיינען געווען פאַרהאַוועט טאָג און נאַכט און זיך דערפילט דערשלאָגן. זיי האָבן קיין צייט ניט געהאַט זיך צו אַמעריקאַניזירן. און דער אַפגרונט צווישן זיי און די קינדער איז געוואָרן גרויס.

אַ קליינער טייל אידישע פיאַנערן האָט זיך דאָן, אין מינוטן פון שרעקלעכן יאוש, געטרייסט: "און וואָס איז אַז מיין גאַנצער אַמאַליקער לעבן און דאָס לעבן פון מיינסגלייכן וועט דיר תמיד אויסקוקן ווי דאָס לעבן פון עפעס אַ ווייטן, ווילדן שבט? אַבער אַ לאַנד וועסטו דאָך האָבן, וואו דו וועסט קענען אַרבעטן און לעבן רואיק. און פאַר דיין פרוי וועט די פרייד זיין אַ נאַטירלעכע און געוויינלעכע זאַך און זי וועט פון דעם ניט משוגע ווערן. און דיינע זין וועלן זיך אין זוניקן טאָג ניט שוואַרצן אינם זומער בלוי אָף ערגעץ אַ קברים־באַרג, מיט ריטשקעלעך בלוט, וואָס טריפן אַרונטער פון זיינע העלדזער". אַבער די טרייסט פון רעטן דעם גוף און ניט דעם גייסט, אזוי פאַר די מערערע אידישע רעליגיעזע פיאַנערן אַ קנאַפע טרייסט געווען. ווי מורא'דיק שווער עס פילט דאָס ה. ליוויקס אַ העלד. "דאָס גאַנצע הויז איז פול

מיט שְנאה פון אַט דעם אינגל, — דערציילט ער, — אַפילו די ווענט. — ווי נאָר ער טרעט אַריבער די שוועל, איז אַזוי ווי ער וואָלט די גאַנצע וועלט מיטגעבראַכט מיט זיך און אַרויפ־געשליידערט אויף מיר... איך האָב שוין לאַנג אָפּגעמאַכט ביי זיך: איך מיש זיך ניט. טו, לעב פאַר זיך, ווי דו ווילסט אַליין. איך זע דאָך: דאָ איז ער דער דעה־וואַגער. אָבער פאַר אים איז דאָס ווייניק: ער וויל אַלין, וואָס עס איז ביז אים געווען, אַראָפֿ־שניידן... אַט אַזוי פון זיך אַליין אַרויסגעשפּראַצט, „אַרויסגע־וואַקסן“... „דו פאַרשטייסט — טענה'ט ער צו אַט דעם זון — האָסט מיר אינגאַנצן פאַרלייקנט, אָפּגעווישט“...

די האַרטע ווירקלעכקייט, וועלכע האָט זיך אַנטקעגנגעשטעלט דעם גאַנצן אידישן לעבנס נוסח, האָט דאָך די רעליגיעזע טאַטע־מאַמע ניט אָפּגעשראַקן. ווי גרויס עס איז ניט געוואָרן זייער יאָוש איבער זייערע קינדערס אָפּפּרעמדן זיך פון זיי, אַלין גרעסער אַלין שטאַרקער איז געוואָרן דער קאַמף זיי צו רעטן. און די צייט האָט מיטגע־האַלפּן. די עקאָנאָמישע לאַגע האָט זיך פאַרבעסערט, האָט זיך די פּרוי צוריקגעקערט אין הויז און געוואָרן אַ מאַמע צו אירע קינדער. לערנען אין פּאַבליק סקול איז געוואָרן אַ מוז־זאַך, האָט מען דאָס קינד צוגענומען העכער אַ האַלבן טאַג פון גאַס און דאָס דיסציפּלינירט. דאָס לאַנדגעזעץ האָט פאַרבאַטן קינדער פאַרדינסטן, און די קינדער האָבן געמוזט אַנקומען צו זייערע עלטערן און אויספאַלגן זייערע געבאַטן. און כּדי ניט איבער־צולאָזן דאָס קינד אונטער דער פּולער השפּעה פון דער וועלט־לעכער שול און פון דער גאַס און פון דער סביבה, האָבן זיי אים אַוועקגעשיקט אויף אַ פאַר שטונדן אין טאַג אין אַ תּלמוד־תּורה, צי אין אַ ישיבה.

קיין עכט אידישע רעליגיעזע דערציאונג איז זיי דאָ ניט גע־לונגען צו שאַפּן. די ווירקונג פון דער פּרייער גאַס און פון דער פּרייער סביבה האָבן זיי דאָך ניט געקענט אויסמיידין. „אַז דער יונג קערט אום זיך (פון דער גאַס) נאָך אַ קריג אין שטוב אַריין — דערציילט י. י. שוואַרץ — איז ער צעפּלאַמט, פאַרשוואַרצט, פאַרשמייט און רויט. און הונגעריק — ווי עשו אין זיין צייט.

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

דאָס האָט ניט קיין געדולד דאָס ברויט צו שניידן, דאָס קנייפט פון גאַנצן ברויט און שטופט אין מויל, — היינט גיי דערמאָן אים דאָ פון זאָגן ברכה". און וואָס העלפט פאַרווערן די קינדער צו אַרבעטן אום שבת, ווען "שבת קריגן מענטשן זייערע שכירות", און מען זאָגט זיי אינגאַנצן אָפּ פון דער אַרבעט, ווען זיי קומען דעם טאָג ניט אַרבעטן אין פאַבריק".⁵⁵ די אַלטעטשקע אידענע אין שלום אַשס אַ באשרייבונג, ⁵⁶ וועלכע האָט פאַרשלאָסן די טיר, גענומען דאָס וואַלגער האַלץ אין איין האַנט און די צאינה וראינה אין דער צווייטער האַנט און אַוועקגעשטעלט זיך ביי דער טיר און ניט געלאָזט דעם זון ארויסגיין שבת אַרבעטן אין שאַפּ, ווייל "איך וויל ניט אַזאַ פרנסה, וואָס קומט פון חזיר — פון מחלל שבת זיין", צי אַפּאַטאַשוס אַ העלד, וואָס מע האָט פאַר אים מיטן אינגל שבת געגרייט אַ באַזונדער טיש און "די מוטער מיטן מיידל האָבן געגעסן אין קיך",⁵⁷ — האָט סוף כל סוף פאַרפירט דאָס קינד אין פאַרקערטע דרכים. האָבן דערפאַר דאָס רוב רעליגיעזע עלטערן געהאַלטן שטיל און קאַלט דעם קאַפּ אַף די פלייצעס און געזען אַנגיין מיט די קינדער בעסער מיט גוטן, ווי מיט בייזן. זיי האָבן פול מיט ווייטיק פאַרקוקט און זיי טאַלערירט ביז גאַר. און עס האָט זיך אַנטוויקלט אַ פאַרשטענדעניש צווישן טאַטע-מאַמע און קינד.

אינאיינעם מיט די רעליגיעזע אַרטאָדאָקסישע עלטערן געפינען זיך אַ סך טאַטע-מאַמע, וואָס קומען נעבעך אָפּ פאַר די זינד פון די קינדער... זיי זיינען דאָ פרימער געוואָרן, ווי ל. קאַברין זאָגט אין איינע פון זיינע דערציילונגען, ווייל זייערע קינדער ווערן גויאישער. זיי זיינען דאָס מערסטן פונם טיפּ פאַטער אין ל. שאַפיראַס "אַמעריקאַנער שד",⁵⁸ וועלכער "האַט געטראָגן אַ האַרטן קאַפעליוש און פון צייט צו צייט האָט ער זיך מיט אים געפאַכעט (ביים עסן), כלומרשט פון דער היץ, און געהאַט אַ זינדיקע הנאה: גילוי ראש". זיי לעבן אַפּן חשבון פון די קינדער, און זוכן זיך ביי זיי איינקויפן אין דרך-אָרץ.

די מחלוקת'ן צווישן די רעליגיעזע טאַטע-מאַמע און זייערע ראַדיקאַלע קינדער אין צייט פון אַ אידישן יום-טוב, זיינען איצט

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אַמעריקע

כמעט ווי פאַרשוואונדן. די קינדער זעען צו די נויט און מאַטער-
ניש פון זייערע עלטערן און ווילן זיי ניט פאַרשאַפן קיין עגמת
נפש. ¹⁰

אין גרונטגעזעץ פון מל זיין אַ קינד גייען די טאַטע-מאַמע
אין קאַמף מיט זייערע ראַדיקאַלע קינדער אויף טויט און לעבן
ממש. מע איז מל דאָס אייניקל אָן די עלטערנס וויסן. ¹¹
ווי ווייט די קינדער ווערן ניט אָפּגעפרעמדט פון די אַרט-
דאָקסישע עלטערן, זאָגן זיך דאָ פון זיי די עלטערן ניט אָפּ. מע
צעקריגט זיך און מע בעט זיך איבער און מע רוג'ט זיך ווידער
אָן און מע מאַכט שלום. אַנדערש איז, ווען דאָס קינד איז ארויס
לתרבות רעה, איז געוואָרן סאַציאַליסטיש, צי קאַמוניסטיש גע-
שטימט. אַ באוואוסטזיניקער אָפיקורס איז ביי זיי ערגער ווי אַ
משומד און מע האָט מיט אים קיין משא ומתן. ¹²

אין עקגנזאָץ צו די רעליגיעזע עלטערן, וואָס זייערע רעוואַ-
לוציאַנערע קינדער צעשיידן זיך פון זיי בלויז אידייאיש און האָבן
פאַר זיי גרויס דרך-אַרץ, ¹³ פאַרלאָזט דאָס סאַציאַליסטישע קינד
די „אַלרייטנישע“ טאַטע-מאַמע אָן אַ טראָפן מיטגעפיל. לייב סאַב-
רין מאַלט אין דער דערציילונג „אין קלעם“ אַ טאַכטער אַזא, וואָס
פיקעט מיט די אַרבעטער איר פאַטערס שאַפּ. ¹⁴

עס האָט דאָ יאַרנלאַנג אַנגעהאַלטן אַ קאַנפליקט צווישן די
רעוואַלוציאַנערע טאַטע-מאַמע און זייערע אַמעריקאַנער געבוירענע
קינדער. די עלטערן האָבן זיך ניט געקענט צוגעוואוינען צו דער
זאַרגלאַזיקייט פון דעם אַמעריקאַנער קינד. „הירשל שפילט שוין
באַל, מאַרבליס, הוקי, הופ — — מעלה-גרה'ט גאַם. טאַטע-מאַמע
זאָגט: הירשל וואַקסט אַ באַס.“ ¹⁵ מאַריס ווינטשעווסקי איז,
אַגב, געווען דער ערשטער, וואָס איז ארויס קעגן דער „בתי-ענה“,
וואָס לאָזט ניט דאָס קינד הנאה האָבן פון דער עולם-הזה. ער
לאָזט די קינדער זינגען אין כאַר: „אונז אַרט די פאַבריק ניט
היינט, מיר זוכן קיין גליק ניט היינט, מיר קוקן ניט ווייט. איצט
ווילן מיר הויליענען, זיך יאָגן און קויליענען, פאַרברענגען די צייט.“
ביים שפיל ערשט וועלן זיי זיך צוגרייטן „צום פאַלק צו געזעלן
זיך. אַלס מענער, צו שטעלן זיך“ פאַר אַ רעוואַלוציאַנערן אמת. ¹⁶

די אַרימע האָרעפּאַשנע טאַטע־מאַמע, וועלכע האָבן ניט גע-
קענט קומען צו קיין בילדונג אין דער אַלטער היים צוליב די נויט
און אַרימקייט און אַנטיאידישע געזעצן, האָבן געלעכצט צו פאַר-
ריכטן דעם פעלער אין באצוג צו זייערע קינדער. „טשאַרליס
פאַטער — דערציילט ז. ליבין“ — איז אַן אַרבעטער, אַ פשוטער
שאַפֿ־אַרבעטער, און זיין זונס שטודירן קאָסט אַפ אַ פאַרמעגן.
מורא'דיק שווער קומט דאָס אַן דעם אַרימען פאַטער, און ער
טראַכט אַפילו ניט, אַז דער זון זאָל עס אים ווען־עס־איז אַפּאַל,
ווייל „ווער דאַרף זיינע — ווער וויל פון אים עפעס! איך
וויל נאָר, אַז ער זאָל זיין אַ שטיקל מענטש, ער זאָל נישט דאַרפן
אין שאַפֿ אַנקומען. וועל איך וויסן, אַז ער איז געקומען כאַטש
צו אַ שטיקל תכלית, וועל איך קענען רואיק די אויגן צומאַכן.“
אַרבעטנדיק שווער און ביטער פאַרן פארהאַפטן נחת פונם קינד,
האָבן די עלטערן קיין צייט ניט געהאַט זיך אַפּצוגעבן מיט זיך
און זיך קנאַפֿ־וואָס אויסגעגרינט, און זיך ניט אויסגעלערנט די
לאַנדספּראַך. דער ריס צווישן זיי און די געבילדעטע קינדער
ווערט אומפאַרמיידלעך גרויס. י. אַפּאַטאַשו האָט די טעמע באַ-
אַרבעט אין זיין דערציילונג „לוסי לי.“

די אידישע קינדערשול ברענגט וויכטיקע רעזולטאַטן און
דערנענטערט דאָס קינד צו טאַטע־מאַמע. איזי קאַפּאַפּס טאַכ-
טער — דערציילט ש. מילער“ — איז געאַנגען אין אַ אידישער
שול און זיך אויסגעלערנט לייענען. האָט זי מיט זיך מיטגע-
בראַכט פון דער שול שלום־עליכמס „טעפל“. „דאָס איז אפשר
געווען דער ערשטער בוך נאָכן סידור און חומש, וואָס ישראל האָט
געלייענט, ער איז אַבער ניט געווען דער לעצטער“. צווענדיק
דעם טאַטנס הנאה האָט זי אים אַנגעהויבן ברענגען פון דער ביב-
ליאָטעק אידישע ביכער. און „עס האָט זיך ניט אינמאַל געמאַכט,
דאָס גייענדיק אין ביבליאָטעק זאָל ער איר האָבן נאָכגעשריען:
פאַרגעס ניט צו נעמען פאַר מיר אַ ביכל — אַביסל איז דאָס
אים אַנגעקומען שווערלעך. עס איז דאָ אַזויפיל ביכער, היינט
גיין ווייס וואָס צו נעמען. אַבער אויך דאָ האָט אים לילי אומ-

דאָס משפּחה לעבן ביי אירן אין אַמעריקע

דירעקט ארויסגעהאַלפן". זי איז געוואָרן די דערציערין פון איר פאָטער.

אַחוץ דער ספעציפיש אידישער עלטערן און קינדער פראָ-בלעם, איז גאַנץ רייך די אידישע ליטעראַטור, ווי דאָס אַמערי-קאַנער אידישע לעבן, מיט די אַלגעמיינע, אַלמענטשלעכע עלטערן און קינדער פראָבלעמען, וועלכע געפינען זייער אויסדרוק אין דער פאָלקס-חכמה, אין פאָלקסוואָרט. ליידער ווערן דאָס רוב אַט די אַלע פראָבלעמען באַרירט אין דער ליטעראַטור כמעט בלויז אין שייכות צום אַלרייטיגן עולם.

דער שטילער אַנטיסעמיטיזם אין לאַנד פאַרשאַפט דאָ און דאָרט די באַציאַונגען צווישן די עלטערן און די קינדער. „שול-מאַן איז ביסלעכווייז געוואָרן אַ מענטש אָן אַ באַשעפטיקונג — דערציילט ז. ליבין ¹⁰ — זיין אייגענע סטאַר האָט אים דרויסן ארויסגעשטופט. די סטאַר האָט זיך געפונען אין אַ שיינער, אין אַ קריסטלעכער געגנט. אַ אידן האָט מען אין דער דאָזיקער געגנט ניט איבעריק געגליכן". האָבן זיינע אַמעריקאַנער געבאַ-רענע צוויי מיידלעך איינגעזען, אַז „זייער פאָטער, דער אידיש אויסקוקנדיקער שולמאַן, איז געווען אַ שטערונג פאַרן געשעפט" און דאָס איבערגענומען אין זייער רשות. און דער פאָטער איז געוואָרן אויס ברויטגעבער און אויס דעה זאָגער און זיך געפילט ווי אויסגעשפילט.

די שווערע צייטן פון קריזיס און די דעפרעסיע רופן זיך אָפּ צו גוטן אויף דער דערנענטערונג פון די עלטערן מיט די קינדער. ז. ליבין ¹⁰ און ברוך גלאַזמאַן ¹¹ גיבן זיך אָפּ מיט דער פראָגע.

די משפּחה

„די אידישע פאָמיליע האָט אויסגעטראָגן אַף אירע פלייצעס די גרויסע אימיגראַציע קיין אַמעריקע, זי האָט ארויסגעטראָגן דעם גרעסטן טייל פון דעם אידישן פאָלק אויסער אַמעריקע פון די גרעסטע געפאַרן, זי טראַגט איצט אויך ארויס פון אונטערגאַנג-געפאַר די אידישע ישובים אין אייראָפּע, דזשאַיַנט און אַלע אַנ-דערע הילף אַרגאַניזאַציעס זיינען די קלענסטע געבער אין פאַר-

דאס משפחה לעבן ביי אירן אין אטעריקע

גלייך מיט דער אידישער פאמיליע, — אזוי דערקלערט א ליטע־
רארישער פארשער, דר. א. מוקדוני. " און עס איז א ווייט בא־
רעכטיקטער אמת.

וויל אבער דער אמעריקאנער אידישער שרייבער עטוואס
מער פון דער משפחה, ווי א מאטעריעלע הילף. ער געדענקט
איר אנגענעמענעם לעבנס־שטייגער, איר גייסטיקע טראַדיציע, איר
הארמאנישקייט, ווען פריינטשאפט און גוטברודערשאפט האבן ניט
דערגרייכט בלויז צו דער קעשענע, נאר צו דער הויך און טיפענישן
פון דער נשמה. און ער מיידט עפעס אויס וועגן איר צו שרייבן.
עס גלוסט זיך אים ניט צו בארירן די אנגעווייטיקטע פראגע אין
שווערע צייטן. דרייט ער זיך ארום דער טאטע־מאמע־קינדער
פראבלעם און פארשווייגט די אנדערע.

דער פאקט, וואס די פאמיליע האט פינאנסירט די אימיגראציע,
האט פאראורזאכט אינערלעכע רייסערייען. ניט בלויז האט אן
"אלרייטניק" ווי אן "אנקל מאַזעס" " אויסגענוצט און פארשקלאפט
זיינע קרובים, נאר יעדער "אראפברענגער" מיינט, אז עס קומט
אים דערפאר ש"י עולמות. " די טענות און מענות צו אמעריקע
פון דעם ניי־געקומענעם ווירקן אויך שלעכט אויפן אראפברענגער."

דאס ניט צופרידנשטעלן זיך פון דעם ניי־געקומענעם און
דאס ניט בכח זיין אים ארויסהעלפן אין די "גרינע יארן", און
דער "לעכערדיקער זאק" פון דער אלטער היים, וועלכן מע קאן
קיינמאל ניט אַנפילן, האט דא אפגעשוואכט די משפחה.

דער ווערט פון "געלט־יחסן" איז געשטיגען אין די פאָגראַם
יארן, און דער בכבוד'יקער איד איז ווי פארקוקט געוואָרן אין
די גזרות־רעות'דיקע צייטן.

ווערסטו דא אין פרייען לאַנד, א מיטגליד פון א משפחה,
פארלירסטו דעם אייגענעם "איד"... "איר מיינט — רעדט א
גרינער אויס דאס האַרץ פאר י. ד. בערקאוויטש" — איך האב
אויף זיך נאר איין שוואַגער זאויל? מיין שוואַגער זאויל האט
דא ביי זיך דריי קינדער, צוויי מיידלעך מיט א בחורל —

ראַס משפּחה לעבן ביי אידן אין אַמעריקע

גיבן זיי מיר אויך אַפּטמאַל אַן עצה. די טעמע איז סימבאָליש באַרירט אין ה. לייזויקס דראַמע „באַנקראַט“.

די משפּחה איז ווייט ניט די זעלבע וואָס זי איז געווען, און אַ משפּחה צו אַ משפּחה איז ניט גלייך. עס איז ניטאָ די ענלעכ־קייט און די אייגנאַרטיקייט פון אַמאַל. די משפּחה איז דאָ איצט אין אַ צושטאַנד פון בוי און איבערבוֹי. עטוואָס איז אין איר ענלעך צו אַ צונויפשמעלץ פון שבטים אין די פאַרהיסטאָרישע צייטן. אַ געמיש פון פּנימער, אַ צעמיש פון דיאַלעקטן, און צומאַל אויך פון שפּראַכן. אַנדערע וועלטאַנשוואַנגען, אַנדערע אינטערעסן, וועלכע האַלטן אין איין אויסגלידערן און איבער־גלידערן דעם געביטענעם פּרצוף. דער פּוילישער איד איז זיך דאָ מתחתן מיט אַ תּימנ'ער, דער ליטוואַק מיט אַ גאַליציאַנער, אַ חסיד מיט אַ מתנגד, אַ דאָווענער לויט „נוסח אַשכּנז“ מיט איינעם וואָס דאָוונט אָף „נוסח ספרד“, ניט זעלטן אויך — אַ שול־איד מיט אַ „יאַהודי“, אַ ציוניסט מיט אַ סאָציאַליסט, און נגיד מיט קבצן, און „גריין“ מיט „געל“, און איינער נאַשט און שטעקט אָן דעם צווייטן, און איינער ווירקט און ווערט באַווירקט פון אַנדערן, און עס איז אַ צונויפגעשטוקעוועטע דערוויל, פאַר־לאַטעטע, משפּחה'שאַפט, וואָס האַלט זיך דאָ, ווי דאָס גאַנצע אידישע לעבן, אין אַ שמעלצטאַפּ, און באַקומט איר אייגנאַרטיקן אויסזען. און דער אידישער שרייבער באַמיט זיך קוים און דרינגט ניט אריין אינם פּלאַנטער. ער כאַפט דאָ און דאַרטן אויף אַן איינציק בילד, פאַרצייכנט אַ כאַראַקטעריסטישן שטריך, אַן אינ־טערעסאַנטן עפיזאָד, נאָר צום אינערלעכן תּוך און מהות פון דעם משפּחה־לעבן איז ער ניט דערגאַנגען.

אַ נ ו ו י ז ו נ ג ע ן :

1. די אימיגראַנטן, ניו יאָרק, 1909. ז. 244.
2. דער ציוניסטיש־געקליבענע סקיצן (באַנד 2), ניו יאָרק (1907), ז. 121.
3. Felix M. Warburg: The Jew in Social Life, Then and Now.—Judaean addresses selected, vol. IV. New York, 1933, p. 122.

רָאָם מִשְׁפַּחָה לַעֲבוֹן בֵּי אִידֵן אִין אַמֶּרִיקע

4) דר. ב. האַפּמאַן (צביון): פּופציק יאָר קלאָקסאַכער יוניאָן.
ניו יאָרק, 1936, ז. 17—18.

5) די ערשטע אידישע אימיגראַציע פון די מזרח-אייראָפּעאישע לענדער קיין אַמֶּרִיקע (די אַזוי גערופענע „קלוינע אימיגראַציע“) האָט זיך אָנגעהויבן אין די זיבעציקער יאָרן. די אימיגראַציע אידישע פרויען האָבן זיך דאָן אין קיין פּאַל נישט געקענט איינאַרדנען. און ווייל די „קאָלוואַרער דייטשקעס“ האָבן זיך פון זיי דערווייטערט, האָבן זיי זיך, צוליב די אינדוסטריעלע באַקוועמלאַכקייטן אין לאַנד, נישט געוואוסט פשוט וואו זיך אַהינגוואַסן. אַ גליק, וואָס עס איז געשאַפן געוואָרן אין 1800 דער „נשי שבטי ישראל פאראיין“, וועגן וועלכן מיר געמינען אַ מודעה'לע אין „די יודישע גאַזעטין“, אָקטאָבער 8, 1880, נומ. 39:

„נשי שבטי ישראל פּעראיין

וויר מאַכן בעקאַנט דאָס וויר האָבן איין פּעראיין געגרינדעט מיט דעם נאָמען „נשי שבטי ישראל“. וויר האָבען זאמטאָ אַבערדס דעם 3 אָקטאָבער דעם ערשטען פּאַרזאַמלונג אָנגעהאַלטען פיר דעם ערשטען מאל מיט 80 מעמבערינס.

דער ערשטער צוועק דאַפּאָן איזט פיר תכשיטים אויף די ספרי תורות פאן די חברה שבטי ישראל וואלאקאווישק, און דאָס ווירד עס אויף אַן אַנדערען צוועק פּערוואַנדעט ווערדען. וויר מיטמען יעדען ערשטען זונטאָ אין מאָנהייט אום האַלב נאָך זיבען אוהר אַבערדס.

וועלכע פרויאַ עס פּאַרלאַנגט זיך אָנצושליסן צו דעם פּעראיין ווירד געפּעליגט בעזוכען אונזער מיטינג רום, אין שוהל 48 לודלאָוו סט. איינקונפטס געלד קאָסטעט נור 50 סענט. אונזערע פּאַלגענדע באַממע זינד” —

ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן, סוף 1881, די אינטענסיווע אימי-גראַציע זענען זיי דאָ ממש געווען די זיילן פון הויז און געדינט אלס וועגווייזערנס צו די קומענדיקע אימיגראַנטקעס. זיי זענען געווען די ערשטע צו איינפירן „באַצאַלעטע קעסט“.

6) האַיזיקעל אַלליין: אַמֶּרִיקאַניזירט זיך — עס איזט שאָן צייט! — דאָס פּסת בלאַטט (יודישע גאַזעטען, נו. 15). ניו יאָרק, 1884, ז. 3.

7) אַנאַנים: דער אונגאַרישער איד אונד דער פּאַלאַק. דאָרט.

8) די נשמת יתרה און פענני'ס חתנים. ניו יאָרק, 1913, ז. 111.

9) רחלע די שטרומע — ערצווילונגען, ניו יאָרק, 1903. און אין „די אימיגראַנטן“ און אין פיל אַנדערע דערצווילונגען.

10) די געבראָכענע הערצער, דראַמע אין פיר אַקטן. וואַרשא, 1912, ז. 16—17.

דאָס משפחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

11. אַרע די באַרד, ראָמאַן... ניו יאָרק, 1918, ז. 143—144.
12. ת. רויזענבלאַט: לייב. לאַס-אַנגעלעס, קאַל., 1935.
13. С. М. Гинзбург и П. С. Марек: Есрейские народные песни в России, С. П. Б., 1901, № 238, p. 195.
14. טוביה חייקל שלום-מזל. ניו יאָרק (דאָסע נים אַנגעגעבן), ז. 12.
15. אַ נדבה גיב מיר, — קאַפּלאַן: געטאָ קלאַנגען, ז. 36—37.
16. ניו יאָרק (חיברו פּאַבלישינג קאָ.), 1934.
17. און ער האָט ווידער געשמייבלט—ל. קאַבריס דערציילונגען. ניו יאָרק, 1903. דאָק—ל. שאַפּיראָ, ניו-יאָרקיש. ניו יאָרק, יאָר נים אַנגעגעבן.
18. סטודיאָ, 3, נ"ו, 1935, ז. 282—283, 298—303.
19. יעדער מיט זיין גאַט—דראַמען, ניו יאָרק, 1918, ז. 88.
20. די ערוואַכונג, ראָמאַן. ניו יאָרק, 1920, ז. 7.
21. דאָרש. ז. 156.
22. י. אַפּאַטשעו: די טענצערין (געזאַמלטע ווערק, 11). ווילנע, 1930, ז. 324.
23. ביים שוועל, דערציילונג—די צוקונפט, 1934, נומ. 6, ז. 312.
24. אַן אמעריקאַנערין—י. אַפּאַטשעו: מי און פּורעם (געזאַמלטע ווערק, 14). ווילנע, 1936, ז. 200—205.
25. אַ פּרעמיע, — „אידישע פּרויענוועלט“, קראַקאָ, 1902, נומ. 1, ז. 6.
26. מיכל קאַהן: פּראַגן צו דיסקוטירן, — „פּרויע אַרבייטער שטי-מע“, ניו יאָרק און פּילאדעלפּיע, 1902, באַנד 4, נומ. 6(160).
27. פּאַרקאַסס—צו דער פּראַגע פּרויע הייראַט—דאָרש, 1890, נומ. 26.
28. אַף ווייטע וועגן, ראָמאַן... אין דרוי ביכער. ניו יאָרק, (1923).
29. דאָס טענעמענטהויז, טיר נומ. 2, פּון אַ ליטוויש אַטעמל ביזן טענעמענטהויז. ניו יאָרק, 1918, ז. 271—272.
30. פּאַסטע מענטשן—די צוקונפט, 1928, ז. 54.
31. אַרע די באַרד, ז. 253—257.
32. פּאַסטע מענטשן—די צוקונפט, 1928, ז. 284.
33. אידישע מנהגים, דראַמע אין דרוי אַקטן, די צוקונפט, 1926, ז. 10—19.
34. פּאַרלאַג „גרינע ביימעלעך“. ווילנע, 1938, ז. 48—52.
35. על נשואי התערובה, דפים מעזבוננו... של ראביני, נערבו ע"י דר. מ. ז. רייזין—„רמת“, ניו יאָרק, 1938, ברך ב', נומ. 9, ז. 347—352.
36. אַן איטאַליענער—אַרום די תּורבות (געזאַמלטע ווערק), ווילנע, 1925, ז. 92—95.
37. הער גאָלדבערג—אין דער ווייטער וועלט (ניו יאָרק, 1918), ז. 86.
38. קענטאַקי, ניו יאָרק, 1936, ז. 124—126.

דאָס משפחה לעבן ביי אירן אין אמעריקע

39. דאָרט, ז. 143—144.
40. מאָדאָס מאַרקיוז—ראַסע, ליגמשעריי און אַנדערע דערצווילונגען. וואַרשא, 1928, ז. 58—63.
41. ברוך דין אמת—5. קאַבריןס ערצווילונגען, ז. 58.
42. אין אַ סאַלון (איינזאָקטער), די צוקונפט, 1922, ז. 157—161.
43. מיר איז בלוויז באַקאַנט י. אָפּאַטש'ס דערצווילונג "א גר", ליגמשעריי... (געזאַמלטע ווערק, 5). ווילנע, 1927, ז. 175—179.
44. לייבל אין דערהיים, לייבל אין אַמעריקע, "געזאַמלטע שריפטן", מער באַנד (ניו יאָרק), 1921, ז. 241.
45. די טענצערין (ארום גרענד סט.), ראַמאַן, אַ שטיק אידיש לעבן אין די יאָרן 1910—1911 (געזאַמלטע ווערק, 11). ווילנע, 1930, ז. 194—195; דאָרט, ז. 212.
46. מערי און סילווע אין דוד פּינסק'ס "דאָס הויז פון נח עדאן"; שלום אַש: "נאַטהינג באַט ביזנעס"—די צוקונפט, 1915, ז. 700—708.
47. אַנקעל מאָזעס—געזאַמלטע שריפטן" (ניו יאָרק), 1921, ז. 22.
48. דאָרט, ז. 28.
49. דער מעמבער און זיין פרוי, "געקליבענע סקיצן (באַנד 1), ניו יאָרק, 1902, ז. 60—61.
50. אַמטער איין דאָך, "ערצווילונגען", קליוולאַנד, 1921, ז. 171—170.
51. אַרויסגעשטויסן (אַ טעגליכע זאך), אַלע שריפטן פון יעקב גאַרדין, מער באַנד. ניו יאָרק, 1910, ז. 85—87.
52. טיע, וואו לויפסטו?—צווישן ווענט". ניו יאָרק, 1939, ז. 108.
53. די נשמה יתרה און פענני'ס חתנים, ז. 47.
54. האַרי אָפּ!—פאַן יעקב האַכשטיין. "די יודישע גאַזעטן", 1885, נומ. 12.
55. אַנאַנים: די עמאַנסּיפּאַציאָן דער פרויען, דאָרט, 1884, נומ. 20—22.
56. י. האַכשטיין: כּה תאמרו לבית יעקב (אלו הנשים), דאָרט, 1885, נומ. 27.
56. "עם"—(ה. זאָלאַטאַראָוו): צו דער לאגע פון דער אַרבעטער פרויען אין אַמעריקע (נאָך דעם רעפּאָרט פון דעם קאָמיסאַנער פון אַרבעט אין די פ. ש. ס. ראַט), "פּרויע אַרבעטער שטימע", נ"י און פּילאדעלפיע, 1890, נומ. 6.
58. מאַררים ראָזענפּעלד: דאָס לעבן אין אַמעריקע, "די אידישע ביחהע", באַנד 2, נ"י, 1897, ז. 99.
59. "עקס זואי זי": צוויי אַפּפּער, "די פּרויע אַרבעטער", 1890, נומ. 13.

דאָס משפּחה לעבן ביי אידן אין אמעריקע

60. קלינמאַן סטריט, ראַמאַן. ניו יאָרק, 1937, ז. 8.
61. פּאַרטונקלס גאַלד—ברוך גלאַזמאַן : געקליבענע ווערק, באַנד 5. ווילנע, 1928, ז. 107.
62. שמאַטעס דראַמע אין פיר אַקטן—געקליבענע ווערק, 5. ווילנע, 1928, ז. 112—113.
63. קענשאַקי, ז. 83.
64. דאָרט, ז. 81.
65. כ. באַטוויניק : ערצילונגען און בילדער. נ. י. 1920, ז. 182.
66. אַ רייע אין קאַלופּאַרניע—געזאַמלטע שריפטן, 4 (ניו יאָרק), 1921, ז. 283.
67. די טענצערין, ז. 154.
68. סטודיאַ, 3. ניו יאָרק, 1935, ז. 285.
69. ת. רוזנבלאַט : ליום, ז. 119.
70. דאָרט, ז. 73; י. אַפּאַטשעו : ס'ריידל דרייט זיך, — ביאַנקאַ (געזאַמלטע ווערק, 10). ווילנע, 1928, ז. 103—113.
71. י. אַפּאַטשעו : אין בעריכט—קלאַסנאָמאָ (געזאַמלטע ווערק, 12). ווילנע, 1931, ז. 194—198.
72. אַפּאַטשעו : די טענצערין, ז. 81—82.
73. „קאַלאַמביא דרעס קאַ“, ניו יאָרק, 1938, ז. 137.
74. ת. רוזנבלאַט : ליום, ז. 39.
75. הענט און פיס אין סטרייק—דער אמת, באַסמאַן, 1895, נומ. 9.
76. זיין געליבטערס מתנה— דערצילונגען, ז. 188, 190.
77. מי און פורעם (געזאַמלטע ווערק, 14). ווילנע, 1936, ז. 60—64.
78. די רעוואָלוציאַנערקע—ערצילונגען, ז. 282.
79. דער אַמעריקאַנער מענטש—די צוקונפט, 1916, ז. 211—213.
80. דערצילונגען, ז. 66—67 — דער נייער טאַטע ; ז. 114—119 — ער האָט געוואָלט ריידן.
81. אַ וואַכעדיקער אַונט. דער טאַג, ניו יאָרק, 9 אפריל, 1939 ; די זון איז אונטערגעגאַנגען היינטיקן פאַרנאַכט, מאָרגנפרייהיום, נ. י. 1937.
82. די אימיגראַנטישע דראַמע—יאַרבוך פון אמאַפּטויל. ניו יאָרק, 1938, ז. 165.
83. שלום אַש : געזאַמלטע שריפטן, באַנד 10. (ניו יאָרק), 1921.
84. י. י. שוואַרץ : קענשאַקי, ז. 81.
85. דאָרט, ז. 84.
86. י. ד. ברק : גרין און געל—דער אידישער קעמפער. ניו יאָרק, 1907, נומ. 31.
87. געקליבענע שריפטן, 4, ווילנע, 1927.

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

אָנווער פאמיליע, אינק.

צוועק: משפחה-צוזאַמענקונפטן; העלפן נויטליידנדע מיט-גלידער; טויטן בענעפיט; קרקע. אָרגאַניזירט אין 1924 מיט 20 מיטגלידער, איצט — 85. אַמעריקאַנער געבאַרענע 60%. עלעמענט: געשעפטלייט, ארבעטער, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 2טן—4טן זונטיק, אין 40 איסט 7טע גאַס. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. קאַרעספּאָנדענץ — אידיש און ענגליש, פראַ-טאַקאַלן—ענגליש. קולטורעלע טעטיקייטן: לעקציעס, פאָרוויי-לונגען. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע; שטיצן היגע אינסטיטוט-ציעס. פּרעזידענט, מ. בראַמבער; סעקרעטאַר, נ. הערלינג.

יונייטעד איוראַעל פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף — קראַנקן און טויטן בענעפיט; קרקע. אָרגאַניזירט אין 1925 מיט 15 מיטגלידער, איצט—80. אַמעריקאַנער געבאַרענע—15%. עלעמענט: 75% ארבעטער, 15% געשעפטלייט, 10% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: צוויי מאל אין מאָנאַט, אין 1330 ווילקינס עוו., בראַנקס. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פראַטאַקאַלן און קאַרעספּאָנדענץ—אידיש. האָבן גע-דרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעקרעטאַר, מאָריס געווירטץ.

ארעמלאַנד פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן די פאמיליע אין נאָענטער פאַרבינדונג. אָר-גאַניזירט אין 1938 מיט 60 מיטגלידער, איצט—90. אַמעריקאַנער געבאַרענע—70%. עלעמענט: 10% ארבעטער, 60% געשעפט-לייט, 30% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: דריי מאל אין יאָר, פלאַץ, אומבאַשטימט. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַ-טאַקאַלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. האָבן געדרוקטע קאָנסטי-טוציע. פּרעזידענט, מ. גראַסמאַן; סעקרעטאַר, מ. ארעמלאַנד.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

באקסטער פאמיליע קרייז

צוועק: אנהאלטן נאָענטע פאַרבינדונג און זיין גרייט צו העלפן קרובים אין דער אַלטער היים און זיך אויך באַטייליקן אין אַלגעמיינע הילפס־אַקציעס פאַר נויטליידנדע אידן בכלל; דער־נענטערן די הירגעבארענע קינדער פון דער משפחה און אויפהאלטן אין זיי דעם קרובה'שאפט געפיל. אַרג. אין 1937. 15 פאמיליעס—100 נפשות. אַמער. געב.—40%. עלעמענט: 20% ארבעטער, 75% געשעפטלייט, 5% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: עטלעכע מאָל אין יאָר, אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראַטאַקאָלן—ענגליש, קאַרעספּאָנדענץ—אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק: לעקציעס און דיסקוסיעס וועגן סאָציאלע פראַגן און פאַרוויילונגען. פרעז. פיגל זאַב; סעקר. דושעני דוואַרק.

באַראָן קאַזין קלוב

צוועק: געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפֿטן. אַרג. אין 1938 מיט 27 מיטגלידער, איצט—50. אַמער. געב.—40%. עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאָל אין חודש, אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. סעק. יעטאָ אַלפערט.

די באַרדמאַן פאמיליע אַרגאַניזאַציע

צוועק: געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפֿטן; העלפן נויטבאַ־דערפטיקע מיטגלידער; קרקע; ספּעציעלע פאַנדן פאַר חתונה און ברית מתנות צו מיטגלידער; שטיצן אַרימע קרובים אויף יענער זייט ים. אַרג. אין 1936 מיט 40 מיטגלידער, איצט—50. אַמער. געב.—50%. עלעמענט: 20% ארבעטער, 20% געשעפט־לייט, 60% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן דריטן זונטיק אין חודש, אין 844 איסט 48 גאַס, ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אין אידיש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. קולט. טעטיק: לעקציעס. האָבן געדורקטע קאַנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים. סעק. טעסי פיליפס.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

בארים פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן; שטיצן נויטבאָ-
דערפטיקע אין דער משפחה; קרקע. אָרג. אין 1933 מיט 20 פאָ-
מיליעס, איצט—90 פאָמיליעס. אמער. געב. מיטגלידער—50%.
עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען
יעדן 4טן זונטיק נאַכמיטיק אין מאָנאַט. אין 40 איסט 7טע גאַס,
נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן
און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. קולט. טעטיקייטן און פאַרוויילונגען.
פרעז. אַלעקס באַריס; סעקר. מיס ב. באַריס.

מנשה באַשניאַק פאָמיליע קרייז

צוועק: אָנהאַלטן נאָענטע פאַרבינדונג און העלפן נויטבאָ-
דערפטיקע מיטגלידער. אָרג. אין 1931 מיט 120 מיטגלידער,
איצט—80. אַמער. געב.—25%. עלעמענט: 50% אַרבעטער,
45% געשעפטלייט, 5% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין
מאַנאַט, אין 521 האַפּקינסאָן עוו. ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט
אין אידיש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. יונגוואָרג
אַרגאַניזירט אין אַ דזשוניאָר ליג. פרעז. מאַקס באַשניאַק; סעקר.
דעני באַשניאַק.

בירמאַן פאָמיליע קרייז

צוועק: האַלטן זיך אין נאָענטער פאַרבינדונג; אַפטע צו-
זאַמענקונפטן; קרקע. אָרג. אין 1930 מיט 32 מיטגלידער, איצט
—45. אַמער. געב.—75%. עלעמענט: 40% אַרבעטער, 30%
געשעפטלייט, 30% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: ערשטן זונטיק אין
מאַנאַט, אויסער זומער, אין מעקאַלפּין האַטעל, נ. י. מיטינגען,
פראַטאַקאָלן, קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. האָבן קאָנסטיטוציע. שטיצן
היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. בערנאַרד ה. שעריס;
סעקר. פרידאָ ראָדזשערס.

בלאטט „סאשעל אַרנאניזישאָן“

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן און העלפן נויט- באַדערפטיקע מיטגלידער. אַרג. אין 1937 מיט 22 מיטגלידער, איצט—20 פאמיליעס מיט 100 נפשות. אַמער. געב.—90% עלע- מענט: 25% אַרבעטער, 45% געשעפטלייט, 30% פראַפעסיאָנאלן. מיטינגען: יעדן ערשטן זונטיק אין מאָנאַט. אין 40 איסט 7טע גאַס. מיטינגען, פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאַנדענץ—ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. פרעז. איזידאָר בלאַט; סעק. אסתר פרידמאַן.

לעאַן בליקער סאַנשיין ליג

צוועק: פאראייביקן דעם נאָמען פון אַ ברודער; האַלטן זיך צוזאַמען און העלפן איינער דעם אַנדערן אין צייט פון נויט. אַרג. אין 1934 מיט 25 מיטגלידער, איצט—75. אַמער. געב.—85% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: 1טן—3טן מיט- וואָך אין חודש. אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען, פראַטאַ- קאָלן, קאַרעספּאַנדענץ—ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן געזעלשאַפטלעכע פראַגן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז. פ. ענטמאַקער.

בערלין פאמיליע קרייז

צוועק: אָנהאַלטן באַענטע משפּחה פאַרבינדונג. אַרג. אין 1936. 75 מיטגלידער. אַמער. געב.—75% עלעמענט: אַרבע- טער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאלן. מיטינגען: יעדן ערשטן זונ- טיק אין מאָנאַט, אין בראַדוויי סענטראַל האַטעל. מיטינגען אָנגע- פירט אין ענגליש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאַנדענץ—ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק. סעמועל מייקעלסאָן.

אסתר בערנשטיין פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אַרג. אין 1938 מיט 20 מיטגלידער, איצט—65. אַמער. געב.—10% עלעמענט: 50% אַרבעטער, 50% געשעפטלייט. מיטינגען: ערשטן מיטוואָך, יעדן

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

8טן מאָנאַט, אין 7 לואיס עוו, ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן—אידיש, קאַרעספּאַנדענץ—אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פאַרלעזונגען. שטיצן היי-מישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. מ. ראָזענבאָך; סעק., בען שומאַן.

5. ס. בערנשטיין פאמיליע קרייז

צוועק: אָפהיטן אָנדענק פון לייזער און שרה בערנשטיין; אויפֿהאַלטן האַרמאָניע און זיך באַמיען פאַרן אַלגעמיינעם וואוילזיין פון דער פאמיליע. אָרג. אין 1938 מיט 37 מיטגלידער, איצט—37 פאמיליעס. אַמער. געב. — 23. עלעמענט: 88% אַרבעטער, 12% געשעפטלייט. מיטינגען: 4טן זונטיק אין מאָנאַט, אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראַטאַקאָלן און קאַרעספּאַנדענץ—ענגליש. האָבן געשריבענע קאַנ-סטיטוציע. שטיצן קרובים אין אַלטער היים. סעק., האַראַלד סאַקס.

ברענער פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; צוזאַמענהאַלטן דעם פאמיליע-בונד פון די ברענערס; חתונה מתנות. אָרג. אין 1936 מיט 50 מיטגלידער, איצט—120. אַמער. געב. 50%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 2טן—4טן זונטיק, אין 151 קלינטאָן סטריט, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש. קאַרעספּאַנדענץ—אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן—ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן פארשיידענע פראַגן. קאַנ-סטיטוציע—לויטן פראַטאַקאָל. סעק., ראָז ברענער.

פערל גאלאנארער פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפּטן; שטיצן אַלטע היים. אָרג. אין 1937 מיט 20 מיטגלידער, איצט—150. אַמער. געב. — 10%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 2טן—4טן זונטיק, אין 96 קלינטאָן סט., נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. קאַרעס-

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

פאנדעניץ און פראטאקאלן—אידיש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פאָר-ווילונגען. שטיצן אַלטע היים. פרעז., סעם שוגערמאַן; סעק., לואיס סיגעל.

גאַלדמאַן פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן פאמיליע אין ענגער פאַרבינדונג; קעגנזייטיקע הילף. אָרג. אין 1936 מיט 10 מיטגלידער, איצט—75. אָמער. געב.—30%. עלעמענט: 75% ארבעטער, 15% געשעפטלייט, 10% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין חודש, אין מעק-אַלפין האַטעל, נ. י. מיטינגען, פראַטאָקאלן, קאַרעספּאָנדענץ—ענג-ליש. האַבן קאָנסטיטוציע. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוט-ציעס. פרעז., מעק וועין, סעק., שוירלי ק. גאַלדמאַן.

גאַלדפּאַרב פאמיליע קלוב

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף; העלפן נויטליינדע קרובים. אָרג. אין 1928 מיט 50 מיטגלידער, איצט—100. אָמער. געב.—40%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט און פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען, ערשטן זונטיק אין מאָנאַט, אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען, קאַרעספּאָנדענץ און פראַטאָקאלן—ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פאַרווילונגען. גיבן אַרויס אַ מאָנאַטלעכן בולעטין אין ענגליש—„גאַלדפּאַרב ניוס“. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז., מאָזעס ה. האַניג; סעק., מאַטילדאַ גראַנטץ.

די גורוויל בענעוון. סאַסייעטי (פאמיליע קרייז)

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; טויטן בענעפיט. אָרג. אין 1934 מיט 20 מיטגלידער, איצט—80. אָמער. געב. 12%. עלעמענט: מאַיאָריטעט אַרבעטער; געשעפטלייט און פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 2—4 טען מיטוואָך אין מאָנאַט, אין 15 צווייטע עו., נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פראַטאָקאלן—אידיש, קאַרעספּאָנ-דענץ—ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פאַרווילונגען. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. סעם פּרענקעל.

ניטעלסאָן קאמאיקא בני מנחם אריה

צוועק: דערנענטערונג פון דורות. הויפט-ציל—אָנהאַלטן פאמיליע קאנטאַקטן; זאַמלען משפּחה בילדער און משפּחה-רע-קאָרדס. אָרג. אין 1915; רעאָרגאַניזירט אין 1936. באַשטייט פון 100 מיטגלידער. אַמער. געב.—50% צווישן מיטגלידער געפֿי-נען זיך אַפּשטאַמען פון זעקסטן דור. עלעמענט: 40% אַרבעטער, 50% געשעפּטלייט, 10% פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: צוויי מאָל אין יאָר, אין אומבאַשטימטן פּלאַץ. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן—אידיש, קאָרעספּאָנדענץ—ענגליש. קיין דיוס, קיין קאָלעקשאַנס. פרעז. דר. נ. ל. גיטעלסאָן; סעק. דזש. מ. קאַמיקאַ.

דאַבע לייב גלייזער פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאַמענקונפּטן; גמילת חסד קאַסע; שטיצן נויטליידנדע קרובים אין אַלטער היים. אָרג. אין 1924 מיט 20 מיטגלידער, איצט—50. אַמער. געב.—10% עלעמענט: אַר-בעטער, געשעפּטלייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: לעצטן זונטיק אין מאָנאַט, אין 1342 סטעבינס עוו. בראַנקס. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן—אידיש, קאָרעספּאָנדענץ—אידיש און ענגליש. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. סעק. מ. ראָזענפּעלד.

מרדכי גערסטיין פאמיליע קרייז

צוועק: משפּחה צוזאַמענקונפּטן; העלפן נויט-באדערפטיקע מיטגלידער; קרקע. אָרג. אין 1934 מיט 10 מיטגלידער, איצט—50 פאמיליעס מיט אַ מיטגלידערשאפט פון איבער 100 נפשות. אַמער. געב. 25%. עלעמענט: 50% אַרבעטער, 50% געשעפּט-לייט. מיטינגען: 1—3טן שבת, אין 40 איסט 7טע סטריט, נ. י. מיטינגען, קאָרעספּאָנדענץ און פּראָטאַקאָלן—אידיש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פּאַרוויילונגען. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. ארויס-געגעבן סוואַועניר זשורנאַל. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז. מאָריס ליכטענשטאַל; סעק. מ. גערסטיין.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

גראווער פאמיליע קרייז

צוועק: אנהאלטן נאָענטע פאַרבינדונג און שטיצן נויטליידנדע אין דער פאמיליע. אָרג. אין 1936 מיט 10 פאמיליעס, 40 נפשות, איצט—60 נפשות. אָמער. געב.—75%. עלעמענט: 2 ארבעטער, אייניקע פראַפעסיאָנאלן און די איבעריקע געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 3טן שבת אין מאָנאַט. פּלאַץ אומבאַשטימט. מיטינגען, פּראַ-טאַקאלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטי-טוציע. פּרעז. סאול גראַווער וולאָדאַווער; סעק., סאול ל. לעיט.

גראַסמאַן פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן פאמיליע אין נאָענטער פאַרבינדונג. אָרג. אין 1938 מיט 50 מיטגלידער, איצט—75. אָמער. געב.—90%. עלע-מענט: געשעפטלייט, פּראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 1טן זון-טיק אין חודש, אין עדיסאָן האַטעל, נ. י. מיטינגען, פּראַטאַקאַלן, קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. קולט. טעטיק.: ליטעראַרישע אַוונטן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פּרעז., הערבערט קראַוויטץ; סעק. פּרידא גראַסמאַן.

גראַפער פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפטן און קרקע. אָרג. אין 1923 מיט 10 מיטגלידער, איצט—160. אָמער. געב.—45%. עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט, פּראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין מאָנאַט, אין בעטהאָווען האַל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פּראַטאַקאַלן און קאַרעספּ.—ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנס-טיטוציע. שטיצן היגע אידישע צדקה פעדעראַציע. סעק., י. גראַפער.

אינר. גרישמאַן פאמיליע אַססין

צוועק: משפּחה צוזאַמענקונפטן; קרקע. אָרג. אין 1923 מיט 12 מיטגלידער, איצט—36. עלעמענט: ארבעטער. מיטינגען: יעדן ערשטן זונטיק אין מאָנאַט, אין בראַדוועי סענטראַל האַטעל. מיטינגען, קאַרעספּאָנדענץ און פּראַטאַקאַלן — אידיש. סעק., גדליה גרמאַן.

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

גרעבעלאָווסקע פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן און קעגנזייטיקע הילף. אָרג. אין 1935 מיט 175 מיטגלידער ביים ערשטן מיטינג. איצט—75. אָמער. געב.—75%. עלעמענט: 25% ארבעטער, 60% געשעפטלייט, 15% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין מאָנאַט, פּלאַץ אומבאַשטימט. מיטינגען, פּראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. האָבן קאָנסטיטוציע. אַרויסגעגעבן אַ סוף־וועניר זשורנאַל. פּרעז. מאַרטין בערמאַנט; סעק., פעני באַלען.

בני דוד פאמיליע קרייז

צוועק: אָנהאַלטן נאַענטע פאַרבינדונג; קעגנזייטיקע הילף; העלפן קרובים אין ארץ־ישׂראל און אין פוילן. אָרג. אין 1919 כדי צו פאַראייביקן אַנדענק פון עלטערן, מיט 19 מיטגלידער, איצט—29 משפּחות. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין חודש, אין אַ מיטגלידס הויז. מיטינגען, פּראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—אידיש. ביי יעדן יאָר־צייט פון עלטערן ווערט באַוויליקט אַ סומע געלט פאַרן קרן היסוד און פאַר נויטבאַדערפטיקע קרובים. פּרעז. לואיס דעיווידסאָן; סעק., יהושע דעיווידסאָן.

בני דוד סאַסייעטי

צוועק: העלפן אַרימע קרובים אויף יענער זייט ים. אָרג. אין 1937 מיט 20 מיטגלידער, איצט—60. אָמער. געב.—40%. עלעמענט: 55% ארבעטער, 20% געשעפטלייט, 25% פּראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין חודש, אין 206 איסט בראַדוועי, נ. י. מיטינגען, פּראַטאַקאָלן און קאַרעספּאָנדענץ—אידיש. סעק., ס. לעדערהענדלער.

דוקמאן מעלאווסקי און ערשאווסקי פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1931 מיט 8 מיטגלידער, איצט—125. אָמער. געב.—75%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראַפעסיאָנאַלן.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

מיטינגען : ערשטן זונטיק אין חודש, אין בראדוועי סענטראל האטעל. מיטינגען אנגעפירט אין אידיש און אין ענגליש. קארעס-פאנדעניץ און פראטאקאלן—ענגליש. האבן געדרוקטע קאנסטיטוציע. סעק, איידא סומלינער.

דווארעצקי פאמיליע קרייז

צוועק : העלפן נויטבאדערפטיקע אין דער פאמיליע ; ליי-קא-סע. ארג. אין 1926 מיט 8 מיטגלידער, איצט—60 פאמיליעס. אמער. געב. מיטגל.—50%. עלעמענט : 10% ארבעטער, 80% געשעפטלייט, 10% פראפעסיאנאלן. מיטינגען : דעם 4טן זונטיק אין חודש, אין סטייוועסאנט קאסינג, 140 צווייטע עוו. ג. י. מיטינגען, קארעספאנדעניץ און פראטאקאלן—אידיש. קולט. טעטיק. : לעקציעס וועגן פאליטישע און עטישע פראגן. שטיצן אלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק, ר. דווארק.

ווייטער פאמיליע און דזשודא

צוועק : העלפן נויטבאדערפטיקע מיטגלידער ; קרקע. ארג. אין 1913 מיט 20 מיטגלידער, איצט—75. אמער. געב. 75%. עלעמענט : ארבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען : לעצטן זונטאג אין חודש, אין בראדוויי סענטראל האטעל, ג. י. מיטינגען, פראטאקאלן און קארעספאנדעניץ — ענגליש. האבן געדרוקטע קנסטיטוציע. סעק, י. א. סילבערמאן.

דזשייקאבס פאמיליע קרייז

צוועק : קעגנזייטיקע הילף ; קרקע. ארג. אין 1931 מיט 25 מיטגלידער, איצט—65. אמער. געב. 25%. עלעמענט : 40% ארבעטער, 30% געשעפטלייט, 30% פראפעסיאנאלן. מיטינגען : יעדן 1טן זונטיק אין חודש, אין היים פון מיטגליד. מיטינגען אנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראטאקאלן—אידיש; קארעספאנדעניץ—אידיש און ענגליש. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. הערי סאוויט ; סעק, ס. ענגלענדער.

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

האַלפערין פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה צוזאמענקונפטן. אָרג. אין 1933 מיט 12 מיטגלידער, איצט—100. אָמער. געב. 60%. עלעמענט: 20% ארבעטער, 70% געשעפטלייט, 10% פראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: איינמאַל אין 3 חדשים, אין 150 וועסט 85טע גאַס, נ. י. מיטינגען, קאָרעספּאָנדענץ און פראָטאַקאָלן—ענגליש און אידיש. קולט. טע-טיק. לעקציעס וועגן אידישע ענינים; פאָרווילונגען. פרעז. הערי וו. רובין; סעקר. סילוויא טשערי.

האַראַוויטץ-מאַרגאַרעטען פאמיליע קרייז

צוועק: דערנענטערן און באַקענען משפחה אָנגעהערדיקע; זיך צוזאַמענקומען און פארבריינגען געזעלשאַפטלעך; פינאַנציעלע שטי-צע צו באַדערפטיקע פון דער פאמיליע; שטיצן קרובים און לאַנדס-לייט אויף יענער זייט ים. אָרג. אין 1923 מיט 350 מיטגלידער, איצט—400. אָמער. געב.—25%. עלעמענט: אַרבעטער 10%; געשעפטלייט—90%. מיטינגען: פון צייט צו צייט אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען און קאָרעספּאָנדענץ אין ענגליש. פירן אַן קולטורעלע טעטיקייט. אַרויסגעגעבן געדרוקטע שריפטן. סעק. מרים ווייס-האַראַוויטץ.

אַלי רוד העלד פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענ-קונפטן. אָרג. אין 1931 מיט 50 מיטגלידער, איצט—70. אָמער. געב.—91%. עלעמענט: 75% ארבעטער, 25% געשעפטלייט. מי-טינגען: 6 מאַל אַ יאַר אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען, קאָ-רעספּאָנדענץ און פראָטאַקאָלן—ענגליש. קולט. טעטיק. לעקציעס איבער סאַציאַלע פראַגן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק., טעטי אַבער.

הענאך וצביא פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפטן; קרקע. אָרג. אין 1933 מיט 25 מיטגלידער, איצט—85. אָמער. געב.—70%. עלעמענט: 40% ארבעטער, 50% געשעפטלייט.

10% פראפעסיאנאלן. מיטינגען: איין זונטיק אין חודש, אין הימען פון מיטגלידער. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראַ-טאָקאלן און קאָרעספּאָרענץ—ענגליש. האָבן געשריבעען קאָנסטי-טוציע, אַרויסגעגעבן זשורנאלן. שטיצן היימישע און היגע אינסטי-טוציעס. סעק. י. מילמאן.

הערמאן הערצאָוויץ בענ. אסס'ן (פאמיליע קרייז)

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קראנקן און טויטן בענעפיט; קרקע. אַרג. אין 1932 מיט 25 מיטגלידער, איצט—100. עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאלן. מיטינגען: 2—4 טן זונטיק אין מאָנאַט, אין 15 צווייטע עוועניו, נ. י. מיטינגען, קאָרעספּאָ-דענץ, פראַטאָקאלן—אידיש. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק., הערמאן הערצאָוויץ.

אהרן-לאה הערשליקאָוויטש פאמיליע קרייז

צוועק: צוזאמענהאַלטן משפחה אין אַמעריקע; קרקע; העלפן קרובים אין דער אַלטער היים. אַרג. אין 1913 מיט 20 מיטגלידער, איצט—65. אַמער. געב.—30%. עלעמענט: ארבע-טער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאלן. מיטינגען: 1—3 טן דינסטיק אין מאָנאַט, אין האַטעל ניוטאָן, נ. י. מיטינגען, פראַטאָקאלן און קאָרעספּאָנדענץ—ענגליש. קולט. טעטיק: לעקציעס איבער סאַ-ציאלע פראגן, פארוויילונגען. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק., פ. טוירקעוויטש.

וואַלטער פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן זיך אין נאָענטער פארבינדונג; קעגנזייטיקע הילף; קראנקען און טויטן בענעפיט, קרקע, נויט פאָנד, זקנים פאָנד. אַרג. אין 1928 מיט 20 מיטגלידער, איצט—24. אַמ. געב.—8%. עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 4 טן זונטיק אין מאָנאַט, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאָקאלן—ענגליש. קאָרעספּ-אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק: לעקציעס, פארוויילונגען. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינ-סטיטוציעס. פרעז., מ. וואַלטער.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

ווילפריד פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף, קרקע. אָרג. אין 1910 מיט 4 מיטגלידער, איצט—65. אַמער. געב.—60%. עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט און פראפעסיאָנאלן. מיטינגען: 1 טן שבת אין חודש, אין היימען פון מיטגלידער. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. קאַרעספּאָנדענץ—ענגליש. פּראָטאַקאָלן—אידיש און ענגליש. האָבן געדרוקטע קאַנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים. סעק., סעם רובין.

ווינבערגער פאמיליע קרייז

צוועק: דערנענטערן משפחה אָנגעהערדיקע; קעגנזייטיקע הילף; קרקע; שטיצן נויטליידנדע קרובים אין אַלטער היים. אָרג. אין 1936 מיט 8 פאמיליעס, איצט 17 פאמיליעס פון 65 נפשות. אַמער. געב.—38%. עלעמענט: 35% אַרבעטער, אייניקע פּראָפּעסיאָנאלן און די איבעריקע, געשעפטסלייט. מיטינגען: יעדן ערשטן זונטאָג אין מאָנאַט, אין 220 טע גאַס. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאַנסטיטוציע. סעק., ע. מאַסקאוויטץ.

פאטער היים פאמיליע קרייז

צוועק: „פאראייניקן די פאמיליע און שאַפן אַחדות און פריינטשאפט צווישן די משפחות; קראנקן און טויטן בענעפיט; קרקע; העלפן נויטליידנדע מיטגלידער. אָרג. אין 1932 מיט 7 מיטגל., איצט — 50. אַמער. געב.—40%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאלן. מיטינגען: 2 טן זונטאָג אין חודש, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן — אידיש. קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס איבער אַלגעמיינע פּראָגן. האָבן געשריבענע קאַנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק., עלען ב. בערנשטיין.

מייקעל טענצער פאמיליע קרייז

צוועק: האלטן פאמיליע אין נאָענטער פאַרבינדונג; הילף צו נויטבאדערפטיקע קרובים; קרקע; אָרג. אין 1927 מיט 10 מיטגל., איצט — 102. אַמער. געב. — 65%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 1טן זונטאָג אין מאָנאָט, אין איסט מידוואוד דזשואיש סענטער, ברוקלין. מיטינגען, פראטאָקאָלן און קאָרסס. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס איבער אַלגעמיינע פראָגן. ארויסגעגעבן געדרוקטע מאַטעריאַלן. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק. עסטעל שיף.

מייקעל טענצער דזשוניאָר ליג

(די אינגערע קינדער פון דער מייקעל טענצער פאמיליע קרייז)
צוועק: זיך צו האַלטן אין נאָענטער באַקאַנטשאַפט. אָרג. אין 1929 מיט קליינע צאָל מיטגל. איצט 40. אַלע אַמער. געב. עלעמענט: אַרבעטער, סטודענטן. מיטינגען: פון צייט צו צייט, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פראטאָקאָלן און קאָרעסס. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס און דיסקוסיעס איבער פאַרשידענע פראָגן. סעק. עסטעל שיף.

טעשער פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן משפּחה אין ענגער פאַרבינדונג. אָרג. אין 1937 מיט 40 מיטגל., איצט — 110. אַמער. געב. — 75%. עלעמענט: 80% אַרבעטער, 15% געשעפטלייט, 5% פראַפּע-סיאַנאלן. מיטינגען: איינמאַל אין מאָנאָט, אין ליווינגסטאָן האַל, ברוקלין. מיטינגען, פראטאָקאָלן, קאָרעסס. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אידישקייט. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. הערי קאַהן. סעק. ס. טעשער.

מרו פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן משפּחה אין נאָענטער פאַרבינדונג. העלפן נויטבאדערפטיקע מיטגלידער; קרקע. אָרג. אין 1927 מיט 5 מיטגל., איצט — 70. אַמער. געב. — 10%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפּעסיאַנאלן. מיטינגען: 2—4טן זונ-

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

טאָג אין מאָנאַט, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל. מיטינגען אַנגעפירט אין אידיש, קאַרעספּ. — ענגליש, פּראָטאָקאָלן — אידיש. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק., מ. גאַלדנער.

טרו פאמיליע קרייז פרויען אַקוילערי

(פרויען פון די מיטגלידער פון דער טרו פאמיליע קרייז)
צוועק: העלפן שאַפן פינאַנצן פאַר נויט-באדערפטיקע מיטגל. און קאַאָפּערירן מיט דעם טרו פאמיליע קרייז. אָרג. אין 1934 מיט 10 מיטגל., איצט — 30. אַמער. געב. — 50% עלעמענט: הויז-פרויען. מיטינגען: 2—4 טאָג זונטאָג אין מאָנאַט, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל. מיטינגען, פּראָטאָקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק., אסתר גאַלדנער.

משערניכאווער פאמיליע קרייז

צוועק: צוזאַמענהאַלטן משפּחה בונד; קעגנזייטיקע הילף; פרייע לייקאַסע; העלפן קרובים אין אַלטער היים. אָרג. אין 1933 מיט 15 מיטגל., איצט — 60. אַמער. געב. — 25% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: 1—3 טאָג זונטאָג אין מאָנאַט, אין 142 טע עוו., נ. י. מיטינגען אַנגעפירט אין אידיש, קאַרעספּ. — אידיש און ענגליש, פּראָטאָקאָלן און אידיש. קולט. טעטיק.: לעקציעס איבער סאַציאַלע פּראָגן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. ארויסגעגעבן געדרוקטע טע מאַטעריאַלן. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. פּרעז. י. גרינגלאַס. סעק., ד. פיינגאַלד.

יעקב און לייבוש פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן צוזאַמען די משפּחה; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1935 מיט 10 מיטגל., איצט — 50. אַמער. געב. — 5% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: 1—3 טאָג זונטאָג אין מאָנאַט, אין 23—2 טע עוו., נ. י. מיטינגען אַנגעפירט אין ענגליש און אידיש. פּראָטאָקאָלן —

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

אידיש, קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס איבער אידנטום און געזעלשאפטלעכע פראגן. האָבן געשריבענע קאַנ-טטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק. אב. סטרומ.

בני ישראל יצחק פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; שטיצן אַרימע קרובים אין אַלטער היים; קרקע. אַרג. אין 1920 מיט 36 מיטגל. איצט — 436. אַמערק. געב. — 75% עלעמענט: אַרבעטער, גע-שעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 3 מאל אין יאָר, אין האַטעל מעקאַלפּין. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש, פראַטאַ-קאַלן — ענגליש. קארעספ. — אידיש און ענגליש. האָבן גע-שריבענע קאָנסטיטוציע. ארויסגעגעבן געדרוקטע מאַטעריאַלן. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק. מאיר עפשטיין.

די יומה און בני איזראַעל

(די אינגערע קינדער פון דער בני ישראל יצחק פאמיליע קרייז)
צוועק: קעגנזייטיקע הילף; געזעלשאפטלעכע צוזאַמענ-קונפטן; פאַרוויילונגען. אַרג. אין 1934 מיט 60 מיטגל. איצט — 200. אַלע אַמער. געב. עלעמענט: סטודענטן, פראַפעסיאָ-נאַלן. מיטינגען: יעדן 1טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין האַטעל מעק-אַלפּין. מיטינגען, פראַטאַקאַלן און קארעספ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. ארויסגעגעבן געדרוקטע מאַטעריאַלן. שטיצן אַלטע היים. סעק. סילוויא גינזבוירג.

הערשל כהן און שמואל סטריא פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן זיך אין נאַענטער פאַרבינדונג און קעגנ-זייטיקע הילף. אַרג. אין 1933 מיט 16 מיטגל. איצט — 35. אַמער. געב. — 75% עלעמענט: אַרבעטער, פראַפעסיאָנאַלן, די מערסטע — געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 1טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין 295 אַושען פאַרקוועי, ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאַלן און קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס איבער פאַרשיידענע פראַגן. פרעז. ל. קאהן.

אנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

לאפאטים פאמיליע קרייז

צוועק: צענויפהאלטן דעם פאמיליע-בונד. אָרג. אין 1936 מיט 20 פאמיליעס, איצט — 30 פאמיליעס, 90 נפשות. אָמער. געב. — 5% עלעמענט: אַרבעטער און געשעפטלייט. מיטינג-גען: 1—3 טון זונטיק אין מאָנאַט. אין 257 א. האוסטאָן סט., נ. י. מיטינגען, פראַטאַקאָלן און קאַרעספ. — אידיש. שטיצן אַלטע היים. סעק., י. וויסאַקי.

לובעלסקי פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן. אָרג. אין 1937 מיט 50 מיטגל., איצט — 50. אָמער. געב. — 80% עלעמענט: אַר-בעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: איינמאַל אין דריי חדשים, אין פאַרשיידענע פלעצער. מיטינגען, פראַטאַקאָלן און קאַרעספ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק., דוש. לאַגמאַן.

חיה רחל לודוויג—חנה פילד פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; שטיצן נויט-באדערפטיקע קרובים אין דער אַלטער היים; קרקע. אָרג. אין 1928 מיט 50 מיטגל., איצט — 80. אָמער. געב. — 37% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן אָנהויב חודש, בלויז אין די ווינטער מאָנאַטן, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אַלגעמיינע פראַגן. האָבן געשריבן קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק., רעי סיימאַן.

ליטמאַן פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף; נויט פאַנד. אָרג. אין 1936 מיט 55 מיטגל., איצט — 60. אָמער. געב. — 20% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַפע-סיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 4 טון זונטאָג אין חודש, אין בראַדוועי סענטראַל האַטעל, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק., אוירווינג ליטמאַן.

סעם לעוויט פאמיליע קרייז

צוועק: אויפהאלטן דעם פאמיליע בונד. אָרג. אין 1987 מיט 40 מיטגל., איצט — 65. אָמער. געב. — 50%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 4 טן זונ-טאָג אין חודש, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל, ג. י. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פּאַרוויילונגען. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים. סעק. ס. יארוויס.

לעווין פעמילי טרי. אינק.

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאַמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף; פּאַנד פאַר גויט-באדערפטיקע מיטגלידער. אָרג. אין 1927 מיט 8 מיטגל., איצט — 200. אָמער. געב. — 75%. עלעמענט: 45% אַרבעטער, 45% געשעפטלייט, 10% פּראָפעסיאָנאַלן. מי-טינגען: 1 טן מיטוואָך אין חודש, אין ניוטאָן האַטעל, ג. י. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אַלגעמיינע פּראָגנ. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. ארויס-געגעבן געדרוקטע מאַטעריאַלן. שטיצן אַלטע היים און היגע אינ-סטיטוציעס. סעק. א. בלום.

לעווין פאמיליע קלוב

(סיניאָר גרופע, צווייטער דור. אויסשליסלעך פון פרויען)
צוועק: קעגנזייטיקע הילף; געזעלשאפטלעכע צוזאַמענקונפטן. אָרג. אין 1936 מיט 12 מיטגל., איצט — 11. אָמער. געב. — 10. מיטינגען: לעצטן שבת אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק. סטעלאַ לעווין.

לעווין פאמיליע קלוב

(דזשוניאָר גרופע, דריטער דור. אויסשליסלעך פון פרויען)
צוועק: געזעלשאפטלעכקייט; קעגנזייטיקער הילף. אָרג. אין 1938 מיט 15 מיטגל., איצט — 15. אַלע אָמער. געב. עלעמענט: כמעט אַלע אַרבעטער. מיטינגען: 2 טן שבת אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. סעק. נעטי דאינבוש.

קלארא לעווינסקי פאמיליע קרייז

צוועק: אנהאלטן נאענטע פארבינדונג; געבן הילף ווען נויטיק; קרקע. ארג. אין 1928 מיט 50 מיטגל., איצט 120. אמער. געב. — 80% עלעמענט: 40% ארבעטער, 40% געשעפטלייט, 20% פראפעסיאנאלן. מיטינגען: יעדן 2טן זונטאג, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראטאקאלן — אידיש, קארעספ. — ענגליש און אידיש. ארויסגעגעבן סאוועניר זשורנאל. שטיצן היימישע און היגע אינ-סטיטוציעס. פרעז. לואיס ראָזענבערג. סעק. ד. יאָנאָוויץ.

לעטיטשעווער פאמיליע בענעווא. אַסס'ן אינג.

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קראנקן און טויטן בענעפיט. ארג. אין 1916 מיט 10 מיטגל., איצט — 48. אמער. געב. 5%. עלעמענט: 50% ארבעטער, 50% געשעפטלייט. מיטינגען: 1—3טן זונטיק אין מאָנאט, אין 46 גרעהעם עוו. ברוקלין. מיטינגען גען, פראטאקאלן און קארעספ. — אידיש. האָבן געדרוקטע קאַנג-סטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק. סעם מאַריאַנעס.

לעמסטער פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן און העלפן נויט-באדערפ-טיקע מיטגל. ארג. אין 1934 מיט 20 פאמיליעס. איצט — 60 מיטגל. אמער. געב. — 25%. עלעמענט: מאַיאָריטעט אַרבע-טער; געשעפטלייט, און אייניקע פראפעסיאנאלן. מיטינגען: 1—3טן זונטאָג אין מאָנאט, אין 23—2טע עוו. נ. י. מיטינגען פראטאקאל און קארעספ. — אידיש. האָבן געשריבענע קאַנסטי-טוציע. פרעז. דוש. לעמסטער.

מאָזעס פאמיליע סאַסייעטי

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן; לייפאָנד; טויטן בענעפיט; קרקע. ארג. אין 1910 מיט 10 מיטגל., איצט — 115. אמער. געב. — 70%. עלעמענט: 15% — ארבעטער, 75% — גע-שעפטלייט, 10% — פראפעסיאנאלן. מיטינגען: 3טן זונטאָג אין

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

חודש, אין 257 וועסט 93טע גאס, נ. י. מיטינגען, פראטאקאלן
און קארעספ. — ענגליש. האבן געדרוקטע קאנסטיטוציע. ארויס-
געגעבן געדרוקטע מאטעריאלן. שטיצן היימישע און היגע אינ-
סטיטוציעס. סעק. לואיס מאיערס.

מאָטיס פאמיליע קרייזן

צוועק: האלטן זיך אין נאענטער פארבינדונג; קעגנזייטיקע
הילף; קרקע. אָרג. אין 1932 מיט 10 מיטגל. איצט — 65
משפחות. אָמער. געב. — 20%. עלעמענט: 30% אַרבעטער,
50% געשעפטלייט, 20% פראפעסיאנאלן. מיטינגען: יעדן 2טן
חודש, אין 7 לואיס עוו. ברוקלין. מיטינגען, פראטאקאלן, קא-
רעספ. — אידיש. קולט. טעטיק. לעקציעס און שטיצן קולטור
קרייזן. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. וויליאם
מאָטיס. סעק. לואיס פאלטער.

מאָטיס פאמיליע האַרמאָני סאָסייעטי

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1912 מיט
35 מיטגל. איצט — 150. אָמער. געב. — 70%. עלעמענט:
אַרבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען: איין מאל אין
חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש
און ענגליש, פראטאקאלן און קארעספ. — ענגליש. האבן גע-
דרוקטע קאנסטיטוציע. ארויסגעגעבן געדרוקטע מאטעריאלן.
שטיצן היגע אינסטיטוציעס. ד. סאָן.

מאָלין פעמילי פאָנדיישאָן

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1938 מיט
10 מיטגל. איצט — 40. אָמער. געב. — 10%. עלעמענט:
50% אַרבעטער, 50% געשעפטלייט. מיטינגען: 4טן מיטוואָך
אין מאָנאָט, אין 7 לואיס עוו. ברוקלין. מיטינגען און פראטא-
קאלן — אידיש, קארעספ. — אידיש און ענגליש. האבן קאָנ-
סטיטוציע. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז.,
בערנאַרד מאלין. סעק. לוריע ליעדערמאַן.

פרענקעל-מאס בענעוואַלענט פאמיליע פאראיין

צוועק: פאראייביקן נעמען פון עלטערן; העלפן נויט-באדערפטיקע קרובים. אָרג. אין 1937 מיט 2 מיטגל., איצט — 52. אַמער. געב. — 10%. מאַיאָריטעט, אַרבעטער; געשעפט-לייט און אייניקע פּראָפעסיאָנאלן. מיטינגען: 2—4 טן זונטאָג בייטאָג אין מאָנאָט, אין 98 פּאַרסייט סט., נ. י. מיטינגען און פּראָטאַקאָלן — אידיש, קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: קאַנצערטן און פּאַרווילונגען. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז., טש. עפּראָן. סעק., סעם פּריינקעל.

אהרן הוד מישקין פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאַמענקונפטן; העלפן נויט-באדערפטיקע מיטגל. אָרג. אין 1934 מיט 55 מיטגל., איצט — 55. אַמער. געב. — 70%. עלעמענט: אַרבעטער; געשעפטלייט, פּראָפעסיאָנאלן. מיטינגען: איינמאַל אין חודש, זונטאָג, אין 248 מעדיסאָן סט., נ. י. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן סאַציאַלע פּראָגן, פּאַרווילונגען. פרעז., עמאַנועל מישקין. סעק., מערי קאַהן.

אַראָן מייזעל פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף און אריינברענגען די יוגנט. אָרג. אין 1938. 55 פאמיליעס — 165 נפשות. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפעסיאָנאלן. מיטינגען: יעדן 1 טן אין מאָנאָט, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. פרעז., מ. מייזל. סעק., אוירווינג גראבסטיין.

מייסטריך פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן משפּחה אין ענגער פּאַרבינדונג; קעגנ-זייטיקע הילף; פּאַנד פאַר נויט-באדערפטיקע מיטגל. אָרג. אין 1936 מיט 105 מיטגל., איצט — 105. אַמער. געב. — 25%.

עלעמענט: ארבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען: 5 מאל אין יאר, פלאץ — אומבאשטימט. מיטינגען, פראטאקאלן, קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: פארשיידענע סאשעל אונטערנעמונגען. האבן געשריבענע קאנסטיטוציע. סעק., עדנא מיסטריש.

ברוך מענוכעס פאמיליע קרייז

צוועק: האלטן די משפחה אין נאענטער פארבינדונג. ארג. אין 1936 מיט 30 מיטגל., איצט — 50 פאמיליעס. אָמער. געב. — 80%. עלעמענט: 15% — ארבעטער, 75% — געשעפטלייט, 10% — פראפעסיאנאלן. מיטינגען: 4 טן זונטאג אין חודש, אין סטיוועסאנט קאסינא. נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראטאקאלן — אידיש. קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן פארשיידענע פראגן. שטיצן אלטע היים. סעק., מילטאן ליפטאן.

ניומאן פאמיליע קלוב

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; העלפן קרובים אויף יענער זייט ים. ארג. אין 1932 מיט 10 מיטגל., איצט — 45. אָמער. געב. — 33%. עלעמענט: 95% ארבעטער, 5% געשעפטלייט. מיטינגען: 1 טן שבת אין חודש, אין יארקוויל טעמפעל, 157 א. 86 טע גאס. נ. י. מיטינגען, פראטאקאלן, קארעספ. — ענגליש. האבן געדורקטע קאנסטיטוציע. שטיצן אלטע היים. סעק., פוירל קליין.

נחמה ניישולער פאמיליע קרייז

צוועק: האלטן צוזאמען די פאמיליע און העלפן אין נויט-פאל; פרייע לייקאסע. ארג. אין 1920 מיט 7 מיטגל., איצט — 80. אָמער. געב. — 80%. עלעמענט: 80% ארבעטער, איבע-ריקע — געשעפטלייט און פראפעסיאנאלן. מיטינגען: יעדן 3 טן זונטאג אין חודש, אין 133—2 טע עוו., נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראטאקאלן און קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, פארוויילונגען. האבן געשריבענע קאנסטיטוציע. שטיצן אלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. הערי ריקאוו. סעק., ג. גארדאן.

אָנשי בני היה־יעקב סילבער סאָסייעטי

צוועק: זיך האַלטן אין נאָענטער פאַרבינדונג; העלפן נויט־באדערפטיקע אין דער משפּחה; קרקע. האָבן געגרינדעט שול. אָרג. אין 1934 מיט 25 פאַמיליעס, איצט 50 פאַמיליעס — 200 נפשות. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: מאַיאָריטעט, אַר־בעטער; געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאלן. מיטינגען 2—4—5 טון זונ־טאָג אין מאָנאָט, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגע־פירט אין אידיש און ענגליש. פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענג־ליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אידישקייט און אידישע ענינים. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. געשטיצט אַלטע היים און שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז. ס. סילבער. סעק. טרעפּעל.

סיליא פאַמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1938 מיט 15 מיטגל., איצט — 18 משפּחות. עלעמענט: 75% אַרבעטער, 25% געשעפטלייט. מיטינגען: 2 מאל אין דריי חדשים, אין מיטגלידס הויז — 21 בלייק עוו., ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פּראָטאַקאָלן — אידיש, קאַרעספּ. — ענגליש. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. מאָרטין שוואַרץ. סעק. אַסקאַר ווינטרויב.

הערמאַן־לינאָ און סימאָנאוויטש פאַמיליע קרייז

צוועק: האַלטן זיך אין נאָענטע פאַרבינדונג און העלפן נויט־באדערפטיקע מיטגל. אָרג. אין 1935 מיט 50 מיטגל., איצט — 50 אַמער. געב. — 80%. עלעמענט: מאַיאָריטעט, אַרבעטער; געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאלן. מיטינגען: 2—4 טון זונטאָג אין מאָנאָט, אין 1921 איסט 17טע גאַס, ברוקלין — היים פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געשריב־בענע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק. אַלעקס סיימאָן.

סוכער סיימאן פאמיליע קרייז

צוועק: אויפהאלטן אַנדענק פון זייער זידן, סוכער סיימאן; משפחה צוזאמענקונפטן; קרקע. אָרג. אין 1937 מיט 26 מיטגל., איצט — 26. אַלע אַמער. געב. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפט־לייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: 4טן זונטאָג אין חודש, אין בראַדוועי סענטראַל האַטעל, נ. י. מיטינגען, פּראָטאַקאָל, קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק. איוואַ סיימאן.

סקורניק פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן; העלפן נויט־בא־דערפטיקע מיטגל.; קרקע. אָרג. אין 1919 מיט 8 מיטגל., איצט 25. אַמער. געב. — 32% עלעמענט: כמעט אַלע אַרבעטער. מיטינגען: לעצטן זונטאָג אין חודש, אין 1069 פּאַיל סט., בראַנקס. מיטינגען, פּראָטאַקאָל, קאַרעספּ. — אידיש. פרעז. מאַקס סקור־ניק. סעק. מרס. פ. גאַלדקאַפּף.

ענגלענדער פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן פאמיליע אין נאָענטער פאַרבינדונג; קעגנ־זייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1927 מיט 12 מיטגל., איצט 18. אַמער. געב. — 7. עלעמענט: 50% אַרבעטער, 50% געשעפט־לייט. מיטינגען: 1טן זונטאָג אין חודש, אין 111 איסט האַוסטאָן סט., נ. י. מיטינגען, פּראָטאַקאָל, קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן קאָנסטיטוציע. שטיצן קרובים אין אַלטער היים. סעק. ס. ענגלענדער.

מערי ענדזשעל פאמיליע קרייז

צוועק: צו פאַראייביקן אַנדענק פון מוטער; צוזאמענהאַלטן משפחה; געזעלשאפטלעכע צוזאמענקונפטן. אָרג. אין 1938 מיט 17 מיטגל., איצט — 22. אַמער. געב. — 64% עלעמענט: 8 אַרבעטער, 6 געשעפט־לייט, 6 הויז פרויען. מיטינגען: איין מאַל אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָל, קאַרעספּ. — ענגליש. סעק. ראַזאַליע אַלפּערט.

וואָרף פאָרלינסקי פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה דערנענטערונג; הילף צו נויט-ליידנדע מיטגל. אָרג. אין 1928 מיט 12 מיטגל. איצט — 35. אָמער. געב. — 50%. עלעמענט: מאַיאָריטעט אַרבעטער; געשעפט-לייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: 2טן שבת אין חודש, 157 איסט 86טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש. פּראָטאַקאָלן, קאָרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק: דיסקוסיעס וועגן אידישע געשיכטע. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היימישע אינסטיטוציעס. סעק., א. ל. קערפּ.

פאם פליקער ביאליסטאקער פאמיליע סאָסייעטי

צוועק: האַלטן פאמיליע צוזאַמען; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1928 מיט 6 מיטגל. איצט — 67 פאמיליעס. אָמער. געב. — 30%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: 2—4טן שבת אין חודש, אין 7 לואיס עוו. ברוקלין. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאָרעספּ. — אידיש. קולט. טעטיק: לעקציעס. ארויסגעגעבן זשורנאַל. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. פרעז., איזידאַר פען. סעק., פיליפּ פליקער.

מרדכי פאסטערנאק פאמיליע קרייז

צוועק: געעזלשאפטלעכע צוזאַמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף; שטיצן קרובים אויף יענער זייט ים. אָרג. אין 1920 מיט 10 מיטגל. איצט — 30. אָמער. געב. — 33%. עלעמענט: 75% אַרבעטער, 25% געשעפטלייט. מיטינגען: 1טן זונטאָג אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש. פּראָטאַקאָלן און קאָרעספּ. — ענגליש. האָבן גע-שריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים. סעק., פעני פאסטערנאק.

פעסין פאמיליע סאָסייעטי

צוועק: צוזאַמענהאַלטן פאמיליע; קעגנזייטיקע הילף — קראַנקן בענעפיט, נויט הילף, קרקע. אָרג. אין 1921 מיט 4 מיטגל. איצט — 100. אָמער. געב. — 30%. עלעמענט:

ארבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן, מיטינגען: יעדן 3טן זונטאג אין חודש, אין 140—2טע עווי. נ. י. מיטינגען, פראטאָ-קאלן, קארעספ. — אידיש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, דיסקוסיעס. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. סעק., אל. פעסין.

פאמיליע בענעוואָלענט פאראיין

צוועק: אָנהאַלטן נאָענטע פאַרבנדונג; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1933 מיט 12 מיטגל., איצט — 50. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: מאַיאָריטעט, אַרבעטער; געשעפט-לייט און פראָפעסיאָנאלן. מיטינגען: 1—3טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פראָטאָקאלן — אידיש, קארעספ. — אידיש און ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק., ע. סעלעסניק.

פייט און אוסטער פאמיליע בענעוון. סאָסייעטי

צוועק: אָנהאַלטן נאָענטע משפּחה פאַרבנדונג; קעגנזייטיקע הילף — קראַנקן און טויטן בענעפיט, קרקע; שטיצע צו נויט-באַדערפטיקע מיטגלידער. אָרג. אין 1912 מיט 60 מיטגל., איצט 105. אַמער. געב. 25%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראָפעסיאָנאלן. מיטינגען: 1—3טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש, פראָטאָקאלן און קארעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אידישקייט, אידישע פראָבלעמען, און וועגן אַלגע-מיינע סאָציאַלע, פאָליטישע און עקאָנאָמישע פראָגן. האָבן גע-שריבענע קאָנסטיטוציע. גיבן ארויס מאָנאַטלעכן בולעטין. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. פּרעז. מאַקס גראָסגאַלד. סעק., דזשעראָלד ס. פּאַיט.

פרידמאן פעמילי סוירקר, אינק.

צוועק: צונויפּהאַלטן דעם פאָמיליען בונד פאַר די ווייטער-דיקע דורות; העלפן מיטגל. ווען נויטיק; קרקע. אָרג. אין 1909 מיט 30 מיטגל., איצט — 110. אַמער. געב. — 90%. עלעמענט: 10% אַרבעטער, 65% געשעפטלייט, 25% פראָפע-

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

סיאנאלן און סיוויל סוירוויס. מיטינגען: יעדן 2טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין האַטעל מעקאַלפּין, נ. י. אויך ספעציעלע קבלת פנים מיטינגען ווען מיטגל. אָדער קרוב קומט אויף באַזוך פון אַנאַנדער שטאַט אָדער לאַנד. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעט.: לעקציעס וועגן אידישע פּראָבלעמען און וועגן מיוניציפאַלע און סטעיט פּראָגן. גיבן ארויס צו יעדן מיטינג אַ בולעטין — „די פּרידמאַן ניוס“. האָבן אויך פּנקס פון דער פּאַ-מיליע. פּרעז. פּאָל פּרידמאַן. סעק., ראָוז פּרידמאַן לאַסנער.

אברהם קאהען בענעוון. סאַסייעטי, אינא.

צוועק: פאַראייביקן נאַמען פון אברהם קאהען; קעגנזייטיקע הילף, קראַנקן בענעפיט, קרקע. אָרג. אין 1919 מיט 12 מיטגל., איצט — 40. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: קליינע צאָל אַרבעטער, איבעריקע געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 2טן מיט-וואָך אין חודש, אין 91 איסט 4טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגע-פירט אין ענגליש און אידיש, פּראָטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פּרעז. דזשאָזעף קאהן. סעק., מ. קאהן.

אונזער קאָזינס פאַמיליע קרייז

צוועק: משפּחה צוזאַמענקונפּטן; קעגנזייטיקע הילף. אָרג. אין 1934 מיט 125 מיטגל., איצט — 150. אַמער. געב. — 70%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: 1טן און 3טן זונטאָג נאַכמיטאָג, אין 12 סט. מאַרקס פּלעיַס, נ. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן און קאַ-רעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק. לעקציעס וועגן אידישע פּראָגן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן אַלטע היים און היגע אינ-סטיטוציעס. סעק., הערי פליישמאַן.

מתתיהו קין פאַמיליע קרייז

צוועק: „משפּחה צוזאַמענקונפּטן; פאַרווילונגען, העלפן נויט-ליידנדע קרובים“. אָרג. אין 1934 מיט 33 מיטגל., איצט — 45. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: 25% אַרבעטער, 75% גע-

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

שעפטלייט. מיטינגען: איין מאָל אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין ענגליש און אידיש, פּראָטאָקאָל און קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס, דיסקוסיעס. פּרעז., עני קאטץ פישלער. סעק., אסתר פישלער שאַפּיראַ.

קאָואַלסקי-גערטל-קראָ פאמיליע קרייז

צוועק: האַלטן די פאמיליע צוזאַמען; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1932 מיט 25 מיטגל., איצט — 50. אַמער. געב. — 10%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 3טן מיטוואָך אין חודש, אין 91 איסט 4טע גאַס, נ. י. מיטגל-גען, פּראָטאָקאָל, קאַרעספּ. — אידיש און ענגליש. אַרויסגעגעבן סוואַנעיר זשורנאַל. שטיצן נויט-ליידנדע לאַנדסלייט מיט געלט און קבורה. פּרעז., דזשיקאַב קאָואַלסקי. סעק., אַוירוויןג דזש. קאָואַלסקי.

רובין קוירשמן פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאַפטלעכע צוזאַמענקונפּטן; הילף צו מיטגל. אין נויט-פאַל; שטיצן קרובים אין דער אַלטער היים. אָרג. אין 1928 מיט 8 פאמיליעס, איצט — 15 פאמיליעס — 40 נפשות. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: מאַיאָריטעט, אַרבעטער; די איבעריקע געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 1טן זונטאָג אין מאָנאַט, אין די היימען פון די מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פּראָטאָקאָל — ענגליש, קאַרעספּ. — אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק.: פאַרווילונגען. האָבן געשריבענע קאַנ-סטיטוציע. פּרעז., מאַריס מאַנדעלבוים. סעק., ליליען קוירשמן.

קוריןסקי פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1931 מיט 20 מיטגל., איצט — 60 משפחות. אַמער. געב. — 25%. עלע-מענט: 50% אַרבעטער, 50% געשעפטלייט. מיטינגען: יעדן 3טן חודש, אין 7 לואיס עוו, ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פּראָטאָקאָל — אידיש, קאַרעספּ. — אידיש און ענגליש. האָבן קאַנסטיטוציע. שטיצן היימישע און היגע אינ-סטיטוציעס. פּרעז., בעני טאַראַנאָוסקי. סעק., מ. סטורין.

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

קראוועט פאמיליע קרייז

צוועק: אָנהאַלטן נאָענטע פארבינדונג און אָפטע צוזאַמענ-
קונפטן. אָרג. אין 1938 מיט 25 פאמיליעס — 63 נפשות.
אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: 30% אַרבעטער, 50%
געשעפטלייט, 20% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן ערשטן זון-
טאָג אין מאָנאַט, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנגע-
פירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן און קאַרעספּ. — ענגליש.
קולט. טעטיק.: פאָרווילונגען, לעקציעס וועגן טאָג-פראַגן אין
ענגליש און אידיש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. יונגוואַרג
אָרג. אין אַ באַזונדער סעקציע. פרעז. א. עטיקין.

דזשאָועת קרעיניק פאמיליע קרייז

צוועק: ענגע משפחה פארבינדונג; געזעלשאפטלעכע צוואַ-
מענקונפטן; חתונה פרעזענטן. אָרג. אין 1936 מיט 25 מיטגל.
איצט — 135. אַמער. געב. — 80%. עלעמענט: אַרבעטער,
געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 2טן זונטאָג אין
חודש אין גרעיסטאָן האַטעל, נ. י. מיטינגען, פראַטאַקאָלן, קאַ-
רעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן פאַרשיידענע
פראַגן. שטיצן אַלטע היים און היגע אינסטיטוציעס. סעק. רוט
קרעיניק.

די קרעמער פאמיליע

צוועק: אָנהאַלטן אַנדענק און פאַרזעצן אידיען פון זייער
פאָטער ר' משה אליעזר קרעמער; זאַמלען פאמיליע אַרכיוו.
אָרג. אין 1934 מיט 25 משפחות. אַמער. געב. 75%. עלעמענט:
געשעפטלייט, פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: קומען זיך צוזאַמען
יעדן שבת אָונט ביי זייער מוטער אין הויז און פראָווען מלוה
מלכה'ס און אויך ביים יאַרצייט פון פאָטער. מיטינגען, פראַטאַ-
קאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. ארויסגעגעבן ביכער אין ענגליש,
העברעאיש און אידיש. זיינען אַרטאָדאָקסיש רעליגיעז און ציוניס-
טיש. שטיצן ישיבות און תלמוד תורה'ס — דאָ, אין פּוילן, ליטא
און אין ארץ ישראל; חב"ד און דעם ליבאַוויטשער רבי'ן.
סעמועל קרעמער.

ראָזענקראַנץ פאמיליע סאַסייעטי

צוועק: פאָרווילן צוזאַמען און אינטערסירן זיך מיטן וואויל-זיין פון יעדן איינצלנעם אין דער מיטגלידערשאַפט. אָרג. אין 1936 מיט 6 פאמיליעס — עלטערן, פארהייראַטע זין און אייניק-לעך — 20 נפשות. אַמער. געב. — 80% עלעמענט: 10% געשעפטלייט, 90% פראַפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדע צוויי וואָכן אין היים פון אַנדער משפחה מיטגליד. מיטינגען, פראַטאַקאָלן און קאָרעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק: היימישע פאָרווילונגען — פאָרלעזונגען. שטיצן קרובים אין אַלטער היים. סעק. ראָזן ראָזענקראַנץ.

רובין פאמיליע קרייז

צוועק: משפחה צוזאַמענקונפטן. אָרג. אין 1933 מיט 20 מיטגל., איצט — 40. אַמער. געב. — 10% עלעמענט: 70% אַרבעטער, 30% געשעפטלייט. מיטינגען: 3 טן זונטאָג אין חודש, אין 18 גרעהעם עוו., ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראַטאַקאָלן — ענגליש, קאָרעספ. — אידיש און ענגליש. סעק., בענדזשאַמין ספריטצער.

מאיר רובענס אַססין

צוועק: אַנדענק פון מאיר רובענס; צדקה; קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1937 מיט 6 מיטגל. — איצט 50. אַמער. געב. 50% עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט, פראַ-פעסיאָנאַלן. מיטינגען: 4 טן זונטאָג אין חודש, אין בראַדוויי סענטראַל האַטעל, נ. י. מיטינגען, פראַטאַקאָלן, קאָרעספ. — ענג-ליש. קולט. טעטיק: לעקציעס, אַלגעמיינע דיסקוסיעס. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק., אל. רובין.

מלכה לאה רוטקאווסקי פאמיליע סאַסייעטי

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1932 מיט 30 מיטגל., איצט 60. אַמער. געב. — 60% עלעמענט: 25% אַרבעטער, 75% געשעפטלייט. מיטינגען: איינמאַל אין חודש, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש, פראַטאַ-

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

קאָלן — אידיש, קאַרעספּ. — אין ענגליש און אידיש. קולט. טעטיק: לעקציעס וועגן אידישע און אַלגעמיינע ענינים, פאַר- לעזונגען פון אידישע ביכער. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז. מאַרס בינקאוויטץ. סעק. אַסקאַר פאַרסטער.

ריעל פאמיליע סאַסייעטי

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; שטיצן נויטבאדערפטיקע מיטגל.; פרייע ליי-קאָסע; שטיצן קרובים אין דער אַלטער היים. אָרג. אין 1929 מיט 10 פאמיליעס, איצט 20 פאמיליעס — 60 נפשות. אַמער. געב. — 34%. עלעמענט: 93% אַרבעטער, 5% געשעפטלייט, 2% פּראָפעסיאָנאַלן. מיטינגען: פון צייט צו צייט אין היימען פון מיטגל. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענג- ליש. פּראָטאַקאָלן — אידיש, קאַרעספּ. — אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק: לעקציעס איבער פאַרשידענע פּראָגן, פאַרלעזונגען. סעק. דזש. פּלאַנטצרייך.

רעבעקאַ פאמיליע קרייז

צוועק: געזעלשאפטלעכע ציוואַמענקונפטן; קעגנזייטיקע הילף, קראַנקן בענעפיט, לוייה הוצאות; קרקע. אָרג. אין 1930 מיט 18 מיטגל. איצט — 60. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: אַר- בעטער, אייניקע געשעפטלייט און פּראָפעסיאָנאַלן. מיטינגען: 1—3 טען מיטוואָך אין מאָנאַט, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינג- גען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — ענגליש. קולט. טעטיק: לעק- ציעס וועגן סאַציאַלע פּראָגן. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. אַלבערט קאַט- צענסטיין. סעק. בענדזשאַמן קאַטצענסטיין.

דוד רפאל פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף. אָרג. אין 1934 מיט 89 מיטגל., איצט — 140. אַמער. געב. — 50%. עלעמענט: אַרבעטער, געשעפטלייט און אייניקע פּראָפעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 3טן זונטאָג אין חודש, אין 40 איסט 7טע גאַס, נ. י. מיטינגען אָנג- געפירט אין אידיש און אין ענגליש, קאַרעספּ. און פּראָטאַקאָלן — ענגליש. קולט. טעטיק. לעקציעס איבער געזעלשאפטלעכע פּראָגן. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. סעק. סעם סטאַראַבען.

בני משפחת רש"י

צוועק: „פארצוועצן די גאלדענע קייט פון רש"י. אָרג. אין 1933 מיט 9 מיטגל. פון פארשיידענע לענדער. איצט — 45 פאמיליעס מיט 20 אַמער. געב. מיטגל. עלעמענט: אַלע קלאסן אַפּשטאַמען פון רש"י. מיטינגען: צוויי מאל אין יאָר, אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן, קאַרעספּ. — אידיש. פּאַל-גענד איז די פּראָגראַם פון דער אָרג. ווי איבערגעגעבן פון פרעז., י. ל. האַראַוויץ:

1. צוואַמען צו נעמען אַלע אַפּשטאַמער פון של"ה הקדוש אין פּריערדיקע דורות ביז רש"י הקדוש ז"ל אין איין פאַרבאַנד.
2. אויפצוזוכן אַלע כתבים פון רש"י הקדוש און פון זיינע נאָכפּאָלגנדע דורות און צו גרינדן אַ ביבליאָטעק אויף רש"י'ס נאָמען.
3. ארויסצוגעבן ליטעראַטור אין אייניקע שפּראַכן פאַר אונז-דזערע קינדער מיט באַלייכטונגען אָז זיי זאָלן וויסן ווער זייער אַפּשטאַם איז, אום זיי זאָלן זיך קיינמאל ניט פאַרגעסן אָז זיי זיינען קינדער פון דער אַדעליקער פּאַמיליע פון רש"י הקדוש.
4. צו פייערן רש"י'ס 900 יעריקן געבורטסטאָג אין 1940, און פון אַנדערע גאונים וואָס שטאַמען פון רש"י הקדוש.
5. צו פאַראייביקן דעם אַנדענק פון רש"י אויף אַ לעבעדיקן אופן דורך גרינדן אין ארץ ישראל אַ קאַלאָניע אָפּן נאָמען פון רש"י און באַזעצן נור מיטגלידער פון דעם פאַרבאַנד מיט פּאַסיקע באַשיידענע באַדינגונגען אין פּראָגראַם וואָס וועט מיט דער צייט אי"ה אויסגעאַרבעט ווערן. פרעז. י. ל. האַראַוויץ.

שאַראַף פּאַמיליע קרייז

צוועק: אָנהאַלטן נאָענטע פאַרבינדונג; משפּחה צוזאַמענ-קונפּטן; העלפן נויטליידנדע קרובים; קרקע. אָרג. אין 1931 מיט 18 מיטגל. איצט — 32 משפּחות. אַמער. געב. — 20%.

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

עלעמענט : אַרבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען : 4 מאל אין יאָר, אומבאשטימטן פלאץ. מיטינגען, פראטאקאלן, קאָרעספ. — אידיש. פרעז., איזידאָר שאַראָף. סעק., מ. אַדזעס.

סאָלאַמאָן שאַרענאָ פאמיליע קרייז

צוועק : „ניט אָפגעפרעמדט צו ווערן און צו העלפן איינער דעם צווייטן“; פרייע ליי-קאָסע; קרקע. אָרג. אין 1919 מיט 7 מיטגל., איצט — 62. אָמער. געב. — 25%. עלעמענט : 50% אַרבעטער, 35% געשעפטלייט, 15% פראפעסיאנאלן. מיטינגען : איינמאל אין דריי וואָכן, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל. ג. י. מיטינגען, פראטאקאלן און קאָרעספ. — אידיש. קולט. טעטיק.: לעקציעס וועגן אידישקייט און טאָג-פראָגן. שטיצן היגע אינסטיטוציעס. פרעז., י. שאַרענאָ. סעק., ס. סאַנענבערג.

אָדעל שולמאַן פאמיליע קרייז

צוועק : זיך האַלטן אין נאַענטער פאַרבינדונג; העלפן נויט-באדערפטיקע מיטגל. אָרג. אין 1934 מיט 5 מיטגל., איצט — 25. אָמער. געב. — 50%. עלעמענט : אַרבעטער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען : יעדן צווייטן פרייטאָג, אין אַ מיטגל. הויז. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש. פראטאקאלן, קאָרעספ. — ענגליש. האָבן געשריבענע קאָנסטיטוציע. סעק., איידא בערקאוויטץ.

שיפּרין פאמיליע אָסס'ן

צוועק : האַלטן פאמיליע אין ענגערן בונד; העלפן נויט-ליידנדע קרובים דאָ און אָף יענער זייט ים; קרקע; לויז הוצאות; פרייע ליי-קאָסע. אָרג. אין 1912 מיט 6 מיטגל., איצט — 150 פאמיליעס. אָמער. געב. מיטגל. — 300. עלעמענט : אַרבע-טער, געשעפטלייט, פראפעסיאנאלן. מיטינגען : יעדן צווייטן שבת אין מאָנאַט, אין בראָדוועי סענטראַל האַטעל, ג. י. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פראטאקאלן און קאָרעספ. — ענגליש. קולט. טעטיק.: לעקציעס און דיסקוסיעס איבער אידישע און אַלגעמיינע פראַבלעמען. האָבן געדרוקטע קאָנסטיטוציע. ארויס-געגען סואוועניר זשורנאַלן. גיבן ארויס מאָנאַטלעכן פאמיליע

אָנווייזער צו די פאמיליע קרייזן

בולעטין אין ענגליש. יונגוואַרג אָרג. אין אַ דזשונאַר ליג. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. וויליאם שיפריין. סעק. באַרנעט ליבערמאַן.

פאמיליע שיינבערג הילפס פאראיין

צוועק: האַלטן משפּחה אין ענגער פאַרבינדונג דורך אַפּטע צוזאַמענקונפּטן און אינטים-פאַמיליאַרנע באַציאונגען; דערנענטערן די ניי-פאַרהייראַטע צום פאַמיליע קרייז; שטיצן אַרימע קרובים אין אייראָפּע; קרקע. אָרגאַניזירט אין 1912 מיט 30 מיטגל. איצט 85 משפּחות. אַמעריק. געבאַר. 25%. עלעמענט: 15% אַרבעטער, 75% פּראָצענט געשעפּטלייט, 10% פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: יעדן 1טן זונטיק אין חודש, פּלאַץ אומבאַשטימט. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן — אידיש, קאָרעספּאָנדענץ — אידיש און ענגליש. האָבן קאָנסטיטוציע. פרעז. מאַקס בערמאַן. סעק. ה. גאַלדבערג.

שערליצער פאמיליע קרייז

צוועק: קעגנזייטיקע הילף; קרקע. אָרג. אין 1938 מיט 10 מיטגל., איצט — 50. אַמער. געב. — 15%. עלעמענט: 60% אַרבעטער, 40% געשעפּטלייט. מיטינגען: ערשטן מיטוואַך, יעדן 2טן חודש, אין 7 לואיס עוו., ברוקלין. מיטינגען אָנגעפירט אין אידיש און ענגליש, פּראָטאַקאָלן — אידיש. קאָרעספּ. — אידיש און ענגליש. קולט. טעטיק.: פאַרלעזונגען, לעקציעס. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. נעיטן קראַנטץ. סעק. סעם שלאָסמאַן.

יעקב שעינבאך פאמיליע סאָסייעטי

צוועק: האַלטן פאַמיליע אין נאַענטער פאַרבינדונג; קרקע. אָרג. אין 1924 מיט 20 מיטגל., איצט 18 פאַמיליעס. עלעמענט: געשעפּטלייט און פּראָפּעסיאָנאַלן. מיטינגען: פּערטלייערלעך אין היימען פון מיטגל. מיטינגען, פּראָטאַקאָלן און קאָרעספּ. — אידיש. האָבן קאָנסטיטוציע. אַרויסגעגעבן אַ פאַמיליע פּונקט. שטיצן היימישע און היגע אינסטיטוציעס. פרעז. רבי ליב סילווערבערג. סעק. מאַריס שעינבאך.

DIRECTORY OF FAMILY CIRCLES

Name of Family Circle	Name and Address of Secretary
Pam Flicker F. C.	Philip Flicker, 259 7th Ave., N.Y.C.
Mordechai Pasternack F. C.	Fanny Pasternack, 340 E. 4th St., N.Y.C.
Pesin F. C.	Al. Pesin, 25 Hillside Ave., N.Y.C.
Wolf Podlinsky F. C.	A. L. Kerp, 3215 Holland Ave., Bx.
David Rafael F. C.	S. Starobin, 1357 Carroll St., Bkn.
The Ass'n of Descendants of "Rashi"	J. L. Horowitz, Pres., c/o Palestine Food and Novelties Co., 47 Norfolk St., N.Y.C.
Real F. Soc.	J. Flantzreich, 170 Riverdale Ave., Bkn.
Rebecca F. C.	B. Katzenstein, 2243 Cropsey Ave., Bkn.
Rosenkrantz F. Soc.	Rose Rosenkrantz, 744 E. Tremont Ave., Bronx
Meyer Ruben's Ass'n	A. Ruben, 195 Bennett Ave., N.Y.C.
Rubin F. C.	B. Spritzer, 414 Ave. N., Bkn.
Malke Lea Rutkovsky F. C.	M. Binkowitz, Pres., 1564 51st St., Bkn.
Schedlitzer F. C.	S. Shlossman, 31 Driggs Ave., Bkn.
Family Schonberg Aid Soc.	H. Goldberg, 522 Flatbush Ave., Brooklyn
Solomon Sharenow F. C.	S. Sanenberg, Solomon Sharenow Family Circle, Broadway Central Hotel, N.Y.C.
Sharoff F. C.	M. Odsees, 187 Myrtle Ave., Bkn.
Yakev Sheinbach F. Ass'n ...	M. Sheinbach, 486 Willoughby Ave., Bkn.
Shifrin Family Ass'n	B. Lieberman, 167 17th St., Bkn.
Adel Shulman F. C.	Ida Berkowitz, 421 E. 94th St., Bkn.
Anshei Bnai Chaye Yakev Silber Soc.	M. Trepel, 7926 Jamaica Ave., Woodhaven, L.I.
Sucher Simon F. C.	Eva Simon, 1617 President St., Bkn.
Herman Lina & Simonowitz F. C.	A. Simon, 250 Hegeman Ave., Bkn.
Skurnik F. C.	Mrs. P. Goldkopf, 895 College Ave., Bx.
Michael Tenzer F. C.	Estelle Schiff, 306 Montgomery St., Bkn.
Michael Tenzer Junior League.	Estelle Schiff, 306 Montgomery St., Bkn.
Tesher F. C.	S. Tesher, 1410 Broadway, N.Y.C.
True F. C.	M. Goldner, 935 43rd St., Bkn.
Ladies Aux. of True F. C.	Esther Goldner, 5410 11th Ave., Bkn.
Tshernochover F. C.	D. Feingold, 331 Chester St., Bkn.
Unser Family, Inc.	N. Herling, 7606 17th Ave., Bkn.
Walter F. C.	M. Walter, Pres., 1248 2nd Ave., N. Ber- gen N.J.
Weinberger F. C.	I. M. Moskovitz, 264 Penn St., Bkn.
Willfried F. C.	S. Rubin, 49 Norfolk St., N.Y.C.
Yakev and Leibush F. C.	A. Strum, 1111 55th St., Bkn.

DIRECTORY OF FAMILY CIRCLES

Name of Family Circle	Name and Address of Secretary
Halpern F. C.	Miss S. Cherry, 1366 St. Nicholas Ave., N.Y.C.
Eli David Held F. C.	Mrs. Tessie Aber, 990 E. 8th St., Bkn.
Henoch v'Zivio F. C.	James Milman, 1433 47th St., Bkn.
Aron Lea Herschlikovitz F. C.	P. Turkewitch, c/o Hotel Newton, 2528 Broadway, N.Y.C.
Herman Hertzowitz Ben. Ass'n	H. Hertzowitz, 172 Eldridge St., N.Y.C.
Horowitz Margaretten F. C.....	Miriam Weiss Horowitz, 369 E. 4th St., N.Y.C.
Bnai I. Israel Itzhok F. C..	M. Epstein, 1042 45th St., Bkn.
The Youth of Bnai I. Israel F.C.	Sylvia Ginsburg, 1050 E. 15th St., Bkn.
United Israel F. C.	M. Gewirtz, 1650 Weeks Ave., Bronx
Jacobs F. C.	S. Englander, 2509 Parkside Ave., Bkn.
United Family of Judah	J. A. Silberman, 513 Broadway, N.Y.C.
Herschel Kahan & Shmuel	L. Cohen, Pres., 295 Ocean P'kway, Bkn.
Strio F. C.	Esther Fishler Shapiro, 1609 Ocean Ave., Bkn.
Matesyuhu Katz F. C.....	Lillian Kirshman, 235 Ft. Washington Ave., N.Y.C.
Rubin Kirshman F. C.	I. Kowalsky, 223 Crown St., Bkn.
Kowalsky, Gertl, Krow F. C...	Samuel Kramer, 122 E. 42nd St., N.Y.C.
The Kramer Family	Ruth Kreinik, 900 Riverside Dr., N.Y.C.
Joseph Kreinik F. C.	A. Etkin, c/o 40 E. 7th St., N.Y.C.
Krovet F. C.	M. Stern, 7 Lewis Ave., Bkn.
Kurinsky F. C.	
Lamster F. C.	J. Lamster, Pres., 1485 Fulton Ave., Bx.
Letitchever F. Ben. Ass'n, Inc.	Sam Mareinis, 55 Varet St., Bkn.
Levin Family Tree, Inc.	A. Bloom, 40 Argyle Rd., Bkn.
Levin Family Club (Senior Group)	Stella Levine, 620 W. 171st N.Y.C.
Levin Family Club (Junior Group)	N. Deinbush, 223-01-137th St., Laurelton, L.I.
Clara Levinsky F. C.	D. Yachnowitz, 228 E. Broadway, N.Y.C.
Sam Levitt F. C.	Mrs. S. Yarvis, 625 Amboy St., Bkn.
Littman F. C.	Irving Littman, 879 Lenox Rd., Bkn.
Lopatis F. C.	I. Wisocky, 259 E. 7th St., N.Y.C.
Lubelsky F. C.	J. Lagman, 110 Kosciusko St., Bkn.
Chaye Rachel Ludwig-Chane	Ray Simon, c/o Chaye Rachel Ludwig-Chane Field F. C., 40 E. 7th St., N.Y.C.
Field F. C.	
Malin Family Foundation	L. Liederman, 7 Lewis Ave., Bkn.
Mathis F. Harmony Soc.	D. Son, 228 E. Broadway, N.Y.C.
Matis F. C.	L. Palter, 7 Lewis Ave., Bkn.
Aaron Meisel F. C.	M. Meisel, Pres., 76 Boyd St., Stapleton, S.I.
Meistrich F. C.	Edna Meistrich, 589 Dahill Rd., Bkn.
Baruch Menuches F. C.	Milton Lipton, 2402 85th St., Bkn.
Aron David Mishkin F. C.	Mary Cohen, 1675 Lincoln Pl., Bkn.
Moses F. C.	L. Myers, 17 E. 18th St., Bkn.
Frankel Moss F. C.	S. Frankel, 1712 Washington Ave., Bx.
Neuman F. Club	Pearl Klein, 1500 Popham Ave., Bx.
Nechame Nishuler F. C.	G. Gordon, 1025 Aldus St., Bx.

DIRECTORY OF FAMILY CIRCLES

Name of Family Circle	Name and Address of Secretary
Aremland F. C.	M. Aremland, 1832 E. 15th St., Bkn.
Bakst'r F. C.	Jennie Dwork, 25-29-14th St., Astoria, L.I.
Baris F. C.	Miss B. Baris, 10170-126th St., Richmond Hill, L.I.
Baron Cousin Club	Yetta Alpert, 1727 Walton Ave., Bronx
Berlin F. C.	Samuel Michelson, 105 W. 40th St., N.Y.C.
Esther Bernstein F. C.	Ben Shuman, c/o E. Bernsten F. C., 7 Lewis Ave., Bkn.
L. S. Bernstein F. C.	H. Sachs, 114 E. 53rd St., Bkn.
Birman F. C.	Frieda Rogers, 940 Sheridan Ave., Bronx
Blatt Social Org.	Esther Friedman, 324 E. 4th St., N.Y.C.
Leon Bleecker Sunshine League	F. Entmacker, Pres., 1769 E. 10th St., Bkn.
D. Boardman F. C.	Mrs. Tessie Philips, 844 E. 48th St., Bkn.
Menashe Boshniak F. C.	D. Boshniak, c/o Hebrew Day Nursery, 521 Hopkinson Ave., Bkn.
Brenner F. C.	Rose Brenner, 153 Keap St., Bkn.
Celia F. C.	Martin Schwartz, Pres., 1438 E. 23rd St., Bkn.
Father Chaim F. C.	A. B. Bernstein, 1245 Grand View Pl., Bx.
Abraham Cohen, Ben. Soc. Inc.	M. Cohen, 1178 Washington Ave., Bx.
Unser Cousins F. C.	H. Fleischman, 1650 74th St., Bkn.
Bnai David F. C.	J. Davidson, 1335 52nd St., Bkn.
Bnai David Soc.	S. Lederhandler, 1930 Grand Concourse, Bx.
Duckman Melovsky and Ershovsky F. C.	Ida Sumliner, c/ Duckman Melovsky and Ershovsky F. C., Broadway Central Hotel, N.Y.C.
Dworetzky F. C.	R. Dwork, 688 Saratoga Ave., Bkn.
Mary Engel F. C.	Mrs. R. Alpert, 2977 Bainbridge Ave., Bx.
Englander F. C.	S. Englander, Pres., 443 E. 6th St., N.Y.C.
Family Ben. Soc.	E. Selesnick, 2026 Mermaid Ave., Bkn.
Feit & Auster Fam. Ben. Soc.	G. S. Feit, 1787 Union St., Bkn.
Friedman F. C. Inc.	Rose Friedman Lasner, The Penn. Arcade, N.Y.C.
Mordechai Gerstein F.C.	M. Gerstein, 806 E. 175th St., Bx.
Gitelson Komaiko Descendants.	J. M. Komaiko, 2700 Marion Ave., Bx.
Dobe Laib Glaser F. C.	M. Rosenfield, 777 Riverside Dr., N.Y.C.
Goldfarb Family Club	Mathilda Grantz, 188 Keap St., Bkn.
Goldman F. C.	Mrs. S. K. Goldman, 161 W. 75th St., N.Y.C.
Pearl Gologover F. C.	Louis Seigal, 188 Suffolk St., N.Y.C.
The Goodwill Ben. Soc.	S. Frankel, Pres., 1712 Washington Ave., Bx.
Greblovsky F. C.	Fannie Bolen, 137-15-230th St., Laurelton, L.I.
Ind. Grishman Family Ass'n.	Gedalia Goodman, 1169 Stratford Ave., Bx.
Groper F. C.	Y. Groper, 1617 W. 12th St., Bkn.
Grossman F. C.	Frieda Grossman, c/o Edison Hotel, N.Y.C.
Grover F. C.	S. L. Lieth, 1141 E. 14th St., Brooklyn

Futuro Press, Inc., 476 Broadway, N. Y.

DIRECTORY OF FAMILY CIRCLES